פאַרבאַנד פון צענטראַלעס פאַר יתומים-פארזאָרגונג
אין פוילן

פון יאָר צו יאָר

:: אילוסטרירטער ::

געזעלשאפטלעכער יארבוך

אונטער דער רעדאקציע פון מ. שאַלית

ארטיקלען, מאטעריאלן, טאבעלן, איבערזיכטן, בילדער, קאַרטעס

14 דרוק-בויגן
(216 זייטן און 2 באזונדערע מאפעס):

44	ארטיקלען . . . .
46	טאבעלן . . . .
20	בילדער און פּאַרטרעטן
20	רעפּראָדוקצי'עס . .
3	מאַפּעס . . . . .

פערטער יאָרגאַנג

1929

צענטאָס, וואַרשע CENTOS, Warszawa

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

Z ROKU NA ROK

Ilustrowany Rocznik Społeczny

na rok 1929

Wydanie Związku T-w Opeki

nad Sierotami Żydowskiemi

Rzeczyposp. Polskiej, Warszawa.

געדרוקט אין 3000 עקזעמפלארן

געדרוקט אין דער דרוקערייי
פון די ווילנער פראד.-קאאפ., טראקער 7.

Druk. Sp. Wytw.-Handl. Wilno, ul. Trocka 7.

* *
*

1. „פון יאָר צו יאָר" 1929 איז פארוואנדלט אין אַ יאָרבוך. דער מאַטעריאַל איז שטאַרק אויסגעוואקסן, איז געוואָרן מער קאָמפליצירט, פאַר־שיידנאַרטיק און סיסטעמאַטיש און די נייע אויסגאבע, וואָס האָט באַקומען אַ מער פעסטן כאַראַקטער און אַ פאַרבעסערטן אינהאַלט, איז אריבערגעוואקסן הן די לכתחלה־דיקע פאָרם פון אַ לוח והן דעם פריערדיקן פאָרמאַט.

2. אַ גרויסן אָרט אין יאָרבוך (וואָס איז אַרויסגעגעבן פון פאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אין פוילן, וואַרשע) פאַרנעמט, נאַטירלעך, ווי אין די פריערדיקע יאָרגענג, דער מאַטעריאַל וועגן דער יתומים־פאַרזאָרגונג. דער דאָזיקער מאַטעריאַל, וועלכער איז באַאַרבעט אויפן יסוד פון ציפער, דאַטן, באַלאַנסן, פינאַנס־באַריכטן, טאַבעלן און טעטיקייטס־באַריכטן גיט גלייכצייטיק אַ בילד וועגן דער אַרבעט פון פאַרבאַנד און די צענטראַלעס און אַ מעגלעכקייט פאַר דער ברייטער עפנטלעכקייט נעענטער צו באַקאָנען זיך און צו קאָנטראָלירן די אָנגערופענע ארבעט. צו דעם טייל מאַטעריאַלן איז בייגעלייגט אַ באַזונדערע קאַרטע, וואָס אילוסטרירט אָנשוילין די פאַרשפרייטע טעטיקייט פון פאַרבאַנד אין גאַנץ פוילן.

3. אינגאַנצן נייע מאַטעריאַלן, ריין אילוסטרירט מיט ציפער און דאַטן, זיינען געבראַכט געוואָרן אין יאָרבוך וועגן די אַקטועלסטע פראָבלעמען פון אונזער איצטיקער געזעלשאַפטלעכקייט, ווי: א) די יידישע קהלות אין פוילן און זייערע בודזשעטן; ב) די יידישע ווירטשאַפטלעכע ארגאַניזאַציעס אין פוילן. די מאַטעריאַלן זיינען באַאַרבעט אויפן יסוד פון די ערשטע מקורים און ווערן צום ערשטן מאָל פובליקירט. צו דער ענלעכער קאַטעגאָריע מאַטעריאַלן געהערן אויך: א) צאָל יידישע ווירטשאַפטלעכע און קולטורעלע ארגאַניזאַציעס; ב) סאָציאַלע סטרוקטור פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן; ג) עקאָנאָמישע סטרוקטור פון דער יידישער און ניט־יידישער באַפעלקערונג אין פוילן (באַזונדערע קאַרטע).

4. אַ רייַ סיסטעמאַטיזירטע ידיעות האָבן מיר אין יאָרבוך אויך געבראַכט וועגן די ענינים פון דער יידישער קאָלאָניזאַציע כדי צו האָבן אַ געוויסן פאַר־גלייכונגס־מאַטעריאַל און אַ באַגריף וועגן דעם מצב פון דער פראָבלעם אין הינזיכט פון די ביז־איצט שוין דערגרייכטע רעזולטאַטן זיינען געבראַכט אַרטיקלען וועגן דער יידישער לאַנדווירטשאַפטלעכער קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל און אין רוסלאַנד און אַ פאָר סך־הכל׳ן בנוגע אַרגענטינע.

5. אין יאָרבוך איז הייַ־יאָר אויך איינגעפירט געוואָרן אַ נייע אָפטיילונג וועגן ערשיינונגען פון אונזער שאַפן און קולטור. צו דער אָפטיילונג געהערן די איבערזיכטן וועגן: א) יידישע ליטעראַטור; ב) העברעאישע ליטעראַטור;

ג) יידישע פרעסע; ד) העברעאישע פרעסע; ה) יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט. צו דער אפטיילונג געהערט אויך ו) דער ארטיקל וועגן די ליטעראריש און געזעלשאפטלעכע לוחות אין אונזער ליטעראטור. די ידיעות וועגן די בילדונגס-געזעלשאפטן געהערן צו דער וויטערדיקער אפטיילונג.

6. א געהעריקער ארט איז אפגעגעבן אין יארבוך פאר דער טעטיקייט פון אונזערע וויכטיקסטע צענטראלע געזעלשאפטן אין פוילן און אויסלאנד, נעמענדיק אין אכט, אז „פון יאר צו יאר" איז אייגנטלעך דער אינצייקער יארבוך אין דער גאנצער וועלט אויף יידיש און ניט נאר וועגן ענינים פון יתומים-פארזארגונג, נאר אויך וועגן דער יידישער געזעלשאפטלעכער טעטיקייט בכלל. אויך די דאזיקע מאטעריאלן זיינען באארבעט אזוי, אז זיי גיבן קודם-כל קאנקרעטע, פאקטישע ידיעות וועגן דער ארבעט פון די געזעלשאפטן אויפן יסוד פון ציפער און דאטן. דא גייען פארבייאונג געזעלשאפטן און ארגאניזאציעס, ווי דער דזשוינט, פונדיישן, קאאפעראטיווער פארבאנד, גמילות-חסדים-קאסעס, עמיגראציע-געזעלשאפטן, ארט, אזא, טאז, י"א, תרבות, החלוץ א. א., ווי אויך דער נאציאנאל-ראט. אייניקע געזעלשאפטן, וואס וועגן זיי זיינען שוין געווען אין די פריערדיקע יארגענג פון בוך געזונגדע ידיעות, ווערן מער ניט געבראכט.

7. אין יארבוך זיינען אויך געבראכט בילדער פון טוער און אנשטאלטן, ווי אויך א ריי רעפראדוקציעס פון יידישע אלטערטימלעכקייטן (ספרים און חפצים פון שטראשונס ביבליאטעק אין ווילנע, סינאגאגע-ביבליאטעק און בערסאנס כוזיי אין ווארשע), וואס ווערן צום ערשטן מאל פארעפנטלעכט.

8. די ציפער און דאטן, וואס ווערן געבראכט אין יארבוך, זיינען גענומען פון דער ערשטער האנט, די מקורים זיינען אנגעווייזן, אונטער אלע גרעסערע ארטיקלען זיינען אונטערגעשריבן די מחברים, די ספעציעלערע מאטעריאלן זיינען באארבעט פון פאכלייט.

משה שאליט.

דעצעמבער, 1928.

אינהאלט:

זייט

I. לוח 1929 (תרפ"ט—תר"צ) . . . . . 9 — 20

II. אַרטיקלען:

1. אלטע און נייע לוחות . . . . . 21 — 23
2. ליטעראַרישע און געזעלשאַפטלעכע לוחות אין אונזער ליטעראַטור (פאר די נייערע צייט) — משה שאליט . . . 24 — 50
3. דער פאַרבאַנד פון די יתומים־צענטראַלעס אין יאָר 1928 — מ. שניאורסאָן . . . 51 — 59
4. די צענטראַלע זאמל־אקציע פון יתומים־פאַרבאַנד אין פוילן — ל. נייַשטאַט . . . 59 — 60
5. שטיצע פון דער רעגירונג און פון די זעלבסטפאַרוואַלטונגען לטובת דער יתומים־פאַרזאָרגונג אין יאָר 1928 — י. בריאַנסקי . . . 67 — 69
6. די היַל־קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק . . . . . ח. שיחור . . . 70 — 75
7. דער צענטראַלער קאָמיטעט פאַר אויפזיכט איבער יידישע יתומים אין לוואָוו — ד"ר י. קאַן 77 — 80
8. די טעטיקייט פון דער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אויף וואַלין (1923—1928) ל. שפילבערג . . . 81 — 86
9. 5 יאָר אַרבעט פון דער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אויף פאָלעסיע (פון 1־טן יולי 1923 ביזן 30־טן יוני 1928) — א. גאָלדין . . . . . 87 — 93
10. א־בערבליק איבער דער טעטיקייט פון דער בי־אַליסטאַקער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג (1922—1928) — א. דאַמאַראַצקי . . . 94 — 100
11. ווילנער שטאַטישער יתומים־קאָמיטעט . . . . . נ. וואַפנער . . . 101—102
12. אייניקע ציפער וועגן דער יתומים־אַרבעט פון די צענטראַלעס אין קאָנגרעס־פוילן, מערב־גאַליציע און „יעקאַפאַ" . . . . . 102—103
13. נייע בנינים פון יתומים־הייזער: 1) יתומים־הויז אין שעדלעץ — ב. ראַטענבערג . 104
2) יתומים־הויז אויפן נאָמען פון גאָלדע מאַרקס אין ווילנע 105
14. דער היַל־פּעדאַגאָגישער אנשטאַלט אין אָטוואָצק — ד"ר זאַפּיא ראַזענבלום און בעלא אויערבאַך . . 106—110
1. דער בודזשעט פון פאַרבאַנד און די שוועכע מאַטעריעלע לאַגע פון די יתומים־צענטראַלעס אין פוילן . . . . . 112—113
16. די טעטיקייט פון דזשוינט אין דער גאַנצער וועלט פאַרן יאָר 1927 און יאַנואַר—יוני 1928 (די אויסגאַבן) . . . . . 116—117
17. די טעטיקייט פון דער „פונדיישן" (1927—1928) . . . . . 118—119
18. די טעטיקייט און די אָנטוויקלונג פון די גמ"ח־קאַסעס אין פוילן — י. גיטערמאַן . 120—124
19. די טעטיקייט פון די יידישע קהלות אין פוילן (1925, 1926, 1927) — י. בּאַרנשטיין . 126—135
20. די לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל — י. בנארי . . . . . 139—144
21 2. דער מצב פון דער יידישער קאָלאָניזאַציע אין סאָוועט־רוסלאַנד צום 1־טן יאַנואַר 1928 נ. גערגעל . . 145—150
22. אייניקע ציפער וועגן לאַנדווירטשאַפטלעכן ישוב אין ארגענטינע 150
23. די יידישע ווירטשאַפטלעכע ארגאַניזאַציע אין פוילן — י. בּאַרנשטיין . . . . . 151—160
24. פאַרבאַנד פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון געזעלשאַפטן אין פוילן — א. פּראַוואַלסקי 161—163
25. „אָרט" אין פוילן . . . . . ד"ר מ. זילבערבאַרג . 164—166
26. פאַרבאַנד „אָזע" . . . . . ה. האַכגעלערנטער . 167—171
27. „טאָז" . . . . . ד"ר ל. וואולמאן . 172—173

28. עמיגראציע־פאראייניקונג „היאס—יקא—עמיגדירעקט" (היקעם") — א. דיזשור . . 174—177
29. די געלט־אינערווייזונגען פון „היאס" — ד"ר דזשעמס בערנשטיין 177
30. „היאס—עמיגדירעקט" . . . . . א. טשעריקאווער . 178—180
31. די יידישע צענטראלע עמיגראציע־געזעלשאפט אין פוילן („יעאס") — י. גרינפעלד . 181—184
32. יידישע שול־אַרגאניזאציע אין פוילן 185
33. „תרבות" 186
34. „שול־קולט" 187
35. דער וועלט־פארבאנד „החלוץ" . . . . . 188—189
36. דער נייער יידישער נאציאנאל־ראט אין פוילן . . . . . 190—191
37. די פרעסע־אויסשטעלונג אין קעלן. יידישע און העברעאישע פרעסע . . . . . 192—195
38. דער מצב פון דער יידישער ליטעראטור אין יאר 1928 (קורצע איבערזיכט) — משה שאליט . . 196—200
39. די העברעאישע ליטעראטור אין יאר 1928 . . . . . ש. ל. ציטרון . . 201—206
40. דער יידישער ווייסנשאפטלעכער אינסטיטוט . . . . . נ. קאסטעלאנסקי . . 207—210
41. צאל יידישע ווירטשאפטלעכע און קולטורעלע אַרגאניזאציעס אין פוילן—י. בארנשטיין 211—212
42. ערקלערונגען צו דער קאָרטע וועגן דער סאציאלער סטרוקטור פון דער יידישער און ניט־יידישער פראפעסיאנאל־טעטיקער באפעלקערונג אין פוילן — י. בארנשטיין 213—214
43. צו דעם 10־יאריקן יובילי פון דזשוינט־טעטיקייט 215
44. די נייע עקזעקוטיוו און הויפט־ראט פון פארבאנד פון די צענטראלעס פאר יתומים־פארזאָרגונג אין פוילן 216

III. טאַבעלן:

1. צאל יתומים (גאנצע און האלבע יתומים, געשלעכט, עלטער, בילדונג) . . . . . 58 — 59
2. אייניקע ציפער וועגן דער אַרגאניזאציע פון פארבאנד (צום 1־טן יולי 1928) . . . 60
3. באלאנס פון פארבאנד פון די צענטראלעס פאר יתומים־פארזאָרגונג אין פוילן פון 1־טן יאנואר ביזן 1־טן יולי 1928 (אקטיוו און פאסיוו) 61
4. באלאנס פון פארבאנד פון די צענטראלעס פאר יתומים־פארזאָרגונג אין פוילן פארן יאר 1927 (אקטיוו) 62
5. באלאנס פון פארבאנד פון די צענטראלעס פאר יתומים־פארזאָרגונג אין פוילן פארן יאר 1927 (פאסיוו) 63
6. פינאנס־באריכט פון די ית׳מים־צענטראלעס פארן יאר 1927 (הכנסה—הוצאה) . . . 64
7. פינאנס־באריכט פון די יתומים־צענטראלעס פאר די חדשים יאנואר, פעברואר און מערץ 1928 (הכנסה—הוצאה) 65
8. פינאנס־באריכט פון די יתומים־צענטראלעס פאר די חדשים אפריל, מאי און יוני 1928 (הכנסה—הוצאה) 66
9. קאמונאלע שטיצע 67
10. דעקרעטן און פארארדענונגען 68
11. ציעקאָזינקער קאָלאָניע 70, 72, 73
12. פינאנס־באריכט פון דער היילי־קאָלאָניע אין ציעקאָזינעק אין יאר 1928 76
13. פינף יאר ארבעט פון דער געזעלשאפט פאר יתומים־פארזאָרגונג אויף וואָלין (פון 1־טן יולי 1923 ביזן 30־טן יוני 1928) פארגלייכונגס־טאבעלע 83
14. פינף יאר ארבעט פון דער געזעלשאפט פאר יתומים־פארזאָרגונג אויף פאָלעסיע (פון 1־טן יולי 1923 ביזן 30־טן יוני 1928) פארגלייכונגס־טאבעלע 89
15. הכנסה פון דער יתומים־וואָך 1928 111
16. סובווענצן פון די יידישע קהלות אויף יתומים־פארזאָרגונג אין יאר 1927 111
17—20. צו דער אינעוויניקסטער סטרוקטור פון דער יתומים־ארבעט (4 טאבעלן) . . . 114—115

21. די טעטיקייט פון דער „פונדיישן" (1927—1928) 119
22. גרונט־קאפיטאל פון די ג"ח־קאסעס (אין זלאטעס) 121
23. צאל ג"ח־קאסעס לויט די באזונדערע קאטעגאריעס 123
24. דער מצב אין די אנטוויקלונג פון די ג"ח־קאסעס אין פוילן 125
25. די טעטיקייט פון די ייִדישע קהלות אין פוילן (1925, 1926, 1927) אלגעמיינער ס"ה . 129
26. וואלן צו די ראטן און פארוואלטונגען פון די קהלות אין קאנגרעס־פוילן
און גאליציע (1914—1928) 131
27. פאליטישע גרופירונגען אין די קהלות 132
28. פראפעסיאנעלער באשטאנד פון די ראט־ און פארוואלטונגס־מיטגלידער פון די קהלות 132
29. די פרנסים אין די באזונדערע קהלות לויט דער פארטיי־אנגעהעריקייט 133
30. הכנסה און הוצאה פון די קהלות (ביז 5.000 יידן — קאטעגאריע 1) 134
31. הכנסה און הוצאה פון די קהלות (איבער 5.000 יידן — קאטעגאריע 2) 134
32. די בודזשעטן פון די ייִדישע קהלות אין פוילן מיט א יידישער באפעלקערונג
פון 5.000 פערזאן אן (1925, 1926, 1927) . . . . . 136—138
33. די לאנדווירטשאפטלעכע קאלאניזאציע אין ארץ־ישראל . . . . . 142—144
34. דער מצב פון דער ייִדישער קאלאניזאציע אין סאוועט־רוסלאנד צום 1־טן יאנואר 1928 . 145—150
35. צאל ייִדישע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס אין פוילן (אין יאר 1928) 153
36. פארהעלטעניש פון די באזונדערע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס לויט די קבוצים . 154
37. די צאל ייִדישע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס אין די באזונדערע קבוצים־גרופן . 155
38. פארהעלטעניש צווישן די באזונדערע ייִדישע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס לגבי
דער אלגעמיינער צאל פון יעדער גרופע (אין פראצענטער) 155
39. די צוזאמענארבעט פון די פארשיידענע ייִדישע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס
אין די באזונדערע גרופן־שטעט 157
40. צאל ייִדישע און ניט־ייִדישע ווירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס אין פוילן 158
41. צאל קאאפעראטיוון און צאל מיטגלידער 162
42. אלגעמיינער באלאנס פון די קאאפ. אייגענע מיטלען. באקומענע קרעדיטן א. א. 162
43. סך־הכלען פון דער „אזש"־ארבעט אין ליטע, לעטלאנד, רומעניע, דאנציג
(יאנואר 1927 — יולי 1928) . . . . . 167—168
44. דיאגראמע פון דער היגיענישער אויפקלערונגס־ליטעראטור פון „אזש" אויף דער
פרעסע־אויסשטעלונג אין קעלן 171
45. טאבעלע פון „היקעם" (צאל נייַ־רעגיסטרירטע עמיגראנטן, צאל באזוכן, יורידישע
הילף) אפריל 1927 — יוני 1928 174
46. צאל ייִדישע ווירטשאפטלעכע, קולטורעלע און בילדונגס־ארגאניזאציעס אין פוילן . 211

IV. בילדער און פּאָרטרעטן:

1. נייַ־וואַרשטאַט, יתומים־הויז אין לאַדז, פולנאַצנא 38 69
2. שוסטערייַ־וואַרשטאַט, יתומים־הויז אין לאַדז, פולנאַצנא 38 69
3. די היילּ־קאַלאָניע אין ציעכאָצינעק. די קינדער גייַען אין דער בעדער 75
4. די היילּ־קאַלאָניע אין ציעכאָצינעק. די קינדער ווערן אויסגעהערט פון דאָקטאָר
אין אמבולאַטאָריע פון קאַלאָניע 75
5. שלאָסערייַ־וואַרשטאַט אין סיגיוווקא ביי לוואוו 80
6. פערמע אין דראָהאָביטש 80
7. אָקטיוויסט טויער אויפן געביט פון יתומים־פאַרזאָרגונג אויף וואַלין 84
8. אקטיוויסט טויער אויפן געביט פון יתומים־פאַרזאָרגונג אויף פאַלעסטינע 92
9. הויפט־פאַרוואַלטונג און ביורא־פערסאָנאַל פון דער ביאַליסטאָקער געזעלשאפט
פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג 98
10. יתומים־הויז אין טאַרנאָוו 103

11. סטאַלערײַ־ווערשטאַט אין ביאַליסטאָק 113
12. די פּערמע אין דראָהאָביטש 113
13. דזשוינט טוער: ד״ר ב. באָגען, ד״ר יוסף ראָזען 117
14. דזשוינט־טוערין פרוי האַריעט ב. ל. גאָלדשטיין 124
15. ערשטער ייִדישער דאָקטוירים־צוזאַמענפאָר פון „טאָז״ אין פּוילן 173
16. פּלאָקאַט פון דער ייִדישער פּרעסע אויף דער קעלנער אויסשטעלונג 193
17. ד״ר באָגען, דירעקטאָר פון דזשוינט פאַר אייראָפּע אין די יאָרן 1919—1922 . 215
18. א. שאָהאַן, דירעקטאָר פון דעפּארטאַמענט פאַר קינדער־הילף פון דזשוינט „ „ . 215
19. פרוי י. באָגען־שאָהאַן, טוערין פון דזשוינט אויפן געביט פון אלג. הילף „ „ . 215
20. ד״ר ש. פייזער, טוער אויפן געביט פון יתומים־פאַרזאָרגונג פון דזשוינט „ „ . 215

V. רעפּראָדוקציעס פון אַלטערטימלעכקייטן:

1. שער־בלאַט פון לוח אויף פערציק יאָר משנת תי״ט עד שנת תנ״ט (געדרוקט אין אַמשטערדאַם תי״ח—1658) 21
2. שער־בלאַט פון לוח אויף 6.000 יאָר פון הר׳ משה הורוויץ פון אַמדור (געדרוקט אין גראָדנע תקמ״ח—1788) 22
3. שער־בלאַט פון זעלטענעם עוויגן וואונדערבאַרן קאַלענדאַר משנת תרנ״ח עד סוף העולם פון א. א. קאַרטוזינסקי (ווארשע תרנ״ח) 23
4. דער ניטצלעכער קאַלענדאַר תרל״ח (שער־בלאַט) ש״י אַבראַמאָוויטש 25
5. דער ניטצלעכער־ קאַלענדאַר תרמ״ה (שער־בלאַט) ש״י אַבראַמאָוויטש 27
6. לוח הסוחרים תרל״ט . . . . . (שער־בלאַט) ש״י אַבראַמאָוויטש 32
7. דער פּראַקטישער פּאָלקס־קאַלענדאַר תרמ״ד (שער־בלאַט) י. י. לינעצקי 36
8. דער פּראַקטישער פּאָלקס־קאַלענדאַר תרמ״ה (שער־בלאַט) י. י. לינעצקי 37
9. דער וועלט־לוח פון יאָר אין כסף תרל״ה (שער־בלאַט) י. י. לינעצקי 38
10. ייִדישער פּאָלקס־קאַלענדאַר תרנ״ט . . . (שער־בלאַט) גרשם באַדער 42
11. דער לאַנדאַרבעטער־לוח (שער־בלאַט) . . . . ש. פרוג און אַגראַנאָם מ. וועלער 44
12. אחיאסף תרנ״ד . . . (שער־בלאַט) 45
13. לוח „קדימה״ תרע״ב . (שער־בלאַט) 47
14. ייִדיש נאַציאָנאַלע גיוואַרדיע אין ווארשע (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 50
15. א טאַץ אויף שלח־מנות (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 119
16. מנורה . . . . . (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 135
17. א טאַץ צו הבדלה . . (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 160
18. מנורה . . . . . (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 163
19. יד . . . . . (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 180
20. בלומען־טאָפ . . . . (בערסאָנס מוזיי אין ווארשע) 184

VI. מאַפּעס:

1. דער יתומים־פּאַרבאַנד.
2. די עקאָנאָמישע סטרוקטור.
3. די סאָציאַלע סטרוקטור.

VII. אַדרעסן:

2־טע, 3־טע אין פערטע זייטן פון דער הילף: דזשוינט; „פּוּבדיישן״; צענטראַלע ייִדישע געזעלשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס אין אויסלאַנד און אין פוילן; פּרעסע; קאָנסולאַטן אין ווארשע; דער פּאַרבאַנד און די יתומים־צענטראַלעס.

די הילף געצייכנט פון קינסטלער מ. לייבאָווסקי.

STYCZEŃ יאַנואַר			1929 — תרפ"ט		טבת Januar
1	Wtorek	Nowy Rok	נייַ־יאָר	דינסטאָג	יט
2	Środa			מיטוואָך	כ
3	Czwartek			דאָנערשטאָג	כא
4	Piątek			פרייטאָג	כב
5	Sobota		שמות מבה־ח	ש ב ת	כג
6	Niedziela	Trzech Króli	תקופה הצלב 10 פרי	זונטאָג	כד
7	Poniedz.			מאָנטאָג	כה
8	Wtorek			דינסטאָג	כו
9	Środa			מיטוואָך	כז
10	Czwartek			דאָנערשטאָג	כח
11	Piątek		ער־ח	פרייטאָג	כט
12	Sobota		וארא ר־ח שבט	ש ב ת	א
13	Niedziela			זונטאָג	ב
14	Poniedz.			מאָנטאָג	ג
15	Wtorek			דינסטאָג	ד
16	Środa			מיטוואָך	ה
17	Czwartek			דאָנערשטאָג	ו
18	Piątek			פרייטאָג	ז
19	Sobota		בא	ש ב ת	ח
20	Niedziela			זונטאָג	ט
21	Poniedz.			מאָנטאָג	י
22	Wtorek			דינסטאָג	יא
23	Środa			מיטוואָך	יב
24	Czwartek			דאָנערשטאָג	יג
25	Piątek			פרייטאָג	יד
26	Sobota		בשלח פ׳שירה חמ־ע	ש ב ת	טו
27	Niedziela			זונטאָג	טז
28	Poniedz.			מאָנטאָג	יז
29	Wtorek			דינסטאָג	יח
30	Środa			מיטוואָך	יט
31	Czwartek			דאָנערשטאָג	כ

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej. Warszawa.
פאַרבאַנד פון צענטראַלעס פאַר יתומים - פאַרזאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

LUTY פעברואַר		1929 — תרפ"ט		Februar ש ב ט	
1	Piątek			פרייטאָג	כא
2	Sobota	Ocz. N. M. P.	י ת ר ו	ש ב ת	כב
3	Niedziela			זונטאָג	כג
4	Poniedz.			מאָנטאָג	כד
5	Wtorek			דינסטאָג	כה
6	Środa			מיטוואָך	כו
7	Czwartek			דאָנערשטאָג	כז
8	Piątek			פרייטאָג	כח
9	Sobota		משפטים מבה"ח	ש ב ת	כט
10	Niedziela		ר"ח אדר א	זונטאָג	ל
11	Poniedz.		ר"ח אדר א	מאָנטאָג	א
12	Wtorek			דינסטאָג	ב
13	Środa			מיטוואָך	ג
14	Czwartek			דאָנערשטאָג	ד
15	Piątek			פרייטאָג	ה
16	Sobota		תרומה	ש ב ת	ו
17	Niedziela			זונטאָג	ז
18	Poniedz.			מאָנטאָג	ח
19	Wtorek			דינסטאָג	ט
20	Środa			מיטוואָך	י
21	Czwartek			דאָנערשטאָג	יא
22	Piątek			פרייטאָג	יב
23	Sobota		תצוה	ש ב ת	יג
24	Niedziela		פורים קטן	זונטאָג	יד
25	Poniedz.		שו"פ קטן	מאָנטאָג	טו
26	Wtorek			דינסטאָג	טז
27	Środa			מיטוואָך	יז
28	Czwartek			דאָנערשטאָג	יח

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראַנד פון צענטראַלעס פאר יתומים - פאַרזאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

MARZEC מערץ		1929 — תרפ"ט		אדר א׳ März	
1	Piątek			פרייטאָג	יט
2	Sobota		ת ש א	שבת	כ
3	Niedziela			זונטאָג	כא
4	Poniedz.			מאָנטאָג	כב
5	Wtorek			דינסטאָג	כג
6	Środa			מיטוואָך	כד
7	Czwartek			דאָנערשטאָג	כה
8	Piątek			פרייטאָג	כו
9	Sobota		ויקהל פ׳ שקלים	שבת	כז
10	Niedziela		מבה״ח	זונטאָג	כח
11	Poniedz.		ער״ח	מאָנטאָג	כט
12	Wtorek		ר״ח אדר ב	דינסטאָג	ל
13	Środa		ר״ח אדר ב	מיטוואָך	א
14	Czwartek			דאָנערשטאָג	ב
15	Piątek			פרייטאָג	ג
16	Sobota		פקודי הזסקה	שבת	ד
17	Niedziela			זונטאָג	ה
18	Poniedz.			מאָנטאָג	ו
19	Wtorek			דינסטאָג	ז
20	Środa			מיטוואָך	ח
21	Czwartek			דאָנערשטאָג	ט
22	Piątek			פרייטאָג	י
23	Sobota		ויקרא פ׳ זכור	שבת	יא
24	Niedziela			זונטאָג	יב
25	Poniedz.		תענית אסתר	מאָנטאָג	יג
26	Wtorek		פורים	דינסטאָג	יד
27	Środa		שושן פורים	מיטוואָך	טו
28	Czwartek			דאָנערשטאָג	טז
29	Piątek			פרייטאָג	יז
30	Sobota		צו פ׳ פרה	שבת	יח
31	Niedziela	Wielkanoc I dz.		זונטאָג	יט

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראיין פון צענטראלעס פאר יתומים • פאר־זאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

KWIECIEŃ אפריל		1929 — תרפ"ט			אדר ב' April
1	Poniedz.	Wielkanoc II dz		מאָנטאָג	כ
2	Wtorek			דינסטאָג	כא
3	Środa			מיטוואָך	כב
4	Czwartek			דאָנערשטאָג	כג
5	Piątek			פרייטאָג	כד
6	Sobota		שמיני פ' החידש מכה"ח	ש ב ת	כה
7	Niedziela		תקופה 6 עתנס	זונטאָג	כו
8	Poniedz.			מאָנטאָג	כז
9	Wtorek			דינסטאָג	כח
10	Środa		ער"ח	מיטוואָך	כט
11	Czwartek		ר"ח ניסן	דאָנערשטאָג	א
12	Piątek			פרייטאָג	ב
13	Sobota		תזריע	ש ב ת	ג
14	Niedziela			זונטאָג	ד
15	Poniedz.			מאָנטאָג	ה
16	Wtorek			דינסטאָג	ו
17	Środa			מיטוואָך	ז
18	Czwartek			דאָנערשטאָג	ח
19	Piątek			פרייטאָג	ט
20	Sobota		מצורע שבת הגדול	ש ב ת	י
21	Niedziela			זונטאָג	יא
22	Poniedz.			מאָנטאָג	יב
23	Wtorek			דינסטאָג	יג
24	Środa		ערב פסח	מיטוואָך	יד
25	Czwartek		א' דפסח	דאָנערשטאָג	טו
26	Piątek		ב' דפסח ספירה א	פרייטאָג	טז
27	Sobota		שחו"ה ספ' ב	ש ב ת	יז
28	Niedziela		ב' דחוה"מ ספ' ג	זונטאָג	יח
29	Poniedz.		ג' דחוה"מ ספ' ד	מאָנטאָג	יט
30	Wtorek		ד' דחוה"מ ספ' ה	דינסטאָג	כ

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פארבאנד פון צענטראלעס פאר יתומים - פארזאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

M A J מ אַ י			1929 — תרפ"ט		ניסן Mai
1	Środa		שביעי של פסח סס' ו	מיטוואָך	כא
2	Czwartek		אחרון של פסח סס' ז	דאָנערשטאָג	כב
3	Piątek	Konstytucja	אסרו חג סס' ח	פרייטאָג	כג
4	Sobota	3-go Maja	אחרי, מבה"ח סס' ט	ש ב ת	כד
5	Niedziela		פרק א' סס' י	זונטאָג	כה
6	Poniedz.		סס' יא	מאָנטאָג	כו
7	Wtorek		סס' יב	דינסטאָג	כז
8	Środa		סס' יג	מיטוואָך	כח
9	Czwartek	Wnieb. Pańskie	ערב ר"ח סס' יד	דאָנערשטאָג	כט
10	Piątek		ר"ח אייר סס' טו	פרייטאָג	ל
11	Sobota		קדושים ר"ח סס' טז	ש ב ת	א
12	Niedziela		פרק ב' סס' יז	זונטאָג	ב
13	Poniedz.		סס' יח	מאָנטאָג	ג
14	Wtorek		סס' יט	דינסטאָג	ד
15	Środa		סס' כ	מיטוואָך	ה
16	Czwartek		סס' כא	דאָנערשטאָג	ו
17	Piątek		סס' כב	פרייטאָג	ז
18	Sobota		אמור, פרק ג' סס' כג	ש ב ת	ח
19	Niedziela	Zesł. Ducha Św.	סס' כד	זונטאָג	ט
20	Poniedz.	Świątecz.	תענית שני קמא סס' כה	מאָנטאָג	י
21	Wtorek		סס' כו	דינסטאָג	יא
22	Środa		סס' כז	מיטוואָך	יב
23	Czwartek		תענית חמישי סס' כח	דאָנערשטאָג	יג
24	Piątek		פסח שני, סס' כט	פרייטאָג	יד
25	Sobota		בהר, פרק ד' סס' ל	ש ב ת	טו
26	Niedziela		סס' לא	זונטאָג	טז
27	Poniedz.		תענית שני בתרא סס' לב	מאָנטאָג	יז
28	Wtorek		ל-ג בעומר סס' לג	דינסטאָג	יח
29	Środa		סס' לד	מיטוואָך	יט
30	Czwartek	Boże Ciało	סס' לה	דאָנערשטאָג	כ
31	Piątek		סס' לו	פרייטאָג	כא

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פארבאנד פון צענטראלעס פאר יתומים - פארזאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

CZERWIEC י ו נ י			תרפ"ט — 1929	אייר Juni	
1	Sobota		בחקותי, סע׳ לז	ש ב ת	כב
2	Niedziela		פרק ה׳ סע׳ לח	זונטאָג	כג
3	Poniedz.		סע׳ לט	מאָנטאָג	כד
4	Wtorek		סע׳ מ	דינסטאָג	כה
5	Środa		סע׳ מא	מיטוואָך	כו
6	Czwartek		סע׳ מב	דאָנערשטאָג	כז
7	Piątek		סע׳ מג	פרייטאָג	כח
8	Sobota		במדבר מבה״ח פרקו׳ סע׳ נד	ש ב ת	כט
9	Niedziela		ר״ה סיון סע׳ מה	זונטאָג	א
10	Poniedz.		סע׳ מו	מאָנטאָג	ב
11	Wtorek		שי״ה סע׳ פז	דינסטאָג	ג
12	Środa		שי״ה סע׳ נח	מיטוואָך	ד
13	Czwartek		ע״ש, שי״ה, סע׳ נט	דאָנערשטאָג	ה
14	Piątek		שבועות אקדמות	פרייטאָג	ו
15	Sobota		שבועות, רות	ש ב ת	ז
16	Niedziela		אסרו חג	זונטאָג	ח
17	Poniedz.			מאָנטאָג	ט
18	Wtorek			דינסטאָג	י
19	Środa			מיטוואָך	יא
20	Czwartek			דאָנערשטאָג	יב
21	Piątek			פרייטאָג	יג
22	Sobota		נשא, פרק א׳	ש ב ת	יד
23	Niedziela			זונטאָג	טו
24	Poniedz.			מאָנטאָג	טז
25	Wtorek			דינסטאָג	יז
26	Środa			מיטוואָך	יח
27	Czwartek			דאָנערשטאָג	יט
28	Piątek			פרייטאָג	כ
29	Sobota	Piotra i Pawła	בהעלותך, פרק ב׳	ש ב ת	כא
30	Niedziela			זונטאָג	כב

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פארבאנד פון צענטראלעס פאר יתומים - פארזארגונג אין פוילן, וואַרשע.

LIPIEC יולי		תרפ"ט — 1929		סיון Juli
1	Poniedz.		מאָנטאָג	כג
2	Wtorek		דינסטאָג	כד
3	Środa		מיטוואָך	כה
4	Czwartek		דאָנערשטאָג	כו
5	Piątek		פרייטאָג	כז
6	Sobota	שלח, מבה"ח, פרק ג'	ש ב ת	כח
7	Niedziela	ע"ר תקופה האלב 1 ב'נאכט	זונטאָג	כט
8	Poniedz.	ר"ח תמוז	מאָנטאָג	ל
9	Wtorek	ר"ח	דינסטאָג	א
10	Środa		מיטוואָך	ב
11	Czwartek		דאָנערשטאָג	ג
12	Piątek		פרייטאָג	ד
13	Sobota	קרח, פרק ד'	ש ב ת	ה
14	Niedziela		זונטאָג	ו
15	Poniedz.		מאָנטאָג	ז
16	Wtorek		דינסטאָג	ח
17	Środa		מיטוואָך	ט
18	Czwartek		דאָנערשטאָג	י
19	Piątek		פרייטאָג	יא
20	Sobota	חוקת־בלק, פרק ה'	ש ב ת	יב
21	Niedziela		זונטאָג	יג
22	Poniedz.		מאָנטאָג	יד
23	Wtorek		דינסטאָג	טו
24	Środa		מיטוואָך	טז
25	Czwartek	ש"צ בתמוז, תענית	דאָנערשטאָג	יז
26	Piątek		פרייטאָג	יח
27	Sobota	פנחס, פרק ו'	ש ב ת	יט
28	Niedziela		זונטאָג	כ
29	Poniedz.		מאָנטאָג	כא
30	Wtorek		דינסטאָג	כב
31	Środa		מיטוואָך	כג

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראיין פון צענטראלעס פאר יתומים - פאראיין אין פוילן, ווארשע.

SIERPIEŃ אוגוסט		1929 — תרפ"ט		תמוז August	
1	Czwartek			דאָנערשטאָג	כד
2	Piątek			פרייטאָג	כה
3	Sobota		מטות-מסעי, מבה"ח	שבת	כו
4	Niedziela		פרק א'	זונטאָג	כז
5	Poniedz.			מאָנטאָג	כח
6	Wtorek		ער"ב ר"ח	דינסטאָג	כט
7	Środa		ר"ח מנחם אב	מיטוואָך	א
8	Czwartek			דאָנערשטאָג	ב
9	Piątek			פרייטאָג	ג
10	Sobota		חזון, דברים, פרק ב'	שבת	ד
11	Niedziela			זונטאָג	ה
12	Poniedz.			מאָנטאָג	ו
13	Wtorek			דינסטאָג	ז
14	Środa		ער"ב תשעה באב	מיטוואָך	ח
15	Czwartek	Wniebowzięcie	תשעה באב	דאָנערשטאָג	ט
16	Piątek	N. M. P.		פרייטאָג	י
17	Sobota		נחמו, ואתחנן,	שבת	יא
18	Niedziela		פרק ג'	זונטאָג	יב
19	Poniedz.			מאָנטאָג	יג
20	Wtorek			דינסטאָג	יד
21	Środa		חמשה עשר באב	מיטוואָך	טו
22	Czwartek			דאָנערשטאָג	טז
23	Piątek			פרייטאָג	יז
24	Sobota		עקב, פרק ד'	שבת	יח
25	Niedziela			זונטאָג	יט
26	Poniedz.			מאָנטאָג	כ
27	Wtorek			דינסטאָג	כא
28	Środa			מיטוואָך	כב
29	Czwartek			דאָנערשטאָג	כג
30	Piątek			פרייטאָג	כד
31	Sobota		ראה, מבה"ח, פרק ה'	שבת	כה

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראיינד פון צענטראלעס פאר יתומים - פאראיינגונג אין פוילן, וואַרשע.

WRZESIEŃ סעפּטעמבער		1929 — תרפ"ט		מנחם אב September	
1	Niedziela			זונטאָג	כו
2	Poniedz.			מאָנטאָג	כז
3	Wtorek			דינסטאָג	כח
4	Środa	ערב ר"ח		מיטוואָך	כט
5	Czwartek	ר"ח אלול		דאָנערשטאָג	ל
6	Piątek	ר"ח, שופר בלעזין		פרייטאָג	א
7	Sobota	שופטים,	פרק ו'	ש ב ת	ב
8	Niedziela			זונטאָג	ג
9	Poniedz.			מאָנטאָג	ד
10	Wtorek			דינסטאָג	ה
11	Środa			מיטוואָך	ו
12	Czwartek			דאָנערשטאָג	ז
13	Piątek			פרייטאָג	ח
14	Sobota	תצא,	פרק א' ב'	ש ב ת	ט
15	Niedziela			זונטאָג	י
16	Poniedz.			מאָנטאָג	יא
17	Wtorek			דינסטאָג	יב
18	Środa			מיטוואָך	יג
19	Czwartek			דאָנערשטאָג	יד
20	Piątek			פרייטאָג	טו
21	Sobota	תבא,	פרק ג' ד'	ש ב ת	טז
22	Niedziela			זונטאָג	יז
23	Poniedz.			מאָנטאָג	יח
24	Wtorek			דינסטאָג	יט
25	Środa			מיטוואָך	כ
26	Czwartek			דאָנערשטאָג	כא
27	Piątek			פרייטאָג	כב
28	Sobota	נצבים-וילך,	פרק ה'ו'	ש ב ת	כג
29	Niedziela	ערשטע סליחות		זונטאָג	כד
30	Poniedz.			מאָנטאָג	כה

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראיינד פון צענטראלעס פאר יתומים - פאראיינגונג אין פוילן, וואַרשע.

PAŹDZIERNIK אָקטאָבער		1929 — תרפ"ט		אלול October	
1	Wtorek			דינסטאָג	כו
2	Środa			מיטוואָך	כז
3	Czwartek			דאָנערשטאָג	כח
4	Piątek	ערב ר"ה תר"צ		פרייטאָג	כט
5	Sobota	תשרי, ראש השנה		ש ב ת	א
6	Niedziela	ראש השנה, תשליך		זונטאָג	ב
7	Poniedz.	צום גדליה		מאָנטאָג	ג
8	Wtorek	עשי"ת		דינסטאָג	ד
9	Środa	עשי"ת		מיטוואָך	ה
10	Czwartek	עשי"ת		דאָנערשטאָג	ו
11	Piątek	עשי"ת		פרייטאָג	ז
12	Sobota	שובה, האזינו ב'		ש ב ת	ח
13	Niedziela	ערב יום כפור		זונטאָג	ט
14	Poniedz.	יום כפור ה"נ		מאָנטאָג	י
15	Wtorek			דינסטאָג	יא
16	Środa			מיטוואָך	יב
17	Czwartek			דאָנערשטאָג	יג
18	Piątek	ערב סוכות		פרייטאָג	יד
19	Sobota	א' סוכות		ש ב ת	טו
20	Niedziela	ב' סוכות		זונטאָג	טז
21	Poniedz.	חול המועד א'		מאָנטאָג	יז
22	Wtorek	חול המועד ב'		דינסטאָג	יח
23	Środa	חול המועד ג'		מיטוואָך	יט
24	Czwartek	חול המועד ד'		דאָנערשטאָג	כ
25	Piątek	הושענא רבה		פרייטאָג	כא
26	Sobota	שמיני עצרת ה"נ		ש ב ת	כב
27	Niedziela	שמחת תורה שו"ה		זונטאָג	כג
28	Poniedz.	אסרו חג		מאָנטאָג	כד
29	Wtorek			דינסטאָג	כה
30	Środa			מיטוואָך	כו
31	Czwartek	יוה"ק		דאָנערשטאָג	כז

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פארבאנד פון צענטראלעס פאר יתומים - פארזאָרגונג אין פוילן, ווארשע.

LISTOPAD נאָוועמבער			1929 — תר"צ		Nowember ת ש ר י
1	Piątek	Wszystk. Św.		פרייטאָג	כח
2	Sobota		בראשית, מבה"ח	ש ב ת	כט
3	Niedziela		ר"ח מרחשון	זונטאָג	ל
4	Poniedz.		ר"ח "	מאָנטאָג	א
5	Wtorek			דינסטאָג	ב
6	Środa			מיטוואָך	ג
7	Czwartek			דאָנערשטאָג	ד
8	Piątek			פרייטאָג	ה
9	Sobota		נח, מ'בענשט בה"ב	ש ב ת	ו
10	Niedziela			זונטאָג	ז
11	Poniedz.		תענית שני קמא	מאָנטאָג	ח
12	Wtorek			דינסטאָג	ט
13	Środa			מיטוואָך	י
14	Czwartek		תענית חמישי	דאָנערשטאָג	יא
15	Piątek			פרייטאָג	יב
16	Sobota		לך-לך	ש ב ת	יג
17	Niedziela			זונטאָג	יד
18	Poniedz.		תענית שני בתרא	מאָנטאָג	טו
19	Wtorek			דינסטאָג	טז
20	Środa			מיטוואָך	יז
21	Czwartek			דאָנערשטאָג	יח
22	Piątek			פרייטאָג	יט
23	Sobota		וירא	ש ב ת	כ
24	Niedziela			זונטאָג	כא
25	Poniedz.			מאָנטאָג	כב
26	Wtorek			דינסטאָג	כג
27	Środa			מיטוואָך	כד
28	Czwartek			דאָנערשטאָג	כה
29	Piątek			פרייטאָג	כו
30	Sobota		חיי-שרה, מבה"ח	ש ב ת	כז

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd. Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פאראיין פון צענטראלעס פאר יתומים - פאראיינגונג אין פוילן, וואַרשע.

GRUDZIEŃ דעצעמבער		1929 — תר"צ		מרחשון December	
1	Niedziela			זונטאָג	כח
2	Poniedz.		ערב ר"ח	מאָנטאָג	כט
3	Wtorek		ר"ח כסלו	דינסטאָג	א
4	Środa		פון מעריב של ומטר	מיטוואָך	ב
5	Czwartek			דאָנערשטאָג	ג
6	Piątek			פרייטאָג	ד
7	Sobota		תולדות	ש ב ת	ה
8	Niedziela	Niepok. Pocz. N.M.P.		זונטאָג	ו
9	Poniedz.			מאָנטאָג	ז
10	Wtorek			דינסטאָג	ח
11	Środa			מיטוואָך	ט
12	Czwartek			דאָנערשטאָג	י
13	Piątek			פרייטאָג	יא
14	Sobota		ויצא	ש ב ת	יב
15	Niedziela			זונטאָג	יג
16	Poniedz.			מאָנטאָג	יד
17	Wtorek			דינסטאָג	טו
18	Środa			מיטוואָך	טז
19	Czwartek			דאָנערשטאָג	יז
20	Piątek			פרייטאָג	יח
21	Sobota		וישלח	ש ב ת	יט
22	Niedziela			זונטאָג	כ
23	Poniedz.			מאָנטאָג	כא
24	Wtorek			דינסטאָג	כב
25	Środa	Boże Narodz. I dz.		מיטוואָך	כג
26	Czwartek	Boże Narodz. II dz.	ערב חנוכה	דאָנערשטאָג	כד
27	Piątek		חנוכה	פרייטאָג	כה
28	Sobota		חנוכה וישב, מבה"ח	ש ב ת	כו
29	Niedziela		חנוכה	זונטאָג	כז
30	Poniedz.		חנוכה	מאָנטאָג	כח
31	Wtorek		חנוכה, ער"ח טבת	דינסטאָג	טה

Zw. Tow. Opieki nad Sierotami Żyd Rzeczypospol. Polskiej, Warszawa.
פֿערבאַנד פון צענטראַלעס פֿאַר יתומים - פֿערזאָרגונג אין פּוילן, ווארשע.

אַלטע און נייע לוחות.

פון קדמונים אָן איז דער לוח געווען די באַליבטע פּאָרם צו געזינען אַ צוטריט צום ברייטן עולם. זיינעדיק פּאָפּולער לויט דעם עצם כאַראַקטער פון זיין אינהאַלט, וויל ער האָט צו טאָן מיט דער צייט־רעכענונג און מיט די ספּעציפישע און טראַדיציאָנעלע ענינים, וועלכע זיינען מיט איר פאַרבונדן, איז ער גע־ווָארן אַ ספּרל אָדער אויסגאַבע, וואָס דער־גרייכט צו יעדער שטוב.

לוח

נדפס בתכלית חיופי פח

אמשטרדם

בבית אורי ויבש בן לאה הה־

אחרון ויטמכר הלוי ונל :

די יידישע אויפשריפט אויף דעם ליח איז פאלגנדע:

„דער לוח איז געמאכט אויף פערציק יאר: משנת תי"ט עד שנת תנ"ט וכל שנה מיט מולדות און הקופות אין וואָס דערצו געהערט. וואויל באַרעכנט. דערום זאל אייך ניט פאַרדריסן דאָס געלט אויסצושיסן. מען קען עס לאָזן קינדער גענייסן. ווען טאָן איר האָבן הש"י ב"ה זאל אונז באַלד פון משיח לאָזן וויסן. אמן". תי"ח—1658.

(שטראשונס ביבליאָטעק אין ווילנע)

פון זיין אינהאַלט, וויל ער האָט צו טאָן מיט דער צייט־רעכענונג און מיט די ספּעציפישע און טראַדיציאָנעלע ענינים, וועלכע זיינען מיט איר פאַרבונדן, איז ער גע־ווָארן אַ ספּרל אָדער אויסגאַבע, וואָס דער־גרייכט צו יעדער שטוב.

פאַרשיידן זיינען פון תמיד אָן אויך געווען, אַזוי צו זאָגן, די מינים פון לוח, זיין אויסזען און פאָרמאַט, און נאָך מער דער אופן פון זיין אינהאַלט, הגם אין עצם איז ער דאָך אומע־טום געווען דערזעלבער.

ניט ווייניק פאַרפּאַ־סערס אָדער, ריכטיקער, צונויפשטעלערס פון דעם לוח פלעגן זיך, אָבער, פלייסן אַריינצוגעבן אין אים אַלערליי אויסרע־כענונגען, פלעגן שארפן אויף אים די מוחות און מאַכן אים וואָס פולקו־מער. אויך אַרויסגעבער און דרוקער פלעגן ניט אָפּשטיין און מיר געפי־נען אַ גאַנצע רייַ לוחות, דער עיקר פון דער עלטערער צייט, וואָס זיינען גאָר פיין געדרוקט און דערצו מיט קינסטלערישע באַצירונגען אויף די שער־בלעטער א. א. וואָס וויסער האָט זיך די לוח־אַרויסגעבערי אַלץ מער געשטאַרקט און

איז געווָארן בײ יידן א מין „נאצ׳אָנאַלע פראָדוקציע" פון אַ פראַקטיש־גייסטיקער נאַטור. אַנדערע אויסגאַבן האָבן ווייט אַריבערגעשטיגן די גרעניצן פון אַ לוח אין זיי דארפן פארלאנגט ווערן צו די ספרים פון אונזער ליטעראַטור.

לכתחילה פלעגט זיך דער לוח באַגרעניצן מיט דער צייט־רעכענונג אַליין, דערנאָך האָט ער שוין אָנגעהויבן אַריינצונעמען אַלערלייי ידיעות וועגן פראַקטישן לעבן און אין דער נייערער צייט האָבן אָנגעהויבן צו ערשיינען לוחות שוין פון אַ בריי־טערן פאָרמאַט, וואָס זענען מיט מאַטעריאַלן פון א גרעסערן אַלגעמיינעם וועדט, וואָס ריידן צום מאַדערנעם לעזער.

לוח על
ששת אלפים
שנה וכללים מעברונות
מתוך
מר״ע ועד סוכו״ת כמה כל לידע בקל כל הקביעות והמועדי׳
ור״ח ודבר הקרבנות מיומוכרי׳ והקבדי׳ מבריאת עולם ועד
סוכו״ת בפי חסר קמח מלודריים בכור ח״ח מ״מן ח״כח גם לידע
כלל יום מימי השנה מבריאת עולם ועד סוכו״ת לחיה בעת
וכיוצא בזיעור זמן מלות הסגר וזמן בן מחמה וזמן ח״ם
זמן חלבה וזמן מחה קטנה ופלג מחמה וזמקבילות ח״מ
וזמן בין המסכות וזמן מוספת שבת וזמן לחת הכוכבים חבר
ומן זמנים מעוטה מחמת ויבוד גדול לכמה שיקרי מדיוים וכיוצ
דל תלו בריבי למודעי בכל עת וזמן לכל תבן בחודש ד׳ עיוים
מנקיים מיוים מהפוסקים גם לידע סיומי זמן קיר לחוב גם
מלגו ע״פ ג׳ מוכני לבח במוכל בספר רזיאל הקדוש ולידע
מלוחות הבמים במוכח בספר הכ״ל וכשהרי מבריים גם לידע
מהרעיים ומשהרי עיניים נפלגים מעתידי׳ לבח גם לידע קדר
סדורות מלחדש״ר ועדיר מבלוח ומחורשים ומלוחים ג״ל אחר
מעולם חבני חמם קבל בחבר לכל מחודר בתן בעור הבריה
יבלגם בכדי שבקל לדעת לעבון בקשחת אמוקם כמעט הקשית
גרך מחיכות ולכן יפתח חים מחמתו וכסף מבמה קיו ביבכם
ודקדק תח הברכך הקבון כוח כמעט בכון בכל״ך הקדוש ולהבילע
מב״א כ׳ דמיים וחסך חסך ועמול חסך עם חבני חסך
נדפס בדפוס חדש עיר הועד
קק הוראדנא הבירה
בדפוס
סטאניסלאום אונסט מק
קולין דוקס גדול דליטוח שעכשיו חיים מרוב
המנכי״ר
יצמיח ישועה לפ״ק

רעם לוח אויף 6000 יאָר האָט פראפאַסט ה״ר משה הורוויץ מ״מ ומ״ץ דק״ק אמדיר. געדרוקט אין גראַדנע, הקמ״ט 1789, פון די ערשטע יידישע ספרים, וואָס זיינען געדרוקט אין ליטע (דער ערשטער ספר, וואָס איז בכלל געדרוקט אין ליטע, איז „זרע יעקב" — א פירוש אויף תהילים — אויך געדרוקט אין גראַדנע, אין יאָר תקמ״ח – 1783).

(שטראשונס ביבליאָטעק אין ווילנע).

אזוי, למשל, ברענגן מיר דאָ די רעפראָדוקציעס פון א פאָר זעלטענע עקזעמפלאַרן פון אַלטע לוחות, וואָס איינער פון זיי איז אויף פערציק יאָר מיט א העברעאישער און יידי־שער אויפשריפט, ז״יער שיין געדרוקט אין אַמשטערדאַם אין יאָר 1658 (ז. זייט 21) און דער צווייטער—אויף זעקס טויזנט יאָר, געדרוקט אין גראַדנע אין יאָר 1789• וויטער, ווידער, (ז. זייט 23) ברענגן מיר דאָ דעם לוח הפלאות פון א. א. קאַרטוזינסקי, וואָס גיט גאָר צייט־אויסרעכענונגען אויף אייביק.

לוחות אויף דעם יאָרטויזנט, אין וועלכן מיר לעבן, זיינען אַרויס עטלעכע, ווי, למשל, דער „לוח על אלף שנים והוא אלף השישי" פון יעקב בן אברהם

גאָרדאָן (ווילנע, ראָם, 1854) אָדער דער „לוח על כל אלף השישי" (ירושלים, 1867). אין דער לעצטער צייט, ווידער, זיינען באַקאַנט די געניוע לוחות אויף הונדערטער יאָרן פון נחום לייפּאָווסקי, וואָס איינעם פון זיי אויף 250 יאָר (150 יאָר פאַרגאַנגענע און 100 יאָר קומענדיקע) האָבן מיר געגעבן אין לוח „פון יאָר צו יאָר" 1927.

זוהר הרקיע
עוויגער
לעבעדיגער קאלענדאר
לוח אוצר החכמה ועשר עולמים
בשנת תרנ"ח לפ"ק, ומשנת תקנ"ז לפ"ק תרנ"ז פאר שנים שעבר.
אין 6 טהיל.
דיעזער לוח איז א זעלטענע זאך, ער ערקלערט קינסטליך, צוא תאבין אין א קורצע ציים א בעריכטען פערשטאנד פאר יעדע מאנען ערד קוגעל, דיא יבשה מים אדערע ימים, מיבען, בוימען, מינעראלין, גיבעלע, פייער ניבערג, דיא 5 וועלט בהילען) אזיאא, אפריקא, אמעריקא, אוסטראליע, מים זייערע פערשיידענע מדות, אוך דיא, אסטראנאמיע דיא יחיד, דיא לבנה, מיט דיא כלולה, בית דאם וויסע, שאפט צוא קענען עלכעם מאכען א שטערנען קאלענדאר, בעזונדער איז ער אטכטינגר וועג וויזער אוז א ריכטיגער אדרעסען שרייבער פאן גאנץ אירפערייע ראסיסקי, דאס כהיט יעדען אידישען סוחר וועם דער לוח וויכטיג נוטצען צום נעשעפטן.
פון
אהרן אליעזר קארטזינסקי.
וואַרשא. תרנ"ח.
דרוק האלטער עם איזיקשטאדט, נאלעווקי 7 № 7
Луахъ Оцеръ Гахохмо и Ошеръ Оломимъ
т. е.
Вѣчный Календарь Источникъ Мудрости
по Еврейскому Лѣточисленію
Сочиненіе А. Л. Картузинскаго.
ВАРШАВА. 1898.
Тип. М. И. Гальтера и М. Айзенштадта, Налевки № 7.

די קאָמפּליצירטע יידישע צייט־רעכענונג און איר געשיכטע באַשאַפן א גאַנצע ליטעראַטור, וועלכע האָט געפונען איר ביבליאָגראַפיע אין דעם העברע־אישׁ־רוסישן „לוח ישראלי" פון ח"י גורלאַנד. אין דעם ביכל פּאַרן יאָר 1883 — 1882 פון אָנגערופענעם לוח געפינען מיר א ביבליאָגראַפישע איבערזיכט פון דער יידישער קאַלענדאַריש־אַסטראָנאָמישער ליטעראַטור (77 געדרוקטע ספרים פּאַר די יאָרן 1878 — 1490, חוץ אַרטיקלען און כתב־ידן), צונויפגעשטעלט פון ד"ר ו. צייטלין פון קיעוו. אין זעלבן ביכל געפינען מיר אויך א „לוח העיון" — א אינפאָרמאַטיוו קאַלענדאַרישע טאַבעלע — אויף 289 יאָר, צונויפגעשטעלט (אויף העברעאיש) פון יהודה הלוי לעוויק, דעם מחבר פון „אייביקן קאַלענדאַר" (אויף רוסיש), וועלכער איז ערשינען אין קיעוו אין יאָר 1880.

ליטעראַרישע און געזעלשאַפטלעכע לוחות אין אונזער ליטעראַטור

(פֿאַר די נייַערע צייַט).

1. די קאַלענדאַרן און לוחות פון שלום יעקֿב אַבראַמאָוויטש (מענדעלע מוכר ספֿרים). דער מייסטער פון דער יידישער און נייַ־העברעַ־אישער ליטעראַטור מענדעלע מוכר ספֿרים האָט אונטער זיין אייגענעם נאָמען (ש״י אַבראַמאָוויץ) אַרויסגעגעבן קאַלענדאַרן און לוחות אין משך פון ניט ווייניקער ווי 8 יאָר.

דאָן איז גראָד געווען א קריטישע צייט פֿאַר אַבראַמאָוויטשן. א גאַנצע רייַ אומגינסטיקע אויסערלעכע באַדינגונגען און טרויעריקע פֿאַמיליען־אָנגעגעַ־לעגנהייטן האָבן זיך אָנגעזעצט אויף אים און פֿאַרביטערט דעם לעבן. ס׳איז א טשטאַנען פֿאַר אים אַן אויסערסט־שווערער פֿעריאָד, וועלכער האָט זיך געצויגן פון יאָר 1877 ביזן יאָר 1884.

אין יאָר 1878 איז נאָך אַרויס מענדעלעס „קצור מסעות בנימין השלישי״, אין זעלבן יאָר טראָגט זיך מענדעלע מיט א פּלאַן אַרויסצוגעבן אַלע זייַנע בעלעטריסטישע ווערק און ער באַאַרבעט פון דאָס נייַ דעם „קליינעם מענשעלע״, אָבער באַלד קומט אָן א הפּסקה אין זיין שאַפן און ביזן יאָר 1884, וואָן ס׳איז ערשינען זיין „פּריזיוו״, איז מענדעלע גאַנצע פּינף יאָר (1879—1883) לגמרי אַנטשוויגן געווואָרן אין אונזער ליטעראַטור. ער האָט זיך געפּילט פּיזיש און גייַסטיק צעבראָכן און אַזוי ווי צודריקט פון מוראַדיקן גורל, וואָס איז געַ־ווואָרן צו אים אומבאַרחמנותדיק.

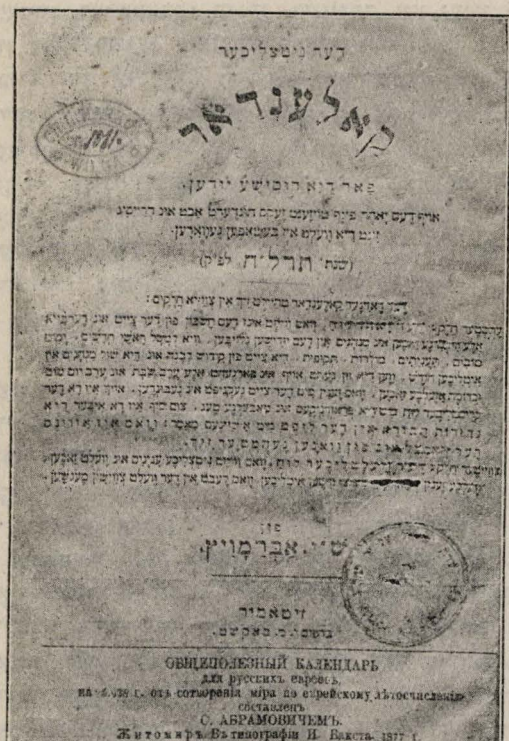
אָט אין דעם צושטאַנד האָט ע. אַבראַמאָוויטש אַרויסגעגעבן זייַנע קאַלענַ־דאַרן און לוחות, מיט וועלכע ער האָט אויך געוואָלט א ביסל פֿאַרלייכטערן זיין גאַרניט קיין געהויבענע מאַטעריעלע לאַגע אין זשיטאָמיר (1869—1880), וואו ער האָט געלעבט אין דחקות און ווען זיין לאַגע האָט זיך שפּעטער מאַטעריעל פֿאַרבעסערט מיטן אַריבערפֿאָרן קיין אַדעס, וואו ער איז געוואָרן פֿאַרוואַלטער פון דער דאָרטיקער רעפֿאָרמירטער תלמוד־תורה (פון יאָר 1881 אָן), האָט ער נאָך אַלץ אַרויסגעגעבן די קאַלענדאַרן א פּאָר יאָר צייַט.

אין זיין אַוטאָביאָגראַפֿיע (נ. סאָקאָלאָווס „ספֿר הזכרון״, וואַרשע 1889) דערמאָנט ש. י. אַבראַמאָוויטש נאָר 5 קאַלענדאַרן און 1 לוח און דערציילט וועגן זיי פֿאָלגנדעס: „דער ניטצליכער קאַלענדאַר פֿאַר די רוסישע יידן. ער איז ערשינען אין פּינף ביכער פֿאַר פּינף יאָר: תרל״ז, תרל״ח געדרוקט אין זשיטאָמיר: תרל״ט, תר״מ געדרוקט אין ווילנע און תרמ״ג אין אַדעס. אין זיי געפּינען זיך נוצלעכע מאמרים און א סך גוטע זאַכן״. און ווייטער: „לוח הסוחרים. און דאָרט געפּינען זיך פּיינע מאמרים געשריבן אין משנה־לשון (איז איצט א יקרַ־המציאות), ווילנע 1879״.

אין דער אמתן האָט ש. י. אַבראַמאָוויטש אַרויסגעגעבן:

א) פון יאָר 1876 ביז 1885 (אויף תרל"ז—תרמ"ה) דעם „ניטצליכן קא־לענדאַר פאַר די רוסישע יודן" — לכל הפחות 6 ביכער — געדרוקט איז זשיטאָמיר בדפוס י. מ. באַקשט; איןווילנע בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם; אין אָדעס ביי א. שולצע, יצא לאור ע"י האחים חיים ופרץ בלעטניצקי.

ב) אין די יאָרן 1878 און 1879 (תרל"ח און תרל"ט) דעם „לוח הסוחרים" — צוויי ביכלעך — געדרוקט אין ווילנע בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראָם (אויף תרל"ט און תר"מ).

ОВЩЕПОЛЕЗНЫЙ КАЛЕНДАРЬ
для русскихъ евреевъ,
составленъ
С. АБРАМОВИЧЕМЪ.
Житомиръ. Въ типографіи И. Бакста. 1877 г.

דער „ניטצליכער קא־לענדאַר" איז אַ גאַנץ פו־לער, קאָמפּאָקטער בוך פון בערך 96 ביז 124 זייטן, פיין און קלאָר געדרוקט, אינגאַנצן מיט נקודות; אייִ־ניקע אָפּטיילונגען (ווי „דער וועלט־קראָניק" און „דער יידישער קראָניק" א. א.) — מיט דעם קלענסטן פערל־דיקן פּעטיטל (ממש אַ שע־דעוור — דער עיקר אין דער זשיטאָמירער אויסגאַ־בע, ווי אויך אין דער ווילּ־נער; די אָדעסער איז ער־גער און איינפאַכער), — און ס'איז קענטיק, אַז דער מחבר האָט אַריינגעלייגט אַן זיי, ווי אין דעם גאַנצן בוך, אַ סך שווערצע אַר־בעט און שווערע מי. און אַזוי אין אַלע יאָרגענג פון דעם קאַלענדאַר.

שטאַרק אויסגעהאַלטן זיינען די סיסטעם און די טערמינאָלאָגיע פון דעם קאַלענדאַר. אין די ערשטע אויסגאַבן טיילט ער זיך אויף אַ יאָר־לוח, וואָס ווייזט „דעם חשבון פון דער צייט" און אויף אַ וועלטלעכן לוח, וואָס ווייזט פּראַקטישע ענינים, וועלכע זיי־נען „שטאַרק נויטיק צו וויסן איטלעכן, וואָס לעבט אין דער וועלט צווישן מענטשן".

אָט איז, למשל, דער הויפּט־אינהאַלט פון קאַלענדאַר תרל"ח:

צום אָנהייב גייט „א צעטל פון די אַלע ענינים, וואָס געפינען זיך אין דעם קאַלענדאַר". אַזוינע ענינים זיינען דאָרט פאַרהאַן איבער 50. דערנאָך גייט דער יאָר־לוח. וויייטער: וועטערונג (די פאַרענדערונגען אין דער פּא־

גאָדע); די סימנים אין דער נאַטור צו דערקענען די פּאָגאָדע; די פּיאַווקע, א באַרימטע אָנזאָגערין אויף דער פּאָגאָדע. — די גבורות הבורא אין דער לופט. וואָס איז אַזוינס דער אָגל און פון וואַנען נעמט ער זיך? — דער וועלטלעכער לוח. עניני הקראָניקע און היסטאָריע. דער וועלט־קראָניק, דער יידישער קראָניק. די לעבנסבאַשרייבונג פון ר׳ יוסף קאַרו, וואָס האָט געמאַכט דעם שולחן ערוך. — עניני געאָגראַפּיע און סטאַטיסטיקע; עניני הפּאָליטיקע און מסחר; הלכות וועקסל; ירידין; עניני העקאָנאָמיע; דאָס לאַדענישׂ; דער ספר הרפואות.

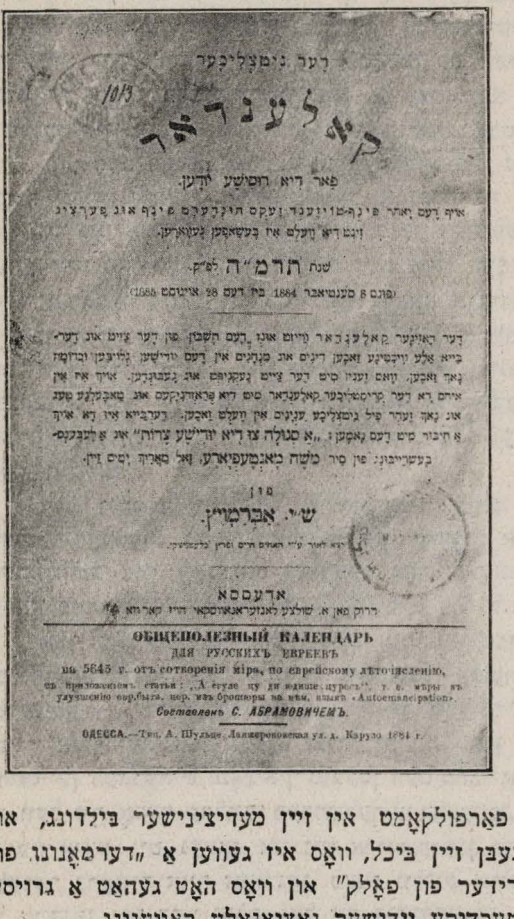
די אַלע אָפּטיילונגען (חוץ א גאַנצער ריי קלענערע פון א ריין־אינפאָר־מאַטיוון כאַראַקטער) זיינען גרינטלעך און גענוי באַארבעט, מיט א סך ציפער און ערקלערונגען. באַזונדערס אָריגינעל זיינען די אָפּטיילונגען פון די גבורות הבורא אין דער לופט, וואו אַבראַמאָוויטש, דער פאָרפאַטער פון „תולדות הטבע" ווייזט ווידער אַרויס זיין אינטערעס צו נאַטורוויסנשאַפט (נאָר פון אַן אַנדער געביט און אויף יידיש), וועלכן ער האָט ניט פאַרלאָרן דעם גאַנצן לעבן, — און די „עניני הקראָניקע און היסטאָריע", וואו דער מחבר ברענגט די כראָנא־לאָגיע פון די וויכטיקסטע געשעענישן פון דער אַלגעמיינער געשיכטע („דער וועלט־קראָניק") און דער עיקר פון דער יידישער געשיכטע („דער יידישער קראָניק") מיט ביז גאָר טשעקאָווע פּירושים און מעשׂיות, דערציילט אויף א פּאָלקסטימלעכן לשון.

דער „ניטצליכער קאַלענדאַר תרל״ט" (דריטער יאָרגאַנג) איז געבויט לויט דעמזעלבן פּלאַן, ווי דער פּאָריקער. פון נייע אַרטיקלען געפינען מיר דאָרט: „ווי אַזוי אונזערע יידן האָבן אין די פּריערדיקע יאָרן געלעבט צווישן די אומות העולם"; „א באַשרייבונג פון לאַנד בולגאַריע" (אין צוזאַמענהאַנג מיט דער רוסיש־טערקישער מלחמה); פאַרשיידענע „אוקאַזן" און „אוסטאַוון" (וועגן די יידישע אָנפאָנגס־שולן, לערער־אינסטיטוטן א. א.), וואָס זיינען אַזוי ווי א הוספה צו דעם „אוסטאַוו איבער וואָינסקי פּאָווינאַסט", וועלכן אַבראַמאָוויטש האָט איבערגעזעצט און אַרויסגעגעבן מיט פיר יאָר פריער, און אין דער אָפּ־טיילונג „דער ספר הרפואות" צווישן אַנדערעס אויך „די באַקאַנטע, אמתע מעשה וועגן דעם הינערפלעט, וואָס דער באַרימטער אַמעריקאַנישער שרייבער עדגאַר פּאָע באַשרייבט זי אַקוראַט ווי אַן ענגלענדער, מיט וועלכן די מעשה האָט זיך געטראָפן, האָט אים אַליין דערציילט". די דאָזיקע מעשה האַלט אַב־דאַמאָוויטש „פאַר א גרויסע מצוה דאָ אַרויסצושטעלן".

באַזונדער דאַרף מען אויך דערמאָנען אַזוינע אָפּטיילונגען אין קאַלענדאַר, ווי „עניני הלמוד און בילדונג" (מיט אינטערעסאַנטע פרטים וועגן די שולן פון יענער צייט, ביודזשעט פון די באַזונדערע שולן פאַר יידן, שטאַט לערער פון די אַנפאַנגס־שולן, שטאַט פון יידישן לערער־אינסטיטוט, ידיעות וועגן די דאָזיקע לער׳ער, די „געלערטע יידן", די מלמדים א. א.); דער „ספר הרפואות" (וועגן די ערשטע הילפסמיטלען אין א נויט־פאַל און וועגן פאַרשיידענע קראַנקהייטן); „דאָס לאַדענישׂ" (וועגן אַלערליי געריכטס־ענינים); „באַשרייבונג פון דער רוסי־שער אימפּעריע"; „עניני העקאָנאָמיע" (וועגן לאַנדווירטשאַפט, וויכטיקסטע תבואות און גיטער אין רוסלאַנד); „עניני הפּאָליטיקע" (די הכנסות און הוצאות

המדינה); „עניני געאגראפיע און סטאטיסטיקע"; „וואס דער יאר־לוח באטיים און דער פירוש פון א סך זאכן, וואס איז נויטיק צו וויסן".

אין „ניטצליכן קאלענדאר" תרמ"ה געפינען מיר פון די אלטע אפטיילונגען (חוץ די אינפארמאטיוו ענינים) נאר די „וועטערונג", דעם „קראניק", די „באשרייבונג פון דער רוסישער אימפעריע" און דעם „פירוש אויף א סך זאכן אין דעם קאלענדאר" — די לעצטע צוויי ניי־באארבעט — דערפאר, אפער, ברענגט דער דאזיקער קאלענדאר צוויי גרעסערע ליטעראריש־פובליציסטישע ארבעטן פון ש. י. אבראמאוויטש, ווי „א סגולה צו די יודישע צרות" (ז. 70—86) און „דאס לעבנסבאשרייבונג פון סיר משה מאנטעפיאָרע" (ז. 86—96), וועלכע פאר־נעמען א גאנצן דריטל פון קאלענדאר.

דער נומצליכער

1013

קאלענדאר

פאר דיא רוסישע יידן.

איך דעם יאהר פינף־טויזענד זיבעהן הונדערטען פינף אוג צוואנציג
וונד דיא וועלם איז בשאפען געווארען.

שנת תרמ"ה לפ"ק.

(פונם 8 סעפטעמבער 1884 בית דעם 28 אייגוסט 1888)

דער ראזיקער קאלענדאר וויזם אוג לעהרם דען דער צייט אוג דער־
בייא אלע וויכטיגע זאכען דינגם אן דעם יודישען לעבען ווידמען
זאך זאכען. וואס וועגען סיא דער צייט נעקאופט אוג פערקויפט.

אירם רא דער פרעסידענט קאלענדער סיא דיא פראדוקטען סיא
אוג זאך ווערם פיל גיכטליכע ענינים אן וועלם זאכען. ווערבייא איז רא איך
א חיבור סיא דעם זאכען: „א סגולה צו דיא יודישע צרות" אוג א הנצחים־
בעשרייבונג: פון סיר משה מאנטעפיארע, זאל מארוא יסיא זיין.

פון

ש. י. אבראמוויטש.

ארעססא

דרוק פון א. שולצע'ן אנדערא אוסקאי דיזיו קארטא

ОБЩЕПОЛЕЗНЫЙ КАЛЕНДАРЬ

ДЛЯ РУССКИХЪ ЕВРЕЕВЪ

на 5645 г. отъ сотворенія міра, по еврейскому лѣтосчисленію,

ОДЕССА.—Тип. А. Шульце, Ланжероновская ул. д. Корзуз 1884 г.

אבראמאוויטש האט אנגעשריבן צו דער „סגולה" א הקדמה, וועלכע איז פאר זיך א שטיק קינסטלערישע מענדעלע־שאפונג, הגם ס'ליגט אויף איר גאר בולט דער צייט־שטעמפל פון יענע יארן (זי איז געשריבן 1884).

שילדערנדיק „די גרויסע צרות און ווייטאָגן, וואָס אונז שלימזלדיקע יידן האָבן אין דער לעצטער צייט געטראָפן" און די אַלע „בעלי רחמים׳ס, בעלי־טובות און עצות־געבער" מיט זייערע „בויך־סברות", „בוידעם־פאָליצע", „סיור־בור ומפליא לעשות", — דערציילט ווייטער אַבראַמאָוויטש, אַז צווישן די פיל ספרים און אַר־טיקלען, וואָס זיינען פאַראַן פון געלערנטע מענטשן איבער דער יידישער לאַנד איז דאָ איין ספר ניט קיין גרויסער, אָבער „אין אים זיינען נכלל כמעט אלע געדאַנקען און די הויפּטזאַכן, וואָס אין די אַלע אידעריקע ספרים פון דעם מין". אָט דאָס ספרל איז ערשינען אין דייטשלאַנד. „דאָרט אין דעם לאַנד, שרייבט אַבראַמאָוויטש, האָט מיט עטלעכע יאָר צוריק זיך צום ערשטן געוויזן די מיאוסע קרעץ אונטער דעם נייַ־מאָדנעם נאָמען „אַנטיסעמיטיזם". דאָס הייסט אויף אונ־זער לשון: די שנאה צו יידן, וואָס שטאַמען פון דער גזע שם. גלייך, ווי היינט וואָלט זיך באַשיינפערלעך דערווייזן, אַז שם האָט אין דער תּבה געהאַלטן אַ שענקל און געגעבן יפת׳ן מיט זייַנע בהמות דאָרט געלט אויף פּראָצענט".

„אָט דעם דאָזיקן ספר, זאָגט אַבראַמאָוויטש, גיבן מיר היינט אַרויס אויף אונזער יידישן לשון מיט דעם נאָמען „א סגולה צו די יידישע צרות".

ער גיט אַ קורצע כאַראַקטעריסטיק פון דעם ספר און פאַרענדיקט: „אַציגד. רבותי, זייט מיר געזונט און לייענט זייט מוחל דעם ספר אַליין!"

אַבראַמאָוויטשעס „סגולה" האָט געהאַט אַ גרויסן ערפאָלג. ס׳איז אַ סברה, אַז נאָכן ערשיינען פון קאַלענדאַר איז זי אויך אַרויס אין אַ באַזונדערער בראָ־שור, וואָס האָט געפונען אַ שטאַרקע פאַרשפּרייטונג צווישן די דעמאָלטיקע חובבי־ציון. מיר געפינען וועגן דעם אַן אינטערעסאַנטן דאָקומענט אין די „כתבים לתולדות חבת ציון וישוב ארץ־ישראל" (ערוך על ידי א. דרויאַנאָוו, אָדעס, תרע״ט).

דעם 1־טן מערץ 1884 שרייבט ד״ר פנחס יאָסעפאָלסקי פון ראָסטאָוו (מיליטער־דאָקטאָר, געווען ראַבינער אין ראָסטאָוו אויפן דאָן, איינער פון די ערשטע חובבי־ציון, האָט פיל געארבעט פאַר דער באַוועגונג אין דאָנער געגנט און אין סיביר און שפּעטער אין קיעוו) צום ד״ר ל. פינסקער:

„פון ה׳ ציטראָן פון מינסק האָב איך באַקומען א בריוו מיט א בראָשור „אם אין אני לי מי לי", זייער א געלונגענע איבערזעצונג פון דער „אַוטאָ־עמאַנציפּאַציע". די קענער פון העברעאיש וועלן זיין זייער דאַנקבאַר פאַר די דאָזיקע איבערזעצונג. צונויפקלייבנדיק ידיעות וועגן דער צאָל פערזאָנען, וואָס פאַרשטייען העברעאיש, האָב איך געבעטן דעם מחבר אַרויסשיקן 50 עקזעמפלאַרן, איך וועל זיך אָבער ערלויבן פערזענלעך צו באַמערקן, אז דאָס סאַמע וויכטיקסטע איז ביז איצט ניט געטאָן און ניט אַרויסגעגעבן געוואָרן. איך רייד וועגן אַן ענלעכער בראָשור אויף זשאַרגאָן. ס׳איז נויטיק, אויסערסט נויטיק, אַז די מאַסע זאָל לייענען, אַז דער עולם זאָל זיך דורכדרינגען מיט דער דאָזיקער אידעע. אָבער דערווייל וואָס האָט מען גראָד וועגן דער מאַסע פאַרגעסן. איך ווייס, למשל, אַז אין ראָסטאָוו וואָלט מען געקענט פאַרשפּרייטן צווישן דער מאַסע לכל הפּחות 600 עקזעמפלאַרן. וואַרשיינלעך. וואָלט דאָסזעלבע געווען אין יע־דער שטאָט. — פּראָסטע יידן באַלאַגערן מיר ממש מיט זייערע בקשות, אַז איך

זאָל זיי געבן לייענען אויף זשאַרגאָן עפּעס ענלעכעס צו דער „אַוטאָעמאַנציפּאַצ׳ע" און צו דער בראָשור פון ה׳ ליליענבליום".

אין אַ צווייטן בריוו, אויך פון ראָסטאָוו, דאַטירט 19־טן אַוגוסט 1884, שרייבט שוין ד״ר יאַמפּאָלסקי צום ד״ר פינסקער פּאָלגנדעס:

„מען פּאַרוואַרפט אונז מיט בקשות וועגן אַרויסשיקן בראָשורן און אינפּאָרמאַציעס, ווי סיגייט די פּאָלקס־זאַך, וואָס מיר ערפילן מיט גרויס פרייד, האָבנדיק אין רעזערוו די בראָשורן פון ה׳ לילינענבליום און די איבערזעצונג פון אייער „אַוטאָעמאַנציפּאַציע" אויף העברעאיש און אויף זשאַרגאָן" (די בריוו זיינען געשריבן אויף רוסיש; אין די „כתבים" זיינען זיי געבראַכט אונטער די נומערן 77 און 112).

די העברעאישע איבערזעצונג וועלט דאָ געמיינט פון ש. ל. ציטראָן און די יידישע — פון ש. י. אַבראַמאָוויטש: די אונז גוט באַקאַנטע „אַ סגולה צו די יידישע צרות" (ז. „כתבים", ז. 214).

מיט אומגעפער 15 יאָר שפּעטער האָט זיך ש. י. אַבראַמאָוויטש נאָך אַמאָל אומגעקערט צו דער „סגולה", אויך אין אַ קאַלענדאַר. אָבער ניט אין אַן אייגענעם, נאָר אין אַ פרעמדן („יידישער פּאָלקס־קאַלענדאַר" פון גרשם באַדער, לעמבערג 1898/9). דאָס איז געווען די צייט פון נאָכן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל און די „סגילה" איז ווידער געוואָרן אַקטועל.

דאָסמאָל שרייבט זיך שוין אַבראַמאָוויטש אונטער מענדעלע מוכר ספרים. די הקדמה פעלט אינגאַנצן; אין טעקסט זיינען דורכגעלאָזן צחיי זייטן, וואר ס׳האָט זיך געריידט וועגן פאַרטיילן יידן צווישן די אומות העולם און וועגן סתם אַ לאַנד (ד״ר פינסקער איז נאָך אין דער „אַוטאָעמאַנציפּאַציע" אַ „טעריטאָריאַליסט", ערשט גלייך נאָכן ערשיינען פון ביכל איז ער געוואָרן אַ „פּאָלעסטינאָפיל" און פירער פון די חובבי־ציון); דאָ און דאָרט זיינען אויך פאַראַן פאַרשיידענע סטיליסטישע ענדערונגען און שינויים אין וועלטער. מעגלעך, אַז די תקונים זיינען געמאַכט געוואָרן צוליב דער נייער צייט און צוליב דער עצם זאַך (באַדערס קאַלענדאַר איז ריין־ציוניסטיש), ס׳איז אָבער אויך מעגלעך, אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט מענדעלעס אַלטן מנהג פסדר צו שלייפן, איבערמאַכן, פאַרפולקאָמען און פאַרריכטן זיינע ווערק, וואָס האָט קיינמאָל ביי אים ניט אויפגעהערט.

ניט נאָר בנוגע זיינע גרעסערע ווערק איז זיך מענדעלע אַזוי באַאַנגען („דאָס קליינע מענשעלע"; „ווינשפינגערל"; „פישקע דער קרומער"; „קצור מסעות בנימין השלישי", וואָס די ערשטע דריי קאַפּיטלעך פון אים האָבן זיך געדרוקט אין „ניצלעכן קאַלענדאַר", ערשטער יאָרגאַנג, 1876—תרל״ו; א. א.), נאָר אויך אפילו בנוגע קלייניקייטן. אַזוי, למשל, אַז מיר געפינען אין קאַלענדאַר 1884 (תרמ״ה), אין דעם קאַפּיטל „אַ פירוש אויף אַ סך זאַכן" (אַסטראָנאָמישע ידיעות וועגן די שטערן, זון א. אַז. וו.) אַ שיר לכבוד דער לבנה און מיר פאַרגלייכן אים מיט דעם געהעריקן אָרט (פרק רביעי, יָרֵחַ) אין אַבראַמאָוויטשעס יידישער איבערזעצונג פון „פרק שירה" (זשיטאָמיר, 1875), טרעפן מיר שוין אין די פּאָר צענדליק פערזן אַ היפּש ביסל ענדערונגען (אגב, איז דער

דאָזיקער „פּירוש אויף אַ סך זאַכן" זייער אייגנטאַרטיק אָנגעשריבן און אַבראַמאָוויטש לאָזט ניט דורך די געלעגנהייט „מקרב צו זיין צו יידישקייט" די שטערן, די זון מיט דער לבנה: „א גאַנצע מחנה שטערן גייען ווי מיט די הקפות זייער שטענדיקן און אייביקן וועג אַרום דער ליכטיקער זון, וואָס זי אַליין גייט ניט מיט קיין הקפה אַרום קיינעם, נאָר וואָס זי דרייט זיך ווי אַ ראָד אַרום איר אקס"; „די לבנה, דער זונס אָרעמע קרובה, באַקומט פון איר ליכטיקייט ווי קצבה" א. אז. וו.).

אַלנפאַלס איז זיכער אויך אינטערעסאַנט צו פאַרגלייכן די ביידע „סגולות" פון יאָר 1884 און 1898.

וואָס איז שייך דער „לעבנסבאַשרייבונג פון סיר משה מאָנטעפיאָרע" איז עס אַבראַמאָוויטשעס א באַאַרבעטע איבערזעצונג פון אַן אַרטיקל, וואָס איז געווען געדרוקט אין „דזשואיש קראָניקל" און פון דאָרט אין „המגיד".

מאָנטעפיאָרע האָט נאָך דאַן געלעבט און געהאַלטן ביים ווערן 100 יאָר.

„די הונדערט יאָר, שרייבט אַבראַמאָוויטש אין דעם קורצן אַרייַנפיר, זיינען א גאַנץ גרויסער ספר, וואָס איטלעכס יאָר איז א פרק, איטלעכער טאָג א בלעטל פון צדקות און מעשים טובים אין זיין לעבן. בדחילו ורחימו גיב איך אַצינד א בליק אין דעם דאָזיקן הייליקן ספר און נעם פון דאָרט אַרויס נאָר א מקצת מזכה צו זיין דערמיט אונזער פראָסטן עולם".

אַבראַמאָוויטש גיט איבער אין אָנציענדער פאָרם און מיט א „טראַדיציאָנעלער" שפראַך די וויכטיקסטע פאקטן פון מאָנטעפיאָרעס ביאָגראַפיע און פאַרענדיקט: „אין ענגלאַנד מאַכט מען גרויסע הכנות צו דעם טאָג (ח' מרחשון שנת תרמ"ה), וואָס מאָנטעפיאָרן ווערט הונדערט יאָר און מען איז זיך היינט דאָרט מיישב, וואָס מאַכט מען אים לזכרון עפעס א גוטע זאַך פון דעם געלט, וואָס ווערט דאַרויף געשיקט פון אַלע יידן פון דער וועלט. מיר האָפן, אַז איבער א יאָר, אם ירצה השם, וועלן מיר דעם עולם מודיע זיין, וואָס עס איז געבליבן מיט דעם געלט צוטאָן און אויך צו באַשרייבן דעם יום־טוב און די גרויסע שמחה אין דעם געבורטסטאָג מאָנטעפיאָרעס, זאָל מאריך ימים ושנים זיין. אמן וכן יהיא רצון".

מאָנטעפיאָרע איז אָבער געשטאָרבן אויפן 101־טן יאָר פון זיין לעבן (דעם 25 יולי 1885).

אין די קאַלענדאַרן זיינען אויך געדרוקט, צום סוף, אַנאָנסן און מודעות. אַזוי געפינען מיר דאָרט עטלעכע אַנאָנסן פון אַבראַמאָוויטשעס נאָענטסטן פריינד און מיטאַרבעטער ביי פאַרשיידענע ווערק („דער לופטבאַלאָן"; „דער פיש, וואָס האָט אייגעשלונגען יונה הנביא"; „דער אוסטאַוו איבער וואַינסקי פאָווינאָסט"; די רוסישע איבערזעצונג פון אַבראַמאָוויטשעס „האבות והבנים"; קריטיש־ביאָגראַפישער אַרטיקל וועגן אַבראַמאָוויטשן „דער יום־טוב פון דער יידישער ליטעראַטור" אין „וואָסכאָד" (1884) ליב (לעוו מאַיסעיעוויטש) בינשטאָק, וועלכער האָט דאַן (אין די יאָרן 1877 און 1878) געהאַט אין זשיטאָמיר (צוזאַמען מיט איינעם מ. א. וויינלוד) אויף די שטאָט און אויף גאַנץ וואָלינער גובערניע די אַגענטור פון דער „רוסישער אַסעקוראַנץ־געזעלשאַפט קעגן פייער".

פון באַנקהויז „א. וו. יונקער און קאָמפ." פון פעטערבורג — קעגן דעם טיראַזש פון די „וויגרישני בילעטן" און פון די ענגלישע זאַוואָדן רוסטאָן פּראָקטאָר־ און קאָמפ. — די אַגענטור פון לאַנדווירטשאַפטלעכע און אַנדערע מאַשינעס.

אָבער צווישן די אַלע אַנאָנסן געפינען מיר (אויף דער פערטער זייט פון הילע פון קאַלענדאַר 1878 — תרל"ט) אַ מודעה אונטערגעשריבן פון ש. י. אַפּראַמאָוויטשן אַליין. היות וויי די דאָזיקע מודעה האָט אַ באַזונדערן ליטעראַרישן היסטאָרישן ווערט, גיבן מיר איר אָבער וואָרט בייַ וואָרט (געענדערט אין דאָ בלויז די אָרטאָגראַפיע, ווי אין אַלע איבעריקע ציטאַטן):

„אזוי ווי אין מיין קאַלענדאַר זיינען דאָ זייער פיל זאַכן, וואָס האָבן אַך אייבּיקן ווערט אין קיינעם דעם עולם צונויף קומען תמיד אין אַלע צייטן אין אזוי ווי אין אים געפינען זיך אויך אזעלכע ענינים, צו וועלכע ס׳קומט אַלע יאָר צו נייס און אויב מען האָט ניט פּאַר די אויגן דאָס כריערדיקע איז אוממעגלעך צו פּאַרשטיין דאָס, וואָס ווערט וייטער אַלץ צוגעזעצט; דערבּיבּער בין איך פּין מיין זייט מחויב דעם עולם דאָ מודיע צו זיין, אז זיי זאָלן אָפּהיטן פון איטלעכעס יאָר דעם קאַלענדאַר, וואָס ער קען זיי שפּעטער שטאַרק צוניץ קומען און באַם ער וועט בּיי זיי פּאַרלאָרן ווערן, ווען קיין מעגלעכקייט ניט זיין אים דערנאָך פּאַר קיין געלט צו באַקומען. לעת־עתה געפינט זיך נאָך בּיי מיר אַ בּיסל קאַלענדאַרן פון ערשטן און צווייטן יאַרגאַנג (תרל"ז, תרל"ח), די וואָס וועלן זיך פּאַרכאַפּן פריער וועלן די דאָזיקע קאַלענדאַרן נאָך באַקומען פּאַר דעם פריערדיקן מקח.

מיין ספּור המעשה „קצור מסעות בנימין השלישי", וואָס די ערשטע דריי קאַפּיטלאָך דערפון זיינען געדרוקט געווען אין מיין קאַלענדאַר פון יאָר תרל"ז, איז אַצינד שוין אָפּגעדרוקט אין אַ באַזונדערן ספּר. איך פּאַרהאָף, אז דעם עולם וועלן די וויטערדיקע קאַפּיטלען גאָפּעלן אזוי ווי די ערשטע דריי.

אויך בּין איך דאָ מודיע פון מיין פלאָן איבערצודרוקן מיט דער צייט די אַלע ספּורי מעשיות (זעמטלעכע וועדקע) פון מענדעלע מוכר ספּרים. לעת עתה הויבט זיך אָן צו דרוקן „דאָס קליינע מענשעלע", וואָס איז איבערגעמאַכט געווען כּמעט אינגאַנצן אויף דאָסיגי אזוי, אז עס האָט באַקומען גאָר אָן אַנדער פּנים, אָן אַנדער געשטאַלט, און איז בּכל האופנים פיל שעהער אי בּעסער ווי פריער. פון דאָזיקן קליינעם ספּור איז איצט ארויסגעקומען אַ גאַנץ היפּשער ספּר, זייער שיין געדרוקט און דער מקח פון אים איז ניט טייער. — ש"י אַבראַמאָוויץ".

אַבראַמאָוויטש האָט שטאַרק געהאַלטן פון זיינע „ניטצליכע קאַלענדאַרן" און באמת האָט ער אָפּגעגעבן אויף זיי פיל כּוחות און זיי זיינען צונויפגעשטעלט מיט גרויס ערנסטקייט, ענויקייט און פינקטלעכקייט. אין הינזיכט פון „נוצלעכקייט" און „באַלערונג" זיינען אַ גאַנצע רייַ אָפּטיילונגען פון די קאַלענדאַרן די ערשטע פרובן און פּאָרגייַער אין אונזער ליטעראַטור פון פּאַרשיידענע שפּעטערדיקע אויסגאָבן און זשורנאַלן פּאַר פּאָפולערע וויסנשאַפט, פּאָלקסגעזונט וכדומה.

ס׳איז אויך כּאַראַקטעריסטיש, וואָס בּיים „צעטל פון די ענינים" צום אָנהויב פון זייַנע קאַלענדאַרן (ערשטע יאָרגענג) ווייזט אַבראַמאָוויטש אָן די ספּרים, מיט וועלכע ער האָט זיך באַנוצט בּיים צונויפשטעלן די קאַלענדאַרן. דאָס זיינען באַוואוסטע רוסישע קאַלענדאַרישע אויסגאָבן פון יענער צייט. דערבּיי באַמערקט אַבראַמאָוויטש: „אָחוץ זיי האָב איך צו דער אַרבּעט געברויכט נאָך אַ סך ספּרי חכמה און פּאַרשיידענע לוחות".

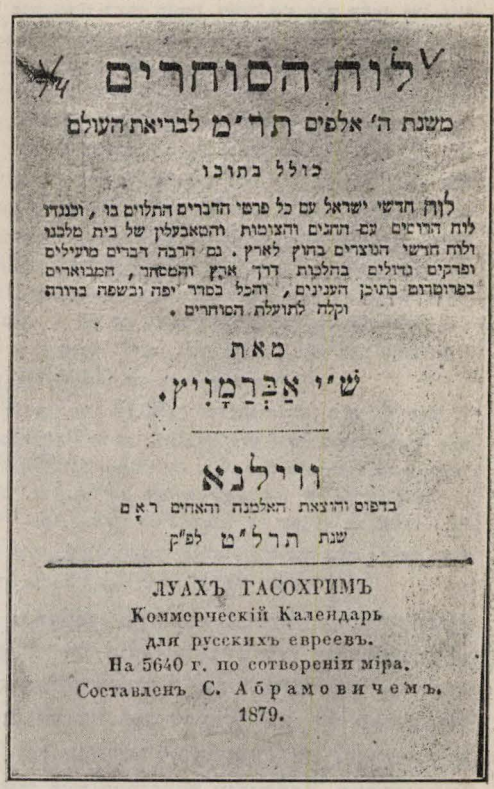
אבראמאָוויטשעס קאַלענדאַרן זיינען אָבער דורכאויס אָריגינעל, ווייל חוץ זיינע אייגענע ארבעטן, זיינען אויך אַלע איבעריקע טיילן פון די קאַלענדאַרן פון דער ערשטער ביז דער לעצטער שורה אייגנאַרטיק באַאַרבעט.

א קאַפיטל פאַר זיך איז די שפראַך פון די קאַלענדאַרן, וועלכע דאַרף באַזונדער געפאָרשט ווערן.

לויטן אינהאַלט זיינען אבראמאָוויטשעס „ניטצליכע קאַלענדאַרן", זאַכ=לעך און וועלטלעך און גלייכצייטיק זיינען זיי דורכגעדרונגען, — וואו דאָס לאָזט זיך זיין קענטיק (אין די אייגענע ארבעטן, ווי: „דער יידישער קרא=ניק"; „די לעבנסבאַשרייבונגען פון ר' יוסף קאַרו"; „ווי אזוי אונזערע יידן האָבן אין די פריערדיקע יאָרן געלעבט צווישן די אומות העולם"; „די סגולה צו די יידישע צרות"; „די לעבנסבאַשרייבונג פון ר' משה מאָנטעפיאָרע" א. א.), — מיט א „יידיש=נאַציאָנאַלן" טאָן.

געדרוקט זיינען די „ניטצ=ליכע קאַלענדאַרן" אין בוך=פאָרמאַט פון $6\frac{1}{2}$ אויף $10\frac{1}{2}$ קוואַדראַט.

דער „לוח הסוחרים", ווי=דער, וואָס אבראמאָוויטש האָט ארויסגעגעבן אין די צוויי יאָר תרל"ח און תרל"ט, טראָגט שוין בלויז א פראַקטישן כא=ראַקטער פון א ריין=אינפאָר=מאַטיוון קעשענע=לוח, הגם ער איז אויך גאַנץ גרינטלעך באַ=אַרבעט געווָאָרן (דער „לוח הסוחרים" פון צווייטן יאָר=גאַנג — תרל"ט האַלט שוין

לוח הסוחרים
משנת ה' אלפים תר"מ לבריאת העולם
כולל בתוכו
לוח חדשי ישראל עם כל פרטי הזמנים התלוים בו, ומנהגו
לוח הזמנים עם החגים והצומות והמאבעלין של בית מלכנו
ולוח חדשי העצרים בחוץ לארץ. גם הרבה דברים מועילים
ופרקים נחוצים בהלכות דרך ארץ והמסחר, המבוארים
בפרטותם בתוכן הענינים, והכל בסדר יפה ובשפה ברורה
וקלה לתועלת הסוחרים.
מאת
ש"י אַבְרַמָוִיץ.
ווילנא
בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראָם
שנת תרל"ט לפ"ק
ЛУАХЪ ГАСОХРИМЪ
Коммерческій Календарь
для русскихъ евреевъ.
На 5640 г. по сотвореніи міра.
Составленъ С. Абрамовичемъ.
1879.

גאַנצע 196 זייטעלעך — $3\frac{1}{2}$ אויף $5\frac{1}{2}$ — מיט א געדיכטן רש"י=פּעטיט און ב"ילאָגע פון א קורסבלאָט), ציגעפאַסט צו די סוחרישע אינטערעסן און געשריבן אויף זייער א אינטערעסאַנטער „העברעאיש=סוחרישער" שפראַך מיט דער גאַנ=צער געהעריקער טערמינאָלאָגיע.

מיר טרעפן דאָ, אגב, אויך א קורצע „קראָניק" און א „וועטערונג" (חזון הרוחות) און ס'איז כאַראַקטעריסטיש דערבי, אַז די„וועטערונג" איז דאָ געשריבן אויף יידיש.

אין דער הקדמה צום „לוח הסוחרים" תרל״ט דערציילט דער מחבר, אז אין יאָר תרל״ח האָט ער געפרובט אַרויסגעבן אויף העברעאישן א קלייניגס „לוח הסוחרים" נאָר אַלס פראָבע. איצט, אָבער, אז ער האָט זיך איבערצייגט, אז אזא מין לוח איז נויטיק און ווערט געפאָדערט, גיט ער אַרויס דעם צווייטן יאָרגאַנג, וועלכן ער האָט פאַרפולקאָמט מיט א סך נייע ענינים און האָפט אַרויסצוגעבן דעם לוח אַלע יאָר. „איך האָב זיך באַמיט, זאָגט אַבראַמאָוויטש, צו טאָן מיין אַרבעט געוויסנהאַפט, צו שרייבן די ענינים מיט א קלאָרער און לייכטער שפּראַך"...

יאָ, ש. י. אַבראַמאָוויטש האָט געטאָן זיין אַרבעט זייער געוויסנהאַפט. זיין מאַטעריעלע לאָגע האָט געמוזט זיין ענוג געדריקט, אויב ער איז געווען געצוואונגען צו נעמען זיך אַרויסצוגעבן דעם „לוח הסוחרים", — און זיין געדולד און התמדה זיינען באמת געווען זייער גרויס, וועלן מען זעט ווי אזוי ער האָט די דאָזיקע אַרבעט זיינע ערפילט. ווי אין די גרויסע אזוי אין די קליינע ווערק זיינע האָט ער געאַרבעט איבער יעדן זאַץ און האָט זיך באַצוגין צו אלץ, וואָס ער האָט געשריבן, מיט א באַזונדערער סאָלידקייט און גענויקייט. וויפיל צייט האָט אַבראַמאָוויטש געמוזט פטרן אויף אזא מין „לוח הסוחרים"!

און אַבראַמאָוויטש האָט געטאָן זיין אַרבעט — אויך פון די קאָלענדאַרן און לוחות — מיט אזא ערנסט און שלימות, אז ס׳איז ממש צו באַוואונדערן.

די קאָלענדאַרן און לוחות פון ש. י. אַבראַמאָוויטש גיבן ניט ווייניק מאַטעריאַל צו דער כאַראַקטעריסטיק פון דעם גרויסן קינסטלער פון אונזער ליטעראַטור.

2. דער וועלט-לוח און די קאָלענדאַרן פון יצחק יואל לינעצקי.

ש. י. אַבראַמאָוויטשעס „פערזענלעכער קעגנער" און „ליטעראַרישער קאָנקורענט" יצחק יואל לינעצקי, דער קעמפער קעגן די „חסידים, צדיקים און גוטע יידן", דער שטורמער פון דער השכלה-עפּאָכע, דער מחבר פון בשעתו זייער פאָפולערן „בוילישן ייגגל" און „וואָרים אין כריין" א. א., האָט כּמעט אין דער זעלבער צייט, וואָס אַבראַמאָוויטש, אויך אַרויסגעגעבן קאָלענדאַרן (און נאָך פריער דעם „וועלט-לוח"), אָבער גאָר פון אַן אַנדער אינהאַלט.

ווי אַלץ, וואָס לינעצקי האָט געשריבן, איז אויך זיין לוח און טיילוויז זיינע קאָלענדאַרן פול מיט בייזער סאַטירע, חוזקעריי, שמייסעריי, ויצן און הומאָר.

די דאָזיקע קאָלענדאַרן, וואָס טראָגן דעם נאָמען „דער פראַקטישער פאָלקס-קאָלענדאַר" („פאָלק" איז דאָס געווען אין לינעצקיס קריזיס דער באַליבטסטער אויסדרוק), גיבן צוגלייך מיט לוח-ידיעות און פאַרשיידענע פראַקטישע אינפאָרמאַציעס, אויך א מאַטעריאַל פון דעם מין, וואָס מאַכן די קאָלענדאַרן אין דער אמתן פאַר א המשך פון לינעצקיס שאַרפע ווערק און קודם כל פון זיין וועלט-לוח, וואָס איז נאָך אַרויס אין דער ערשטער העלפט פון די זיבעציקער יאָרן אין אָדעס און וואָס מיט זיין נאָמען אַליין: „דער וועלט-לוח פון יאָר אין כסף" גייט ער שוין אַטאָקירן די גאַנצע אָן אונטערשייד זעלבסט-צופרידענע און „אָנשטענדיקע" יידישע געזעלשאַפט פון זיין צייט.

דער וויץ „אין כסף" (ניטא קיין געלט) איז טאקע געווען דער ביטער־סטער באגלייטער פון לינעצקיס לעבן, פול מיט פיין, רדיפות, דחקות און נויט, וואס ער האט אליין אזוי אפן, גאליק, פלאם־פייערדיק און בייסנדיק כאראק־טעריזירט אין דער שלוס־רעדע בעת זיין פינף און צוואנציק יאריקן יוביליי, וועלכן ס'האבן ארגאניזירט אין אדעס דעם 17 נאוועמבער 1890 די „די שריי־בער, משכילים און מעצענאטן", די „אמתע פאלקספריינד און שעצער פון הויכ־ווירדיקן יובילאר" („חג היובל", די יוביליי־פייערונג, אדעס 1891) און וועל־כער האט זיך פארענדיקט מיטן באשלוס „אפצודרוקן דעם דאזיקן יוביליי־בוך, פון וועלכן דער פדיון זאל דינען צו שטיצן אונזער יובילאר".

אין דער „קורצער ביאגראפיע פון באריסמן פאלקסשרייבער ר' יצחק יואל לינעצקי", וואס איז אפגעדרוקט אין אט דעם „חג היובל" ווערט דער־ציילט וועגן די קאלענדארן פאלגנדעס: „ה' לינעצקי איז געווען א שטענדיקער מיטארבעטער אין „קול מבשר", וועלכן ער חאט מיט זיינע פעלעטאנען רענא־מירט אין דער וועלט, נאכהער האט ער זעלבסטשטענדיק געדרוקט זיינע באי־רימטע ווערק „דער בייזער מארשאלעק", „דער לוח אין כסף", „דאס משלחת", „דער כל־בוניק" א. אז. וו. אין 1876—1877 האט ער געדרוקט „לינעצקיס כתבים" (דער „פריטשעפע" און דער „סטאטעק") און פאנגט אן ארויסצוגעבן זיינע יערלעכע „פראקטישע קאלענדארן".

דער „וועלט־לוח פון יאר אין כסף" איז אייגנטלעך גאר קיין לוח ניט־נאר א בוך פון סאטירע און פארעדיעס, וואס נוצט אויס די פאפולערע לוח, טערמינאלאגיע, כדי באקוועמער צו טרעפן אין רעכטן ריפ ארויין וועמען מען באארף, מיט א וויץ אדער מיט א שטאך, אין פראזע אדער אין פערזן.

די פארעדיעס, וויצן, כללים, טייטשווערטער, שאלות ותשובות, צעטלעך, תקופות, מולדות און אלע אנדערע געווירצן פון לוח טרעפן טאקע אין פינטל ארויין, זיי זיינען אבער אפטמאל שוין צו שארף און צו שניידיק און דערגייען אפילו ביז צינזיס און גראבקייט. פונדעסטוועגן האט מען געדארפט האבן א גאנץ גרויסן מוט, כדי איינצורייסן מיט דער גאנצער וועלט און ארויסצולאזן אין יענער צייט אזא מין בוך, וואס אויף די 96 זייטן זיינע איז ניטא קיין איין שורה, קיין איין וואורט, וואס זאל ניט שיסן און בייסן און וואס זאל ניט זעלטן האבן דערביי א היפש ביסל געזעלשאפטלעכן באטייט. אויב די פארבן זיינען צו שוואך, פארגלעט זיי אמאל דער הומאר און אמאל טאקע פארבלייבן זיי אזוי ניט פארווייסט און ניט פארריבן און דראפן אין די אויגן.

דעם ערשטן ברוך הבא באקומט דער לוח אליין: „הערסטו, מיין ליבער לוח, בעסער באצייטן זאל דיר כאפן דער רוח!" דערנאך גייט דער „קראניק" (פון דער העלער הויט; פון אלדע שוואך יאר; פון ערשטן עפוש); „די 4 צייטן פון יאר"; „וועטערונגען"; „לקויות"; „פינצטערניש": „וויפיל יידן געפינען זיך אין פוילן אין יעדן מקום באזונדער"; „שהחיינו ווען מען מאכט?"; „הייסישע רפואות": „צו קדחת רביעית", „צו שניידעניש", „צו ציין־וויטיק"; „כללים צו רעכענען, כללים פון מאס און וואג"; „ניצלעכע טייטשווערטער"; „פארציכ־נונג"; „ר"ח קרעמענץ" („מולד בהר"ד, פיר וואכן פאר וואורש" — א סאטירע

אין גראַמען אויף דעם דעמאָלטיקן לעבנסשטייגער פון חדר ביז דער חתונה);
„דאָס צעטל פון די צדיקים מיט זייערע הויפט־מעלות"; „ר"ח תשרי" (און אַזוי
ווייטער ביז אלול — פֿאַראָדיעס אין גראַמען); „יידישע באַנקן אין פוילן"
(ר' מאיר בעל הנס פושקע); „אייניקע חדשות"; „דער ספּאָדעק"; „יריד־
„א געשפּרעך איבערן פוילישן ייִנגל" (אין פּאָרם פון דעם געשפּרעך צווישן די
צוויי חסידים מנחם מענדל און געצעלע, וואָס האָבן געלייענט דעם „פוילישן
ייִנגל" און דעם „וועלט־לוח" און וואָס געצעלע איז דערביי שטאַרק מסביר דעם
ענין פון אָט די צוויי ביכער, וועלכע „עפענען די אויגן", ווערט אגב אויסגעלאַכט
דער רעדאַקטאָר פון „קול מבשר" אלכסנדר צעדערבוים, וואָס האָט דעם „פוי־
לישן ייִנגל" ניט נאָר „איבערגעקערט פון קאָפּ ביז די פיס", נאָר אַז ער האָט
עס באַזונדער אָפּגעדרוקט, האָט ער דעם מחבר ניט געגעבן „אפילו איין ביכל
דערפון"!..); „פנחס שמעלקעס חתונה"; „א פּאָרטרעט" א. א.

פֿאַרענדיקן פֿאַרענדיקט זיך דער „וועלט־לוח" מיט אַ האַרץ־רייסנדיקן
אַנאָנס פון „פֿאַרפֿאַסער" צו די „מדפיסים", וואו לינעצקי קערט זיך גאָר אום
צו זיין אייגענער טרויעריק־גרויער וויטקלעכקייט און איז מזהיר די דרוקער,
„די רויבער", זיי זאָלן אים ניט באַגנבענען און באַזונדערס בעט ער רחמים
בייַ איינעם פון זיי דעם ה' נעכטלעס (וועלכער האָט שוין די פיינע שטיקל
ארבעט אָפּגעטאָן מיט לינעצקיס „פוילישן ייִנגל"), ער „זאָל שוין בעסער ווערן
גאָר גוט און פרום און זאָל אויפהערן דרוקן פרעמדע ביכער; אלא ניט, מעג ער
אַוודאי זיין זיכער, אַז מיר אַלע מחברים מיט דער שטיצע פון זאקאָן וועלן
אים רודפן ווי ווייט נאָר מען קאָן! מיר וועלן דערבייַ פֿאַרלאָזן אונזער ברויט
און זיך לאָדן מיט אים ביז אין טויט!".

דעם סאַטירישׁ־הומאָריסטישן כאַראַקטער פון „וועלט־לוח" (וואָס האָט
אַוודאי מיט אַ דריי צענדליק יאָר פריער אַריבערגעיאָגט די שפּעטערדיקע
„בעזים", „שייגעץ" א. א.) געפינען מיר ווייטער אין לינעצקיס קאַלענדאַרן פון
דער צווייטער העלפט זיבעציקער און ערשטער העלפט אַכציקער יאָרן, וואָס
ער האָט זיכער אויך אַרויסגעגעבן מיטן צוועק צו פֿאַרבעסערן זיין ביטערע
מאַטעריעלע לאַגע.

און לינעצקיס „פּראַקטישע קאַלענדאַרן" און אַבראַמאָוויטשעס „ניטצליכע
קאַלענדאַרן" האָבן מסתמא ניט איין יאָר קאָנקורירט צווישן זיך.

אין די „פּראַקטישע קאַלענדאַרן" תרמ"ד און תרמ"ה געפינען מיר שפּורן
פון לינעצקיס אַגרעסיווער טאַקטיק קעגן אַבראַמאָוויטשן.

לינעצקיס קעגנערשאַפט צו אַבראַמאָוויטשן (נאָך אין זיין „סטאַטעק" איז
ער שארף אַרויסגעטראָטן קעגן זיין שאָפן). וואָס האָט אַ היפש ביסל געשטאָמט
פון קנאה און ניט פֿאַרגינען און טיילווייז פון ניט פֿאַרשטיין די העכערע
קינסטלערישע צוועקן אין דער ליטעראַטור, איז געשטיגן צוזאַמען מיט מענ־
דעלעס רום און האָט צום סוף פון די אַכציקער יאָרן שוין געפונען אַ גאַנצע
אידעאָלאָגישע באַגרינדונג און אַן אָרגאַניזירטע גרופּע שרייבער און יידישיסטן,
וואָס האָבן איר אונטערגעהאַלטן לשם די „אמתע יידישע פּאָלקסאינטערעסן"
(ז. צדוק פרומעס — י. י. לערנערס אַרטיקל און אַנדערע שטעלן אין „קלייַנעם

וועקער", אָדער 1890; די רעדעס פון פּלתיאל זאַמאָשטשין און לינעצקי אין „חג היובל" א. א.).

לינעצקי לאַכט אויס אַבראַמאָוויטשעס קאַלענדאַרן אויף זיין שטייגער: אזוי ברענגט ער אין זיין „פּראַקטישן קאַלענדאַר" תרמ"ד (וואַרשע, 1883) אויף זייטל 20 פּאָלגנדן וויץ (אונטערן נומער 21):

— שאלה: „פּאַרוואָס הייסט אַבראַמאָוויטשעס קאַלענדאַר „דער ניטצליכערער?"

— תשובה: „ווייל ער איז גענישטעוועט!"..

אויף דער הילע (ניט אויפן שער־בלאַט) פון לינעצקיס קאַלענדאַר תרמ"ה (אַרויסגעגעבן פון בוכהענדלער דוב בער שוכמאַן אין אָדעס) געפינען מיר אָפּגעדרוקט חוץ דעם נאָמען „דער פּראַקטישער פּאָלקס־קאַלענדאַר" אויך די שורה „פּאַר די רוסישע יידן", וואָס גיט אַן איבעריקן רמז אויף אַבראַמאָוויטשעס „ניטצליכע קאַלענדאַרן פּאַר די רוסישע יידן."

אין לינעצקיס קאַלענדאַרן זיינען פּאַראַן די אַלע געווייַנלעכע לוח־רובריקעס און אַ גאַנצע רייַ אינפאָרמאַציעס. ס'געפינען זיך אויך אין זיי אייניקע נייַע אָריגינעלע אָפּטיילונגען (זייער קורצע, די קלענערע — בלויז צו עטלעכע שורות, די גרעסערע — צו פּאָר צענדליק שורות), ווי, למשל — אין די קאַלענדאַרן תרמ"ד און תרמ"ה — : „משלי מוסר"; רעטענישן (חידות"); „פּאַרשיידענע אינטערעסאַנטע באַריכטן" און „זעלטנהייטן אין דער וועלט" (אַ מין „אַלערליי", „כל־בו" אָדער „מאַרבּע פּנות העולם"); „אָדעסער לעבנסמיטל אַ יאָר, פּאַר אַ מיטעלער פּאַמיליע"; „יידישע גאַסודאַרסטוועגע מענער אין אייראָפּע"; „יידישע פּראָפּעסאָרן און אַקאַדעמיקער"; „חסידי אומות העולם!" און, להבדיל, „אַנטיסעמיטן"; „פּרינציפּן דער יידישער רעליגיאָן אין פּאַרגלייך מיט איצטיקער ציוויליזאַציע"

„אייניקע ביבלישע נעמען פון געאָגראַפּיע, עטנאָגראַפּיע און גידראָגראַפּיע נאָך היינטיקע באַריפונגען"; „עקאָנאָמישע וויכטיקייטן"; „ציטאַטן פון די גרעסטע גרי־כישע און רוימישע קלאַסיקער". ווייטער געפינען מיר אין די קאַלענדאַרן אויך עטלעכע גרעסערע אַרטיקלען, וואָס אייניקע פון זיי („קראָניק"; „די היימישע מעדיצין"; „א שפּאַציר־גאַנג אין דער אטמאָספערע"; „די וועלט"; „דער גרוי־סער פילאָזאָף מענדעלסאָן מיטן אַרכיפיסקאָפּ לאַוואָטער") דערמאָנען שטאַרק אַבראַמאָוויטשעס קאַלענדאַר־אַרטיקלען (אָלץ איינס וועלכער איז פון זיי פריער געדרוקט), זיי זיינען, אָבער, פיל מינדערווערטיקער פון אַבראַמאָוויטשעס אַר־בעטן אין די קאַלענדאַרן.

דער פראקטישער
פאלקס
קאלענדאר
יאהר שנת ה' תרמ"ה לפ"ק
Практическій Народный Календарь
на Еврейскій 5645 г., соотвѣтствующій
Христіанскому счисленію отъ 8 Сент. 1884 по 28 Авг. 1885
Одесса 1884 года.— Сост. И. Линецкій.

מען דאַרף אויך דערמאָנען „דאָס לשון קודש וועלטער־ביכל" („א פולקאָמען וועל־טערביכל פון די אַלע לשון־קודש וועלטער, וואָס מיר ברויכן אין אונזער יידישן זשאַרגאָן, אויסגעשטעלט על פי אל"ף בי"ת"), וואָס לינעצקי האָט אָפּגעדרוקט אין זיין קאַלענדאַר תרמ"ד, זייטן 56 — 64 (אותיות א—כ, ניט פאַרענדיקט).

אָבער דאָס כאַראַקטעריסטישסטע אין לינעצקיס קאַלענדאַרן איז פאָרט דער סאַטיריש־הומאָריסטישער טייל זייערער.

איבער דעם גאַנצן קאַלענדאַר ציט זיך ווי א רויטער פאָדים דער שטאַרק געפעפערטער „יאָקעל — יעקעל; שאלות — תשובות", וועלכער האָט נאָך צו הילף די פונאַנדערגעוואָרפענע אין פאַרשיידענע ערטער ניט וועניקער שארפע „קאָפּריו־וועטערונגען"; „עפי־גראַמען"; „טאַקסעס פון פאַרשיידענע יידישע פּאָפּירן, שריפטן און כדומה" און „אָלץ איין שוואַרץ יאָר".

חוץ געווינלעכע וויצן פון א גאַנץ יאָר האָבן מיר דאָ אויך א שטאָך פון אמתן יין שרף. לינעצקי בלייבט זיך טריי אויך אין זיינע קאַלענדאַרן, וואָס דאַרפן זיין „פראַקטישע", אָבער צוגלייך אויך „פאָלקס־קאַלענדאַרן" אַזוי ווי ער פאַרשטייט עס און ער פירט וועיטער אין זיין באַקאַנטן חוזק־סטיל, הגם

„אייגנעהאַלטענער", די ליניע פון „וועלט-לוח" און דערמיט דעם קאַמף קעגן דעם געזעלשאַפטלעך-גייסטלעכן לעבנסשטייגער פון יענער צייט. ער ברענט ממש די טריט פון די „רבֿיים און גוטע יידן", פון די „קהלס-לייט און פרומאַקעס", פון די „גבירים און אדירים", פון די „כניאַקעס און אַריסטאַקראַטן", פון די „גבֿאים און יחסנים", פון די „טעלער-לעקער" און ווצמען ניט...

און זיך אליין שאַנעווט לינעצקי אויך ניט. ער מאַלט זיין אייגענעם „פּאָרטרעט" און מאכט אַ תּל פון מחבר. מיט דערזעלבער „פריינדלעכקייט" וווּ ער האָט אים אָנגעהויבן, פאַרענדיקט ער זיין „וועלט-לוח":

„מיר קען זיך, למשל, פֿאַרשטעלן,
אז מיין לוח טרעפט דורכאויס,
נאָר אויב אייך וועט ער ניט געפעלן,
נעמט זשע און ווצרפט אים צרויס!"(ז. 83).

ס'איז לכתּחלה אויפֿפאַלנד, וואָס ניט אין לינעצקיס און ניט אין אַבראַמאָוויטששעס קאַלענדאַרן פון נאָך 1883 געפינען מיר ניט קיינע שום שפּורן פון די פּאָגראָמען אין די ערשטע אַכציקער יאָרן. ס'קומט אָבער באַלד ווי פון זיך אליין די ערקלערונג, אז מסתּמא זיינען אין דעם געווען שולדיק די שטרענגע צענזור-באַדינגונגען פון יענער צייט.

א זייער אינטערעסאַנטן פאַקט, וואָס בא-שטעטיקט די השערה, דערציילט ב ן-ע מ י אין זיינע זכרונות וועגן מענדעלע, געדרוקט אין דער 24-טער „התקופה" (בערלין = שאַרלאָטענבורג, 1928):

„אז מיר האָבן דרך אגב גערעדט וועגן די פּאָגראָמען פון די יאָרן 1881—1883 האָט מיר אַבראַמאָוויטש דערציילט, אז ער מחבר געווען

א לוח פון די פֿאַרמֶען (לוח הפרעים), אָבער די צענזור האָט דעם לוח פֿאַרבאָטן" (ז. 467).

דער דאָזיקער פּאַקט ווארפט א שיין אויף מענדעלעס האלטונג און גייסטיקע איבערלעבונגען אין יענער גרויזאַמער צייט און גלייכצייטיק ערקלערט ער פֿאַרוואָס אין די דאָזיקע יאָרן איז בכלל פֿאַרגעקומען אַן איבערריס אין ערשיינען פון די קאַלענדאַרן.

3. די לוחות פון חיים יונה גורלאַנד. דער מחבר פון אָט די לוחות, חיים יונה גורלאַנד, ווערט דערמאָנט אין אַבראַמאָוויטשעס „ניטצליכן קאַלענדאַר" (1878) אַלס „אינספּעקטאָר אין זשיטאָמירער אינסטיטוט און מאַגיסטער וואָסטאָטשניך יאַזיקאָוו (לשונות המזרחיות)" מיט א פּענסיע פון 1.500 רובל א יאָר.

אין צען יאָר אַרום דערמאָנט אים אַבראַמאָוויטש ווידער, ביי גאַנץ אַנדערע באַדינגונגען, אין זייַנע בריוו פון יאָר 1888 צו ליב בינשטאָקן אין צאַמענהאַנג מיט די דעמאָלטיקע ראַבינער־וואָלן אין אָדעס, בעת ס'האָבן קאַנדירט צווישן זיך בינשטאָק און גורלאַנד אַלס צוויי קאַנדידאַטן. ש. י. אַבראַמאָוויטש און מנשה מרגליות האָבן שטאַרק געשטיצט בינשטאָקן, אָבער אויסגעקליבן געוואָרן איז גורלאַנד (ז' ש. גינזבורגס אַרטיקל „מענדעלע מוכר ספרים און זייַנע בריוו" אין „צוקונפט", ניו־יאָרק 1923, 1; איבערגעדרוקט אין אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר ספרים, וואַרשע 1928, באַנד 22).

אין זשיטאָמירער לערער־אינסטיטוט איז גורלאַנד געווען אינספּעקטאָר זיבן יאָר (1873—1880). צוליב זיין קראַנקייט האָט ער געמוזט פֿאַרלאָזן זיין שטעלע און פֿאָרן זיך היילן קיין דייטשלאַנד, וואו ער איז געווען דריי יאָר. אומקערנדיק זיך פון דאָרט אין יאָר 1883, האָט ער זיך באַזעצט אין אָדעס און האָט דאָרט געגרינדעט א גימנאַזיע. אין יאָר 1888 איז ער, ווי אויבן געזאָגט, געוואָרן ראַבינער אין אָדעס, וואו ער איז אויך אינגיכן פלוצלונג געשטאָרבן (וועגן זיין טויט ז' ש. ל. ציטראָנס זכרונות, — ש. י. אַבראַמאָוויטש, — אין ערשטן באַנד „דריי ליטעראַרישע דורות").

גורלאַנד (חיו"ג), וועלכער איז געווען א באַדייטנדער געלערטער אויפן יודאַיסטישן געביט און האָט פֿאַרפֿאַסט עטלעכע וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע ווערק, האָט אויך אַרויסגעגעבן אין משך פון אַרויי יאָרן (1867; 1877—1883 אויף תרל"ח—תרמ"ד) אונטער פֿאַרשיידענע נעמען (לוח גדול בשפת עבר; לוח עברי; לוח ישראל; לוח ישראלי; לוח ישורון — געדרוקט אין פּעטערבורג, קיעוו, וואַרשע און ווידער פּעטערבורג) העברעאיש־רוסישע קאַלענדאַרן (א בייַ־ספּעלע העברעאיש מיט א סך רוסיש; אָפּטמאָל זייַנען בלויז די קעפּלעך העברעאיש), וואָס אייניקע פון זיי קענען געראַטנט ווערן אַלס דער ערשטער פּרוב פון א נייַערער לוח־אויסגאַבע מיט א געוויסן מאַטעריאַל וועגן יידישע געוועלשאַפטלעכע ענינים.

אויך גורלאַנד האָט אַרויסגעגעבן זיין לוח „כמעט אויסשליסלעך פֿאַר די רוסישע יידן" (ז. זיין „לוח ישראל" לשנת ה' תרמ"א, פּעטערבורג 1879, ז. 5).

אָבער ניט פֿאַרן פֿאָלק און געווייס ניט פֿאַר דער מאַסע, נאָר פֿאַר די אויבערשטער יידישע שיכטן, וואָס האָבן זיך געשפּייזט מיט רוסיש און האָבן דאָך געוואָלט האָבן א העברעאיש וואָרט דערהויפט אין א לוח

גורלאַנדס לוחות אַנטהאַלטן אָבער אין זיך אייניקע מאַטעריאַלן, וואָס דאַרפן באַזונדערס דערמאָנט ווערן.

אַזוי געפינען מיר אין זיי, חוץ דעם אַלגעמיינעם קאַלענדאַרישן טייל, כראָניק און פֿאַרשיידענע תקנות, — אין לוח לשנת תר"מ: א) סטאַטיסטישע ידיעות וועגן דער יידישער באַפֿעלקערונג; ב) יידישע פּעריאָדישע ליטעראַטור אין די יאָרן 1876—1880 (אויף 10 שפּראַכן), דערבּיי גייען אויף די ערשטע צוויי ערטער: העברעאיש און יידיש; ג) תלמודישע שפּריכווערטער; ד) נעקראָלאָגן א. א. — אין לוח לשנת תרמ"ב: א) יידישע געזעלשאַפטן און פֿאַראיינען אין אויסלאַנד און אין רוסלאַנד, באַאַרבעט לויט דעם ביבליאָגראַפישן לעקסיקאָן „אסף המזכיר" פון חיים דוד ליפּע, ווין; ב) סטאַטיסטיק פון די יידן אין וויילנער גובערניע פֿאַר 10 יאָר; ג) באַוועגונג פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין אָדעס אין יאָר 1879; ד) פּולע איבערזיכט פון דער יידישער פּעריאָדישער ליטעראַטור אין יאָר 1881; ה) צוויי יובילייען (70 יאָר: ח. ז. סלאָנימסקי און א. ב. גאָטלאָבער); ו) זאַמלונג פון פּירקאָוויטשעס מאַנוסקריפּטן אין דער קיזערלעכער עפֿנטלעכער ביבליאָטעק, אַרטיקל פון א. הרכבי א. א. — אין לוח לשנת תרמ"ג: א) די יידישע לער־אַנשטאַלטן, געזעלשאַפטלעכע און פילאַנטראָפישע אינסטיטוציעס אין אָדעס אין יאָר 1881; ב) העברעאיש־רוסישע שפּריכווערטער, צונויפגעשטעלט פון ג. מ. רייכערסאָן; ג) יולי"ס 25 יאָריקער יובילייי; ד) וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן וועגן צייט־רעכענונג און קאַלענדאַריש־אַסטראָנאָמישער ליטעראַטור, וואָס אייניקע פון זיי זיינען שוין דערמאָנט אויבן א. א.

צווישן די פֿאַרשיידענע געזעלשאַפטן, וואָס ווערן באַשריבן אין לוח תרמ"ג, געפינען מיר אויך „דעם אָדעסער יידישן יתומים־הויז", געגרינדעט אין יאָר 1868, אַלס אָפּטיילונג ביי דער תלמוד־תורה, פֿאַר 20 קינדער. אויף אויסצוהאַלטן דעם דאָזיקן יתומים־הויז האָט א. מ. בראָדסקי אוועקגעשאָנקן א הויז, וואָס האָט חוץ א דירה פֿאַרן בית־יתומים גופא, נאָך איינגעבראַכט א גרעסערע הכנסה. וועלכע האָט געגעבן די מעגלעכקייט אויסצוהאַלטן דעם יתומים־הויז און צו פֿאַרגרעסערן אין אים די צאָל קינדער ביז 40. פֿרי נאָך מער צו פֿאַרשטאַרקן די אינסטיטוציע האָט בראָדסקי וויייטער מנדב געווען 50 טויזנט רובל און נאָך 25 טויזנט רובל האָט צונויפגעזאַמלט דער אויפזיכטס־ראַט פון יתומים־הויז און פֿאַר דאָס געלט האָט מען פֿאַרגרעסערט דעם בנין ער זאָל קענען אַרייננעמען 150 קינדער.

אין יאָר 1881 האָבן זיך אין דעם דאָזיקן יתומים־הויז געפונען 90 קינדער (60 יינגלעך און 30 מיידלעך), פון זיי גאַנצע יתומים—40 און האַלבע—50. אין האַנטווערקער־שול „טרוד" זיינען געווען אייניגעאַרדנט 17 קינדער און 73 האָבן זיך געלערנט אין דער אַלגעמיינער שול ביי דעם אַנשטאַלט.

ביז דעם יאָר 1881 האָבן זיך אין יתומים־הויז ערציען 60 גאַנצע יתומים און 65 האַלבע. פון זיי זיינען ערויס פון אַנשטאַלט און זיינען אייניגעאַרדנט

געווארן ביי אַ פּאַך 32, אין נאַטאַריעלע און באַנק־קאַנטאָרן — 6, אין האַנדלס־אונטערנעמונגען — 16, אין מיטל־שולן — 6, אין קונסט־אַקאַדעמיע — 1.

דער אויפזיכטס־ראַט איז באַשטאַנען בסך־הכל פון 4 פערזאָנען (צווישן זיי א. מ. בראַדסקי און מנשה מרגליות).

די גאַנצע באַשרייבונג פון מער ווי מיט 50 יאָר צוריק קען זיך גוט אייגפאַסן אויך אין די איצטיקע מאָדערנע באַדינגונגען, מערניט איצט איז שוועריר און אוממעגלעכער צו באַקומען אַזוינע גרויסע מיטלען און מתנות פון אייגצלנע פריוואַטע פערזאָנען און אַלנפאַלס איז די קורצע געשיכטע גענוג באַלערנד...

אויך די באַשרייבונג פון די איבעריקע יידישע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס אין גורלאַנדס לוחות זיינען גאַנץ אינטערעסאַנט.

גורלאַנד (יאַנאַ איסאַקאָוויטש) איז געווען אַזוי צו זאָגן אַן אָפּיציעלער פאַטריאָט און האָט פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ כאַראַקטעריסטישן טיפּ פון דער דעמאָלט־אויפקומענדיקער רוסיש־יידישער קאַזיאָנער אינטעליגענץ.

גורלאַנדס לוחות, וואָס זיינען צונויפגעשטעלט פון אַזא מין רעדאַקטאָר, וועלכער האָט נאָך פאַרמאָגט דערצו ניט נאָר א קענטיקע יודאַיסטישע, נאָר אויך אַן אַלגעמיינע בילדונג, גיבן א געוויסע אָפּשפיגלונג פון דעם גייסטיקן ניוואָ פון באַשטימטע רוסיש־יידישע קרייזן אין יענער צייט אין האָבן דערמיט אויך בכלל א אינטערעס פון געזעלשאַפטלעכן שטאַנדפונקט.

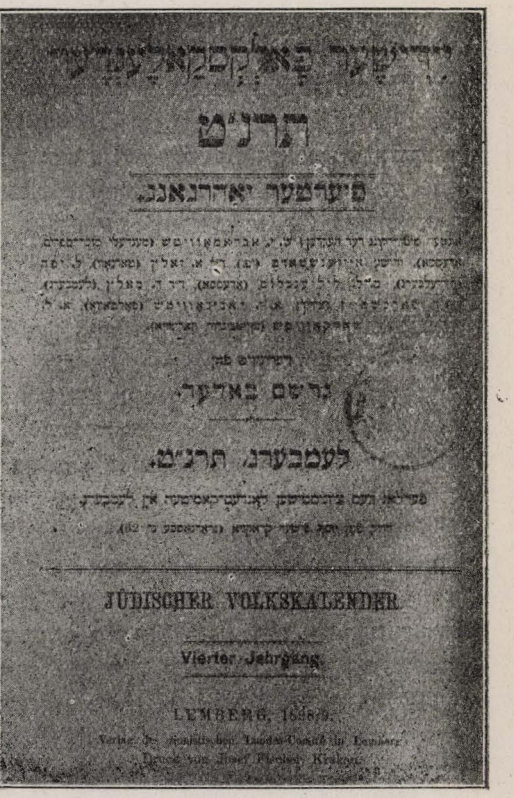
4. די יידישע פּאָלקס־קאַלענדאַרן פון גרשם באַדער. פון א פאַר־קערצן מין (לויטן אינהאַלט) אויסגאַבע מיט א אויסגעשפּראָכענער, — יידיש־נאַציאָנאַלער און ציוניסטישער, — ריכטונג זיינען די קאַלענדאַרן פון גרשם באַדער, לעמבערג.

זייער רעדאַקטאָר, גרשם באַדער, א באַקאַנטער יידיש־העברעאישער זשורנאַליסט און שריפטשטעלער (וואָס איז געווען טעטיק אויף דעם געביט אין גאַליציע פון יאָר 1889 אָן), האָט באַזונדערע פאַרדינסטן פאַר די אַנטוויקלונג פון דער יידישער פרעסע אין גאַליציע, איז געווען דער גרינדער פון דער ערשטער יידישער טעגלעכער צייטונג דאָרט (לעמבערגער „טאָגבלאַט" 1904), האָט שפּעטער (1912) אַרויסגעוואַנדערט קיין אַמעריקע, וואו ער האָט פאָרגע־זעצט זיין זשורנאַליסטישע טעטיקייט און האָט לעצטנס (1927) אַרויסגעגעבן א גרויס ווערק „דרייסיק דורות יידן אין פוילן" (ניו־יאָרק, זייטן XVI+495).

אַנהויבנדיק פון יאָר תרנ"ו (1895—1896) האָט ער אַרויסגעגעבן אין משך פון פיל יאָרן (ביז זיין פאַרלאָזן גאַליציע) ליטעראַריש־פּובליציסטישע יאָרביכער פון א קאַלענדאַרישן כאַראַקטער אונטערן נאָמען: „יודישער פּאָלקסקאַלענדער".

חוץ דעם לוח (קאַלענדאַריום) און אייניקע אינפאָרמאַטיוע אָפּטיילונגען (צווישן זיי א רשימה פון די „קולטוסגעמיינדען אין גאַליציע" מיט דער צאָל יידישער באַפעלקערונג) האָבן די דאָזיקע „יידישע פּאָלקסקאַלענדערס" אָנט־האַלטן אין זיך א פאַרשיידנארטיקן פּובליציסטישן מאַטעריאַל, און זייער הויפּט־צווועק איז געווען צו פאַרשפרייטן די ציוניסטישע אידעע צווישן דער יידישער באַפעלקערונג אין גאַליציע. אין די קאַלענדאַרן זיינען אויך געדרוקט ליטעראַ־רישע אַרטיקלען און ערציילונגען, וואָס אויף עטלעכע פון זיי וועלן מיר זיך אָפּשטעלן ווייטער.

צווישן די מיטאַרבעטער האָבן באַדערס קאַלענדאַרן געציילט אַזוינע נעמען (בײַ די נעמען ווערט דאָ אָנגעווויזן זייער דעמאָלטיקער וואוינאָרט לויט די קאַלענדאַרן פֿאַר די יאָרן 1898—1903), ווי ש. י. אַבראַמאָוויטש — מענ־דעלע מוכר ספֿרים (אָדעס); י. ל. פּרץ (וואַרשע); ראובן בריינין (בערלין); ל. יפה (פּרייבורג); ד״ר יוסף קלויזנער (היידלבערג); מ. ל. לילינבלום (אָדעס); א. ל. שאַלקאָוויטש — בן אביגדור (וואַרשע); א. ז. ראַבינאָוויטש (פֿאָלטאַוע); יהושע אייזנשטאַדט (יפֿו); יחזקאל וואָרטסמאַן (בערן); ד״ר ח. ד. הורוויץ (וואַרשע) א. א.

ידידיה באַלקסמאַלענער
תרנ״ט
מיערעער יאַהרגאַנג.
לעמבערג, תרנ״ט.
JÜDISCHER VOLKSKALENDER
Vierter Jahrgang.
LEMBERG, 1898/9.

מענדעלע מוכר ספֿרים איז געווען אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער פון די קאַלענדאַרן, אין וועלכע ס׳זיינען געדרוקט פֿאַר די אָנגערופענע יאָרן פיר זאַכן זיינע: 1) „אַ סגולה צו די יידישע צרות, נאָך דער „אויטאָאמאַנציפּאַציאָן״ פון ד״ר לעאָן פּינסקער ז״ל באַארבעט פון מענדעלע מוכר ספֿרים״ (קאַלענדאַר תּרנ״ט); 2) „אָפּגעברענטע״ (תּרנ״ס); 3) „קרבנות״ (תּרס״א); 4) „אַ פּרימאָרגן אין גלופּסק״ (תּרס״ג).

וועגן דער „סגולה״ האָבן מיר שוין געהאַט געלעגנהייט צו רעדן. דאָ ווילן מיר נאָר פֿאַרצייכענען, אַז אויך די „סגולה״ פון באַדערס קאַלענדאַר איז אַרויס אין אַ באַזונדער בראָשור (קראַקאָוו, תּרס״ד).

די „אָפּגעברענטע״ איז מענדעלעס אַן אייגענע איבערזעצונג פון זיין העברעאישער ערציילונג „נשרפים״ („פּרדס״, אוסף ספֿרותי, הוצאת י. ח. רַאבניצקי, ספֿר שלישי, אָדעס תּרנ״ז, 1896). שפּעטער איז עס ערשינען אויך אויף ייִדיש אונטערן נאָמען „נשרפים״, די טעקסטן זיינען פֿאַרשיידן און ס׳איז ווידער אַמאָל כּדאַי זיי צו פֿאַרגלייכן (די „אָפּגעברענטע״ אין באַדערס קאַלענדאַר און די „נשרפים״ אין מענדעלעס אַלע ווערק).

די „קרבנות״ און „אַ פּרימאָרגן אין גלופּסק״ זיינען קאָפּיטלעך פון דאָן נאָך ניט געדרוקטע חלקים פון „ווינשפּינגערל״. אויך דאָ איז אינטערעסאַנט צו פֿאַרגלייכן די טעקסטן.

ס׳איז ניט איבעריק צו באַמערקן, אַז אייניקע ענדערונגען אין ווערטער דאַרף מען אַפּנים פאַרשרייבן אויפן חשבון פון רעדאַקטאָר, ווייל זיי זיינען אינגאַנצן פרעמד דעם גייסט פון מענדעלעס שפראַך.

י. ל. פּרצעס מעשהלעך אין קאַלענדאַר (תרס״א, תרס״ב) „משיחס צייטן" און „ר׳ יוחנן גבאַי" זיינען דיזעלבע. וואָס זיינען שפּעטער איבערגעדרוקט אין די זאַמלונגען פון די ווערק פון י. ל. פּרץ „די צייט" און „בילדער און סקיצן". י. ל. פּרצעס „ער און זי" (א שמועס ביי דער לבנה אין וועלדל), אין קאַלענדאַר תרס״ג, איז שפּעטער פון י. ל. פּרץ איבערגעאַרבעט געווָאָרן אין א „פּאָר־שפּיל" און אַזוי איז עס געדרוקט אין דער זאַמלונג „אדם וחוה".

א געוויסן אינטערעס האָבן אויך די איבערזיכטן פון ג. בּאַדער: „אין אונזער ליטעראַטור" און „ריקבליק" אויף דעם פּאַרגאַנגענעם יאָר; די אַרטיקלען און נאָטיצן פון דעם פּרי־פּאַרשטאָרבענעם, דאַן נאָך סטודענט ירי פון לעמ־בערגער אוניווערסיטעט, מיכל ווירט (צווישן זיי „צוויי שניר פּערל"): מענדעלע און פּרץ, סענטענצן פון די צווי גרויסע שרייבער, וואָס א טייל פון זיי האָט ווירט „זאָרגפעלטיק אויסגעקליבן ווי פּערל און זיי אויפגעצויגן אויף א שנור, א מתּנה פאַר דעם יידישן לעזער". — קאַלענדאַר תרס״א); די ביאָגראַפיעס (פּרץ בן משה סמאָלענסקי, ד״ר לעאָן פּינסקער, ד״ר נתן בירנבוים, ד״ר טעאָדאָר הערצל, פּראָפּ. הערמאַן שאַפּירא, געשריבן די ערשטע און די דריטע פון ד״ר ד. מאַלץ, די צווייטע און פערטע — פון ג. באַדער און די פינפטע פון מ. ל. ליליענבלום אין קאַלענדאַר תרנ״ט; אליעזר שולמאַן פון ר. בריינין; אַלפרעד נאָסיג פון ר. בריינין, ביידע אין קאַלענדאַר תרס״ב) און די פּאָרטרעטן פון מענדעלע, פרץ, אחד העם, סמאָלענסקין, נתן בירנבוים, עמיל זאָלא, ט. הערצל, מאַקס נאָרדוי, לעאָן פּינסקער, אַלפרעד נאָסיג, אליעזר שולמאַן א. א.

5. דער לוח פון שמעון שמואל פרוג. צוזאַמען מיט דעם אַרגאַנאָם מ. וועלער האָט שמעון שמואל פרוג אין יאָר 1901 אַרויסגעגעבן א קאַלענדאַר אונטערן נאָמען: „דער לאַנדאַרבעטער. לוח פאַר קאָאָפּעראַטיסטן און געוערקשאַפטלער" (די רוסישע איבערזעצונג פון נאָמען הייסט: „לאַנדאַרבעטער־לוח" א. אַז. וו.).

מיט דעם דאָזיקן לוח האָט אונזער דיכטער, אַליין געבאָרן אין א יידישער ערדאַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוו, אַזוי ווי אַן איבעריקן מאָל מאַניפעסטירט זיין שטאַרקע צוגעבונדנקייט צום באָדן, זיין ליבע צו נאַטור, זיין באַזונדן „די מי און די אַר־בעט", די „הענט מיט מאָזאָליעס", — „די ווערקשאַפּט, דאָס שפּינדל, דעם האַמער, די סאָכע, דעם סערפ און די זעג":

„געשמאַק זיינען, ברידער, דעם שרהס מאכלים:
געשמאַק איז דעם שרהס שלאָף אין זיין צימער
געשמאַקער פון אַלעס — דאָס שטיקעלע ברויט,
אויף וויכטיקע קישעלעך, ווייס ווי שניי;
וואָס ציט זיך פון אייגענער, ערלעכער ארבעט
געשמאַקער—א שלומער פארנאכט, נאָך דער ארבעט,
מיט שוויים און מיט מי, אַבי נאָר אַן נויט.
אין פעלד, אויף א קאָפּיצע פרישינקעס היי.

טאָ לויבט זשע און זינגט דער מי און דער ארבעט!
זינגט, געריסט זיי פון הארצן, ליבנד און הייס!
געזונט זאָלן זיין די הענט מיט מאָזאָליעס;
די שטערנס, פון וועלכע ס׳גיכט זיך דער שווייס!"

(„ליד דער ארבעט").

אָדער:

„געבענשט זאָלן זיין אײַך דער וועלט
דער גאָרטן און דאָס פעלד,
וואו אַמאָל כאָטש לעבט דער מענטש אין נויט,
באַארבעט מיט מי זיין אקער,
עסט אָבער זן אייגן שטיקל ברויט
פון אלע מאכלים געזמאקער!".. (דאָס וויג־ליד).

די דאָזיקע ביידע לידער פון ש. פרוג זיינען טאַקע געדרוקט אין לוח און צוזאַמען מיט נאָך פרוגס אַ שיר (די תפילה), בוקי בן יגליס „דער סאָלאָוויי זינגט" (פרייַע און פאַרקירצטע איבערזעצונג פון „שירת הזמיר") און אייניקע קורצע, צוגעפאַסטע צו דער טעמע מעשהלעך און מאמרי חז"ל שטעלן זיי צונויף דעם ליטעראַרישן טייל פון לוח.

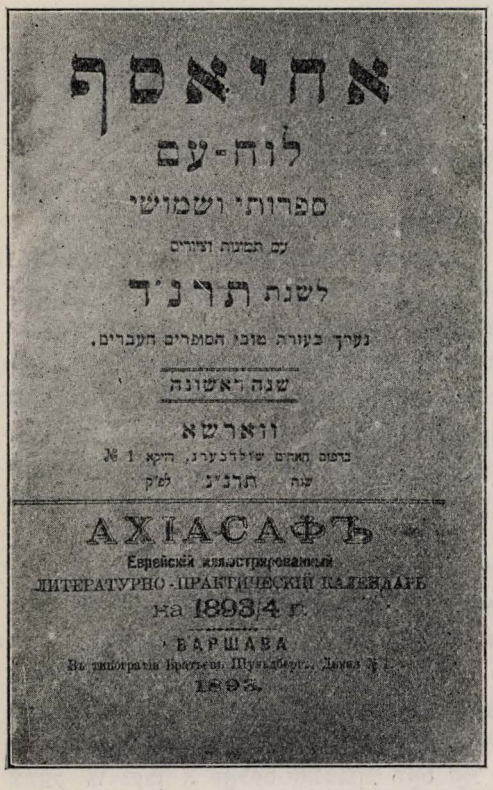
דעם צענטראַלן אָרט אין לוח, וואָס שטעלט פאָר מיט זיך אַ בוך פון 248 זייטן, גוט, קלאָר און דייטלעך צונויפגעשטעלט, פאַרנעמט דער לאַנדווירטשאַפטלעכער מאַטעריאַל, וועלכער ווערט דערלאַנגט דעם לעזער אין אַ לעבעדיקער און פאָפולערער פאָרם. ס'גייען אַ ריי פאַראַרטיקלען וועגן פאַרשיידענע ענינים פון קאָלאָניסטן־ און גערטנער־לעבן: „וועלכע אַרבעטן מען דאַרף טאָן אין וועלכן חודש"; „דאָס באַאַרבעטן די ערד"; „דאָס באַמיסטיקן דעם פעלד"; „וועגן געמיזע־גערטנעריי"; „פרימעטעס וועגן דער פאָגאָדע"; „וואו מען קען קויפן לאַנדווירטשאַפטלעכע געצייג, זוימען" א. אַז. וו.

ווייטער געפינען זיך אין לוח (חוץ דעם קאַלענדאַר גופא און ידיעות וועגן ירידים) עטלעכע גראַפיקע אַרטיקלען פון אַן אַלגעמיינערן געזעלשאַפטלעכן כאַראַקטער, ווי „די ערדאַרבעט ביי יידן" (פון ד"ר מ. אייזנשטאַט, ראָסטאָוו אויפן דאָן); „דער באַראָן הירש און די קאָלאָניזאַציאָן־געזעלשאַפט" (פון מ. ליפשיץ); „קאָמיטעט פאַר בעלי־מלאכות און ערדאַרבעטער"; „יידישע קאָלאָניעס

אין רוסלאנד" (פון ש. קאמענעצקי); „די יידישע קאלאניעס אין ארץ־ישראל" (פון ב. ברוצקוס); „ווי מען דארף זיך באגיין מיט קליינע קינדער" (פון מ. ליפשיץ); — פראפילאקטיק און היגיענע — און „וועגן קהלשע אונטערנעמונגען" (פון ב. ברוצקוס).

דער לאנדארבעטער־לוח איז אויך ארויסגעגעבן אין יאָר 1902 (תרס"ב צווייטער יאָרגאנג, ווילנע), אָבער שוין אָן פרוגן און בלויז אונטער דער רעדאקציע פון אגראנאם מ. וועלער. צו דאָס ארויסגעבן פון לוח איז געווען געשטיצט פון יק"א אָדער פון ערדארבעטער־פאנד (קאמיטעט פאר בעלי־מלאכות און ערדארבעטער) איז פון בוך ניט קענטיק.

6. לוח „אחיאסף". דער דאזיקער לוח האָט געשפילט א גרויסע

רָאל אין דער אנטוויקלונג פון דער ניי־העברעאישער ליטעראטור. ער איז אזוי צו זאָגן ווי דער פאָרגייער פון די שפעטערדיקע „התקופות".

געגרינדעט איז ער געוואָרן אין יאָר 1893 דורך דער פאַרלאַגס־געזעלשאפט „אחיאסף" אין וואַרשע אלס יאָרבוך פאר ליטעראטור און כראָניק און איז ארויסגעגאנגען 12 יאָר נאָכאנאנד פון 1893 ביז 1904 (לשנת תרנ"ד — תרס"ה). פון יאָר 1905 האָט ער אויפגעהערט צו ערשיינען און ערשט אין יאָר 1923 (תרפ"ג) האָט זיך באַוויזן דער 13־טער יאָרגאנג פון „אחיאסף", דער לעצטער. זיין ריכטונג איז געווען א אידעאיש־ציוניסטישע.

אין לוח „אחיאסף" האָבן מיטגעאַרבעט די בעסטע העברעאישע שריפטשטעלער און דענקער. ס'איז געווג אָנצורופן די נעמען (פסדר לויט די 13 יאָרגענג) פון אחד העם, ר. ברייניז, מ. ל. לילענבלום, דוד פרישמאַן, א. ל. לעווינסקי, ש. פ. ראַבינאָוויטש, א. לודוויפאָל, בן אביגדור, מרדכי בן הלל הכהן, י. ח. טאַוויאָוו, י. א. טריוואָש, ש. ל. גאָרדאָן, יהושע אייזנשטאט, י. ל. פרץ, בח פינעס, זלמן עפשטיין, מענדעלע מוכר ספרים, שמעון דובנאָוו, א. שולמאַן, דוד יעלין, ד"ר שמריהו לעווין, י. ח. זאַגאָרָאדסקי, גרשם באדער, א. א. הרכבי,

א. שולמאן, א. ז. ראבינאוויטש, ש. בן־ציון, יהל"ל, ח. נ. ביאליק, שאול טשער־
ניכאווסקי, נ. סאקאלאוו, ע. נ. פרענק, הלל צייטלין, פ. האלפערין, ד"ר ד. ני־
מארק, ד"ר יהושע טאן, ד"ר ש. בערנפעלד, מ. ד. ברענדשטעטער, נחום
סלאוסטש, ש. ראזענפעלד, ש. ל. ציטראן, ד"ר מ. י. בערדיטשעווסקי, י. ל. בא־
רוכאוויטש, ד"ר יוסף קלויזנער, ד"ר ד. ניימארק, ד"ר יהושע טאן, זאב יעבץ,
י. בערשאדסקי, יעקב כהן, הלל צייטלין, ד"ר י. זילבערבוש, א. ל. יעקו־
באוויטש, מ. ב. לאזעבניק, יעקב פיכמאן, ז. שניאור, י. ח. ברענער,
יצחק קאצענעלסאן, יהודה שטיינבערג, שלום אש, א. מ. באראכאוו, ליפמאן־
לעווין, מ. בן־אליעזר, דוד שמעונאוויטש, ק. ל. סילמאן, מ. סמעליאנסקי,
י. ד. בערקאוויטש, א. כהנא, י. מ. שמחוני, א. שטיינמאן, ב. עפלבוים, מ. ערנ־
פריין, מ. פראנסט א. א.

די רעדאקטארן פון לוח „אחיאסף" זיינען געווען: 1—3 — בן אב־גדור
און ל. קאפלאן; 4 — אחד העם; 5 — מ. ש. לילינבלום; 6—8 — ל. קאפלאן
און ש. פרידבערג; 9 — ל. קאפלאן און ש. בערנפעלד; 10 — ר. ברייני;
11 — ד"ר י. קלויזנער; 12 — א. ליודוויפאל און 13 — ד"ר יהושע טאן. די
נעמען פון די רעדאקטארן זיינען אנגעוויזן נאר אויף די יארגענג 5, 10, 11
און 13.

חוץ דעם זייער רייכן ליטערארישן טייל האבן די לוחות אנטהאלטן איי־
ניקע שטענדיקע אינפארמאטיוו אפטיילונגען, ווי כראניק, איבערזיכט איבער
דעם מצב אין ארץ־ישראל און אנדערע איבערזיכטן, ביבליאגראפיע (פון זעקסטן
יארגאנג אויך אויף יידיש), נעקראלאגן, אויסער דעם לוח גופא און פארטרעטן.

אין לוח תרפ"ג איז אפגעדרוקט א וויכטיקע ביבליאגראפישע ארבעט פון
מ. פראנסט „העתונות העברית בהתפתחותה הכרונולוגית".

7. לוח „קדימה". דאס איז דער ערשטער טיפ פון א ריין־געזעל־
שאפטלעך־אינפארמאטיוון לוח מיט אן אלגעמיינעם מאדערנעם אינהאלט. די
י י ד י ש ע אויסגאבע פון לוח איז ארויס אין יאר 1911 אין ווילנע (תרע"ב,
1911—1912)

אין דער הקדמה צום לוח דערציילט דער פארלאג, אז „נאך דעם ווי
צוויי יאר כסדר האבן אונזערע רוסישע אויסגאבן פון „לוח קדימה" געפונען די
בעסטע אויפנאמע ביים יידישן פובליקום און אין ביידע יארן האבן מיר געהאט
נויטיק צו דרוקן צווייטע אויפלאגן, האבן מיר באשלאסן דעמזעלבן „לוח
קדימה" ארויסצוגעבן, מיט די געהעריקע ענדערונגען, אויך אין דער יידישער
שפראך. ארויסגעבנדיק דעם „לוח קדימה" אויף יידיש, האט דער פארלאג דעם
צוועק צו געבן א פאלקס־האנטבוך, וואס זאל אנטהאלטן אין זיך די וויכטיק־
סטע מאמענטן פון יידישן לעבן אין געגנווארט און פארגאנגענהייט, וואס זאל
גרינטלעך באקאנען מיט די אלע אנשטאלטן און חברות אין דער גאנצער וועלט,
וועלכע ארבעטן פאר דעם כלל־ישראל און וואס זאל, חוץ דעם, געבן א בא־
גריף פון דער יידישער נאציאנאלער באוועגונג אין אלע אירע פארמען און
אייגריכטונגען. עס איז קיין ספק ניט, אז אין אזא מין פאלקס־האנטבוך פילט
זיך שטארק א באדערפניש אויך ביי די בריטע פאלקשיכטן, וואס לייענען

יידיש. מיר האָבן אין זינען באַזונדערס ליטע, פּוילן, וואָלין, גאַליציע, רומע) ניע, אַמעריקע, — און מיר האָפן, אַז דער „לוח קדימה" וועט געפינען אַ צוטריט אין יעדן יידיש הויז. ביי דער באַאַרבעטונג און צונויפשטעלונג פון מאַטעריאַל באַמיען מיר זיך צו געבן די נייסטע ידיעות און ציפער".

דער לוח „קדימה" איז ערשינען פיר יאָר (1910/1909—1913/1912), די ערשטע יאָרגענג נאָר אויף רוסיש. דער פערטער יאָרגאַנג (1912—1913) איז קאָנפיסקירט געוואָרן צוליב דער אָפּטיילונג וועגן דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און ארץ־ישראל. קעגן אַרויסגעבער און רעדאַקטאָר (ב. א. גאַלדבערג איז פאַרפירט געוואָרן אַ פּראָצעס. ערשט אין יאָר 1918 איז אין פעטערבורג אַרויסגעגאַנגען דער פינפטער (און לעצטער) יאָרגאַנג פון לוח „קדימה" אויף רוסיש. ער איז ערשינען אַלס יאָרבוך.

די ערשטע פיר יאָרגענג פון לוח „קדימה" זיינען אַרויס אין ווילנע און האָבן געהאַט אַ גרויסן ערפאָלג. זייער פאַרשפרייטונג פלעגט אַריבער־שטייגן 20.000 עקזעמפלאַרן אַ יאָרגאַנג (צוויי אויפלאַגעס צו צען טויזנט עקזעמפלאַרן). אויך די יידישע אויסגאַבע האָט זיך געדרוקט אין 10.000 עקזעמפלאַרן. די דאָזיקע לוחות זיינען געווען רעדאַקטירט פון באַקאַנטן ציוניסטישן עסקן ב. א. גאָלדבערג און מ. שאַליט. די מיטאַרבעטער זיינען געווען פאָלגנדע: ב. א. גאָלדבערג (סטאַטיסטיק; ציוניזם און פּאָלעמיק); מ. שאַליט (אָרגאַניזאַציע און געזעלשאַפטן; עמיגראַציע; בייאָגראַפיעס; כראָנאָלאָגיע); י. גרינבוים (יידישע קהלות אין פוילן); ד"ר י. לוריא (ב. יפה (יידישע קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל), ב. באָראָכאָוו (יידישע אינ־סטיטוציעס אין עסטרייך); י. נפך (יידן אין טערקיי); בער ראָטנער (אַלגעמיין־יידישע כראָנאָלאָגיע). דער איבעריקער מאַטעריאַל איז געווען צונויפגעשטעלט פון די רעדאַקטאָרן.

באַזונדערס געווען זיינען באַאַרבעט אין די לוחות „קדימה" די אָפּטיילונגען פון סטאַטיסטיק, געזעלשאַפטן, אָרגאַניזאַציעס און ציוניזם.

8. דער אַרבעטער־קאַלענדאַר פון יחזקאל קאַטיק. דער שפּע־
טערדיקער מחבר פון די „זכרונות" יחזקאל קאַטיק האָט אין יאָר 1906 (אויף
תרס"ו) אַרויסגעגעבן אין וואַרשע דעם ערשטן יידישן אַרבעטער־לוח אונטערן
נאָמען: „אַרבייטער־קאַלענדאַר, א זאַמלבוך פאַר אַרבייטער־אינטערעסן". דער
הויפּט־מיטאַרבעטער און צונויפשטעלער פון לוח איז געווען יחזקאל זון
אברהם קאַטיק.

דאָס ביכל (ביי א 100 זייטלעך) אַנטהאַלט פאַלגנדע מאַטעריאַלן: די
יידישע אַרבעטער־באַוועגונג (70־טע יאָרן פון פאַריקן יאָרהונדערט); דאָס
פּראָגראַם פון דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי (אָנגענומען אויפן
ערפורטער קאָנגרעס 1891); דאָס פּראָגראַם פון דער בעלגישער אַרבעטער־
פּאַרטיי; די רוסלענדישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אַרבעטער־פּאַרטיי; רעזאָלוציעס
פון פערטן פּאַראייניקונגס־צוזאַמענפאָר פון דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקרא־
טישער אַרבעטער־פּאַרטיי; פּראָגראַם פון „בונד"; רעזאָלוציעס וועגן דער נאַציאָ־
נאַלער פראַגע א. א.; פּראָגראַם פון „פּועלי ציון"; פּויגל, ערציילונג פון א. נע־
מאָיווסקי; מיטן ווינט פון פעלד (א קלאַנג) — מנחם; ביבליאָגראַפיע: נייע
ביכער, פּראָגן צו ביכער; פאַרגלייכנדע טאַבעלן פון קאָנסטיטוציעס אין אַלע
לענדער; ווי לעגאַליזירט מען א פּראָפעסיאָנעלן פאַראיין; סטאַטוט פון ווילנער
פּראָפעסיאָנעלער געזעלשאַפט פון האַנדלס־אָנגעשטעלטע.

9. דער אַרבעטער־לוח פון „בונד". פון יאָר 1920 ביז 1926
אַרײַנגערעכנט זײַנען ערשינען 7 ביכער אונטערן נאָמען „אַרבעטער־לוח", די
ערשטע צוויי אין פאַרלאָג „לעבנספראָגן" און די איבעריקע פינף — אין פאַר־
לאָג „די וועלט", אָבער אין וואַרשע. דאָס זײַנען דיקע יאָרביכער (ביז 200, 300
און 400 זײַטן א בוך) פון אַן אויסגעהאַלטענעם סאָציאַליסטישן און יידישן
אַרבעטער־כאַראַקטער, פון דער בונדישער ריכטונג.

חוץ דעם עצם קאַלענדאַר, פאַרשיידענע אינפאָרמאַטיוון און סטאַטיסטישע
ידיעות, ווי אויך כראָנאָלאָגישע און היסטאָרישע דאַטן, וויסנשאַפטלעכע און
פּובליציסטישע אַרטיקלען, איבערזיכטן (קאָפּאָפּראַציע, פּראָפעסיאָנעלע באַוועג־
גונג, שול־וועזן א. א.), בײַגראַפישע אַרטיקלען און נעקראָלאָגן, בילדער און
פּאָרטרעטן, אַנטהאַלטן די לוחות א רייכן מאַטעריאַל וועגן דער יידישער אר־
בעטער־באַוועגונג, אַלגעמיינע סאָציאַליסטישע פראַגן, אַקטועלע פּראָבלעמען פון
פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכן, סאָציאַלן, עקאָנאָמישן און קולטורעלן לעבן.

דער ערשטער יאָרגאַנג — 1920 — פון לוח (טעכניש שטאַרק אָפּגעשטא־
נען, די ווייטערדיקע ביכער זײַנען שוין אַרויסגעגעבן געוואָרן פיל בעסער)
גיט, חוץ אייניקע אַרבעטער־לידער, דער עיקר א ריי אַרטיקלען וועגן דער
געשיכטע פון דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג און וועגן די פּאַרטייען אויף
דער יידישער גאַס.

דער דריטער יאָרגאַנג — 1922 — גיט אָפּ א גרעסערן אָרט דעם 25־יאָ־
ריקן יובילי פון דער יידישער אַרבעטער־באַוועגונג.

דער פינפטער — 1924 — דעם 10־יאָריקן געדענק־טאָג פון דער וועלט־
מלחמה.

דער זיבעטער — 1926 — דעם 20־יאָריקן יוביליי פון דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע.

די אָנגערופענע יאָרגענג אָנטהאַלטן חוץ דעם אויך טיילן פון דעם איבעריקן כאַראַקטעריזירטן מאַטעריאַל, אַזוי ווי דער 2, 4 און 6 יאָרגענג.

אין דעם פערטן יאָרגאַנג — 1923 — געפינט זיך, אָבּ, א קליינע אָטאַלאָגיע פון דער יונגער יידישער דיכטונג (מאָזאַאיק), צונויפגעשטעלט פון מלך ראַוויטש. און די יאָרגענג דריי, פינף און זעקס (1922, 1924 און 1925) געפינען מיר איבערזיכטן איבער דער יידישער ליטעראַטור א. א. (פון נחמן מייזל און א. ליטוואַק).

צווישן די מיטאַרבעטער פון אַרבעטער־לוח האָבן זיך געפונען: דוד איינהאָרן, ב. מיכאַלעוויטש, מ. אָזשעך, וו. קאָסאָווסקי, י. לעשטשינסקי, סאָפיע דובנאָוואַ־ערליך, צמח קאָפּעלזאָן („טימאָפּעי"), אַרקאַדי קרעמער (אַלעקסאַנדער), א. ליטוואַק, מאָריס ווינטשעווסקי, אַרנאָלד, ד"ר י. לינדערמאַן פ. אַנמאַן, י. יאַשונסקי, נחמן מייזל, ח. ש. קאַזשדאַן, דוד מייער, י. ווילנער, ב. זעליקאָוויטש, ה. ערליך, קלמן קאַמאַשנמאַכער, וו. שולמאַן, שלום אַש, הלל ראָגאָף, א. ש. זאַקס, צביון.

10. פאַרשיידענע אַנדערע לוחות. צווישן א גאַנצער ריי אַנדערע לוחות, וועלכע מיר האָבן דאָ ניט די מעגלעכקייט און נויטיקייט אויסצורעכענען, ווילן מיר נאָך דערמאָנען פאָלגנדע:

א) מ. ספּעקטאָר. וואַרשאָווער יודישער פאַמיליען־קאָלענדאַר, א בוך פאַר ליטעראַטור און געזעלשאַפט מיט אַנאָנסן אין פאַרשיידענע שפראַכן. וואַרשע, 1893 (לשנת תרנ"ד). חוץ די אַנאָנסן, דעם לוח און די פאַרשיידענע אינפאָרמאַציעס האָט ער א גרעסערע אָפּטיילונג פאַר „געשיכטע און ליטעראַטור" ביי דער מיטאַרבעטערשאַפט פון אליקום צונזער, מ. זייפערט, מ. ספּעקטאָר, איש יהודי, י. מז"ח, י. ח. זאַגאָראָדסקי, פ. זאַמאָשטשין, י. גודא, א. בוכבינדער (אינטערעסאַנטע זאַמלונג פון זאַבעבאָנעס מיט ערקלערונגען, פון נומער 25 ביז 84, דער ערשטער טייל געדרוקט אין „הויז־פרײַנד", צווייטער בוך) א. א.

ב) לוח ארץ ישראל פון אברהם משה לונץ. ירושלים, 1895—1916. די דאָזיקע לוחות, וואָס זיינען אַרויס א לאַנגע ריי יאָר גיבן א גרויסן מאַטעריאַל וועגן דער געשיכטע און מצב פון ארץ־ישראל, ספּעציעל פון די יידישע קאָלאָניעס, יידישן ישוב און אַלע ענינים פון יידישן לעבן דאָרט. אויך דער ליטעראַרישער טייל פון די לוחות דינט דיזעלבע צוועקן און שטרעבט צו פאַרפלאַנצן ליבע צום לאַנד. דער לוח ברענגט אויך אַרטיקלען וועגן לעבן און מצב פון די יידן אין אַנדערע מזרח־לענדער.

ג) יידישער ליטעראַרישער קאַלענדער. רעדאַקטירט און אַרויסגעגעבן פון ד"ר אַנזעלם קליינמאַן. לעמבערג, 1922—1924. א גאַנץ אינטערעסאַנטער ליטעראַרישער מאַטעריאַל, טיילוויז מיט א גאַליציש קאָלאָריט. צווישן אַנדערע א מיסטעריע אין דריי אַקטן „אין די אַלטע מויערן" (די לעגענדע וועגן דער בּאַרימטער לעמבערגער פרוי די גילדענע רויזע) פון בנימין רעסלער; א ערציילונג פון א. מ. פוקס „אין יענעם

הויז"; לידער פון רחל ה. קאָרן; פּאָעמע „טאַרנאָוו" פון ראובן אייזלאַנד; „סאַנ־
טימענטאַלער אַרטיקל וועגן גאַליציע" פון מלך ראָוויטש; וועגן „אַנטיגנוס"
(ראָמאַן געשריבן אויף יידיש אין יאָר 1833. כּתב־יד, האָט זיך געפונען אין
דער ביכערזאַמלונג פון יוסף פּערל, איצט אין דער פּערל־שול אין טאַרנאָפּאָל)
פון ישראל ווייַנלעזז א. א.

ד) לוח „אחיעבר" ערוך על ידי שמעון גינצבורג, ד"ר ש. מ. מלמד וצבי שאַרפשטיין. ניו־יאָרק, 1918—1921. זייער גוט אַרויסגעגעבענע דיקע ביכער מיט א רייכן ליטעראַרישן און וויסנשאַפטלעכן מאַטעריאַל. האָבן א בא־
זונדערע באַדייטונג פאַר דער כאַראַקטעריסטיק פון דער העברעאישער שאַפונג אין אַמעריקע. אַנטהאַלטן פינף אָפּטיילונגען: פאָרשונג, בעלעטריסטיק, לעבן און קולטור אין אַמעריקע, זכרונות און אָפּשאַצונגען, נאָטיצן און בילדער.

ה) לויטן בייַשפּיל פון יתומים־פאַרבאַנד, וואָס זיין לוח „פון יאָר צו יאָר" איז פון 1927 פאַרבליבן דער אייניקער יידישער געזעלשאַפטלעכער לוח, האָבן אויך אַנדערע יידישע געזעלשאַפטן אָנגעהויבן אַרויסצוגעבן לוחות: די געזעל־
שאַפט „טאָז" א אילוסטרירטן וואָכן־לוח „היגיענע" (ערשטער יאָרגאַנג 1928) און דער פאַרבאַנד פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון געזעלשאַפטן אין פוילן א „קאָאָפּעראַטיוון טאַשן־לוח" (ערשטער יאָרגאַנג 1928). אויך דער „עמיגדי־
רעקט" אין בערלין גרייט א „לוח פאַר עמיגראַנטן".

משה שאַליט.

יידישע נאַציאָנאַלע גווארדיע אין ווארשע

(בערסטאָס מוזיי לון ווארשע)

דער פאַרבאַנד פון די יתומים־צענטראַלעס אין יאָר 1928.

אַלגעמיינער מצב. די אומזיכערע פינאַנסיעלע לאַגע פון פאַרבאַנד אויפן יאָר 1928, די גרויסע פאַרקירצונג פון דער דזשוינט־סובוואַנץ (פאַרקירצט אויף 48 פראָצ. אין פאַרגלייך מיטן יאָר 1927) און פון דער צווייטער זייט דער שטענדיקער וואוקס פון דער אַרבעט האָבן געצוואונגען די עקזעקוטיווע באַצייטנס נאָך, אין מיטן 1927־טן יאָר, אויסצוארבעטן א געוויסע פלאַן וויַ די אַרבעט זאָל אויף ווייטער געפירט ווערן.

דער דאָזיקער פלאַן איז געבויט געוואָרן (לויטן רעפעראַט פון עקזעקוטיוו־מיטגליד ה׳ מ. שאַליט) אויף פאָלגענדע יסודות: א) איבערגרופירונג פון די קינדער פון פריוואַטער אויפזיכט — אין די אַנשטאַלטן, רעדוקציע פון על־טערע קינדער (16—17 יעריקע), געדיכטער מאַכן אויף 5 פראָצ. די קינדער־באַפעלקערונג אין די אַנשטאַלטן גופא — וואָס צוזאַמען האָט עס באַאַראָפט ברענגען צו אַן אָפשפּאָרונג פון בודזשעט אויף 1.250.000 זל., ב) א אָנגע־שטרענגטע אָקציע צו העכערן די אַרייַנפליסונג פון אָרטיקע מיטלען אויף 15 פראָצ. און צו פאַרגרעסערן די סובוואַנצן פון דער רעגירונג און קאָמונאַלע אינ־סטיטוציעס אויף 25 פראָצ.

אויב בנוגע דער אָנגעמערקטער העכערונג פון די אָרטיקע מיטלען, ווי אויך פון דער רעגירונגס־ און קאָמונאַלע סובוואַנצן, האָט די ווירקלעכקייט אי־בערגעשטיגן די פאָרזיכטיקע אויסרעכענונגען און ווי עס איז צו זען פון די אונטן־אָנגעגעבענע באַריכטן האָבן זיך די אָרטיקע מיטלען פאַרגרעסערט אויף 19 פראָצ. און די רעגירונגס־ און קאָמונאַלע סובוואַנצן אויף 85 און 39 פראָצ., איז דער ערשטער טייל פון אָנגעוויזענעם אַרבעטס־פלאַן — דהיינו: די איבערגרו־פירונג און רעדוקציע פון די קינדער רעאַליזירט געוואָרן נאָר טיילווייז. דאָס ערקלערט זיך דערמיט, וואָס צום באַדויערן (און אפשר ריכטיקער געזאָגט — צום גליק) איז נאָך די אַרבעט אויף אונזער געביט ניט באַפרייט פון די שטאַרקע סענטימענטאַלע מאַמענטן און דערפאַר האָבן טאַקע א גרויסע צאָל קאָמיטעטן ניט געקאָנט ביי זיך פועלן דורכצופירן די ניט לייכטע אָפּעראַציע. אויסער דעם האָבן די ענדערונגען געקאָנט דורכגעפירט ווערן אין לעבן נאָר נאָך דעם, ווען עס וואָלט מעגלעך געווען אין דער גאַנצער מאָס צו פאַרווירק־לעכן דעם אינוועסטיציע־פלאַן, וואָס איז געווען די פאָרבאַדינגונג אין דעם אַרבעטס־פראָגראַם אויפן יאָר 1928 (זע אונזער באַריכט אין אונזער לוח פאַרן פאָריקן יאָר).

דער אינוועסטיציע־פלאַן האָט אָבער צום באַדויערן ניט געקאָנט הייַ־יאָר רעאַליזירט ווערן אין דער פולער מאָס צוליב די באַדינגונגען, וועלכע דער פאַרבאַנד האָט — אין הספם מיט די פון יאָרן אָנגענומענע פרינציפן — געשטעלט די קאָמיטעטן ביים אַרויסגעבן סובוואַנצן אויף אינוועסטיציע־צוועקן, דהיינו,

אז דער גרעסטער טייל פון די אינווסטיציע־קאָסטן מוז פאָראויס געשאפן ווערן דורך די אָרטיקע קאָמיטעטן, וואָס איז ביי דער אלגעמיינער אָנגעשטרענגטער סיטואַציע פאַר א גרויסן טייל פון אונזערע אנשטאלטן געווען ניט אויספירבאר אין משך פון איין יאָר. אזוי ארום איז אונזער אָרגאַניזאַציע צום ערשטן מאָל פאַר איר לאַנגיעריקע טעטיקייט צוגעטראָטן צו דער ארבעט אין יאָר 1928 מיט א פּאָראויס באשטימטן באדייטנדן דעפיציט. אָבער מיר מוזן אויך הייַיאָר קאָנסטאַטירן מיט פרייד און צופרידנקייט, אז דאָס האָט דאָך ניט פארהאלטן דעם גאַנג פון אונזער ארבעט און האָט ניט פארמינערט איר תוך, וואָס באשטעטיקט אַן איבעריקן מאָל די לעבנספעאיקייט פון אונזער אָרגאַניזאַציע.

טעטיקייט פון פאַ־באַנד. 1. ביים היינטיקן טאָג איז די רעגירונגס־און קאָמונאַלע סובוונציע, ניט קוקנדיק אויף זייער שטענדיקן יאָר־יערלעכן צוואוקס, נאָך אַלץ אַן אומבאדייטנדער טייל פון אונזער בודזשעט (16,6 פראָצ.). דער פארבאַנד האלט זיך אָבער ביי דער מיינונג, אז זיי דארפן ווערן דער זיכערסטער יסוד פון אונזער בודזשעט און אז פריער אָדער שפעטער ווילן די רעגירונגס־און קאָמונאַלע סובוונציעס זיין דער וויכטיקסטער שטיצפונקט פון אונזער ארבעט און דערפאַר שטייט טאָקע די דאָזיקע פראָגע אין צענטער פון אונזער טעטיקייט.

איינער פון די וועגן, וועלכע קאָנען פאַרלייכטערן און אויך אפשר פאַרשנעלערן דעם טעמפּ פון דעם דאָזיקן פּראָצעס, איז דער געזעץ וועגן די אפּוטרופּסים (אָפּיעקונעס), וועלכער איז אויסגעארבעט געוואָרן דורכן ראָט ביים מיניסטער פון געזעלשאפטלעכע שוץ. אין דעם דאָזיקן ראָט האָט זיך אויך באַטיליקט אין נאָמען פון פאַרבאַנד אונזער פאַרזיצער ה' רפאל שערעשאָווסקי.

דער דאָזיקער געזעץ איז שוין דורכן פּרעזידענט באַשטעטיקט געוואָרן און עס ווערט דערוואַרט אין דער נאָענטסטער צייט דאָס פאַרעפנטלעכן די אויספיר־תקנות צום געזעץ, וואָס וועט דערמעגלעכן דעם געזעץ דורכצופירן אין לעבן.

דער געזעץ באַשטייט אין דעם, וואָס אין יעדער שטאָט און שטעטל ווערן דורך דער אָרטיקער מאַכט געווײלט ספּעציעלע אפּוטרופּסים, וועלכע דארפן האָבן די אויפזיכט איבער די, וואָס נויטיקן זיך אין געזעלשאפטלעכער שוץ און אין די גרעסערע פונקטן, ווי אויך אין די וואָיעוואָדישע צענטערס ווערן געשאפן קאָמיסיעס פון אפּוטרופּסים, אין וועלכע עס ווערן איינגעלאַדן פאַרשטייער פון אָרטיקע אָרגאַניזאַציעס. דער דאָזיקער געזעץ — ווי געזאָגט — וועט בלי ספק האָבן א גרויסע ווירקונג אויף די פאַרגרעסערונג פון די קאָמונאַלע מיטלען, באַזונדערס בנוגע כובוועגן אויף די פּריוואַטע אויפזיכט, וועלכע ווערן דורך א גרויסן טייל קאָמונאַלע אינסטיטוציעס ניט אָנערקענט צוליב מאַנגל פון קאָנטראָל־מיטלען.

פאַרקערט, די אויספיר־תקנות צום געזעץ פון 22־טן אפּריל 1927 וועגן קאָנטראָל און אויפזיכט, אויף וואָס דער פארבאַנד האָט געלייגט אזויפיל הא־

פענונגען זיינען נאָך ניט אַרויסגעגעבן געוואָרן און אַלע באַמיאונגען פון פאַר־
באַנד אין דער הינזיכט זיינען ביז איצט געבליבן אָן ערפאָלג.

2. אַדאָנק דער שטענדיקער וואַכזאַמקייט און באַזונדערע אָנשטרענגו־
גען מצד די טויער אויף די ערטער, מצד אונזערע צענטראַלעס ווי אויך מצד
דעם פאַרבאַנד איז די אַקציע אויף צו באַקומען סובוועניצן ביי דער רעגירונג
און קאָמונאַלע אינסטיטוציעס אויך הייַ־יאָר דורכגעגאַנגען מיט אַ קענטיקן ער־
פאָלג. אַזוי האָט זיך די רעגירונגס־סובוועניץ פאַרגרעסערט אויף 85 פראָצ. אין
פאַרגלייך מיטן יאָר 1927 און די סובוועניצן פון די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס
אויף 39 פראָצ. (לויט פראָווויזאָרישע ידיעות).

3. ניט געקוקט דערויף, וואָס אונזער ארבעט איז שוין געווג פאָפולער
און פון דער צווייטער זייט ווערט שוין דורך אונזער אָרגאַניזאַציע אַ לענגערע
צייט געפירט אַ סיסטעמאַטישע און פלאַנמעסיקע אקציע בנוגע דאָס אַרויסבאַ־
קומען סובוועניצן פון די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס, האָט זיך דאָך אַרויסגעוויזן,
אז אַ געוויסע צאָל פון די יידישע ראַטמענער, וואָס זיינען אין אַ באַדייטנדער
צאָל פאַרטרָאָטן איצט אין די מאַגיסטראַטן און סיימיקעס (אויף וואָס איז
געלייגט געוואָרן אַזוי פיל האָפענונגען), האָט ניט אַרויסגעווויזן די געהעריקע
פאַראינטערעסירונג מיט אונזער ארבעט און ביים צוזאַמענשטעלן די בודשעטן
האָבן זיי ניט פאַרטייִדיקט מיט דער גאַנצער קראַפט אונזערע געוויקטע פאָ־
דערונגען.

די עקזעקוטיוועס פון פאַרבאַנד האָט דעריבער געפונען פאַר נויטיק זיך צו
ווענדן אויפן פערסאָנאַלן אופן צו אַ גרויסער צאָל ראַטמענער מיט אַ ספעציעלן
בריוו, אין וועלכן ס׳איז אויפגעקלערט געוואָרן די לאַגע און זייערע פליכטן
אַלס ראַטמענער, דערביי איז יעדן צוגעשיקט געוואָרן די אַלע נויטיקע אינ־
פאָרמאַטיוון מאַטעריאַלן. די דאָזיקע וועגדונגען האָבן אין אַ סך פאַלן געבראַכט
די געוואונטשענע רעזולטאַטן.

4. נאָך אַ געוויסער באַמיאונג האָט זיך איינגעגעבן הייַ־יאָר צו העכערן
די סובוועניץ פון דער דירעקציע פון דער רעגירונגס־לאָטעריי (פון 750 — אויף
3000 זל.). אונזערע פילמאָליקע אינטערוועניצן אין מיניסטעריום פאַר האַנדל און
אינדוסטריע וועגן אַסיגנירונגען אויף בורסעס האָבן געבראַכט פאַרהעלטניסמעסיק
צו גיגאַנטיקע רעזולטאַטן: עס זיינען באַשטימט געוואָרן גרעסערע איינמאָליקע
סובסידיעס: פאַר קראַקאָוו — 10.000 זל., פאַר ראָווגע 6.000 זל. און עס איז
צוגעזאָגט געוואָרן אַ באַדייטנדערע סובוועניץ פאַר לוואָוער בורסעס און
אַ סובסידיע פאַר דער בורסע אין נאָוואָגרודאָק. מיר אינטערוועניִרן אויך וועגן
אַ גאַנצער ריי אַנדערע בורסעס.

5. אויף וויפיל עס פאַרגרעסערט זיך דער אינטערעס מצד דער רעגי־
רונג צו די געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אויף אַזוי פיל און אפשר נאָך
מערער פאַרמערן זיך די פאָדערונגען מצד דער רעגירונג, אין תוך גענומען
געוואָרן, וואָס באַצווינגען צו נאָרמאַליזירן די ארבעט, אָבער דאָך פאַר אונזערע
קאָמיטעטן אָפט זייער שווערע. אַזוי, למשל, איז הייַ־יאָר דורך דער רעגירונג
פעסטגעשטעלט געוואָרן אַ ספעציעלע אייגהייטלעכע בוכפירונג, וועלכע וואָלט

זייער באַשווערט די אַרבעט אונזערע קאָמיטעטן, וואָס האָבן ניט קיין געדונ־
גענע ספּעציעלע בוכהאַלטערן.

נאָך געוויסע אונטערהאַנדלונגען האָט זיך איינגעגעבן אויסצופּועלן אי־
ניקע פּאַרקירצונגען, וועלכע האָבן דאָך אין א געוויסער מאָס פּאַראיינפּאַכט די
באַשטימטע בוכפּירונג (די ביכער זיינען דורך דער ביורא פון פּאַרבאַנד אָפּגע־
דרוקט געוואָרן אין יידיש און אין פּויליש און צושיקט געוואָרן אַלע קאָמיטעטן).

6. אין הסכם מיט דער לעצטער פּאָדערונג פון מיניסטעריום פּאַר גע־
זעלשאַפּטלעכער שוץ איז דורך דער עקזעקוטיוו אויסגעאַרבעט געוואָרן א איי־
הייטלעכער רעגולאַמין פּאַר אַלע אַנשטאַלטן.

7. הי־יאָר איז שוין אַריין אין קראַפט דער צעכן־געזעץ, וועלכער האָט
שווער געטראָפן אויך אונזערע קינדער, וואָס לערנען זיך אָדער האָבן זיך אויס־
געלערנט א מלאכה. בכדי פעסטצושטעלן אויף ווי ווייט דער געזעץ שטעלט אין
סכנה די עקזיסטענץ פון אונזערע קינדער און וועלכע מיטלען דאַרפן אָנגענומען
ווערן צו באַזייטיקן די גפּאָר, איז דורך דער עקזעקוטיוו אויסגעאַרבעט ג־
וואָרן א ספּעציעלע אַנקעטע. צום באַדויערן האָבן נאָך ניט אַלע אָפּטיילונגען
באַווייזן דורכצופירן די אַנקעטע, אָבער פון די שוין באַקומענע אויסגעפילטע
אַנקעטעס איז צו זען, אַז אין לויפנדן יאָר וועט דאָס זיין איינע פון די וויכ־
טיקסטע זאָרגן פון פּאַרבאַנד.

8. אָפּגעבנדיק אַזוי פיל צייט און מי דער פּראָגע פון רעגירונגס־ און
קאָמונאַלע שטיצע, וואָס דערווייל, ביים הייַנטיקן טאָג, איז דאָס גיכער א ע נ י ן
פון חיי עולם — א קאַמף פּאַר א זיכערערן עתיד — האָט אונזער אָרגאַני־
זאַציע אין איר גאַנצן באַשטאַנד — די עקזעקוטיוו פון פּאַרבאַנד, די צענטראַ־
לעס און די אָרטיקע קאָמיטעטן — ניט פּאַראַכלעסיקט די חיי שעה, די טאָג־טעג־
לעכע הכנסות פון די אָרטיקע מיטלען, וואָס איז דערווייל די הויפּט־קוועלע פון
אונזער בודזשעט.

ניט געקוקט אויף דעם, וואָס אין אַלגעמיינעם ווירטשאַפּטלעכן לעבן
האָט זיך געפּילט א געוויסע פּאַרערגערונג לגבי דעם פּאָריקן יאָר, ניט געקוקט
אויך אויף דעם, וואָס א גרויסע צאָל אָרטיקע טוער זיינען פּשוט איבערגעמאַטערש
פון שטענדיקער אָנשטרענגונג און שוועריקייט לאַסט (עס דאַרף דערביי באַמערקט
ווערן, אַז דער גרעסטער טייל פון אונזערע עסקנים זיינען ניט פּריי פון אי־
גענע זאָרגן), האָט זיך דאָך איינגעגעבן הי־יאָר צו העכערן די גרויס פון די
אָרטיקע מיטלען אויף 19 פּראָצ. די אַלע אָנגעווויזענע העכערונגען פון די
הכנסות זיינען אָבער נאָך ניט געווען גענוג אויף צו פּאַרשטעלן דעם בלויז,
וואָס האָט זיך געשאַפן אין אונזער בודזשעט צוליב דער גרויסער רע־
דוקציע פון די דזשוינט־מיטלען און אויך צוליב דעם, וואָס דער
פּלאַן פון די אָפּשפּאָרונגען האָט זיך נאָר איינגעגעבן דורכצופירן סיילוויי. אַזוי
אַרום האָט זיך געשאַפן אין די אָרטיקע קאָמיטעטן, באַזונדערס אין די אָנשטאַלטן,
באַדיינדע דעפיציטן, וועלכע האָבן אין אייניקע ערטער אָנגענומען
א קאַטאַסטראָפאַלן כאַראַקטער; עס זיינען אויך באַדאַרפט געוואָרן די אַלגעמיינע
אַזויגערופענע צענטראַלע אַקציעס וויי זומער־קאָלאָניעס, באַקליידונג א. א. וו.

9. די דאָזיקע געשאַפענע לאַגע האָט געצוואונגען דעם פאַרבאַנד צו פראָקלאַמירן א ספעציעלע איינמאָליקע זאַמל־אַקציע פון א מיליאָן זל., וואָס זאָל דערמעגלעכן דורכצופירן די אַלגעמיינע אַקציעס ווי אויך צו דעקן די געשאַפענע דעפיציטן. צו דער דאָזיקער אַקציע זיינען צוגעצויגן געווארן א רײַ אָנגעזעענע פערזענלעכקייטן, פון וועלכע א טייל האָבן ביז איצט זיך פאַסיוו באַטייליקט אין אונזער אַרבעט. אַדאָנק דער ווירקונג פון ראַט־מיטגליד פון אונזער פאַר־באַנד ה' ד"ר שטיינבערג פון קראָקע, האָט די הויפט־לאָזשע פון בני ברית אין קראָקע אויפגעפאָדערט אַלע לאָזשען אין פוילן מיטצוהעלפן דעם פאַרבאַנד אין דער אַקציע. דער אויפרוף האָט געהאַט די געהעריקע ווירקונג, און אַפילו אין אַזוינע ערטער, וואו מיר פירן לגמרי ניט קיין אַרבעט, ווי קאַטאָוויץ, ביעלסקאָ א. א. האָבן זיך די מיטגלידער פון די לאָזשעס בני ברית מיט א באַזונדער וואַרימקייט געזומען דורכצופירן די אַקציע אין זייערע שטעט.

10. אויף צו דעקן די קלענערע לויפנדע דעפיציטן פון די אָרטיקע קאָמיטעטן האָט דער פאַרבאַנד אָרגאַניזירט א פאַנטן־לאָטעריי פון 60.000 לאָסן, דער איינקונפט פון וועלכער איז באַשטימט כמעט אינגאַנצן פאַר די אָרטיקע קאָמיטעטן (80 פראָצ.).

11. אומאָפהענגיק פון די אַלע אַקציעס האָט דער פאַרבאַנד הייַיאָר דורכגעפירט די טראַדיציאָנעלע יתומים־וואָך. א גאַנצע רײַ אָנגעזעענסטע געזעלשאַפטלעכע טוער האָבן זיך געוועגדעט מיט אַן אויפרוף צו דער יידישער באַפעלקערונג וועגן שטיצן דעם פאַרבאַנד אין זײַן אַרבעט. עס זיינען אײַנגע־אָרדנט געווארן מיטינגען, ספּעציעלע רעפעראַטן, בלומל־טעג, עס איז אויך געפירט געווארן אַן אַקציע צווישן די שול־קינדער.

12. אין מערץ־מאָנאַט איז געעפנט געווארן דער אַנשטאַלט פאַר פסיכיש־אָפגעשטאַנענע קינדער אין אָטוואָצק. אַלס פאַראַנטוואָרטלעכע פאַרוואַלטערין איז אײַנגעלאַדן געווארן די פרל. ד"ר ז. ראָזענבלום און אַלס געהילף, וועלכער געפינט זיך שטענדיק אויפן אָרט — ד"ר טוורסקי. דער אַנשטאַלט איז אויס־גערעכנט אויף 55 קינדער, נאָר צוליב דעם, וואָס אַזא אַנשטאַלט איז נאָך בכלל א נייע זאַך ביי אונז אין פוילן און אויך דער לערער־פערסאָנאַל האָט נאָך ניט געהאַט די נויטיקע ערפאַרונג, איז באַשלאָסן געווארן אָנצונעמען קינדער בהדרגה'דיק. ביי היינטיקן טאָג געפינען זיך אין אַנשטאַלט 36 קינדער. אין דער נאָענטסטער צייט וועט דער אַנשטאַלט אינגאַנצן קאָמפלעקטירט ווערן.

נעמענדיק אין אַכט, אז אַזא אַרט אַנשטאַלט איז דערווייל נאָך ניטאָ אין פוילן און אַפילו פאַרמעגלעכע עלטערן פון אומנאָרמאַלע קינדער האָבן ניט די מעגלעכקייט זיי איינצואָרדענען, האָט די עקזעקוטיווע באַשלאָסן איבער־צולאָזן פאַר אַוועלכע פאַלן 5—6 ערטער, אָבער פאַר אַן אָפּצאָל, וואָס זאָל פאַרלייכטערן דעם ביודזשעט.

13. כמעט פון ערשטן טאָג פון אַנטשטיין פון פאַרבאַנד איז די עקזעקוטיווע אויפגעפאָדערט געווארן דורך אירע צענטראַלעס אַרויסצוגעבן אַן אייגענעם אָרגאַן, וואָס זאָל געבן די טוער אויף די ערטער, די לערער און ערציער טעאָרעטישע און פראַקטישע אָנווייזונגען ווי אַזוי די אַרבעט צו פירן. די

עקזעקוטיוועֿ האָט צוערשט געמאַכט אַ פּרוּב צו פאַרוואַנדלען אין אַ צענטראַלן אָרגאַן דעם זשורנאַל „דאָס קינד", וואָס איז דאַן כּמעט אויף אונזערע מיטלען אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך דער צענטראַלע פאַר קאָנגרעס־פּוילן. דער פּרוּב האָט זיך ליידער ניט איינגעגעבן און אַ גאַנצע ריי צענטראַלעס האָבן דערפאַר באַשלאָסן אַרויסצוגעבן לאָקאַלע זשורנאַלן (ביאַליסטאָק, פינסק און ראָוונע), ווָאס האָט נאַטירלעך ניט געקאָנט באַפריידיקן אַלע צענטראַלעס און דער פלעקנום פון פאַרבאַנד האָט באַאויפטראָגט די עקזעקוטיוועֿ אַרויסצוגעבן אַ צענטראַלן אָרגאַן.

פון עוִשטן יאַנואַר 1928 האָט אָנגעהויבן צו ערשיינען דער מאָנאַטלעכער זשורנאַל „דאָס שוצלאָזע קינד", אונטער דער רעדאַקציע פון די ה״ה א. לעווינסאָן, ל. נוישטאַדט און מ. שניאורסאָן (דער פאַקטישער רעדאַקטאָר איז א. לעווינסאָן).

די רעדאַקציע האָט זיך געשטעלט אַלס ציל צו באַלייכטן אין טעאָרעטישן און פּראַקטישן זין ניט נאָר פּראָגן פון קינדער־ערציאונג און קינדער־פאַרזאָרגונג, נאָר אויך אַלגעמיינע פּראָגן פון קינדער־ערציאונג און קינדער־פאַרזאָרגונג, אָפּגעבנדיק דערבּיי דעם געהעריקן אָרט פאַר די ספּעציעל־פּראַקטישע פּראָגן פון אונזער טאָג־טעגלעכער אַרבעט. נאָכדעם ווי עס איז ערשינען דער 6־טער נומער פון זשורנאַל, ווען אונזערע קאָמיסיעס און לעזער בכלל האָבן שוין געהאַט די מעגלעכקייט זיך צו באַקאָנען מיטן כאַראַקטער פון אונזער אָרגאַן, איז אויסגעאַרבעט און צושיקט געוואָרן אונזערע לעזער אַ ספּעציעלער פּראָגעבוינן, וואָס דאַרף אונז אָנווייזן די וויכטערדיקע ריכטליניעס פון זשורנאַל.

14. ווי מיר האָבן שוין אויבן דערמאָנט, זיינען געווען שווערקייטן ביים רעאַליזירן דעם אינווסטיציע־פּלאַן, דאָך זיינען אין משך פון יאָר אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ ריי קאָמיטעטן מער אָדער ווייניקער גרעסערע סומעס, וואָס האָט די קאָמיטעטן דערמעגלעכט אָדער פאַרלייכטערט אויסצובויען נייע געביידעס. און דורכפירן גרינטלעכע אינווסטיציע־אינריכטונגען אין די אַלטע געביידעס.

אַזוי זיינען אַדאַנק דער מיטהילף פון פאַרבאַנד אויסגעבויט געוואָרן נייע פּרעכטיקע בנינים אין שעדלעץ, לאָמזשע און ווילנע (אַנשטאַלט אויסן נאָמען פון ג. מאַרקס), אין ראָווע און טורקע, אַ צווייטער שטאָק אין טשענסטאָכאָווער אַנשטאַלט א. א. וו.

15. אויף דער צענטראַלער היל־קאָלאָניע, וואָס דער פאַרבאַנד אַרדנט איין פון יאָר צו יאָר אין ציבעלצינק, האָבן זיך היי־יאָר געפונען 250 קינדער. די מוסטערהאַפטע פירונג פון דער קאָלאָניע האָט זיך דערוואָרבן אַזא נאָמען, אַז פאַרשיידענע געזעלשאַפטן און קהלות האָבן זיך געווענדעט צום פאַרבאַנד מיט בקשות אָנצונעמען פאַר אַ גענוגנדן אָפּצאָל אָרימע קינדער. דער לאָקאַל האָט אָבער ניט ערלויבט אָנטקעגנצוקומען די אַלע ביטעס און פאָדערונגען, און נאָר אַ טייל פון זיי זיינען אין די ראָמען פון די מעגלעכקייטן דערפילט געוואָרן.

16. אויף וויפיל די יתומים־אַקציע האָט זיך באַפרייט פון פילאַנטראָפּישן שטייגער און אָנגענומען אַריין־קאָנסטרוקטיוון כאַראַקטער, איז זעלבסט־

פֿאַרשטענדלעך, אַז די אַלע באַמיאונגען און אָנשטרענגונגען מצד די אָרטיקע טוער, זוענן וועלכע איך האָב שוין אויבן גערעדט, האָבן געהאַט פֿאַר זיך איין ציל: די גרויסע מאַסע קינדער צו פֿראָדוקטיוויזירן און דערפֿירן צו אַ תּכלית. דער דאָזיקער ציל איז אויך ה׳־יאָר דערגרייכט געוואָרן: אין משך פֿון יאָר האָבן פֿאַרענדיקט זייער פֿאַך און געוואָרן זעלבסטשטענדיק 821 קינדער.

צוליב פֿאַרפולקאָמען זיך אין אַ פֿאַך זיינען פֿון די קלענערע שטעטלעך אַריבערגעפֿירט געוואָרן אין גרעסערע שטעט 105 קינדער. אויסער דעם זיינען פֿון ס׳ניי איינגעאָרדנט געוואָרן ביי אַ פֿאַך 411 קינדער. די פֿראָצענט־פֿאַר־העלטניש צווישן די צאָל קינדער, וואָס האָבן דערגרייכט דעם פֿאַך־עלטער און דער צאָל, וואָס לערנען זיך אַ פֿאַך, איז ה׳־יאָר אמת פֿאַרקלענערט געוואָרן: פֿאָריקן יאָר איז די פֿראָצענט־פֿאַרהעלטניש געווען 89,2 און ה׳־יאָר—77 פֿראָצ. אָבער דאָס פֿאַרקלענערט זיך דערמיט, וואָס פֿאָריקן יאָר זיינען ביי מלאכה איינגעאָרדנט געוואָרן קינדער אין יינגערן עלטער. איצט איז די לאַגע אין דער הינזיכט אויך נאָרמאַליזירט געוואָרן.

17. אויסער די זומער־קאָלָאָניעס און אויסער דער טאָג־טעגלעכער מע־דיצינישער הילף, וואָס ווערט די שוואַכע און קראַנקע קינדער געגעבן אויף די ערטער, האָט דער פֿאַרבאַנד און די צענטראַלעס געגעבן דירעקט פֿאָלגנדע אויסערגעווײנלעכע מעדיצינישע הילף: פֿראָטעזן 34, איינגאָרדנט אין סאַנא־טאָריעס — 752, ערנסטערע אָפּעראַציעס — 217, ספּעציעלע לענגערע היילונ־גען אין שפּיטאָלן — 780.

18. עס דאַרף דאָ אויך דערמאָנט ווערן די אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפע־רענץ און די וועלט־אויסשטעלונג, וועלכע זיינען פֿאָרגעקומען אין יולי מאָנאַט 1928 אין פּאַריז, אויף וועלכע דער פֿאַרבאַנד איז געווען פֿאַרטרעטן.

דער פֿאַרבאַנד האָט אויסגעפֿאַרטיקט אַ ריי עקספּאָנאַטן (אַרבעטן פון אונזערע קינדער), אַן אַלבאָם מיט פֿאַרשיידענע בילדער, וועלכע כאַראַקטעריי־זירן דעם געווײנלעכן טאָג־טעגלעכן לעבן פון אונזערע אנשטאַלטן, בילדער פון דער פֿריוואַטער פֿאַרזאָרגונג, פון די זומער־קאָלָאָניעס א. אַז. וו. און אויך זייער אַ גרויסע קינסטלעריש־אויסגעפֿאַרטיקטע מאַפּע, וואָס שטעלט פֿאָר פֿלאַס־טיש, בילדלעך, די גרויס און דעם פֿאַרנעם פון דער אַרבעט פון יעדער צענט־ראַלע באַזונדער. אַלע אונזערע עקספּאָנאַטן האָבן זיך געפונען געווײנלעך אין פֿוילישן פּאַווילְיאָן, וועלכער איז געווען מיט געשמאַק איינגעאָרדנט. ניט גע־קוקט דערויף, וואָס אונזערע עקספּאָנאַטן, ווי אויך די מאַפּע זיינען צופּעליקער־הייט געווען פֿאַררוקט אין אַ ווייטן ווינקל, האָבן זיי דאָך צוגעצויגן צו זיך די אויפּמערקזאַמקייט פון די באַזוכער און ווי עס ווייזט אויס ניט נאָר צוליב די יידישע אויפֿשריפֿטן, נאָר זיכער אויך צוליב זייער אינערלעכן אינהאַלט.

די אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפערענץ ווי אויך די אויסשטעלונג האָבן געהאַט פֿאַר אונז אַ באַזונדערע באַדייטונג: דער פֿאַראַנטוואָרטלעכקייטס־געפֿיל פון אַ גאַנצער ריי אונזערע טוער איז גאַנץ אָפּט געפֿיניקט געוואָרן דורכן געדאַנק צו זיינען אונזערע מעטאָדן און סיסטעם פון דער אַרבעט די ריכטיקע, צו באַפרייַענדיק זיך פון אונזער אַלטן טראַדיציאָנעלן צדקה־שטייגער, האָבן מיר

שוין אָנגעטראָפן אויף די אמתע און צוועקמעסיקע ריכטליניע; טאָג איין טאָג אויס אויף אלע אונזערע קאָנפערענצן האָט מען זיך ניט אויפגעהערט צו גריב־לען אין דער פראַגע וועגן אנשטאלט און פריוואַטע פארזאָרגונג, וועגן פאַך־אויסבילדונג אין שולן צו ביי פריוואַטע בעלי־מלאכות.

דאָ ביי אונז אין לאַנד האָבן מיר ניט געהאט די מעגלעכקייט זיך צו קאָנטראָלירן: אונזער מלוכה איז נאָך יונג און די ארבעט אויפן געביט פון סאָציאַלער פארזאָרגונג איז נאָך בכמות קליין און באיכות — אין די ראַמען פון פאָרזיכטיקע פרובן. און אָט האָבן מיר זיך צוזאַמענגעטראָפן מיט פאָרשטייער פון לענדער, וואו די ארבעט פון סאָציאַלער פארזאָרגונג האָט שוין אונטער זיך א לאַנג־יעריקע געשיכטע און זייער א גרויסע ערפאַרונג און מיר האָבן זיך איבערצייגט, אז אויך דאָרט שטייען אויפן סדר־היום דיזעלבע פראָבלעמען, דיזעלבע הארבע קשיות וועגן אנשטאלטן און פריוואַטע פארזאָרגונג און ס׳ווערן אָנגעוועדעט דיזעלבע מעטאָדן פון ארבעט. און אפילו אויך דאָרט איז א מאַנגל אין א פאַכמענש־אויסגעבילדעטן פערסאָנאַל א. אז. וו. אמת, מיר קאָנען זיך ניט מעסטן מיט דעם פארנעם און שוואונג פון דער ארבעט אין אַמעריקע, ענגלאַנד א. אז. וו., ווי עס איז אילוסטרירט געווארן אויף דער קאָנפערענץ און אויף דער אויסשטעלונג, אָבער דאָס איז שוין א פראַגע פון פינאַנסיעלע מעגלעכקייטן און ניט פון סיסטעם און מעטאָדן פון דער ארבעט. און קודם כל איז דאָ פאר אונז וויכטיק די איבערצייגונג, אז מיר פירן אונזער ארבעט אין אויסגעפרובטע און אויסגעטראָטענע וועגן.

גלייכצייטיק מיט דער אלגעמיינער קאָנפערענץ זיינען פאָרגעקומען באַ־ראַטונגען פון אלע יידישע געזעלשאפטלעכע טוער, וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין דער אלגעמיינער קאָנפערענץ. אויף די באראַטונגען איז דער עיקר באַ־האַנדלט געווארן די פראַגע וועגן שאפן אן ענגערן קאָנטאַקט צווישן די אלע יידישע ארגאַניזאַציעס אין די באַזונדערע לענדער. אין די דאָזיקע באראַטונגען האָבן די פאָרשטייער פון פארבאַנד ענומען א אקטיוון אָנטייל.

די צאָל קינדער. אין הספק מיט דעם אלגעמיינעם פלאַן, וועלכער איז אפילו — ווי איך האָב דאָס שוין אויבן אָנגעוויזן — נאָר טיילווייז דורכגע־פירט געווארן, איז די אלגעמיינע צאָל קינדער דאָך באַדייטנד פארקלענערט געווארן און דערגרייכט 12.779, פון זיי אין אנשטאלטן 4.394, אין פריוואַטער אויפזיכט 8.385.

גאנצע יתומים	27,5 פראָצ.	
האלבע „	72,5 „	100,0 פראָצ.
יינגלעך	48,0 פראָצ.	
מיידלעך	52,0 „	100,0 פראָצ.
פאָרשול־עלטער	8,1 פראָצ.	
שול־עלטער	51,9 „	
פאַך־עלטער	40,0 „	100,0 פראָצ.

אַלגעמיינע בילדונג. די קינדער פון שול־עלטער לערנען זיך אין פּאָלגנדע שולן:

רעגירונגס־שולן	35,1	פּראָצ.
יידישע „	10,6	„
העברעאישע „	13,6	„
חדרים און תּלמוד־ תּורות	15,9	„
אָוונט־קורסן	7,0	„
מיטל־שולן	3,0	„
גרופּן	10,4	„
פּריוואַט	4,4	„
	100,0	פּראָצ.

אינטערוועניצן. די צאָל אינטערוועניצן אין די צענטראַלע מלוכהשע אָרגאַנען האָבן פון 1־טן יאַנואַר 1928 דערגרייכט קנאַפּע הונדערט און האָבן באַרירט פּראָגן וועגן הצכערן די מלוכה־סובוועניץ, חוץ די געזעצן פון די אָפּיעקונעס, פון צוריקצאָלן די אויסהאַלטונגס־קאָסטן, אַסיגנירונגען אויף בור־סעס, מלוכה־לאָטעריי, פּאַרשיידענע רעקורסן פון די ערטער און וועגן אַ גאַנצע רייַ קלענערע ענינים (יתומים־וואָך, פּאַנטן־לאָטעריי, הנחות אויף די באַנען א. א.).

מ. שניאורסאָן.

די צענטראַלע זאַמל־אַקציע פון יתומים־פּאַרבאַנד אין פּוילן.

כּדי צו פּאַרלייכטערן די שוערע פינאַנסיעלע לאַגע פון פּאַרבאַנד און פון זיינע אָפּטיילונגען, וועלכע איז אַנטשטאַנען צוליב דער גרויסער רעדוקציע פון דער שטיצע מצד דעם אַמעריקאַנער דזשוינט, איז ביים פּאַרבאַנד אין יאָר 1928 געגרינדעט געוואָרן אַ ספּעציעלער פינאַנס־קאָמיטעט.

דער קאָמיטעט האָט זיך געשטעלט פּאַר אַן אויפגאַבע דורכצופירן אַ זאַמל־אַקציע אין לאַנד, וואָס זאָל שאַפן פּאַרן פּאַרבאַנד 1.000.000 זלאָטעס.

דער קאָמיטעט באַשטייט פון:

פּראָפּ. ד״ר מ. שאָר, אַדוו. מ. ענדעלמאַן, דיר. ד״ר ה. אַשכנזי (וואַרשע); ד״ר ל. אַדער, ד״ר רפאל לאַנדוי, ד״ר יאָן לאַנדוי, ד״ר י. שטיינבערג (קראַקאָוו); ד״ר ע. פּאַרנאַס, ד״ר פ. שלייכער, ד״ר מ. וויזענבערג (לוואָוו); ד״ר ק. האַלפּערין (סטאַניסלאַוואָוו); זיגמונט אַרצט (בידגאָשטש); דיר. ע. פּילערסדאָרף (קאַטאָוויץ); ה. ב. אייטינגאָן (לאָדז); ד״ר ל. קאָן (טשענסטאָכאָוו).

אין קאָמיטעט גייען חוץ דעם אויך אַריין די מיטגלידער פון פּרעזידיום פון פּאַרבאַנד מיט דעם פּאָרזיצער רפאל שערעשאָווסקי בראש.

דער קאָמיטעט האָט אויסגעווײלט א פּרעזידיום פון פאָלגנדע פערזאָנען: פּראָפ. מ. שאָר — אלס פּאָרזיצער; ד"ר ק. האלפּערין, ד"ר י. שטיינבערג און רפאל שערעשאָווסקי — ווי־צע־פּאָרזיצערס; דיר. ה. אשכנזי — קאָסירער און ל. נייַשטאָט — סעקרעטאר.

דעם מיליאָן זלאָטעס איז באַשטימט געוואָרן צו זאַמלען אויף דעם פאָלגנדן אופן: אין ווארשע 200.000 זל.; אין לאָדז — 200 000 זל.; אין די איבעריקע שטעט פון קאָנגרעס־פוילן — 100.000 זל.; אין קאַטאָוויץ, ביעלסקא און פוזן — 150.000 זל.; אין לוואָוער וואיוואודסטוט — 100.000 זל. און אין קראקאָווער, וואָלינער, פּאָליעסער, ווילנער און ביאַליסטאָקער וואיוואוד־סטוועס צו 50.000 זל.

די זאַמלונג טראָגט נים קיין אלגעמיינעם כאראקטער און זי ווערט דורכ־געפירט צווישן די רייכערע עלעמענטן אין פוילן. די מינימאלסטע באַשטייערונג באַטרעפט 1.000 זל. אין די גרויסע שטעט און 500 — אין די קלענערע.

צו דער אקציע זיינען אַרויסגעגאַנגען געוואָרן פאַרשיידענע דרוק־מאַטעריאַלן און א ספּעציעלע בראָשור (אויך אייניקע שפּראַכן) אונטערן נאָמען „קור־צער איבערבליק איבער דער טעטיקייט פון פּארבאנד פּאַר יתומים־פּאָרזאָרגונג אין פוילן", וועלכע כאראקטעריזירט די אָפּגעטאָנענע דורכן פּארבאַנד און זיינע אָפּטיילונגען ארבעט.

די אקציע האָט זיך אָנגעהויבן סוף מאי 1928, האָט זיך אָפּגעהאלטן צוליב די זומער־חדשים און איז באַנייט געוואָרן סוף סעפּטעמבער.

פּאַר די קורצע צייט פון זיין טעטיקייט האָט דער קאָמיטעט, ביז אָק־טאָבער 1928, שוין אויסגעזאמלט (אין ווארשע און סטאַניסלאָוואָוו) בערך 100.000 זלאָטעס.

דעם קאָמיטעט העלפן זייער אקטיוו אין זיין ארבעט די יידישע הומאַני־טאַרע געזעלשאַפטן אין פוילן „בני ברית".

די צענטראלע פון „בני ברית" האָט ארויסגעלאָזן צו אלע אירע מיטגלי־דער א ספּעציעלן אויפרוף וועגן דער זאַמלונג.

ל. נייַשטאָט.

אייניקע ציפער וועגן דער אָרגאַניזאַציע פון כאַרבאַנד

(צום 1־טן יולי 1928).

1. צאָל צענטראלעס	8
2. צאָל פונקטן	308
3. צאָל קאָמיטעטן	346
4. צאָל לעגאַליזירטע קאָמיטעטן	317
5. אלגעמיינע צאָל מיטגלידער פון די פּארוואלטונגען און קאָמיסיעס פון די קאָמיטעטן	2.751
6. אלגעמיינע צאָל מיטגלידער פון די געזעלשאפטן	50.569

באלאנס

פון פאראבאנד פון די צענטראלעס פאר יתומים-פארזארגונג אין פוילן

פון 1-טן יאנואר ביז דעם 1-טן יולי 1928.

אקטיוו.

ארט פון הוצאה	סומע גר.	סומע זל.	סומע גר.	סומע זל.
1. סובוועניע פאר די רעזיאנען (צענטראלעס):				
א) קאנגרעס-פוילן	44	94.927		
ב) ביאליסטאק	—	52.077		
ג) ווילנע — שטאט	76	21.329		
ד) ווילנע — „עקאפא"	48	63.090		
ה) פינסק	40	88.178		
ו) ראוונע	88	74.378		
ז) לוואוו	76	145.649		
ח) קראקאוו	76	51.521	48	591.153
2. די אקציע פון דער יתומים-וואך			93	10.560
3. אנשטאלט פאר דעפעקטיווע קינדער אין אטוואצק. . . .			95	72.512
4. דער זשורנאל „דאס שוצלאזע קינד"			85	8.170
5. אינמאליקע סובוועניע			38	6.213
6. די אקציע פון דער פינאנץ-קאמיסיע.			83	2.412
7. די ארגאניזירונג פון דער פאנטן-לאטעריי			10	1.018
8. די ארגאניזירונג פון דער קאלאניע אין ציבכאצינעק .			75	2.717
9. די הוצאות פון דער ביורא פון פארבאנד:				
א) אדמיניסטראטיווע	06	35.300		
ב) ארגאניזאציאנעלע	15	7.456	21	42.756
10. פארשיידענע הוצאות			—	719
צוזאמען. .			48	738.235
סאלדא אויפן 1-טן יולי 1928. .			73	103.180
בסך-הכל. .			21	841.416

פאסיוו.

ארט פון הכנסה	סומע גר.	סומע זל.	סומע גר.	סומע זל.
1. סאלדא אויפן 1-טן יאנואר 1928			33	130.683
2. סובוועניע פון ד. ד. ק.	40	597.287		
3. סובוועניע פון דער רעגירונג	—	45.000		
4. סובוועניע פון דער דירעקציע פון דער מלוכה-לאטעריי .	—	3 000		
5. אפצאלונגען פון די צענטראלעס פארן פצרבאנד . . .	11	5.693		
6. דער פאנד פון דער פינאנץ-קאמיסיע	—	47.100		
7. פון דער ניי-ארקער לאנדסמאנשאפט אויף דעם אנשטאלט אין אטוואצק, 500 דאלאר	—	4.440		
8. פארשיידענע הכנסות:				
א) פאר די לוחות	5.372.55			
ב) פאר דעם זשורנאל	—.2.759			
ג) אומגעקערטע	80.82	8.212	37	710.732
			21	841.416

באַלאַנס

פֿון פֿאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פֿאַר יתומים-פֿאַרזאָרגונג אין פוילן

פֿאַרן יאָר 1927.

אַקטיוו.

אַרט פון הוצאה	גר.	זל.	גר.	זל.	גר.	זל.
1. סובוועניק פֿאַר די צענטראַלעס:						
א) קאָנגרעס-פוילן . . .	18	324.866				
ב) ביאַליסטאָק . . .	89	159.425				
ג) ווילנע—שטאָט . . .	42	115.990				
ד) ווילנע—„יעקאָפּאָ" . .	91	297.835				
ה) פּינסק	29	328.676				
ו) ראָוונע	15	312.178				
ז) לוצאָוו	12	632.989				
ח) קראַקאָוו	25	174.174	21	2.346.136		
2. קליידונג-אַקציע:						
א) לייוונט אויף וועש. .	70	44.802				
ב) סובוועניק אויף שיך .	20	40.223	90	85.025		
3. צענטראַלע קאַלאָניעס:						
א) הייל-קאַלאָניע אין ציעכאָצינעק .	84	46.888				
ב) קאַלאָניע פֿאַר דערציער . .	10	3.518	94	50.406		
4. צענטראַלע אַנשטאַלטן:						
א) אַנשטאַלט אין אָטוואָצק .	66	19.386				
ב) רעמאָנט און אַרגאַניזאַציע פון אַנ-שטאַלט פֿאַר דעפּעקטיוווע קינדער אין אָטוואָצק	24	57.378	90	76.764		
5. פּראָפּאַגאַנדע און ליטעראַטור:						
א) אַרגאַניזאַציע פון דער יתומים-וואָך .	86	23.545				
ב) קאַלענדאַר אויפן יאָר 1928. .	18	9.960	04	33.506		
6. איינמאַליקע שטיצעס . . .			75	4.349		
7. אַדמיניסטראַציע און אַרגאַניזאַציע:						
א) אַדמיניסטראַטיווע הוצאות .	63	78.501				
ב) אַרגאַניזאַציאָנעלע הוצאות .	93	14.385				
ג) קורס-אונטערשייד . . .	42	227	98	93.114		
8. פֿאַרשיידענע:						
א) רעשט הוצאות פון דער אויסשטעלונג	—	198				
ב) רעשט הוצאות פון קאַלענדאַר 1927 י.	83	1.263				
ג) צוריקצאָלונג . . .	—	41	83	1.502	55	2.690.807
9. באַלאַנס-סאַלדאָ צום 1 יאַנואַר 1928 י.:						
א) מזומנים			33	74.628		
ב) אינוואָנטאַר . . .			90	10.798		
ג) דעפּאָזיטאַרן. . . .	85	195.025				
אַפּ. קרעדיטאַרן . .	—	155.091	85	39.934		
ד) פֿאַרשיידענע . . .			25	5.321	33	130.683
צוזאַמען . . .					83	2.821.490

באַלאַנס

פון פֿאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פֿאַר יתומים־פֿאַרזאָרגונג אין פּוילן
פֿאַרן יאָר 1927.

פּאַסיוו.

ארט פון הכנסה	גר.	זל.	גר.	זל.	גר.	זל.
1. סאלדאָ צום 1־טן יאנואר 1927 י.:				37.853	88	
א) מזומנים				10.798	90	
ב) אינוועסטאַר	81	18.034				
ג) פֿארשיידענע דעפּאָזיטאָרן . .	28	4.913	53	13.121		
פֿארשיידענע קרעדיטאָרן . .			70	14.904		
ד) הלואות			—	21 552		
ה) חוב פון פֿאַלקס־בילד.־ליגע (אָטוואָצק. אנשט.) . .			98	4.378		
ו) איבערגאנגס־סומען . . .			20	1.569	19	104.179
ז אוואנסן						
2. ד. ק.־סובוועניצן:						
א) מאַנאַטלעכע . . .	92	2.309.245				
ב) אויף זומער־קאָלאָניעס . .	75	93.777				
ג) אויף קליידונג . . .	67	39.714				
ד) ספּעציעלע	49	97.923	83	2.540.661		
3. רעגירונגס־סובוועניצן . . .			—	93.000		
4. סובוועניצן פון דער מלוכה־לאַטעריע. .			—	1.750		
5. אָפּצאָל פון די צענטראַלעס פֿארן פֿארבאַנד אין ווארשע			72	21.476		
6. נדבה פון ה' אָסקאר קאָהן אין פּאַרם פון 20% באַניפ. בײַם איינקויף פון ליוווֹנט .			65	9.196		
7. יתומים־וואָך (טייל פון פֿארבאַנד) . .			58	25.606		
8. פון דער לאַנדסמאַנשאפֿט אין ניו־יאָרק פֿארן אנשטאלט אין אָטוואָצק . .			—	8.910		
9. פֿארשיידענע:						
א) צוריקגעצאָלטע סובוועניצן פון 1926 י.		6.941	10			
ב) אויספֿארקויפֿטע קאָלעקטאָרן. .		8.099	45			
ג) באַנק־פּראָוויזיע . . .		1.669	36	16.709	91	2.717.311
צוזאַמען . . .					88	2.821.490

באַמערקונגען צו די פּינאַנס־באַריכטן.

1. די פּינאַנס־ באַריכטן פֿארן ערשטן האַלב יאָר 1928 (ז. ווייטער) זיינען געטיילט אויף צוויי קוואַרטאַלן, וויבל לויט דער נייער רעגירונגס־פֿארשרעדנונג רעכנט זיך דער באַלאַנס־יאָר פֿאר וואויל־טעטיקע אינסטיטוציעס פון 1־טן אַפּריל ביזן 31־טן מערץ. חוץ דעם זיינען, אַנהויבנדיק פון דעם פּינאַנס־באַריכט פֿארן צווייטן קוואַרטאל 1928, איינגעפירט געוואָרן א ריי נייע דעטאַלי־זירטע רובריקעס וועלכע זיינען ביז דעם 1־טן אַפּריל ניט געווען.

2. דער פּינאַנס באַריכט פֿאר אַפּריל, מאי און יוני 1928 וועיזט אָן א גרעסערע צאָל פּאַזיציעס, ווי די פּריערדיקע באַריכטן, וויבל דער פֿארבאַנד האָט, בהסכם מיט דער נייער רעגי־רונגס־פֿארַרדענונג, אַנהויבנדיק פון אַפּריל 1928 איינגעפירט, ווי אויבן געזאָגט, מער דעטאַליזירטע קאַנטעס אין דער הכנסה און אין דער הוצאה.

3. אין די אַדמיניסטראַטיוו הוצאות אין פּינאַנס־באַריכט פֿאר יאַנואַר, פֿעברואַר און מערץ 1928 גייען שוין אויך אַריין די אַדמ. הוצאות פון די צענטראַלעס און קריזיז־ביוראָען.

4. פון דער אלגעמיינער סומע אדמיניסטר. הוצאות 299.634.36 זל., וואָס זיינען אַנגעווויזן אין פּינאַנס־באַריכט פֿאר אַפּריל, מאי און יוני 1928 באַטרעפֿן די אַדמיניסטראַטיוו הוצאות פון יתומים־הייזער און פֿאר פֿריוואַט אויפֿזיכט 209.674.34 זל. און די אַדמיניסטראַטיוו הוצאות פון די צענטראַלעס און ראיאן־ביוראָען—89.960.02 זל.

5. די פֿאויציע „אָפּצאָל פֿאר קינדער" נעמט אַרום די פּאַלן, ווען די פּאַמיליע פון קינד אַדער אָפּוטרופוס טראָגן אריין א געוויסן אָפּצאָל פֿארן אויסהאלטן דאָס קינד אין אנשטאלט.

פינאנס-בצריכט פון די יתומים-צענטראלעס פאר יאר 1927.

הכנסה	ק-פורלן	ביצליסטאק	ווילנע-שטאט	יעקאפא	פינסק	רגזונע	לוצאוו	קראקאוו	צוזאמען
סובוועגצן פון פארבאנד	333.627 62	163.478 69	92.841 92	281.722 99	356.914 79	319.030 33	664.759 42	175.392 78	2.387.767 54
מיסגלידס-אפצאל	183.212 79	68.272 56	6.753 91	18.454 59	29.821 58	34.240 21	205.503 34	73.650 99	624.919 97
נדבות	173.152 56	63.249 59	28.810 19	37.978 63	14.400 86	47 910 84	260.972 12	35.074 93	666.549 72
אינטערנעמונגען	159.674 80	36.052 73	11.266 62	12.147 57	42.768 83	62.830 59	222.503 63	41.742 33	588.997 10
רע.ירונגס סובוועגן	10.333 —	11.681 40	— —	5.720 —	33.501 90	1.325 —	16.441 63	2.000 —	81.001 98
פון קאמונאלע אינסטיטוציעס	205.018 61	118.251 93	67.069 40	19.340 50	51.912 08	37.862 68	74.021 05	20.621 55	594.097 85
פון קהלות	57 939 35	12 157 46	34.313 03	9.175 41	— —	866 50	95.227 64	12.533 —	222.262 39
פארשיידענע	136.693 43	93 525 35	66.936 21	4.762 67	49.826 66	28.436 03	61.255 26	34.888 31	481.373 92
צוזאמען	1.264.602 16	576.669 76	308.015 23	383.302 36	579.156 70	532.582 18	1.600.688 14	395.953 89	5.646.970 47
סאלדא צום 1-טן יאנואר 1927	65.782 89	13.815 35	1 120 33	1.708 53	14.567 14	13.648 21	115.776 52	26.602 76	94.159 58
ס ה כ ל	1.198 819 27	590 485 11	309.135 61	391.010 94	593.723 84	518.933 97	1.716.464 66	422.556 65	5.741.130 05

הוצאה									
אויסהאלטונג	810.75 64	331.744 65	141.039 84	278.246 49	298.216 46	213.617 18	997.129 74	198.196 40	3.268 945 40
אלגעמיינע בילדונג	34.947 70	20.911 92	36.674 75	23.551 76	32.252 90	36.842 96	44.577 99	20.019 71	249.819 69
פאך-בילדונג	17.576 30	19.767 18	9.309 —	27.453 30	18.643 30	26.162 62	90.458 76	14.465 17	223.835 64
מעדיצינישע הילף	38.333 72	8.658 66	6.617 43	15.814 48	16.350 34	26.135 61	46 457 18	4.276 90	162.644 32
קליירונג	76.515 94	32.818 84	15.651 38	14.136 57	52.476 22	32.932 74	117.909 74	31.014 80	373.456 72
זומער - קאלאניעס	33 762 81	16.350 01	4 057 23	7.780 75	29.522 62	30.466 67	57.458 58	19.322 44	198.721 11
רעמאנט	160.332 98	56 380 64	7.185 72	3.256 81	14.193 82	97.767 92	51.262 85	5.740 92	396.127 66
אדמיניסטראציע	68.626 16	50.617 80	42.269 07	19.194 35	79.370 12	62.259 19	79.475 32	27.697 71	429.509 72
פארשיידענע	105.808 56	51.451 02	43.991 10	3 230 58	21.609 53	20.401 98	139.236 61	72.262 27	457.994 65
צוזאמען	1.346.653 81	583.703 71	306.797 02	392.665 09	562.680 31	546.586 88	1.623 966 77	392.996 32	5.761.054 91
סאלדא צום 1-טן יאנואר 1928	147.839 54	1.781 40	2.338 59	1.651 15	31.043 53	27.652 91	92 497 83	29.560 33	19.924 86
ס ה כ ל	1.198.819 27	590.485 11	309.135 61	391.010 94	593.723 84	518.933 97	1.716.464 66	422.556 65	5.741.130 05

פינאנס-באריכט פון די יתומים-צענטראלעס פאר די חדשים
יאנואר, פעברואר און מערץ 1928

הכנסה	ק.-פוילן	ביאליסטאק	ווילנע-קובנע	יעקאטעריגאסלאוו	פינסק	דאוונע	לוואו	קראקאוו	צוזאמען
סובווענצן פון פארבאנד	48.342 52	36.770 —	12.166 32	36.600 24	47.108 40	34.081 44	87.388 08	32.405 84	334.862 84
מיטגלידס-אפצאל	51.719 16	17.806 81	2.849 78	5.360 35	8.072 88	8.815 68	54.262 11	21.046 15	169.932 92
נדבות	46.144 57	24.818 49	11.423 71	10.044 30	4.596 06	10.170 35	61.890 93	10.833 17	179.921 58
אונטערנעמונגען	46.418 31	7.020 40	3.708 61	1.205 40	7.236 84	21.491 74	86.176 29	14.754 02	188.011 61
רעגירונגס-סובווענץ	1.800 —	3.732 —	— —	1.850 —	9.566 50	150 —	4.706 10	200 —	22.004 60
פון קאמונאלע אינסטיטוציעס	53.123 74	35.734 64	17.325 33	9.791 80	23.808 07	18.161 25	19.339 27	6.898 96	184.183 06
פין קהלות	12.198 50	2.733 15	8.337 24	709 33	— —	1.086 60	21.995 76	2.785 —	49.845 58
פארשיידענע	80.802 47	26.373 11	23.813 90	2.500 85	15.104 02	8.867 85	14.738 22	10 014 59	182.215 01
צוזאמען	340.549 27	154.988 60	79.624 89	68.062 27	115.492 77	102.824 91	350.496 76	98.937 73	1.310.977 20

הוצאה									
אויסהאלטונג	190.710 37	93.684 61	26.316 33	45.731 —	58.895 51	40.103 06	217.145 06	48.305 29	720.921 23
אלגעמיינע בילדונג	7.351 61	4.875 37	9.390 93	2.136 67	6.569 93	6.553 21	8.813 48	6.295 05	51.986 25
פאך-בילדונג	1.319 40	5.620 25	1.886 —	6.421 40	1.936 81	7.434 08	16.752 94	3.703 83	45.071 71
מעדיצינישע הילף	7.192 70	2.782 66	1.506 25	2.943 05	3.020 28	2.586 82	8.481 96	310 33	28.824 05
קליידונג	23.139 62	9.291 34	5.233 44	5.032 94	5.652 07	9.390 31	30.604 13	5.915 71	94.259 56
זומער-קאלאניעס	10 408 42	10.427 02	10.533 45	648 55	13.179 89	9.579 54	5.541 14	2.513 70	62.361 71
רעמאנטן	34.284 77	12.697 65	467 20	398 95	2.738 43	5.363 80	15.595 86	756 71	72.303 37
אדמיניסטראציע	8.007 84	8.811 26	9.396 09	2.505 49	7.734 26	9.959 09	15.771 20	5.769 25	67.954 48
פארשיידענע	16.333 95	10.568 05	10.351 17	658 61	5.785 23	6 125 52	16.550 74	11.558 17	7.7931 44
צוזאמען	298.748 68	158.758 21	75.110 86	66.476 66	105 512 41	97.095 43	335.256 51	85.155 04	1.222.113 80
סאלדא פון אומזאץ	41.800 59	3.769 61	4.514 03	1.535 61	9.980 36	5.729 48	15.240 25	13.782 69	88.863 40
סך-הכל	340.549 27	154.988 60	79.624 89	68.062 27	115.492 77	102.824 91	350.496 76	98.937 73	1.310.977 20

פינאנס-באריכט פון די יתומים-צענטראלעס פאר די חדשים אפריל, מאי און יוני 1928.

הכנסה	ק.-פוילן	ביאליסטאק	וילנע-שטעט	יעקאפע	פינסק	רעוונע	ליובאוו	קרעצקיי	צוזאמען
סובוינצן פון פארבאנד	54.253 36	26.916 —	12.645 12	37.356 24	42.938 03	34.091 44	78.508 08	25.689 84	312.438 16
מיטגלידס-אפצאל	46.814 54	17.310 07	3.384 89	3.623 45	8.907 18	9.519 76	48.943 60	10.311 59	148.815 08
נדבות	56.199 01	8.038 59	5.587 62	4.182 95	6.274 31	3.593 23	33.520 05	4.105 60	121.501 36
אונטערנימונגען	34.107 49	10.623 59	6.512 74	2.658 85	2.191 64	10.012 08	41.045 59	9.770 42	116.952 40
סובוינצן פון קהלות	12.847 50	4.044 16	6.480 65	171 50	— —	300 —	16.923 82	3.092 —	43.859 63
רעגירונגססובוינצן	5.731 —	2.100 —	— —	400 —	2.000 —	6.900 —	13.223 60	10.150 —	40.504 60
קאמנאלע סובוינצן	77.464 03	23.271 70	16.229 61	5.277 —	24.573 78	11.406 07	21.581 37	3.481 50	183.285 06
פון די לאנדס-מאנשאפטן	2.347 03	10.299 20	1.720 41	3.018 25	14.407 38	4.103 45	33.379 24	4.072 32	73.347 30
אפצאל פאר קינדער	4.828 53	537 80	185 —	— —	2.048 80	1.409 —	11.533 36	90 —	20.662 49
פון קינדער-ארבעט	642 12	850 55	— —	68 75	— —	1.707 35	11.560 71	3.000 90	17.830 38
פון אייגענע הייזער	262 —	— —	5.107 47	140 92	908 75	— —	5.771 41	— —	11.590 55
פארשיידענע	63.764 01	22.630 67	12.303 15	1.422 83	760 38	5.076 71	73.486 50	5.623 28	185.067 53
צוזאמען	359.260 64	126.672 33	70.166 66	58.320 74	105.060 30	88.109 09	388.877 33	79.387 45	1.275.854 54
הוצאה									
דערנערונג	125.534 41	46.787 45	25 646 35	32.750 23	42.371 32	30.851 83	151.022 56	29.488 32	484.452 49
מעדיצינישע הילף	6.536 47	2.022 28	1.312 85	2.963 29	1.068 32	3.399 30	8.462 06	454 30	26.223 87
אלגעמיינע בילדונג	8.252 64	3.528 34	7.019 36	1.350 85	6.326 06	5.635 25	9.120 48	2.642 63	43.885 61
פאך-בילדונג	1.560 28	2.865 03	2.380 95	4.184 05	1.138 10	6.150 08	14.413 41	479 25	33.171 18
קליידונג	19.973 41	8.053 47	2.140 71	1.244 —	3.263 21	5.652 26	17.680 58	6.130 74	64.143 38
זומער-קאלאניעס	10.309 62	395 15	648 65	695 15	4.949 65	1.536 20	10.818 33	534 45	29.917 20
רעמאנטן	11.369 46	1.136 14	148 23	588 20	1.601 24	682 66	7.599 51	240 20	23.368 67
אינוואסטיציעס	44.773 25	6.394 36	— —	— —	703 31	1.520 05	7.331 92	270 95	60.998 84
ווייס וואשן	3.703 58	616 83	892 35	252 40	623 18	469 81	2.294 94	441 43	9.304 55
אויסהאלטן אייגענע הייזער	81 44	15 25	1.106 95	165 21	732 74	247 25	862 25	13 49	3.224 58
שטייערן	852 24	104 30	— —	— —	634 67	298 05	1.008 02	— 20	2.897 48
אינוואנטאר	7.452 41	867 23	1.150 12	157 95	2.511 93	767 75	4.189 89	237 45	17.334 78
געהאלט פערסאנאל	40.585 86	24.273 16	13.824 99	7.233 90	20.451 89	6.022 55	42.641 10	10.240 10	175.273 55
דירה-געלט	13.475 16	515 82	1.760 89	420 —	2.835 —	1.125 —	4.483 15	868 50	25.483 52
באהייצונג און באלייכטונג	10.248 77	5.094 69	1.733 32	964 89	2.162 18	1.948 58	14.783 95	860 12	37.796 50
אנדערע אדמיניסטר. הוצאות	15.732 45	9.948 85	1.246 94	2.074 59	4.870 85	4.235 19	19.374 43	3.596 49	61.080 79
פארשיידענע	39.309 55	12.943 86	8.189 12	3.157 —	6.088 43	4 960 37	42.663 06	14.251 27	131.565 66
צוזאמען	359.756 —	125.567 21	69.201 78	58.206 73	102.355 13	85.533 19	358.749 70	70.752 91	1.230.122 65
סאלדא פון אומזאץ	495 36	1.105 12	964 88	114 01	2.705 17	2.575 90	30.127 63	8.634 54	45.731 89
ס ה כ ל	359.260 64	126.672 33	70.166 66	58.320 74	105.060 30	88.109 09	388.877 33	79.387 45	1.275.854 54

299.634 36

שטיצע פון דער רעגירונג און פון די זעלבסטפאַר־וואַלטונגען לטובת דער יתומים־פאַרזאָרגונג

אין יאָר 1928.

דער פאַרבאַנד האָט באַקומען פאַר די חדשים יא־נואר—אָקטאָבער 1928 דירעקט פון מיניסטעריום: **1. רעגירונגס־שטיצע.**

פאַר די ערשטע 7 חדשים צו 9.000 זל. און פאַר די 3 לעצטע חדשים צו 10.000 זל. — צוזאַמען פאַר 10 חדשים 93.000 זל. (אין יאָר 1927 פאַר די זעלבע 10 חדשים 76.500 זל.)

פון דער געזעלשאַפט־דירעקציע פון דער מלוכה־לאָטעריי 6.000 זל. (אין יאָר 1927—1.750 זל.).

אויסער דעם האָט דאָס מיניסטעריום פאַר האַנדל און אינדוסטריע אַסיג־נירט אויף פאַך־אינטערנאַטן פון פאַרבאַנד 18.000 זל. (אין יאָר 1927 — 7.000 זל.) און דאָס מיניסטעריום פאַר אַרבעט און געזעלשאַפטלעכע שוץ 2.000 זל. אויף אָרגאַניזאַציאָנס־קאָסטן פון נייע בורסעס — צוזאַמען 20.000 זל. אויף בורסעס.

צוליב דעם, וואָס דאָס געלט אויף בורסעס ווערט זיי אויסגעצאָלט די־רעקט, איז די רעגירונגס־שטיצע, וועלכע ווערט אויסגעצאָלט דורך די וואָיע־וואודסטוועס, גרעסער. אין דער ערשטער העלפט פון יאָר 1928 האָבן די צענ־טראַלעס און איינצלנע אַנשטאַלטן באַקומען 62.509.200 זל. ד. ה. אויסער די 20.000 זל. אויף בורסעס—42.509.20 זל. (אין יאָר 1927—33.813.08 זל.).

אַזוי ווי דאָס מיניסטעריום פאַר אַרבעט האָט דיספאָזיציאָנס־געלטער ערשט אין נאָוועמבער און דעצעמבער, איז צו האָפן, אַז אין די לעצטע 2 חדשים פון יאָר 1928 וועלן אויסגעצאָלט ווערן די צוגעזאָגטע אייגמאָליקע שטיצע אויף אָטוואָצקער אַנשטאַלט ווי אויך אַנדערע אייגמאָליקע סומען.

אין אַלגעמיינעם דאַרף מען, אָבער, באַמערקן, אַז די רעגירונגס־שטיצע איז זייער קליין לגבי דעם בודזשעט פון פאַרבאַנד און זיינע צענטראַלעס און באַטרעפט בלויז א נישטיקן פראָצענט פון דעם דאָזיקן ביודזשעט.

2. קאָמונאַלע־שטיצע.

וואָיעוואודסטוועס	פון 1־טן יאנואר ביזן 1־טן יולי 1928	פון 1־טן יאנואר ביזן 1־טן יולי 1927
1. קאַנגרעס־פוילן	130.587.77	87.939.83
2. ביאַליסטאָק	59.006.34	52.538.06
3. ווילנע—שטאָט	33.554.94	34.418.59
4. יעקאַפּאָ	15.068.80	7.066.—
5. פינסק	48.381.85	23.699.10
6. ראָווגע	29.567.32	18.591.50
7. לוואָוו	40.920.64	31.835.25
8. קראַקאָוו	10.379.46	7.252.90
צוזאַמען	367.468.12	264.041.23

ווי עס איז צו זען פון דער טאַבעלע איז די קאָמונאַלע סובוועניע פאר דער ערשטער העלפט 1928 גרעסער אויף אַן ערך 100.000 זל. אין פאַרגלייך צום יאָר 1927 און באַטרעפט 367.468.12 זל. (אויסער אַן ערך 50.000 זל. פאר א האַלב יאָר, וועלכע ווערן אויסגעצאָלט דורך די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס אין מזרח-גאַליציען אויף דער יתומים-אַקציע דירעקט דורך די יידישע קהלות).

עס איז זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז די קאָמונאַלע שטיצע פאר דער צוויי-טער העלפט פון יאָר 1928 וועט זיין גרעסער, ווייל אין דער ערשטער העלפט פון יאָר איז צו באַמערקן א גרויסער מאַנגל אין מיטלען ביי די זעלבסטפאַר-וואַלטונגען און דעריבער וועט דאָס געלט פאר דער יתומים-אַקציע אויסגעצאָלט ווערן ניט לויט די אַסיגנירונגען, נאָר לויט דער שטאַנד פון דער קאַסע.

פון דער זעלבער טאַבעלע איז צו זען, אַז אויסער שטאָט ווילנע (וואו דער מאַגיסטראַט מאַכט פאַרמעלע שוועריקייטן ביים פאַררעכענען יתומים אין דער צאָל פון די סובסידירטע) און ביאַליסטאָק (וואו דער וואָיוואָדע האָט אויסגע-מעקט קעגן דעם ווילן פון די זעלבטסטפאַרוואַלטונגען באַדייטנדע בודזשעט-פאָזיציעס אויף דער יתומים-אַקציע) איז אומעטום דער צוואַקס פון דער קא-מונאַלער שטיצע געשטיגן און האָט א ווייטערדיקע טענדענץ צו שטייגן.

אויך בנוגע דער קאָמונאַלער שטיצע דארף באַמערקט ווערן, אַז הגם זי ווערט שוין א גאַנץ קענטיקע פאָזיציע אין בודזשעט פון די צענטראַלעס, איז זי נאָך אלץ ביי היינטיקן טאָג א פארהעלטניסמעסיק-קליינע און באַטרעפט ניט מער ווי א זיבעטל פון אלגעמיינעם בודזשעט פון פארבאַנד און די צענטראַלעס.

3. נייע דעקרעטן.

סוף יאָר 1927 און אין יאָר 1928 זיינען פאַרעפנט-לעכט געווארן פאַלגנדע דעקרעטן און פאַראַרדענונ-גען אויף דעם געביט פון געזעלשאַפטלעכע שוץ (די פאָריקע געזעצן און פאַר-אַרדענונגען אויף דעמזעלבן געביט זיינען אָפגעדרוקט אין א ספעציעלער ברא-שור פון פארבאַנד):

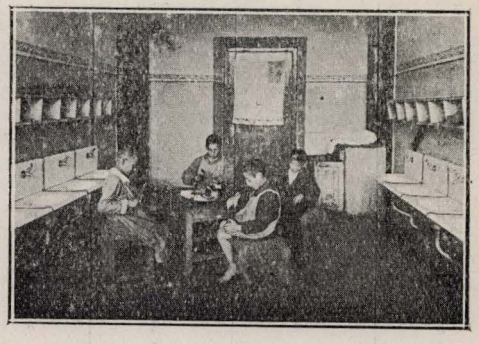
דעקרעט אָדער פאַראַרדענונג	פון	דאַטע	№	אָפּגעדרוקט אין ג.ג.ב.ל.
1. וועגן קוואַליפיקאַציעס פון פאַרוואַלטער פון פאַרזאָר-גונגס-אַנשטאַלטן	יוסטיץ מיניסטעריום	10.10.27	100/27	15.9.27
2. וועגן רעגולאַמין פון אַנשטאַלטן		12.10.27	100/27	15.9.27
3. וועגן באַריכטן פין דער טעטיקייט און קאַסע-באַריכטן פון אינסטיטוציעס פון געזעלשאַפטלעכער שוץ . .		23.9.27	2/27	7.9.28
באַמערקונג: די אלע 3 פאַראַרדענונגען זיינען אויספיר-תקנות צום דעקרעט וועגן קאָנטראָל אי-בער די סעטיקייט פון פריוואַטע אינסטיטוציעס .		22.4.27	40/27	30.4.28
4. וועגן בויען און אויסהאַלטן וואַיוואָדישע אַנשטאַלטן .	פּרעזידיום פון מיניסטעריום	16.1.28	8/28	28.1.28
5. וועגן פארטיילן די פארזאָרגונגס-פליכטן אין די קאָמו-נאלע פארבאַנדן		6.3.28	26/28	10.3.28
6. וועגן אָפּיעקונעס און קאָמיסיעס פון געזעלש. שוץ .		6.3.28	29/28	14.3.28
7. וועגן צווישן-קאָמונאלן צווענ-פארבאַנד		22.3.28	39/28	26.3.28

פון די אויבנדערמאָנטע דעקרעטן קען דער דעקרעט וועגן אָפּיעקונעס פאַרגרעסערן די קאָמונאַלע שטיצע אין יאָר 30—1929 און די אויספירונגס־תקנות וועגן אומקערן די קאָסטן פריוואַטע אינסטיטוציעס (צום אַרט. 13 פון דעקרעט 22.4.27) קאָנען באַדייטנד פאַרגרעסערן די קאָמונאַלע שטיצע אין יאָר 31—1930.

י. בריאַנסקי.

יתומים־הויז אין לאָדז, פּולנאַצנא 38.
ניי־וואַרשטאַט.

יתומים־הויז אין לאָדז, פּולנאַצנא 38.
שוסטער־וואַרשטאַט.

די הייל־קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק.

שוין 5 יאָר ווי דער פאַרבאַנד פירט אַ אינטענסיוועס טעטיקייט אויפן געביט פון זומער־קאָלאָניעס.

צווישן די דאָזיקע קאָלאָניעס פאַרנעמט בלי ספק אַ באַזונדערס וויכטיקן אָרט די זומער־קאָלאָניע פון פאַרבאַנד אין ציעכאָצינעק, וועלכע איז, אין קעגנזאַץ צום גרעסטן טייל זומער־קאָלאָניעס, ניט בלויז אַ רו־ און פלעגונגס־קאָלאָניע, נאָר דער עיקר אַ הייל־קאָלאָניע און טראָגט אַ כאַראַקטער פון אַ צענטראַלער קאָלאָניע פאַר גאַנץ פוילן. דער דאָזיקער ספּעציפישער הייל־כאַראַקטער פון ציעכאָצינקער זומער־קאָלאָניע באַשטימט פאַראויס הן דעם באַשטאַנד פון די קינדער, הן די אַרט פון פלעגונג און דערציאונג והן די אַדמיניסטראַטיוו־טעכנישע איינאָרדענונג פון דער קאָלאָניע.

פון דער זומער־קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק האָבן געגאָסן קינדער פון אַלע טיילן פון פוילן (אַחוץ מזרח־גאַליציע, וועלכע שיקט אירע קינדער אין אייגענע קאָלאָניעס). די צאָל קינדער איז אין זומער פון 1928 געווען גרעסער ווי אין 1927 צוליב דעם, וואָס סיאיז צוגעקומען אַ 4־טער סעזאָן, וועלכער האָט זיך געענדיקט דעם 10־טן סעפטעמבער. לויט דעם עלטער האָבן זיך די קינדער פאַרטיילט אויף פאָלגנדיקן אופן:

דער עלטער פון די קינדער

עלטער	ייִנגלעך	מיידלעך	צוזאַמען
4 יאָר	—	1	1
5 „	—	3	3
6 „	4	2	6
7 „	4	8	12
8 „	8	4	12
9 „	6	6	12
10 „	8	8	16
12 „	6	2	8
11 „	5	11	16
13 „	13	20	33
14 „	10	18	28
15 „	5	6	11
16 „	11	30	41
17 „	6	13	19
18 „	4	5	9
19 „	1	4	5
21 „	1	—	1
22 „	—	1	1
23 „	—	1	1
צוזאַמען .	92	143	235

פון דער טאַבעלע איז צו זען, אַז די צאָל מיידלעך איז באַדייטנד אַ גרעסערע. דיזעלבע ערשיינונג איז צו באַמערקן יעדן יאָר אויף דער קאָלאָניע

און ווי ס׳באווייזט די אלגעמיינע סטאטיסטיק פון די קור־געסט אין ציעכאָ־
נעק איז עס אן אלגעמיינע דערשיינונג.

פאר די 4 זומער־סעזאָנען אין יאָר 1928 — פון דעם 14־טן מאי ביז דעם 10־טן סעפטעמבער — האָבן געאָסן פון דער קאָלאָניע 235 קינדער, פון זיי 92 יינגלעך און 143 מיידלעך. חוץ דעם האָבן 14 קינדער געהאט לויט די פאָרשריפטן פון דאָקטאָר א פארלענגערטע קוראציע נאָך אויף א סעזאָן און אויף אזא אופן באטרעפט די אלגעמיינע צאָל קינדער, וואָס האָבן געאָסן פון דער קאָלאָניע—249.

די קינדער זיינען געווען פון יתומים־הייזער ווי אויך פריוואט־אדאָפּטירטע, וועלכע זיינען געשיקט געווארן דורך די צענטראלעס פון פארבאנד. א געוויסע צאָל קינדער זיינען אויך ניט קיין יתומים, וועלכע זיינען געשיקט געווארן דורך אנדערע ארגאניזאציעס, ווי וואלאצלאווקער קהלה, „החלוץ" א. א. ביים קאָמפּלעטירן די סעזאָנען, האָט געדינט אלס מאָדוס די פארטיילונג לויט די צענטראלעס, ד. ה. אויף דעם ערשטן סעזאָן האָבן געשיקט קינדער די צענט־
ראלעס פון וואָלין און פּאָלעסיע: אויף דעם צווייטן סעזאָן — די שטאָט ווילנע, „יעקאָפּאָ" און ביאליסטאָקער ראיאָן; אויף דעם דריטן סעזאָן — די צענטראלע פון קאָנגרעס־פוילן און קראקאָווער געגנט; אויף דעם פערטן סעזאָן — וואלאָצ־
לאווקער קהלה, „העלענובעק" און די ארגאניזאציע „החלוץ".

דער דאָזיקער מאָדוס האָט געהאט מעלות אין ארגאניזאציאָנעלן זין, האָט אָבער גלייכצייטיק געהאט דעם חסרון, וואָס דער עלטער פון די קינדער איז געווען א פארשיידנארטיקער און אין איין און דערזעלבער צייט איז אויסגעקו־
מען צו פירן די ארבעט און צו האָבן די אויפזיכט איבער ניט קיין גלייכן עלעמענט.

ווי אין די פריערדיקע יאָרן איז אויך אין דעם יאָר 1928 די קאָלאָניע געווען איינגעאָרדנט אין דער געדונגענער ווילע פון ה׳ אבענד אויף ניעשאוו־
סקא גאס ביים סאמע סאָסנע־פּארק אין דער געזונטסטער געגנט פון ציעכאָצי־
נעק. דער לאָקאל באשטייט פון 2 גרויסע זאלן, 14 צימערן, וואש־צימער, קליידער־צימער און צימער צו וואשן וועש. די צימערן זיינען אויסגענוצט גע־
וואָרן אויף דעם פאָלגנדן אופן: 2 גרויסע זאלן — שלאָפצימערן פאר 33 קינדער, 8 שלאָפצימערן צו 5 קינדער אין א צימער, 4 צימערן פארן פער־
סאָנאל, איין צימער פאר איזיאָלאציע און איין צימער פאר דער אמבולאטאָריע.

אין פארגלייך אָבער מיט די נויטן פון דער קאָלאָניע, וואָס אנטוויקלט זיך אלץ מער, איז דער לאָקאל צו קליין און ניט געגנוג צוגעפאסט. פארן פאר־
באנד וועט דעריבער שטיין אויף להבא די אויפגאבע אויסצוגעפינען מער געאייגנטע לאָקאל־באדינגונגען פאר דער קאָלאָניע.

מיר גייען אריבער צום הויפט־צווייג פון דער ארבעט אויף דער היל־
קאָלאָניע, ד. ה. צו דער מעדיצינישער טעטיקייט. די קינדער פאר זייער אָנ־
קומען אויף דער קאָלאָניע ווערן אונטערזוכט דורך א דאָקטאָר, וועלכער קוא־
ליפיצירט און שטעלט פעסט די נויטוועניקייט פון קוראציע אין ציעכאָצינעק.

יעדער קינד קומט דעריבער קיין ציעכאָצינעק מיט אַ גענונטהייטס־קאַרטע, וועלכע אַנטהאַלט אַלע פּרטים וועגן זיין געזונטצושטאַנד.

אויף דער קאָלאָניע האָבן זיך די קינדער קורירט אויף פּאָלגנדע קראַנק־הייטן: 1) סקראָפל, 2) ראַכיט, 3) שווינדזוכט פון בייגער, געלענק און דריזן, 4) רעוומאַטיזם פון געלענק און מוסקלען, 5) אַרטעריטיזם (בייַ עלטערע), 6) פּאַראַליז פון מוסקלען און נערוון, 7) אויסקרימונג פון חוט־השדרה.

יעדער קינד ווערט אין משך פון חודש (מינימום) צוויי מאָל אונטערזוכט דורכן דאָקטאָר. דאָס ערשטע מאָל גלייך נאָכן אָנקומען, בכדי פעסטצושטעלן די געהעריקע פאָרשריפטן פאַר דער קוראַציע. די צווייטע אונטערזוכונג קומט פאָר נאָך די ערשטע צווי וואָכן מיטן צוועק פעסטצושטעלן די ווירקונג פון דער קוראַציע און צו ס'איז ניט נויטיק אַן ענדערונג אין די פאָרשריפטן. די מעדיצינישע הילף איז אויף דער קאָלאָניע געגעבן געוואָרן אין דער פּולער מאָס. ס'זיינען אָננעוועדט געוואָרן אַלע היילמיטלען, וואָס זיינען נאָר געווען נויטיק פאַר דער פאַרבעסערונג פון געזונטצושטאַנד פון די קינדער, ניט רע־כענענדיק זיך אַפילו מיט די גרעסערע קאָסטן. צו דער דיספאָזיציע פון דער מעדיצינישער אָפּטיילונג האָט זיך געפונען אַ ספּעציעלער אַמבולאַטאָרישער צימער, וועלכער איז געווען באַאָרגט מיט די נויטיקע ספּעציפישע מכשירים, ווי אויך מיט אַ קלייַנער אָפּטייק. מיט דער אַמבולאַטאָריע האָט פאַרוואַלטעט אַ היגיענישטין, וועלכע האָט געאָרגט דערפאַר, אַז די פאָרשריפטן פון דאָקטאָר זאָלן ווי געהעריק אויסגעפירט ווערן. אין דער אַמבולאַטאָריע מאַכט די היגיע־ניסטין די נויטיקע באַנדאַזשירונגען, מאַסאַזש וכדומה און באַאָרגט די רעצעפּטן, וועלכע זי גיט די קינדער אין דער געהעריקער צייט. וען ס'איז נויטיק, באַ־זאָרגט זי די קינדער, מיטן הסכם פון קאָלאָניע־דאָקטאָר, מיט ספּעציאַליסטן־דאָקטוירים און אונטער איר אויפזיכט באַקומען זיי דאָן די פאָרגעשריבענע ספּעציעלע קוראַציע.

אין די טעג פון גוטע וועטערן זיינען די קינדער געגאַנגען אויף די זאַמדן, וואו ס'זיינען פאָרגעקומען זונענבעדער.

לויט די פאָרשריפטן פון דאָקטאָר האָבן די קינדער פאַר דער גאַנצער צייט פון דעם זומער באַקומען פּאָלגנדע בעדער:

זאַלן	4.138
בלאָטעוואַנעס	12
פאַסאָנען	197
אינהאַלאַציעס אַלגעמיינע .	597
" ספּעציעלע .	73
גאַז־וואַנעס " .	46
בלאָטע־קאָמפרעסן . . .	69
היידראָפאַטיע	14

אַדאַנק דער אינטערוועניר ביים דירעקטאָר פון קוראָרט איז געלונגען צו באַקומען אומזיסט 66 פאַסאָנען, 17 גאַז־וואַנעס און 32 בלאָטע־קאָמפרעסן און הנחות אויף די איבעריקע בעדער.

אויסער די בעדער זיינען די קינדער אויך געגאנגען אין א ספעציעלן אנשטאלט אויף היילי־גימנאסטיק.

ניט קוקנדיק אויף די שווערע באדינגונגען פאר דער סאניטאר־היגיעני־שער ארבעט, מוז מען דאך באצייכענען מיט צופרידנקייט, אז פארן גאנצן זומער זיינען פון 235 קינדער געלעגן אין דער איזאלאציע נאר 16 קינדער, וועלכע זיינען געווען קראנק אויף בראנכיט, מאגן, אנגינע, בלאטערן און הויט־רייצונג. די אלע אויבנדערמאנטע קינדער זיינען געזונט געווארן אויפן ארט. בלויז איין קינד איז אוועקגעשיקט געווארן קיין וואַרשע.

גרויס אויפמערקזאמקייט איז געגעבן געווארן אויף דער דערנערונג פון די קינדער. נאך א ריי באראטונגען מיט דער באטיילונג פון דאקטאר איז אויסגעארבעט געווארן א ספעציעלע מעניו. די קינדער האבן באקומען 5 מאל אין טאג עסן און ווי ס׳איז צו זען פון די טעגלעכע באריכטן, איז די מעניו אזוי אויסגעארבעט געווארן, אז אין משך פון דער וואך חזרן זיך ניט איבער דיזעלבע מאכלים. בכדי צו האבן א באגריף וועגן דער באשפייזונג פון די קינדער אויף דער קאלאניע ברענגען מיר אלס ביישפיל די שפייז־קארטע פון טאג: 1־טער פרישטיק — 2—3 זעמל מיט א טעפל מילך; 2־טער פרישטיק — שמאנס, ברויט מיט פוטער, קאווע; מיטאג — בוראקעס־זופ מיט קארטאפל, זראזעס מיט קאשע און קאמפאט; פאר־אוונטברויט — קעפיר, ברויט מיט פוטער; אוונטברויט — אייער, ברויט מיט פוטער, קאקא.

די קינדער האבן זיך גוט ערהוילט און ס׳איז זיי צוגעקומען אין וואג. פאר דער צייט פון חודשדיקן סעזאן זיינען די קינדער אייניקע מאל געוואויגן געווארן. דער וואוקס פון וואג איז געווען פאלגנדער:

ס׳איז צוגעקומען ביי:

60 קינדער.	— 1 קילא	14 קינדער.	3,50 קילא
15 „	1,25 „	9 „	— 4 „
24 „	1,50 „	3 „	4,50 „
31 „	— 2 „	5 „	— 5 „
23 „	2,50 „	1 „	— 7 „
19 „	— 3 „		

בלויז ביי 23 קינדער איז קיין וואג ניט צוגעקומען און ביי 8 קינדער — איז אפגעקומען. דא דארף מען אבער נעמען אין באטראכט די ווירקונג פון די בעדער.

אויף א קינד איז דורכשניטלעך צוגעקומען 1,8 קילא, שוין ארײנגערעכנעדיק די אומפארענדערונג און פארלוסט פון וואג ביי אייניקע קינדער.

דער אויסזען פון די קינדער האט זיך אויסערגעווײנלעך פארבעסערט. די קינדער, וועלכע זיינען אנגעקומען בלייכע, מאגערע, שוואכע קערן זיך אום אהיים אפגעברענטע, פולערע און מונטערע. די פלעגמאטיקער זיינען געווארן באדייטנד רירעוודיקער און לוסטיקער, די ווירקונג פון די בעדער איז גאר

גרויס. פאר די עטלעכע יאר עקסיסטענץ פון אונזער קאָלאָניע, האָבן מיר געהאט קראנקע קינדער, וועלכע מען האָט געמוזט טראָגן אויף די הענט און אַרייַנזעצן אין די וואַנעס און נאָך דער קוראַציע זיינען זיי געגאַנגען אפילו אָן דער הילף פון א שטעקן.

וויטער דערפון זיך אָפשטעלן אויף דער דערציערישער טעטיקייט. צוליב דעם וואָס די הויפט-אויפמערקזאמקייט אין א היל-קאָלאָניע ווערט אָפגעגעבן אויף קוראַציע, איז די וויכטיקסטע אויפגאַבע פון די דערציערס געווען — צו שטיין אויף דער וואַך, אז די נויטיקע קוראַציע זאָל ווי געהעריק דורכגעפירט ווערן. די דערציער און דערציערינס זיינען דעריבער אין זייער אַרבעט ניט געווען אַוטאָנאָם און זיינען געווען אָפהענגיק פון די מעדיצינישע אָנווייזונגען. די דערציערישע אַרבעט אויף א היל-קאָלאָניע ווערט איינגעפאַסט אין א ראַם פון אויפזעערישער אַרבעט.

די קינדער זיינען אין משך פון גאַנצן טאָג ניט געבליבן קיין איין רגע אָן דער השגחה פון די דערציערינס: פון אויפשטיין ביזן שלאָפן-גיין האָבן זיי פאַרבראַכט צוזאַמען מיט די קינדער. אָבער אויסער דער אויספירונג פון טאָגפלאַן האָט נאָך דער דערציער געהאַט ספעציעלע אויפגאַבן פון אָפהיטן די דיסציפלין און די אלגעמיינע אָרדענונג און אויפקוקן, אז דאָס צוזאַמענלעבן פון די קינדער זאָל זיין א פרידלעך און אינטערעסאַנט און אויך זאָרגן, אז די קינדער זאָלן שטרענג אָפהיטן די רייניקייט אין די שלאָפצימערן. אויף דער היל-קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק האָט דער ערציער אויך די אויסערסט-וויכטיקע אויפגאַבע — צו זאָרגן, אז די קינדער זאָלן, לויט די פעסטגעשטעלטע פאַרשריפטן פון דאָקטאָר, באַקומען די געהעריקע צאָל בעדער אין דער געהעריקער צייט. די קינדער ווערן דעריבער באַגלייט צו די וואַנעס דורך די דערציער, וועלכע היטן אָפ די פעסטגעשטעלטע טעמפעראַטור פון דער וואַנע ווי אויך די געהעריקע צייט.

ביי די עקסיסטירנדע באַדינגונגען פאַלט אויס די דערציער זייער שווער צו דערפילן די אויפגאַבע פון ווייטן די קינדער. צו דעם צווינג זיינען פאַראן אויף דער קאָלאָניע פאַרשיידענע שפילצייג ווי קראָקעט, פילקעס, דאָמינע, שאַשקעס, שאַך א. א. אויסער די שפילצייג געפינט זיך אויך אויף דער קאָלאָניע אַן אייגענע ביבליאָטעק פאַר קינדער און יוגנטלעכע אויף העברעאיש, ייִדיש און פויליש. די ביכער ווערן אַרויסגעגעבן טעגלעך אונטער דער אויפזיכט פון די דערציערס. א חוץ די פאַרווייַלונגען אין דער ווילע ווערן אויך איינגעאָרדנט א ריי קלענערע און גרעסערע אויספלוגן. עס ווערן באַזוכט אין משך פון מאָנאַט די טענזשניע, זאַלץ-ראַפינעריע, דער קור-פּאַרק, טענזשניע-פּאַרק, וואו די קינדער שפּאַצירן, הערן מוזיק, און אויך דו שכנותדיקע לאָנקעס, וועלדל און דערפל. בעת דעם אָפרו אויף דער פרישער לופט גיבן די דערציער דערקלערונגען די קינדער וועגן פאַרשיידענע נאַטור-דערשיינונגען, אייגנשאַפטן פון ציעכאָצינעק, און סיווערן געפירט שמועסן וועגן קינדער-לעבן. אַן אויסערגעווייַנלעך-גוטן אייַנדרוק האָט געמאַכט אויף די קינדער דער אויספלוג קיין טאַרן.

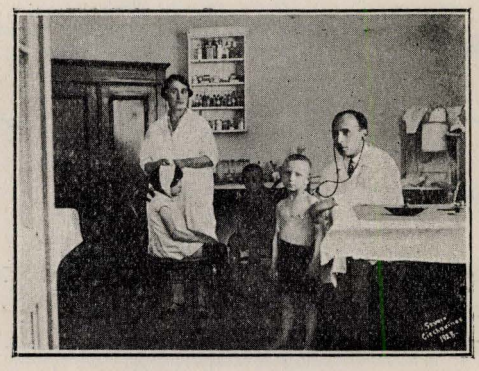
עס זיינען אויך דורך די קינדער באַזוכט געוואָרן די אַלע ספּעציעל פאַר זיי איינגעאָרדנטע פּאַראַנשטאַלטונגען, ווי די קינדער-פּאָרשטעלונג אין טעאַטער, קינאָ א. א.

די קינדער האָבן מיט אייגענע קרעפטן איינגעאָרדנט אַ פּאָרשטעלונג און אַרויסגעגעבן אַ צייטונג.

ח. שיחור.

די היל-קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק.
די קינדער גייען אין די בעדער.

די היל-קאָלאָניע אין ציעכאָצינעק.
די קינדער ווערן אויסגעהערט פון דאָקטאָר אין אמבולאַטאָריע פון קאָלאָניע.

פינאַנס־באַריכט

פון דער היילקאָלאָניע אין ציעכאָצינעק אין יאָר 1928

(אין זלאָטעס).

אַרט פון דער אויסגאַבע	סעזאָנען				אויסגעגעבן אין ווארשע	צוזאמען
	1	2	3	4		
דערנערונג	4.076.47	3.842.46	5.022.26	5.784.24	—	18.725.43
בעדער	741.60	645.20	1.157.90	1.385.45	—	3.930.15
מעדיקאמענטן	51.05	66.41	193.98	135.99	269.65	717.08
אינווענטיציעס	138.05	51.60	17.—	18.50	—	225.15
אינווענטאר	473.70	92.25	4.—	28.30	53.70	651.95
רייזע־הוצאות פון די קינדער א. א.	759.55	668.50	624.40	865.81	3.099.75	6.018.01
באהייצונג און באלייכטונג	139.80	173.06	187.02	373.61	—	873.49
דירה־געלט	—	—	—	—	5.700.—	5.700.—
באַרריכטן מלבושים	24.—	18.—	35.—	15.—	—	92.—
געהאלט	382.—	390.—	390.—	470.75	6.600.—	8.232.75
קאנצעל. אויסגאבן	29.35	13.35	21.55	18.85	51.40	134.40
וועש־וואשן	93.70	95.50	206.85	166.75	—	562.80
פארשיידענע	420.24	309.10	553.31	682.60	119.40	2.084.65
צוזאמען	7.329.41	6.365.43	8.413.27	9.945.85	15.893.90	47.947.86

דער צענטראַלער קאָמיטעט פאַר אויפזיכט איבער יידישע יתומים אין לוואָוו.

דער קאָמיטעט איז אָנגעשטאַנען נאָך אין יאָר 1916, לויט דער אינישיאַטיוו פון א הייפל פריוואַטע פערזאָנען, אַלס אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט דעם ציל אויסשליסלעך די אויפזיכט איבער די יידישע מלחמה־יתומים, ד. ה. איבער קינדער, פון וועלכע דער פאָטער אָדער ביידע עלטערן זיינען געפאַלן אָדער פאַרלאָרן געגאַנגען אין די מלחמה־יאָרן. די דאָמאַלסטיקע עסטרייכישע רעגירונג האָט באַהאַנדלט די פראָגע פון די מלחמה־יתומים, אַלס איינע פון די פּראָבלעמען, וועלכע שטייען אין צוזאַמענהאַנג מיט דער ווייטערדיקער מלחמה־פירונג, עוועַנטועל מיט דערפירן זי צו א גינסטיקן רעזולטאַט. די אַקציע פאַר די מלחמה־יתומים האָט דעריבער גענאָמען די פולע אונטערשטיצונג פון דער רעגירונגס־מאַכט און איז פון אָנהייב געפירט געוואָרן דערהויפט מיט דער הילף פון די רעגירונגס־פאָנדן. אין גיכן איז דערצו צוגעקומען א זייער באַדייטנדע מאַטעריעלע הילף מצד דער געזעלשאַפט צו העלפן פאַרלאָזענע יידישע קינדער אין גאַליציע און בוקאָווינע, וואָס האָט דאַן עקסיסטירט אין ווין. דערהויפט אַדאַנק דער הילף פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט האָט זיך אונז איינגעגעבן צו שאַפן אין גאַליציע א גאַנצע ריי דערציאונגס־ און אויפזיכטס־אינסטיטוציעס. דערביי איז אויך אין גרויסן מאַסשטאַב געפירט געוואָרן די אַקציע פון שוץ אויסער די וועגט פון אַנשטאַלט, מיט דער הילף פון מלוכה־סובסידיעס. דער דאָזיקער מצב האָט געדויערט כמעט אַן ענדערונגען ביזן סוף פון דער וועלט־מלחמה, דער צעפאַלונג פון עסטרייך און דער אַנטשטייאונג פון דער פוילישער מלוכה. צום סוף פון יאָר 1918 און אין יאָר 1919 האָט די יתומים־אַקציע איבערגעלעבט ביי אונז א זייער שווערן קריזיס, צוליב דעם, וואָס מ׳האָט אינגאַנצן אויפגעהערט צו געבן די מלוכה־סובסידיעס און גלייכצייטיק איז שווער געווען אָנצוקניפן א קאָנטאַקט מיט אויסלאַנד, אין דער ערשטער ריי מיט דער אויבנדערמאָנטער ווינער געזעלשאַפט. אינגיכן אָבער האָט זיך אייגנגעגעבן טיילווייז צו באַנייען די אַקציע און דערנאָך צו פאַרבריייטערן זי אַלץ מער און מער אַדאַנק דער הילף, וואָס האָט אָנגעהויבן אָנצוקומען פון אמעריקע.

מיטן מאָמענט, וועו דער דזשוינט האָט אָנגעהויבן ביי אונז אין לאַנד זיין טעטיקייט, איז די אָרגאַניזאַציע פון יתומים־שוץ שוין געווען אַוועקגעשטעלט אין דער גאַנצער בריט. מיר האָבן פאַרמאָגט א נעץ פון אנשטאַלטן און היימען, ווי אויך קאָמיטעטן פאַר שוץ אויסער די וועגט פון אונזערע אַנשטאַלטן; עס איז געפירט געוואָרן אַן אינטענסיווע אַקציע פאַר זומער־קאָלאָניעס, א באַקליידונגס־אַקציע א. א. וו. די טעטיקייט פון דזשוינט איז געגאַנגען פאַראַלעל מיט דער ארבעט פון צענטראַל־קאָמיטעט, אָבער פון אָנהייב אין פולשטענדיקער אומאָפּהענגיקייט פון אים. ביסלעכווייז אָבער איז אָנגעקניפט געוואָרן א ענגערער קאָנטאַקט. אַדאַנק דער אַקציע פון דזשוינט האָט

די אָרגאַניזאַציע באַווײַזן זיך צו קאָנסאָלידירן, זיך פֿאַרשטאַרקן, פֿאַרבריי־טערן אירע אינסטיטוציעס, פֿאַרטיפֿן און ראַציאָנאַליזירן די גאַנצע אַרבעט

אין יאָר 1923 האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט איבערגענומען די יתומים־אַקציע אין מזרח־גאַליציע פון דזשוינט־ביוראָ, וואָס האָט זיך דאַן ליקווידירט, און פֿירט זי ביזן היינטיקן טאָג. גלייכצייטיק ווערט דער צענטראַל־קאָמיטעט פֿאַרוואַנדלט אין אַ סטאַטוס־אָרגאַניזאַציע, א. נ. דער פֿאַרבאַנד פון אַלע יתומים־קאָמיטעטן אין געגנט. אונטערן שוץ פון צענטראַל־קאָמיטעט האָבן זיך דאַן געפֿונען 3658 יתומים, די צאָל אַנשטאַלטן האָט באַטראָפֿן 28, די צאָל קינדער, וועלכע האָבן באַקומען אַ פּראָפּעסיאָנעלע בילדונג 469. אין דעם יאָר האָבן געגאַסן פון זומער־קאָלָאָניעס 554 יתומים. דער אַלגעמיינער ביודזשעט פון דער אַקציע האָט אין יענעם יאָר באַטראָפֿן 39.984.728.675 פוילישע מאַרק: דערפון האָט 34.679.644.788 פוילישע מאַרק צוגעשטעלט דער דזשוינט, עוועַנטועל דער פֿאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פֿאַר יתומים־פֿאַרזאָרגונג אין פוילן.

אין יאָר 1924 פֿאַרקלענערט זיך די צאָל קינדער ביז 2.948 צוליב דעם, וואָס דער דזשוינט האָט פֿאַרקלענערט זיין סובסידיע. מיר קענען היינט ניט פעסטשטעלן די פֿראָפֿאַרציע, אין וועלכער ס׳האָט זיך גלייכצייטיק פֿאַר־קלענערט דער אַלגעמיינער ביודזשעט פון דער אַקציע, צוליב דעם וואַלוטע־כאַאָס, וואָס האָט דאַן געהערשט. איז היינט אוממעגלעך פעסטצושטעלן אַ פעסטע באַרעכענונגס־אייניהייט. אין יעדן פאַל קען מען פעסטשטעלן, אז די סובסידיע פון דזשוינט, וואָס האָט אין יאָר 1923 אויסגעמאַכט ביי 85 פּראָצענט פון באַטרעף פון דער אַקציע, איז אין יאָר 1924 געווען עטוואָס מער פון 50 פּראָצענט.

דער יאָר 1925 קען כאַראַקטעריזירט ווערן מיט דער ווייטערדיקער רעדוקציע פון דער דזשוינט־סובסידיע און מיטן ווייטערדיקן פאַלן פון דער צאָל קינדער. עס איז כדאי צו פֿאַרנאָטירן, אז טראָץ דעם, וואָס די אַלגעמיינע צאָל קינדער האָט זיך פֿאַרקלענערט, ווייזן אַרויס ספּעציעלע צוויגן פון דער אַרבעט אַן אינטענסיוויע טעטיקייט. דערהויפּט איז באַדייטנד געשטיגן די צאָל יתומים, וואָס האָבן זיך געלערנט אַ פאַך. ס׳איז אויך פֿאַרגרעסערט געוואָרן די צאָל קאָלָאָניעס און די צאָל קינדער, וואָס האָבן גענאָסן פון זיי. אַ חוץ דעם האָט זיך אָנגעהויבן די פֿונאַנדערבויאונג פון די פּראָפּ. שולן. די מעדיצי־נישע הילף האָט באַקומען אין דער סאַנאַטאָריע אין דעמבין אַ גלענצנדן מיטל צום קאַמף מיטן געפֿערלעכסטן שונא פון אונזערע קינדער, ד. ה. מיטן טובערקולאָז.

אין יאָר 1926 אַנטוויקלט זיך באַדייטנד די אַקציע אין יעדער ריכטונג. די אַלגעמיינע צאָל קינדער שטייגט ביז 4.343. די צאָל פון די, וואָס לערנען אַ פאַך, איז אין פֿאַרגלייך מיטן יאָר 1925 געשטיגן מער ווי דרייפֿאַך: פון 489 אויף 1.563. עס איז אויך געשטיגן די צאָל פון די זומער־קאָלָאָניעס, וואו עס זיינען אויסגעהאַלטן געוואָרן 825 קינדער. דער אַלגעמיינער ביודזשעט פון דער אַקציע האָט אין דעם יאָר באַטראָפֿן 1.428.775.74 זלאָטעס. דערביי האָט

די סובסידיע פון פֿאַרבאַנד באַטראָפֿן 817.161.20 זלאָטעס. די אייגענע הכנסות 578.361.33 זלאָטעס.

אין יאָר 1927 איז די צאָל קינדער באַדייטנד פֿאַרקלענערט געוואָרן; דערבײ איז פֿאַרגרעסערט געוואָרן כּמעט אויף 15 פּראָצ. דער ביודזשעט פון דער אָקציע, וואָס באַווייזט איר אינטענסיוויט פֿאַרטיפֿונג. אין דער דעקונג פון ביודזשעט אין דעם יאָר נעמט דער פֿאַרבאַנד אָן אָנטייל אין דער הויך פון 41,5 פּראָצ.

אין ערשטן האַלבּיאָר פון 1928 האָט זיך די צאָל יתומים באַדייטנד פֿאַרקלענערט. דערבײ אָבער איז דער אַלגעמיינער ביודזשעט פֿאַרבליבן כּמעט אומגעענדערט אין פֿאַרגלייך מיטן ערשטן האַלבּיאָר פון 1927. דערפֿאַר אָבער איז פֿאַרגאָנגען אַ גרינדלעכע ענדערונג אין דער פּראָפֿאָרציע צווישן די סומען, וואָס ס׳האָט געגעבן אויף דער אָקציע דער דזשוינט און די געזעלשאַפֿט. די סובסידיעס פון פֿאַרבאַנד האָבן געדעקט קנאַפּע 22 פּראָצ. פון די אַלגעמיינע הוצאות. די אייגענע הכנסות, וועלכע האָבן אין משך פון גאַנצן יאָר 1927 באַטראָפֿן 845.476.99 זלאָטעס, האָבן אין דעם ערשטן האַלבּיאָר פון 1928 אויסגעמאַכט נאָר 509.268.89 זלאָטעס.

דער מצב פון דער יתומים־אָקציע אין אונזער ראַיאָן איז צום 1־טן יולי 1928 אין ציפֿערן גאָנץ פֿאָלגנדער:

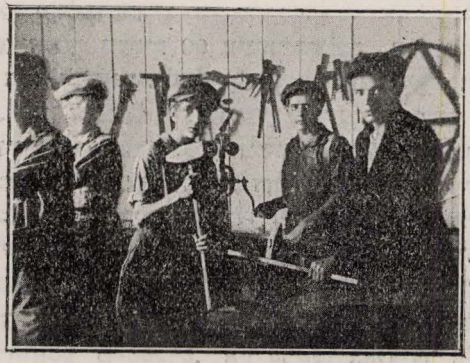
אין מזרח־גאַליציע זיינען טעטיק 99 אינסטיטוציעס, עוועקטל קאָמיטעטן, אין 66 פונקטן. די יתומים־געזעלשאַפֿטן אין אונזער ראַיאָן האָבן צוזאַמען 16.322 מיטגלידער. ס״ה געפֿינען זיך אונטערן שוץ פון אונזערע קאָמיטעטן 3.199 יתומים, צווישן זיי 971 קיילעכדיקע יתומים און 2.228 האַלבּע יתומים. אין די אַנשטאַלטן געפֿינען זיך 1.394 יתומים, דהיינו 572 קיילעכדיקע יתומים און 822 האַלבּע יתומים. די איבעריקע געפֿינען זיך אונטער פֿריוואַטער אויפֿזיכט, דערהויפּט בײ די מוטערס און נאָענטע קרובים, און 213 יתומים בײ פֿרעמדע. אַ פּאַר לערנען זיך 1.131 יתומים, דערפון 542 יינגלעך און 589 מיידלעך. פֿראָפֿעסיאָנעלע בילדונג מאַכן דורך 280 יתומים אין פֿראָפֿעסיאָנעלע שולן און 851 בײ פֿריוואַטע מייסטערס. אין ערשטן האַלבּיאָר 1928 האָבן פֿאַרענדיקט זייער פֿראָפֿעסיאָנעלע בילדונג 47 יתומים.

ווי מיר האָבן שוין אויבן דערמאָנט, איז אין לויפֿנדיקן יאָר די סובסידיע פון דזשוינט געפֿאַלן בײַ 22 פּראָצ. פונם אַלגעמיינעם ביודזשעט פון דער אָקציע. מען מוז אָבער קאָנסטאַנטירן, אַז די מאַטעריעלע הילף פון דער געזעלשאַפֿט גופֿא איז דערגאַנגען בײַ דעם מאַקסימום, וואָס לאָזט זיך איבערהויפּט דערגרייכן בײ די איצטיקע באַדינגונגען, און אַז די פּולשטענדיקע אָפּשטעלונג פון דער סובסידיע פון דזשוינט וועט נאָר אין דעם פֿאַל ניט אַרויסרופֿן קיין אָפּשוואַכונג פון דער אָקציע, אויב וויניקסטנס דעם דאָזיקן דעפּיציט וועלן אונז דעקן די סובסידיעס פון די זעלבסטפֿאַרוואַלטונגען. דעריבער טאָקע פֿירט דער צענטראַל־קאָמיטעט זינט אַ לענגערע צייט אַ זייער ענערגישן קאַמף, כּדי די יידישע יתומים־אָקציע זאָל באַקומען די סובסידיעס, וואָס עס קומען איר מצד די קאָמונאַלע פֿאַרבאַנדן. דעם דאָזיקן קאַמף פֿירן מיר קאָנסעקווענט, און אין

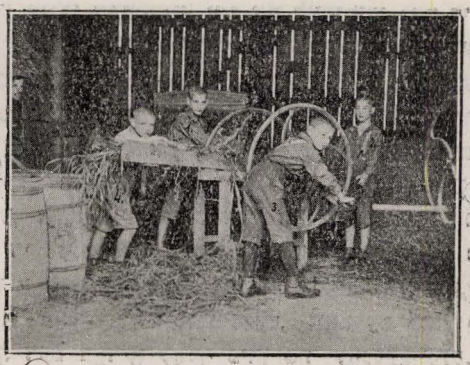
דער ריכטונג גייען מיר פּסדר פּאַראויס, הגם מיט לאַנגזאַמע שריט. זייער א וויכטיקער אינסטרומענט אין דעם דאָזיקן קאַמף איז דער חודש־זשורנאל „Przegląd społeczny“ (געזעלשאַפטלעכע איבערזיכט), וואָס מיר גיבן אַרויס זינט א יאָר און וואָס עס דינט אונז גלייכצייטיק סיי אלס מראָמאַנדע, סיי אויפצוהויבן די געזעלשאַפטלעכע ארבעט אין אונזער געגנט. דער דאָזיקער אָרגאַן האָט שוין הינטער זיך א גאַנצן יאָר ארבעט און ס׳איז פאַרהאַן א האָפענונג, אז ער וועט באַוויזן מיט דער צייט צו באַקומען די אָנערקענונג און אונטערשטיצונג פון די ברייטע שיכטן פון דער געזעלשאפט.

דער פערסאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון צענטראַל־קאָמיטעט איז פאָלגנדיקער: פאָרזיצער ד״ר וויטאָלד וויזענבערג, פארטרעטער ד״ר מאַקס שאַף און ד״ר קאַראָל האַלפּערן, מיטגלידער פון עקזעקוטיווע (אחוץ די אויבנדערמאָנטע): ד״ר צעציליא קלאָפּטען (סעקרעטאַר), ד״ר אדא רייכענשטיין (קאַסירער), ד״ר אַדאָלף שאָר, ד״ר הערמאַן פּאַרנאַס. אין הויפּט־ראַט פון צענטראַל־קאָמיטעט גייען אריין א חוץ די אויבנדערמאָנטע מיטגלידער פון עקזעקוטיווע: בערטא אקסעלבראַד, ד״ר איזידאָר באַהר, יועץ איגנאַצי פיש, אינזש. זיגמונט באַראַל, דיר. הערמאַן האָראָוויץ, מינע מינץ, ד״ר יוזף קימעלמאַן, ד״ר ישראל מאַטפוס און ד״ר מארקוס אָלעסקער.

ד״ר י. קאָן.

שלאָסערײַ־ווערשטעט אין סיגנירווקא בײַ לוואָוו.

פּערמע אין דראָהאָביטש.

די טעטיקייט פון דער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אויף וואָלין.

(1923 — 1928).

כּמעט די איינציקע געגנט, וואו עס איז ביז נאָך דעם וועלט־קריג ניט געפירט געווארן קיין שום ארבעט פאר יתומים־פאַרזאָרגונג — איז געווען וואָלין, בעת אויף אַנדערע געביטן פון געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט, איז דאָרט גראָד פיל געטאָן געוואָרן. ערשט דער וועלט־קריג און די גרויזאמע געשעענישן נאָך אים האָבן אַרויסגערוקט דאָס יתומים־פּראָבלעם אויף דעם ערשטן אָרט. צו דער ארבעט האָט זיך געמוסן לכתחילה דער „דזשוינט", ווייל די אָרטיקע געזעלשאפט איז דאן געווען צו הילפלאָז און נידערשלאָגן.

די לאָגע פון די יתומים איז געווען א שרעקלעכע: די אומגליקלעכע קינדער האָבן זיך אין פולן זין פון וואָרט געוואַלגערט ניט נאָר אין די גאַסן, נאָר אויף די בּרייטע לאָנקעס און וועגן, אויף די פעלדער און וועלדער. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס אין דער ערשטער צייט פון דער ארבעט האָט ניט געקענט זיין קיין רייד פון א וועלכער עס איז סיסטעם און פלאַנמעסיקייט אָדער פון ווייטערע פערספעקטיוון.

אויף וואָלין האָבן זיך דאן געפונען ביי 12.000 יתומים, פון זיי בערך 7.000 מלחמה־ און פּאָגראָם־יתומים. די דאָזיקע קינדער האָבן זיך גענויטיקט אין באַלדיקער דרינגענדער הילף: מ'האָט זיי געדאַרפט היילן פון פאַרשיידענע קראַנקייטן, זיי באַקליידן און באשוכן. ערשט מיט דער צייט, וען די אָרטיקע יידישע געזעלשאַפטלעכקייט איז מער־ווייניק געקומען צו זיך, איז זי צוגעצוגן געוואָרן צו דער ארבעט, וועלכע האָט אָנגענומען א מער אָרגאַניזירטן און טיפערן כאַראַקטער.

אָנהויב 1923 איז פאָרגעקומען די ערשטע קאָנפערענץ פון די אַזויגע־רופענע יתומים־קאָמיטעטן, אויף וועלכע עס איז געלייגט געוואָרן דער גרונט־שטיין פון דער איצט עקסיסטירנדער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג.

אין משך פון דער צייט זיינען פאָרגעקומען 6 קאָנפערענצן פון דער געזעל־שאַפט, פון זיי די לעצטע אין יוני 1928, אויף וועלכער ס'איז אויך אויסגעוויילט געוואָרן א נייער צענטראַל־קאָמיטעט אין באַשטאַנד פון: ה' ווייץ — פאָרזיצער, פרוי לאַנדיס ראָזא (דובנע), ה' דענענבערג א. און רויזען מיכל — וויצע־פאָר־זיצערס, ה' בערלינער י. — קאסירער און ה' שפילבערג ליב — סעקרעטאַר; אַלס מיטגלידער: פרוי בערלינער ראָזא (ראָוונע), ה"ה בערגער יהושע (לוצק), דודזאָן חיים (אָסטראָג), גאָכמאַן יצחק (ק. סעלישטש), אַדוואָקאַט וויסגלוז א. (ראָוונע), ד"ר לאַנדסבערג ב. (קרעמעניעץ), ד"ר מאנטעל מ. (ראָוונע), שנע־רער משה (זדאָלבונאָוו) און שרייער ישראל (וולאָדימיר). אַלס זייערע פאר־טרעטערס ד"ר באָט (וואָרקאָוויטש), ה"ה גאָלדרינג (קרעמעניעץ), אדוו. עפּעל־בוים יעקב (קאָוועל), וואולאָך י. (קאָרעץ), פעפער חיים (ראָזישטש), שלייפ־

שטיין שמחה (זדאַלבונאָוו), פרייוונער מאָטל (לובאָמל) און מירמעלשטיין דוד (האָשטש).

אין דער עקזעקוטיווע זיינען אויסגעווײלט געוואָרן: אַדוו. ווייסגלוז — פאָרזיצער, ד״ר לאַנדסבערג, — וויצע־פאָרזיצער, און מיטגלידער: ד״ר מאנטעל, י. בערלינער, א. דענענבערג, ל. שפילבערג, י. בובעס, מ. שנערער.

צום 1־טן יולי 1928 האָט די געזעלשאַפט פאַרמאָגט 59 אָפּטיילונגען אין פאַרשיידענע שטעט. די אַלגעמיינע צאָל מיטגלידער דערגרייכט ביז 6.800. די דירעקטע אַרבעט ווערט אָנגעפירט דורך די פאַרוואַלטונגען פון די אָפּטיילונגען, אין באַשטאַנד פון וועלכע ס׳גייען אַריין 430 מיטגלידער. דער דורכשניטלעכער מיטגלידס־אָפּצאָל מאַכט אויס 3.200 זל. א מאָנאַט, ד. ה. צו קנאַפּע 48 גראָשן א מאָנאַט אויף א מיטגליד.

די אַרבעט ווערט געפירט אויף צוויי געביטן: 1) פאַר די קינדער אין די אַנשטאַלטן און 2) פאַר די קינדער מחוץ די אַנשטאַלטן. ליידער געפינט זיך די וואַלינער צענטראַלע אין דער אומאָנגענעמער לאָגע, וואָס די מערהייט פון אירע קינדער איז צושפרייט איבער די קלענערע פונקטן, וואו עס זיינען קיין אַנשטאַלטן ניט פאַראַן.

צום 1־טן יולי 1928 האָט אונזער געזעלשאַפט פאַרמאָגט 11 געשלאָסענע אַנשטאַלטן (3 בורסעס און 8 בתי־יתומים). אין די דאָזיקע אַנשטאַלטן געפינען זיך 256 קינדער. פון די 11 אַנשטאַלטן האָבן 7 אייגענע הייזער, דריי פון וועלכע ס׳זיינען דערוואָרבן געוואָרן אין משך פון די לעצטע אָנדערהאַלבן יאָר (2 דורך דער ראָוונער אָפּטיילונג און 1 דורך דער צענטראַלע). ביים איצטיקן מאָמענט איז אויך די אָפּטיילונג אין קרעמעניץ צוגעטראָטן צו בויען א הויז פאַר איר בית־יתומים.

די גרעסטע מערהייט קינדער געפינט זיך, אָבער, ווי מיר האָבן שוין געזאָגט, אין פריוואָטער אויפזיכט. סך־הכל געפינען זיך אין וואַלין 2.030 קינדער אין פריוואָטער אויפזיכט, פון זיי זיינען 257 קינדער איינגעאָרדנט אינגאַנצן ביי פרעמדע, און פאַר זיי צאָלט די געזעלשאַפט די פולע אויסהאַלטונגסקאָסטן. 1.773 קינדער געפינען זיך ביי קרובים און זיי ווערן מאָנאַטלעך געשטיצט אין פאַרשיידענע פאָרמען. פון דער אָנגעוויזענער צאָל זיינען 550 גאַנצע יתומים.

דער גרעסטער טייל קינדער (1.331) זיינען אין עלטער פון 10 ביז 13 יאָר. פון 16—17 יאָר זיינען פאַראַן 155 קינדער. פאַר איר וויכטיקסטע אויפגאַבע האַלט די געזעלשאַפט צו פארזאָרגן די יתומים מיט אַלגעמיינער און פאַך־בילדונג. 1.597 קינדער באַקומען בילדונג. פון זיי לערנען זיך: אין רעגירונגס־שולן — 405 קינדער, אין יידישע שולן 32 קינדער, אין „תרבות״־שולן 373 קינדער, אין תלמוד־תורות 332 קינדער, אין מיטל־שולן 30 קינדער, אויף אָוונט־קורסן 179 קינדער, אין ספעציעל אָרגאַניזירטע גרופן 87 קינדער און פריוואַט 159 קינדער. פאַר דעם גרעסטן טייל קינדער, דערהויפט פאַר די, וועלכע לערנען זיך אין פריוואַטע שולן, ווערט געצאָלט שכר־למוד, חוץ דעם,

5 יאָר אַרבעט פון דער געזעלשאפט פאר יתומים-פאַרזאָרגונג אויף וואָלין

(פון 1-טן יולי 1923 ביזן 30-טן יוני 1928)

פאַרגלייכונגס-טאבעלע.

		1923 יולי—דעצעמבער	1924	1925	1926	1927	1928 יאַנואר—יוני
1	צאָל קאָמיטעטן	95	62	38	61	60	59
2	צאָל מיטגלידער	—	—	3.415	6.800	7.210	7.310
3	צאָל אנשטאלטן	8	6	6	8	10	11
4	צאָל קינדער אין פריוואטער אויפזיכט	2.499	1.471	835	2.293	2.095	2.030
5	צאָל קינדער ביי קרובים און פרעמדע	583	218	217	331	269	257
6	צאָל קינדער ביי קרובים	1.916	953	618	1 962	1.826	1.773
7	צאָל קינדער אין אנשטאלטן	101	80	186	226	251	256
8	אלגעמיינע צאָל קינדער	2.600	1.651	1.021	2.519	2.346	2.286
9	צאָל קינדער אין שולן	1.918	1.105	930	1.942	1.836	1.597
10	צאָל קינדער אין פאַך-עלטער	1.581	1.382	1.116	887	770	753
11	צאָל קינדער ביי פאַך-בילדונג	437	357	353	817	743	727
12	צאָל זעלבשטענדיק-געווארענע קינדער	61	102	94	130	88	15
13	צאָל קינדער אין זומער-קאָלאָניעס	411	673	282	437	405	353
14	צאָל קאָלאָניעס	5	4	2	6	3	5
15	צאָל אפעראציעס און פראָמעזן	8	10	12	7	9	4
16	אלגעמיינע הוצאות	12.876.875.953 פּ.מארק	421.422.35 זל.	296.156.16 זל.	544.143.99 זל.	546.586.88 זל.	172.669.53 זל.
17	אדמיניסטראטיוו אויסגאבן	2.383.549.616 „	62.730.40 „	43.549.22 „	74.582.24 „	71.897.99 „	32.911.86 „
18	שטיצע פון פארבאנד	29.202.060.354 „	307.662.28 „	166.823.71 „	356.276.17 „	319.030.33 „	79.777.92 „
19	רעגירונגס-שטיצע	—	—	—	5.500.00 „	1.325.00 „	7.300.00 „
20	קאָמונאלע שטיצע	—	—	—	27.020.45 „	37.862.68 „	28 567.32 „
21	אייגענע הכנסות	—	91.001.00 „	107.140.57 „	121.196.80 „	145.041.64 „	73.514.15 „
22	צוזאמענפאַרן פון קאָמיטעטן	1	2	1	—	1	1
23	צאָל דעלעגאטן	93	74	47	52	69	45
24	זיצונגען פון צ. ק. און עקזעקוטיוו	14	22	48	76	51	84
25	באזוכן אויף די ערטער	112	82	59	—	62	49
26	קאָרעספאָנדענץ	885—1.072	1.085—1.139	1819—2.931	4.045—8.012	4.153—8.141	2.044—2.020
27	באראטונגען פון דערציערס	—	—	—	—	—	—
28	פערסאָנאל פון צ. ק.	18	11	7	5	5	5

די אַקטיוע טוער אויפן געביט פון יתומים-פאַרזאָרגונג אויף וואָלין.

וואָס זיי באַקומען שול־מכשירים. דורכשניטלעכע גרויס פון שכר־למוד באַטרעפט ביז 3—4 זל. א מאָנאַט פאַר א קינד.

באַזונדערס אינטערעסאַנט איז דאָס בילד פון דער אַקציע פון פאַך־בילדונג. פון 753 קינדער אין פאַך־עלטער לערנען זיך מלאכה 727 קינדער. פון דער צאָל לערנען זיך 55 קינדער אין פאַך־שולן און 95 קינדער אין אייגענע, דורך דער געזעלשאַפט געגרינדעטע וואַרשטאַטן. ביי פריוואַטע מייסטערס לערנען זיך 607 קינדער. נאָר 26 קינדער לערנען זיך ניט קיין פאַך צוליב קראַנקייט און אַנדערע סיבות. דער ערפאָלג פון דער אַקציע ווערט נאָך בולטער, ווען מען נעמט אין באַטראַכט, אז ביז צום 1־טן מערץ 1925 זיינען פון 1.116 קינדער אין פאַך־עלטער געווען באַשעפטיקט אין פאַך — 357, ד. ה, אז מער ווי 759 קינדער האָבן קיין פאַך־בילדונג ניט באַקומען. די קינדער, וועלכע לערנען זיך מלאכה, זיינען פאַרנומען אין 31 פאַרשיידענע פאַכן, אָבער דער גרעסטער טייל קינדער איז פאַרנומען ביי שניידערי. דאָס ערקלערט זיך פריער פאַר אַלעמען דערמיט, וואָס פון 405 מיידלעך, וועלכע לערנען זיך א פאַך, זיינען 371 פאַרנומען ביי שניידערי, אָבער אויך פון די יינגלעך זיינען פון 322—116 פאַרנומען ביי שניידערי.

די גרעסטע רעזולטאַטן זעען מיר טאַקע אויף דעם געביט פון פאַך־בילדונג. ביז דעם 1־טן יולי 1928 זיינען 490 קינדער געווארן אינגאַנצן זעלבסטענדיק, פון זיי זיינען אייניקע אזוי אייngעאָרדנט, אז זיי האָבן איבערגענומען אויף זיך דאָס אויסהאַלטן פון זייערע יינגערע שוועסטער און ברידער.

גרויס אויפמערקזאַמקייט ווערט אויך געלייגט אויף דער מעדיצינישער הילף. דאָ רעדט זיך פון דער מעדיצינישער הילף, וועלכע ווערט ארויסגעגעבן דורך דעם צענטראַל־קאָמיטעט, חוץ דער טאָג־טעגלעכער ארבעט אויף דעם געביט, וועלכע ס׳פירן די באַזונדערע אָפטיילונגען. עס איז גענוג אָנצוווייזן, אז דורך דער געזעלשאַפט זיינען אויסגעהיילט געווארן מער פון 500 קינדער פון פאַוואוס, ביי 300 קינדער פון טראַכאָמע א. אז. וו. איבערהויפט שווער איז געווען דער קאַמף מיט טראַכאָמע, צוליב דעם, וואָס וואָלין פאַרמאָגט ניט קיין איין אַנשטאַלט, וואו מען זאָל קענען די דאָזיקע קינדער היילן, און אונזער געזעלשאַפט האָט געמוזט אויפשטעלן א ספעציעלן שפיטאָל פאַר טראַכאָמע־ליידנדע קינדער. דער שפיטאָל האָט עקסיסטירט 18 חדשים און האָט זיך געשלאָסן דאַן, ווען צווישן אונזערע קינדער איז די דאָזיקע מחלה אויסגעראָטן געווארן.

א באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט פאַרנעמט ביי אונז די אַקציע פון די זומער־קאָלאָניעס. שוין אין יאָר 1923 האָט אונזער געזעלשאַפט אייngעאָרדנט — די ערשטע אין וואָלין, — 6 זומער־קאָלאָניעס פאַר 411 קינדער. פון דאַן אָן אָרדנט איין אונזער געזעלשאַפט יאָר־יערלעך ענלעכע קאָלאָניעס, וועלכע ברענגען זייער גרויסע נוצן אונזערע קינדער. אויך אין יאָר 1928 זיינען דורך אונז אייngעאָרדנט געווארן 5 זומער־קאָלאָניעס, אויף וועלכע עס זיינען געווען 353 קינדער.

אונזער געזעלשאפט האָט אַ מאַנאַטלעכן בודזשעט פון בערך 40.000 זל. די סובוועניע פון דעם פאַרבאַנד, וועלכע האָט אין יאָר 1926 אויסגעמאַכט 60 פּראָצענט פון דעם סומע, דערגרייכט שוין אין יאָר 1928 נאָר 25 פּראָצענט. דער רעשט ווערט געשאפן פון פּאַרשיידענע אונטערנעמונגען, וועלכע ווערן זייער אפט איינגעאָרדנט דורך די אָפּטיילונגען. חוץ דעם ווערן יעדן יאָר דורך דער צענטראַלע דורכגעפירט גרעסערע אונטערנעמונגען, ווי, למשל, די יתומים-וואָך, די תּשרי-אַקציע א. ד. גל.

אין אָנגעזעהן אָרט פאַרנעמט אויך די סובוועניע פון די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס, אַזוי, למשל, איז אויף דעם לויפענדן בודזשעט-יאָר (1928—1929) דורך 17 מאַגיסטראַטן און 24 גמינעס אַסיגנירט געוואָרן 69.240 זל. (אין פּאָריקן יאָר 48.574). עס איז אָבער פאַראן אַ גרויסער אונטערשייד צווישן די אַסיגנירונגען און די אויסצאָלונגען. ליידער דערגרייכן ניט בײַ היינטיקן טאָג די אויסגעצאָלטע סומעס אפילו קיין 35 פּראָצענט. פון די אַסיגנירטע.

דער אַלגעמיינער צושטאַנד פון דער געזעלשאפט איז בײַם איצטיקן מאָמענט אַן ערנסטער. מען דאַרף אָבער קאָנסטאַטירן, אַז ניט אומעטום איז די לאָגע דיזעלבע. אין די גרעסערע שטעט, וואו עס זיינען פאַראַן אָנשטאַלטן,— און די אָפּטיילונגען באַקומען אַדאַנק דעם סטאַבילע סובוועניצן פון די מאַגיסטראַטן, — איז די לאָגע אַ מער זיכערע, פעסטערע. זאָלן נאָר די דאָזיקע אָפּטיילונגען זיין בכח אַרויסצוגיין פון די גרויסע דעפיציטן, וועלכע זיי האָבן, און זיי וועלן קענען די אַרבעט מער-וויניקער נאָרמאַל פירן. ערגער איז די לאָגע אין די קלענערע פונקטן, וואו עס איז קאָנצענטרירט די גרעסטע צאָל יתומים. דאָרט ווערן געמאַכט די שטאַרקסטע אָנשטרענגונגען, עס זיינען פאַראַן שטעטלעך, וואו יעדע וואָך ווערט בײַ די איינוואוינער געמאָנט זייער מיטגלידס-אָפּצאָל, און עס צאָלן אַלע איינוואוינער, אָבער דאָס שטעטל איז ניט אימשטאַנד בײַ קיינע שום אָנשטרענגונגען צו זאַמלען די סומען, וועלכע זיינען נויטיק צו דעקן דעם בודזשעט.

און עס מוז נאָכאָמאָל אונטערגעשטראָכן ווערן, אַז די גרעסטע צאָל קינדער געפינט זיך גראָד אין די קלייַנע שטעטלעך. עס אַנטשטייט דעריבער דאָס אַלטע שווערע פּראָבלעם: אָדער די געזעלשאפט מוז באַזיצן מיטלען, כדי זי זאָל זיין אימשטאַנד מיטצוהעלפן די אָפּטיילונגען אין די קלענערע שטעט צו פירן די אַרבעט, אָדער די דאָזיקע גרויסע צאָל קינדער מוז אַריבערגעפירט ווערן אין די גרעסערע פונקטן. ווען מיר נעמען דערבײַ אין באַטראַכט, אַז אין די קלענערע שטעט זיינען מערסטנטייל ניט פאַראַן קיין שולן, און עס איז דאָרט אויך ניטאָ, וואו די קינדער זאָלן קענען לערנען אַ פאַך וכדומה,— ווערט פאַרשטענדלעך, אַז דאָס בעסטע וואָלט געווען צו קאָנצענטרירן די קינדער אין די גרעסערע שטעט. אָבער וועלכן אופן די געזעלשאפט זאָל ניט אָנווענדן—איינס איז אָבער קלאָר: מען דאַרף באַזיצן די געהעריקע דערויף מיטלען.

אָט דאָס פּראָבלעם שטייט אויף דער טאָג-אָרדנונג ניט נאָר פון וואָלינער צענטראַלע, נאָר פון דעם גאַנצן פאַרבאַנד פון די יתומים-געזעלשאפטן אין פוילן.

ל. שפילבערג.

5 יאָר אַרבעט פון דער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אויף פאָלעסיע

(1 יולי 1923 — 30 יוני 1928).

די טאַבעלע, וועלכע מיר ברענגען אונטן און וועלכע באַשטייט פון 22 רובריקעס, נעמט אַרום די וויכטיקסטע מאָמענטן פון דער אַרבעט. מיר וועלן זיך אָפשטעלן אַביסל געניויער אויף אייניקע פון זיי: ערשטנס, זאָל עס דינען לזכרון: צווייטנס, אפשר וועט מען דערפון עפעס לערנען בנוגע דער אָקציע אין דער צוקונפט.

אין אַפּריל 1923 נעמט די געזעלשאַפט איבער פון אַמעריקאַנער דזשוינט (ד. ד. ק.) די גאַנצע אַרבעט פון דער יתומים־אָקציע. אין די חדשים מאַי און יוני געפינט זיך די אַרבעט בין שתּי רשויות, ערשט אין יולי הויבט זיך אָן די זעלבסטשטענדיקייט פון דער געזעלשאַפט אין זין פון האָבן די דעה איבער די געלט־מיטלען, בײַם פולן קאָנטראָלירן מיט די פאָרשטייער פריער פון ד. ד. ק. און דערנאָך פון פאַרבאַנד.

מען דאַרף אונטערשטרייכן, אַז די געזעלשאַפט האָט געפונען די אָקציע אויסגעבויט אין אַ גרויסן מאַסשטאַב און גראַנדיעזע פאָרמען. אָבער, צוליב דעם, וואָס לכתּחילה איז עס געווען אַ הילפס־אָקציע, אַ דרינגענדע, מיט ניט קיין קלאָרע פערספעקטיוון אויף דער צוקונפט, מיט ניט קיין פעסטן גלויבן אין די כּוחות פון דער געזעלשאַפט, איז דער דאָזיקער בנין געשאַנען אויף אַ צו שוואַכן פונדאַמענט. דער בוים מיט די גרויסע צווייגן האָט ניט געהאַט די אַנטשפרעכנדיקע וואָרצלען אין געזעלשאַפטלעכן באָדן.

צווישן דעם ד. ד. ק. און דער געזעלשאַפט האָט געהערשט אַ קעגנזייטיקער אומצוטרוי: פון איין זייט האָט דער ד. ד. ק. געצווייפלט, צו די געזעלשאַפט וועט זיין בכח צו פירן ווייטער די קאָלאָסאַלע אַרבעט; פון דער צווייטער זייט האָט די געזעלשאַפט אונטערשעצט אירע פאָטענציעלע מעגלעכקייטן און האָט זיך געשראָקן און חושד געווען, אַז דער ד. ד. ק. וויל דעם דאָזיקן ענין פאַרלאָזן אינמיטן: „איר האָט אונז אָנגעווארפן אזוי פיל אינסטיטוציעס, איצט ווילט איר אַוועקגיין און מיר זאָלן דעם דאָזיקן וואָגן אַליין שלעפּן", — אזוי האָט געטענהט אַן עסקן פון אַ געוויסער שטאָט צום פאָרשטייער פון ד. ד. ק. אין דער ערשטער צייט נאָכן איבערנעמען די אַרבעט. בײַ היינטיקן טאָג האָט דיזעלבע שטאָט געעפנט נאָך אַן אינסטיטוציע פאַר יתומים (די דאָזיקע ענדערונג אין דער שטימונג איז אַ רעזולטאַט פון פיל אויפמונטערונגען צו גלויבן אין די אייגענע כוחות).

קודם כל איז נויטיק געווען צו שטודירן די אַרבעט אין אַלע אירע איינצלהייטן, אויסצופאָרשן די נויטיקע אָרגאַניזש טיילן פון איר און פאַרטראָכטן זיך איבער די מיטלען, ווי אזוי צו באַזייטיקן אירע אומנויטיקע און אַפילו

אומגעזונטע זייטן אָן א שאָדן פאַר דער עצם־אַרבעט. זייער פיל מי איז פאַר־ווענדעט געוואָרן אויף אייגצוביזרגערן אין די מוחות פון דער געזעלשאַפט אוך אַפילו פון די עסקנים, אַז דאָס גאַלט, כאָטש עס קומט פון אַמעריקע, גאַהערט ניט צום „אַמעריקאַנער קאָמיטעט", נאָר צו דער געזעלשאַפט פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג. נאָך מער מי האָט מען געמוזט אָנווענדן ביים אויסווארצלען די שלעכטע געווייגהייטן פון די אָרטיקע קאָמיטעטן ביים צונויפשטעלן די רעכע־נונגען און סטאַטיסטיק. צו די דאָזיקע ניט פינקטלעכע חשבונות זיינען די קאָ־מיטעטן טיילווייז געווען געצוואונגען דורך דער עצם זאַכלאַגע, וואָס איז גע־שאפן געוואָרן צוליב דער טאַקטיק און די מעטאָדן פון דער ד. ד. ק.־שיטה „פיפטי־פיפטי" (פופציק אויף פופציק, ד"ה. געבן אַזויפיל וויפיל די אָרטיקע געזעלשאַפט). די דאָזיקע שיטה פאַר זיך איז, אפשר, אַ גערעכטע, אָבער איר אָנווענדונג אין אַלע פאַלן אָן אויסנאַם האָט געבראַכט צו טרויעריקע רעזולטאַטן. א ביישפיל: א קליין שטעטעלע, א צוואיניגרטע, נאָך א פאַגראָם, האָט אין בית־יתומים א גרעסערע צאָל קינדער. לויט די אינסטרוקציעס האָלט אויס דער ד. ד. ק. נאָר 60 פראָצ. פון דער אַלגעמיינער צאָל קינדער, דעם רעשט, 40 פראָצ. קינדער, האָט דער קאָמיטעט באַדאַרפט אויסהאַלטן אויף אייגענע מיט־לען (ביים צונויפשטעלן די רעכענונגען פלעגן די 60 פראָצ. הייסן „מיינע קינ־דער" און די 40 פראָצ. „דיינע קינדער"). דאָס איז צו יענער צייט ניט געווען מעגלעך, דער קאָמיטעט האָט שוין געמוזט אַזוי קאַמבינירן מיט דער צאָל קינ־דער און מיט די גאַלט־חשבונות, אַז די קינדער זאָלן זאָס זיין און דער גאַלט־חשבון ביים ד. ד. ק. זאָל שטימען. די דאָזיקע מחלה, וועלכע האָט געשאפן א כאָאָס אין דער גאַנצער אַרבעט, איז באַזייטיקט געוואָרן אַדאַנק דעם פולן צוטרוי פון דער צענטראַלע צו די אָרטיקע טוער און אַדאַנק דער אָפשאַפונג פון „פער קאָפ"־סיסטעם און דער אָנווענדונג פון דעם אינדיווידואַליזירונג־סיסטעם, הן מצד דער צענטראַלע צו די קאָמיטעטן, הן מצד די קאָמיטעטן צו אייגצאַלע קינדער.

די אַרבעט איז געוואָרן געזינטער, קאָנסאָלידירט און — אַז מען וויסט א געוויסע חשבון קען מען ריכטיקער אָפשאַצן די מעגלעכקייטן.

כדי דאָס בילד זאָל זיין קלאָר, כדי די ציפער זאָלן רייַדן דייטלעכער, דאַרף געזומען ווערן אין אַכט, אַז פון יאָר 1923 הויבט אָן די אַרבעט צוזאַ־מען מיט די גאַלט־מיטלען ביסלעכווייז צו פאַלן און אין יאָר 1925, ווען עס איז געמאַלדן געוואָרן די ליקווידאַציע פון דער ד. ד. ק.־שטיצע, ווערט די אַרבעט צוגוטפגעדריקט ביז א מאַקסימום. ס'ווערן געמאַכט די גרעסטע אָנ־שטרענגונגען צו דערהאַלטן די וויכטיקסטע געביטן פון דער אַרבעט, אָבער דער גאַנצער אומפאַנג, דער אַלגעמיינער סך־הכל ווערט קלענער. דער דאָזיקער יאָר דאַרף פאַרציכנט ווערן אַלס דער קריזיס־יאָר פון דער אַקציע. פון דאָן הויבט אָן די אַרבעט וויידער צו שטייגן און ביסלעכווייז וואַקסט זי כמעט ביז צו דער זעלבער גרויס, ווי אין יאָר 1923, אָבער די אַרבעט איז שוין א גאַנץ אַנדערע, א גאַלייטערטע אין דעם קריזיס־פּרעס, מער צילבאַר, מער קאָנסטרוק־טיוו און, וואָס דער עיקר, מער סטאַביליזירט.

5 יאָר אַרבעט פון דער געזעלשאפט פאר יתומים = פאַרזאָרגונג אויף פּאָלעסיע

פון 1-טן יולי 1923 ביז דעם 30-טן יוני 1928.

פּאַרגלייכונגס-טאַבעלע

		1923 יולי—דעצעמבער (האלב-יאר)	1924	1925	1926	1927	1928 יאנואר-יולי (האלב-יאר)
1	צאָל קאָמיטעטן	41	49	33	36	36	36
2	צאָל אנשטאלטן	10	10	10	10	11	12
3	צאָל קינדער אין די אנשטאלטן	499	451	418	381	362	380
4	צאָל קינדער אין פריוואטער אויפזיכט	1.396	1.006	613	1.318	1,075	860
5	אלגעמיינע צאָל קינדער	1.895	1.457	1.031	1.699	1,437	1.240
6	צאָל קינדער אין שולן	1.461	998	620	974	743	699
7	צאָל קינדער בייַ פּאַך-בּילדונג	337	425	371	639	519	402
8	צאָל זעלבשטענדיק-געווארענע קינדער	—	39	67	96	198	88
9	צאָל קינדער אין זומער-קאָלאָניעס	501	373	234	271	292	368
10	צאָל אָפּעראַציעס און פּראָטעזן	3	24	21	28	25	9
11	אלגעמיינע הוצאה	26.337.084.077 מארק	417.894.47 זל.	372.386.40 זל.	601.247.95 זל.	563.405.65 זל.	203.519.47 זל.
12	די ד. ד. ק.-שטיצע (פּאַרבאַנד)	48.360.293.205 „	319.460.80 „	210.715.14 „	410.911.51 „	356.914.79 „	71.528.40 „
13	רעגירונגס-שטיצע			32.305 13 „	41.801.34 „	33.501.90 „	11.566.50 „
14	קאָמונאלע שטיצע	1.665.971.562 „	106.336.45 „	36.119.40 „	39.567.48 „	52.357.98 „	48.331.85 „
15	אייגענע הכנסות (אָפּצאָל, נדבות, אונטער'נעמונגען, אויסלאנד א.א.)			94.170.28 „	86.139.12 „	132.508.42 „	69.551.38 „
16	צוזאמענפאַרן פון די קאָמיטעטן	1	1	1	—	1	—
17	צאָל דעלעגאטן	22	31	23	—	38	—
18	זיצונגען פון צ. ק. און עקזעק'טיוו	21	15	13	11	9	4
19	באזוכן אויף די ערטער	69	72	37	34	51	14
20	קאָרעספּאָנדענץ (אָנגעקומענע און אַרויסגעשיקטע בריוו)	787	1.090	1.683	3.141	3.813	1.641
21	בּאראטונגען פון דערציערס.	—	—	—	—	—	1
22	פּערסאָנאל פון צענטר. ביורא (צאָל פערז.)	10	7	4	3	3	3

באמערקונג: אין די יאָרן 1923 און 1924 זיינען די סובסידיעס פון דער רעגירונג, קאָמונאלע אינסטיטוציעס אין אייגענע מיטלען אָנגעווויזן אין 1 סומע.

מען דאַרף אונטערשטרייכן, אַז די אַרבעט האָט געליטן פיל שאָדן דער־פון, וואָס זי האָט געמוזט געפירט ווערן פון טאָג אויף טאָג, פון יאָר אויף יאָר, אָן פערספּעקטיוון און אויסזיכטן אויף א לענגערער צייט. די גרעסטע איניציאַטיוו, די שענסטע פלענער האָבן געמוזט אָפט צוקלאַפּט ווערן, אָנשטויסן־דיק זיך אָן דעם ליקווידאַציע־שוועבד, וועלכער פלעגט פלוצלונג אָנהויבן צו פּאָכן אפילו אין די מאָמענטן, ווען מען האָט דאָס אמווייניקסטן דערוואַרט. ביי א סטאַביליזירטער לאָגע וואָלטן די דערגרייכונגען אויף א גאַנצער רייע געביטן געווען פיל גרעסער. די איצטיקע לאָגע דאַרף און קאָן פאַרראַכנט ווערן, אלס סטאַביליזירטע. באַדייטנד ענדערן די ציפער וועט מען ניט דאַרפן און מען וועט ניט קענען.

די איצטיקע צאָל קינדער וועט אויך מוזן בלייבן אויף ווייטער. קיינע אָפּשפּאָרונגען אין די הוצאות זיינען מער ניט מעגלעך. די אָרטיקע הכנסות האָבן דערגרייכט זייער מאַקסימום. אויף א וואוקס קען מען רעכענען נאָר בנוגע דער קאָמונאַלער שטיצע און מיט דער צייט קאָן מען האָפן אין א גע־וויסער מאָס אויף שטיצע מצד די קהילות; אָבער דאָס קאָן נאָך דויערן א לענ־גערע צייט. אויב די בארופענע פאַקטאָרן ווערן ניט שאַפן די נויטיקע מיטלען, זאָל דאָס זיין מן הגורן צו מן היקב, וועט די ארבעט בלי ספק ליידן. די גרעסטע סכנה אָבער באַשטייט אין דעם, וואָס אויב ס׳וועלן פאַלן די צענטראַלע מיטלען, וועט אויך שוואַכער ווערן דער צוזאַמענבונד צווישן די איינצעלנע פונקטן, און דאָס דראָט שוין אונטערצוגראָבן די יסודות פון דער אַקציע אין איר אלפּוילישן מאַסשטאַב.

אין דעם איז די געפאַר.

נאָך דעם אריינפיר ווילן מיר אריבערגיין צו די וויכטיקערע רובריקעס פון דער פאַרגלייכונגס־טאַבעלע:

רובריק 1. די צאָל קאָמיטעטן ביים איבערנעמען די ארבעט איז 41; מיט איבערנעמען אין יאָר 1924 ביי דער וואָלינער צענטראַלע דעם סארנער ראיאָן, וועלכער געהערט צו דער פאָלעסיער וואָיעוודסטוו — 49; אין איבער־ברוך־יאָר 1925 — 33 און אין די שפּעטערדיקע יאָרן — 36. ס׳איז, אלזאָ, ליקווידירט געוואָרן די ארבעט אין 13 פונקטן. וועלכע סיבות האָבן דערצו גורם געווען?

דאָס זיינען פונקטן, וועלכע ליגן ווייט פון דער באַן, אָפּגעשטאַנען שטעטלעך, וואָס האָבן זייער א שוואַכן באַגריף וועגן געזעלשאַפטלעכער ארבעט, וואו די ארבעט איז געווען א מין חלוקה אויס רחמנות, די קאָמוניקאַציע איז באַשוועדט און קאָסט א סך צייט און געלט. ביי דער ליקווידאַציע פון דער ארבעט אין אזעלכע פונקטן זיינען ארויסגענומען געוואָרן פון דאָרטן די קינדער, וועלכע האָבן זיך אממערסטן גענויטיקט אין אויפזיכט, און אריבערגעפירט גע־וואָרן אין אנדערע שטעט.

רובריק 2. די צאָל אנשטאַלטן איז ביים איבערנעמען די ארבעט געווען 10. ס׳ווערט ליקווידירט דער בי״ת אין קאַמעניץ, די ליקווידאַציע איז נאָך געווען אָנגעמערקט דורכן ד. ד. ק., וועלכער האָט דאָן בכלל געהאַלטן מער

פון פּריוואַטער אויפזיכט, ווי פון אַנשטאַלטן, און בפרט פון אַנטשאַלטן אין קלענערע פונקטן. דער צווייטער אַנשטאַלט, וועלכער איז שוין ליקווידירט געוואָרן דורך דער געזעלשאַפט — איז דער קליינער אינטערנאַט אין בריסק. די סיבות זיינען געווען פאָלגנדע: ערשטנס, איז דער אינטערנאַט געווען אונטערגעוואָרפן אַ פאַרטייאישן קוראַטאָריום, וועלכער האָט אין שטאָט, בנוגע שאַפן אייגענע מיטלען, קיין שום השפּעה ניט געהאַט, צווייטנס, איז דורך דער געזעלשאַפט געשאַפן געוואָרן דער גרויסער אינטערנאַט און ס׳האָט ניט געהאַט קיין זין צו האַלטן נאָך אַ אינטערנאַט, בפרט אַז ער האָט ניט פאַרמאָגט קיין אייגענעם לאָקאַל און דירה־געלט האָט אויסגעמאַכט אַ באַדייטנדן פראָצענט פון בודזשעט.

דאָך פאַרבלייבט אויך אויף די וווייטערדיקע יאָרן די צאָל פון די אַנשטאַלטן ניט געענדערט, ווייל אָנשטאָט די 2 ליקווידירטע אַנשטאַלטן, נעמט איבער די געזעלשאַפט דעם בית־יתומים און אינטערנאַט (פון נייעם שול־יאָר שוין געשלאָסן און איבערגעפירט די קינדער אין בריסק) אין סאַרני. אין יאָר 1927 קומט צו אַ יתומים־הויז אין דאָמבראָוויץ און אין 1928 — אַ טאָג־היים אין בריסק, אַזוי אַז די צאָל אַנשטאַלטן דערגרייכט איצט 12.

רובריק 3. די נאָרמאַלע צאָל קינדער פאַר די לעצטע 4 יאָר אין די אַנשטאַלטן איז בערך 400 און אונטערשיידט זיך פון יאָר 1923 מיט בערך 100 קינדער. די פאַרקלענערונג דערקלערט זיך דערמיט, וואָס די אַנשטאַלטן זיינען מער נאָרמאַליזירט געוואָרן, און די ניט פאַסיקע קינדער זיינען איבערגעפירט געוואָרן אין פריוואַטער אויפזיכט אָדער אינגאַנצן אויסגעשלאָסן געוואָרן. די צאָל 400, וועלכע ענדערט זיך ניט כמעט, אָנהויבנדיק פון יאָר 1925, דאַרף נערעכנט ווערן, אַלס סטאַביל. די צאָל פלעצער, וועלכע ווערן באַפרייט אין די אַנשטאַלטן, דעקט קוים די באַדערפענישן פון אַריינצונעמען די נויטבאַדערפטיקע נייע קאַנדידאַטן.

רובריק 4. די צאָל קינדער אין פריוואַטער אויפזיכט מאַכט דורך גרויסע וואַקלונגען. ביי דער נערוועזיטעט, וועלכע די אַקציע האָט דורכגעלעבט, פלעגן פאַלן אַלס ערשטער קרבן די קינדער פון דער פריוואַטער אויפזיכט. אמת, די אָפּשפּאָרונגען אין בודזשעט זיינען זייער נישטיק. דאָס זעט מען בולט, ווען מען פאַרגלייכט די יאָרן 1924 און 1925: די אַלגעמיינע צאָל קינדער פאַלט אין יאָר 1925 לערך אויף 30 פראָצ. און די אַלגעמיינע הוצאה נאָר אויף בערך 10 פראָצ. דאָס באַטייט, אַז אין אַלע פאָזיציעס (אַנשטאַלטן, קליידונג, זומער־קאָלאָניעס א. א. וו.) איז די הוצאה כמעט ניט געוואָרן קלענער און דער גאַנצער צאָרן ווערט אויסגעגאָסן אויף די קינדער פון פריוואַטער אויפזיכט. אָבער פסיכאָלאָגיש איז דאָס פאַרשטענדלעך. די שטענדיקע ניט זיכערקייט פון דער אַקציע איז גורם צו שרעקעניש און ביי אַזא צושטאַנד קאָן מען שוין קיין אויסגערעכנטע אַרבעט ניט פירן.

ווי ווייט די אַרבעט איז געוואָרן פיל סיסטעמאַטישער אָפילו אין דער הינזיכט איז צו זען, ווען מען פאַרגלייכט די יאָרן 1927 און 1928. די צאָל

১৭. ইউনিয়ন ব্যাঙ্ক অব ইণ্ডিয়ার ডিরেক্টরগণ

קינדער פאַלט נאָר אויף 15 פראָצ. אין דער צייט, ווען די הוצאה פאַלט אויף העכער 20 פראָצ.

רובריק 8. פון די 488 זעלבסטשטענדיק־געווארענע קינדער זיינען 235 מיידלעך און 253 יינגלעך. פון די מיידלעך זיינען 212 שניידערקעס, 15 פון אַנדערע נאַדל־פאַכן (7 נייטערינס, 6 העפטערינס, 2 היטנפוצערינס), 5 אָנ־געשטעלטע, 1 פאָטאָגראַפיסטין, 1 בייטל־מאַכערין און 1 ביי טריקאָטאַזש־אַרבעט. פון די יינגלעך זיינען 56 שניידער, 54 סטאָליאַרעס, 45 שלאָסער, 44 שוס־טער, 12 שטעפער, 10 קירזשנער, 5 שמידן, 5 פריזירער, 4 זייגער־מאַכער, 4 פאָטאָגראַפן, 3 מוליאַרעס און צו 2 און צו 1 אין אַנדערע פאַכן. סיוואַרפט זיך אין די אויגן די גרויסע צאָל שניידערקעס. די געזעלשאַפטלעכע פאַר־אָרגאַניזאַציעס מוזן ניט נאָר טראַכטן, נאָר אויך טאָן עפּעס ממשותדיקס די דאָזיקע דיספראָפאָרציע צו ענדערן.

די רובריק איז די וויכטיקסטע. דער הויפּט־ציל פון דער גאַנצער ארבעט, צום באַדויערן, פעלן די געוויע ידיעות וועגן יעדן אייגצעלנעם קינד. ניט אלע קאָמיטעטן פאַרבלייבן מיט זיי אין א שטענדיקן קאָנטאַקט. אין אלגעמיין אָבער קאָן מען פעסטשטעלן, אז די קינדער (מיט קליינע אויסנאַמען) ארבעטן ביי זייער פאַך און זיינען ניט שלעכט אייגעאָרדנט.

רובריק 9. אָנהויבנדיק פון יאָר 1926 וואָקסט די צאָל קינדער, וועלכע געניסן פון זומער־קאָלָוניעס, ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס די פינאַנ־ציעלע מעגלעכקייטן פאַלן כסדר. דאָס ערקלערט זיך טיילווייז דערמיט וואָס די געזעלשאַפט שאַצט אָפּ ווי געהעריק די נויטוועניקייט פון דער דאָזיקער אַקציע, טיילווייז אויך מיט דעם, וואָס אייניקע קאָמיטעטן פירן ארויס אויף דער קאָלָוניע דעם גאַנצן אַנשטאַלט און דערמיט שפּאָרט מען אין די קאָסטן פון פערסאָנאַל.

רובריק 13. די רעגירונגס־שטיצע דערגרייכט אין יאָר 1926 איר מאַקסימום, איז אָבער אַליין פאַר זיך ניט קיין איבעריקס גרויסע. פון דאַן הויבט זי נאָך אָן צו פאַלן. די סיבה: סיוואָקסט באַמערקבאַר די צאָל ניט יידישע אנשטאַלטן און די זעלבע רעגירונגס־שטיצע ווערט געטיילט אויף א גרעסערע צאָל קינדער און ווערט נאָך קלענער.

רובריק 14. די קאָמונאַלע סובוועניצן וואָקסן אמת פון יאָר צו יאָר, אָבער דער אָנהייב איז געווען אזא אומבאַדייטנדער, אז סיוועלן נאָך מוזן דורכ־גיין פיל יאָרן ביז די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס וועלן חשק האָבן צו דעקן אונ האָבן מיט וואָס צו דעקן די פאַרפליכטונגען, צו וועלכע דער געזעץ איז זיי מחייב.

רובריק 15. די אייגענע הכנסות דאַרף מען רעכענען פאַר סטאַבילע. די איבעריקע רובריקעס נייטיקן זיך ניט אין פירושים.

א. גאָלדין (פינסק).

אידעראלישן אידעל דער סעקרעטאריאט פון דער בין־אלישער סאקער געזעלשאפט פאר יתומים־פארזארגונג

(1922—1928).

1. אונזער געזעלשאפט איז אנטשטאנען אין אויגוסט 1922, ווען די יתומים־אפטיילונג ביים ד. ד. ק. האט צונויפגערופן די ערשטע קאנפערענץ פון פארשטייער פון די ארטיקע קאמיטעטן פאר יתומים־פארזארגונג. די דעלעגאטן פון דער דאזיקער קאנפערענץ האבן ניט געהאט קיין גרויס חשק אידעראזונעמען די גאנצע ארבעט פון דזשוינט, ווייל ס׳האט געהערשט די אידעראיגונג, אז ווי נאר די אנפירונג מיט דער ארבעט וועט אידעראיזירן צו דער געזעלשאפט, וועט זיך דער דזשוינט צוריקציען, און די גאנצע לאסט וועט פאלן אויף די ארטיקע טוערס. נאר אדאנק דער ענערגישער שטעלונג פון די דזשוינט־פארשטייער און פון אייניקע דעלעגאטן איז געלונגען דורכצופירן דעם באשלוס, אז ס׳וועט געשאפן אן ארטיקע צענטראלע געזעלשאפט פאר יתומים־פארזארגונג, וועמענס אנפירנדיקער ארגאן איז גלייך אויסגעוויילט געווארן. די ערשטע צייט האט דער ניי־אויסגעוויילטער צ.־ק. געארבעט אין דעם ענגסטן קאנטאקט מיט די דזשוינט־פארשטייער, כמעט אונטער זייער אפוטרופסות. ביסלעכווייז אבער ווערט ער אלץ זעלבשטענדיקער, ביז ער נעמט אידער אין זיינע הענט אלע ענינים פון דער ארבעט.

2. אלס זיין ערשטע אויפגאבע האט זיך דער צ.־ק. געשטעלט די פאר־געזעלשאפטלעכונג פון דער גאנצער אקציע. אין ערגעץ כמעט זיינען ניט גע־ווען קיין געווייליקע קאמיטעטן, נאר נאמינירטע דורכן דזשוינט. ס׳וועט אויס־געארבעט ע נארמאלער סטאטוט, און נאך זיין לעגאליזירונג ווערן אומעטום געשאפן אפטיילונגען. די לעצטע ווערבירן מיטגלידער, און ווען זייער צאל איז געווג גרויס, קומען פאר אלגעמיינע פארזאמלונגען, וועלכע ווייל אויס די פארוואלטונגס־ארגאנען. די דאזיקע רעפארם, וועלכע רופט זיך אף גינסטיק אויף דער אנטוויקלונג פון דער ארבעט, לאזט זיך אבער דורכפירן נאר אין א טייל פון ראיאן, נעמלעך אין ביאליסטאקער וואיעוואדסטוו; דער אידערי־קער טייל פון ראיאן, וואס געהערט צו נאוואגרודקער וואיעוואדסטוו און אויך וועלכן דער נייער סטאטוט איז ניט חל, בלייבט ווי ביז איצט ניט דע־מאקראטיזירט. דער דאזיקער צושטאנד דויערט ביזן סוף פון יאר 1924, ווען דער ראיאן באראנאוויטש־סלאנים ווערט אידערגעגעבן צו ווילנער „יעקאפא", און אונזער ארבעט באגרענעצט זיך מיט די ראמען פון דער ביאליסטאקער וואיעוואדסטוו.

3. די וויטערדיקע אויפגאבע פון צ.־ק. איז געווען—פארפעסטיקן די פינאנסיעלע באזע פון די אפטיילונגען. ס׳איז געווען פאר אלעמען קלאר, אז פריער אדער שפעטער, ס׳מוז אבער קומען דער מאמענט, ווען די

אויסלענדישע הילף וועט זיך לגמרי אָפשטעלן, און אויב מיר וועלן ניט באַווייזן ביז יענעם מאָמענט געפינען שטענדיקע און באַדייטנדיקע הכנסה־מקורים, וועט די ארבעט קראַכן. כדי דערצו ניט צו דערלאָזן, ווערן אָנגענומען פאַרשיידענע מיטלען, וועלכע לאָזן זיך איינטיילן אין דריי הויפט־ריכטונגען. די ערשטע באַמיאונגען ווערן געמאַכט אויפן געביט פון פאַרגרעסערן די אָרטיקע הכנסות. ווי ווייט ס׳איז געווען די דעמאָראַליזאַציע פון דער אָרטיקער באַפעלקערונג, וועלכע האָט זיך צוליב פאַרשיידענע סיבות (מלחמה, ספעקולאַציע, פילאַנטראָפישע הילף פון אויסן) אָפּ־געווייגט צו געבן, איז דאָך אַלעמען באַקאַנט. ס׳קומט דעריבער אויס צו מאַכן די גרעסטע אָנשטרענגונגען, כדי צו צווינגען די מער פאַרמעגלעכע יידישע באַפעלקערונג צו דערפילן איר חוב לגבי דעם יידישן יתום־קינד. די הויפט־אויפמערקזאַמקייט ווערט געלייגט אויף דעם מאָנאָפּאָלעכן מיטגלידס־אָפּצאָל. פון צייט צו צייט ווערן פּראָקלאַמירט ספעציעלע אָקציעס אויף צו ווערבירן נייע מיטגלידער, און אין רעזולטאַט באַטרעפט די צאָל מיטגלידער צום 1־טן יולי 1928—5.127. די הכנסה פון מיטגלידס־אָפּצאָל האָט באַטראָפן אין יאָר 1926—43.076.55 זל., אין יאָר 1927 — 52.053.84 זל., אין דער ערשטער העלפט פון 1928 — 27.704.88 זל. גלייכצייטיק ווערט געווען קע איניציאַטיוו פון די אָפּטיילונגען איינצואָרדענען פאַרשיידענע אונטערנעמונגען, זאַמלונגען, פאָר־לעזונגען א. ד. גל., וועלכע פאַרשטאַרקן זייערע מיטלען. אין די יאָרן 1926—1928 שטעלן זיך פאָר די הכנסות פון נדבות און אונטערנעמונגען אויף פאָלגדן אופן:

יאָר	נדבות	אונטערנעמונגען	צוזאַמען
1926 . .	62.864.02 זל.	22.364.08 זל.	85.228.10 זל.
1927 . .	65.579.59 „	31.429.88 „	97 009.47 „
1928 (ביז 1/7)	32.857.08 „	17.242.54 „	50.099.62 „

צוזאַמען מיט די פאַרשיידענע אַנדערע מיטלען, וועלכע זיינען געשאַפן דירעקט דורך די אָפּטיילונגען, באַטרעפן די אייגענע הכנסות: 1925—133.620.41 זל., אין 1926 — 201.228.04 זל., אין 1927 — 251.695.91 זל. און אין דער 1־טער העלפט פון 1928 — 142.463.66 זל.

4. ווי גרויס אָבער ס׳זאָלן ניט זיין אונזערע דערפאָלגן אין פרט פון אָרטיקע מיטלען, וועלן מיר זיי ניט קענען דערברענגען צו אַזאַ הויך, אַז זיי זאָלן אינגאַנצן דעקן אונזערע באַדערפענישן, בפרט נאָך, אַז די דזשוינט־שטיצע האַלט זיך פון יאָר 1926 אין איין פאַרקלענערן. די פראָגע פון באַאָרגן דעם יידישן שוצלאָזן קינד וועט בלייבן אַזוי לאַנג ניט פאַרענטפערט, ביז די מלוכה און זעלבסטפאַרוואַלטונגען וועלן ניט איבערנעמען די זאָרג פאַר זיי. אין דעם פרט איז די לאַגע אין אָנהויב פון אונ׳ער ארבעט געווען זייער א טרויעריקע. קיין מלוכה־שטיצע איז אינגאַנצן ניט געווען; קאָמוניאַלע סובסידיעס האָבן באַ־קומען נאָר אייניקע אַנשטאַלטן, אָבער אויך אין א נישטיקער מאָס, ווייל אויב אַפילו דער אָדער יענער מאַגיסטראַט האָבן שוין באַשטימט אין זיין בודזשעט

אַ נעוויסע סומע, פלעגט זי צוליבן כסדרדיקן פאַלן פון פּוילישן מאַרק פאַר־וואַנדלט ווערן אין גראָשנס.

מיר האָבן אָבער אַנגעהויבן אַ פאַרביטערטן, עקשנותדיקן קאַמף פאַר אונזער אָנערקענונג און אונזערע רעכט, אַ קאַמף, וועלכער איז נאָך ווייט פון זיין זיגרייכן סוף, וועלכער האָט שוין אָבער צו פאַרצייכענען באַדייטנדיקע בצחונות אויף אונזער זייט. מיר וועלן זיך דאָ באַגרענעצן מיט דער כאַראַק־טעריזירונג פון די הויפּט־מאַמענטן פון אָט דעם וויכטיקסטן קאַפּיטל פון אונזער געשיכטע. די גאַנצע אַקציע פאַר אויספולן רעגירונגס־סובסידיעס איז געפירט געוואָרן און ווערט אויך איצט געפירט דירעקט דורכן צ.־ק. די הויפּט־שוועריקייט איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס מען האָט אונז קיינמאָל ניט אָפּגע־זאָגט אין אונזערע רעכט, פאַרקערט, מען האָט ניט געקאַרגט קיין קאַמפּלי־מענטן אויפן חשבון פון אונזער ארבעט בכלל און אונזערע אַנשטאַלטן בפרט, ווען עס פלעגט אָבער קומען צו באַשטימען אַ סובסידיע, פלעגט מען עס מיט כּלערליי תירוצים אָפּשטופן. כּמעט 2 יאָר דויערט אָט די לאָגע, און ערשט אין סוף 1924 פועלן מיר אויס אַ קליינע, אָבער סיסטעמאַטישע שטיצע פאַר אונזערע אַנשטאַלטן. די פריוואַטע פאַרזאָרגונג ווערט אָבער נאָך עד־היום ניט אָנערקענט. אין יאָר 1925 באַטרעפט די רעגירונגס־סובסידיע 4.130 זל., אין 1926 — 7.262 זל., אין 1927 — 11.641 זל. און אין 1928 (ביזן 1־טן יולי) — 5.832 זל.

אויב אין פרט פון רעגירונגס־שטיצע האָט מען געדאַרפט באַקעמפן נאָר די פאַרמאַסקירטע אַנטיסעמיטישע טענדענצן, האָט מען אין פרט פון קאָמונאַ־לער הילף געדאַרפט גובר זיין די כלומרשט „פּרינץ פּיעלע" נעגאַטיווע שטעלונג פון פאַרשיידענע שטאָט־מושלים.

ס'איז אויך אויסגעקומען צו באַקעמפן דעם קנאַפּן באַוואוסטזיין פון אַרמע אָרטיקע טוערס פון דער יתומים־געזעלשאַפט גופא: ס'זיינען געווען אין די שטעטלעך אזעלכע פאַרוואַלטונגען, וועלכע האָבן געהאַלטן, אַז מען טאָר ניט פאַרלאַנגען ביי דער גמינע אָדער מאַגיסטראַט קיין סובסידיע, ווייל מען וועט אויף דעם סמך פאַרגרעסערן די שטייערן. דאָרטן, ווו קיין לאָגיק האָט ניט געהאָלפן, האָט מען געמוזט אָנווענדן רעפּרעסיעס, ביז מען האָט געפּועלט, אַז מען זאָל זיך וועגדן.

לייכטער פאַרהעלטניסמעסיק איז אָננעקומען אויסצופּועלן סובסידיעס דאָרטן, ווו מיר האָבן געהאַט אַנשטאַלטן, אָדער אפילו ווו מיר האָבן ניט געהאַט, אָבער ס'האָבן עקסיסטירט קריסטלעכע אַנשטאַלטן. אַ סך שווערער איז עס געווען אין די איבעריקע שטעט. לאַנגזאַם אָבער זיכער ווערט דער דאָ־זיקער מויער דורכגעבראָכן, און ביי היינטיקן טאָג האָבן מיר שוין ניט קיין איין שטאָט, וועלכע זאָל ניט באַקומען קיין סובסידיעס. אין יאָר 1925 האָבן די קאָמונאַלע סובסידיעס באַטראָפן 71.030.37 זל., אין 1926 — 91.456.65 זל., אין 1927 — 118.251.98 זל. און אין 1928 (ביזן 1.טן יולי) 59.006.34 זל.

5. פאַראַלעל מיט די אַלע באַמיאונגען צו פאַרגעזעלשאַפּטלעכן די ארבעט און געבן איר אַ פעסטן פינאַנסיעלן יסוד, גייט אויך אַ כסדרדיקע ארבעט

אויפן אזוי צו זאגן „אינערלעכן פראָנט", א כסדרדיקע שטרעבונג איר צו מאָדערניזירן און אריינגיסן א פרישן אינהאַלט, אָפטמאָל אפילו איבערגיסן אין נייע פאָרמען. דער תמצית פון אָט דער גאַנצער ארבעט באשטייט אין אָפּ־שוואַכן דעם פילאַנטראָפישן מאָמענט און ארויסרוקן אין פאָדערגרונט דעם פעדאַגאָגיש־דערציערישן. די יתומים־הייזער ווערן באזאָרגט מיט צוגעפאַסטן פעדאַגאָגיש־דערציערישן פערסאָנאַל, ס'ווערט לויט מעגלעכקייטן רעגולירט דאָס אויפנעמען און ארויסלאָזן קינדער פון די אַנשטאַלטן, וועלכע מען באַמיט זיך אויך צו נאָרמאַליזירן אין פרט פון עלטער פון די קינדער. שפּעטער ווערט אויסגעארבעט א געניער רעגולאַמין פון אינערלעכן לעבן פון די אַנשטאַלטן, אין די גרעסערע שטעט ווערן געשאפן אָרטיקע פעדאַגאָגישע ראַטן, וועלכע פירן אָן מיט דער גאַנצער אינערלעך־פעדאַגאָגישער ארבעט פון די אַנשטאַלטן וי אויך פון דער פריוואַטער פאַרזאָרגונג; ביים צ.־ק. ווערט געשאפן א צענט־ראַלער פעדאַגאָגישער ראַט, וועלכער שטייט אין אן ענגן קאָנטאַקט מיט די אָרטיקע פעדאַגאָגישע ראַטן, גיט זיי אָנווייזונגען, אינסטרוקציעס א. ד. גל. א סך אויפמערקזאַמקייט ווערט אויך געלייגט אויף דער סאַניטאַר־היגיענישער זייט.

דער גרעסטער טייל קינדער, וואָס ווערן סובסידירט דורך אונזער געזעל־שאפט, געפינען זיך אין דער אזויגערופענער פריוואַטער פאַרזאָרגונג. די דאָזיקע סיסטעם, וועלכע איז ביי אונז אין לאַנד אייגנעפירט געוואָרן דורכן דזשוינט און ווערט איצט אין דער גאַנצער וועלט אָנערקענט אלס די בעסטע, האָט ליידער צוליב פאַרשיידענע סיבות ניט געגעבן ביי אונז די געווינשטע רעזולטאַטן. מיר מיינען מיט דעם ניט צו זאָגן, אז די קינדער, וואָס זיינען אויסגעוואַקסן אין פריוואַטע הייזער, זיינען ערגערע, פאַרקערט, אין געוויסע הינזיכטן, ווי צ. ב. אין פרט פון זעלבשטענדיקייט און פראַקטישקייט זיינען דאָ די רעזולטאַטן בעסערע ווי אין די אַנשטאַלטן, — אָבער די דאָזיקע סיסטעם האָט זיך ניט געלאָזט ווי גהעריק אַנטוויקלען און ניט געווואונען קיין פאָפּו־לאַריטעט ניט ביי ס'רוב טוערס און אויך ניט ביי די בריטערע שיכטן פון דער באַפעלקערונג און ביי די מאַכט־אָרגאַנען.

גלייך אין אָנהייב פון דער ארבעט האָט דער דזשוינט אויסגעבילדעט ספעציעלע דערציעריסן, וועמענס אויפגאַבע איז געווען אונטערצוהאַלטן א נאָענטן קאָנטאַקט מיט די היימען פון די קינדער; ביי די פאַרוואַלטונגען זיינען געשאפן געוואָרן ספעציעלע אויפזיכטס־סעקציעס, וועלכע האָבן גהאט אן ענלעכן ציל. אָבער — ווי געזאָגט — האָט דאָס אלץ ניט באַוויזן פאָפולער צו מאַכן אָט דעם צווייג פון דער ארבעט. די דאָזיקע אומשטענדן האָבן אונז געצוואונגען זיך צו פארטראַכטן וועגן נייע פאָרמען פון ארבעט אויף דעם געביט, און אזוי ארום זיינען מיר געקומען צום געדאַנק וועגן האַלב־אינטער־נאַטן (טאָג־היימען), ד. ה. אַנשטאַלטן, וואו די קינדער פאַרברענגען נאָר דעם טאָג, באַקומענדיק דערנערונג און גהעריקע אויפזיכט. די דאָזיקע אידעע איז מיט צופרידנקייט אויפגענומען געוואָרן ניט נאָר דורך אונזערע אָפּטיילונגען, נאָר אויך דורך אַנדערע צענטראַלעס. מען איז צוגעטראָטן צו דער אָרגאַניזיר־

הויפט־פֿאַרוואַלטונג און ביורָא־פֿערסָאָנאַל פון דער ביאַליסטָאקער געזעלשאַפֿט פֿאַר יתומים־פֿאַרזאָרגונג.

כ׳זיצן (פון לינקס אויף רעכטס): מ. שאַפּירָא (ביאַליסטאָק), א. לוריָא (ביאַליסטאָק), פרוי ר. ראַבינאָוויטש (ביאַליסטאָק), א. שליאָסבערג (וואַלקאָוויסק), ש. זבענאָוויטש (האָראָדאָק). — ס׳שטייען: נ. לעוו (בוכהאַלטער פון הויפט־ביורָא), ב. אַברַאמאָוויטש (גראָדנע), י. סאָלאָוויטשיק (גראָדנע), מ. ראָזענבערג (בעלסק), א. דאַמעראָצקי (פֿאַרוואַלטער פון הויפט־ביורָא).

[ס׳פעלן: פֿאַרויצער פון דער הויפט־פֿאַרוואַלטונג שדוי, א. גומענער, וויצע־פֿאַרזיצער י. סוכאָווילענסקי (גראָדנע) און מ. שייקעוויטש (וואַלקאָוויסק)].

אַרבעט, און ביי היינטיקן טאָג פונקציאָנירן שוין 2 האַלב־אינטערנאַטן (אין וואַלקאָוויסק און סאָקאָלקע), און 3 אַנדערע (אין ביאַליסטאָק, גראָדנע און קרינקי) געפינען זיך אין סטאַדיע פון אָרגאַניזירונג.

6. איינער פון די וויכטיקסטע געביטן פון אונזער אַרבעט, וועלכן ס׳איז געשענקט גרויסן כּוח, איז דער פּראָבלעם פון קינדער. ניט זייענדיק צופרידן מיט דעם אופן פון לערנען די קינדער אַ פּאָר ביי פּריוואַטע מייסטערס, שטרעבן מיר פון אָנהויב אָן אייַנצואָרדענען אַ גרעסערע צאָל קינדער אין פּראָפעסיאָנעלע לערן־אַנשטאַלטן. היות די צאָל פון אַזעלכע אַנשטאַלטן איז אין אונזער ראַיאָן זייער קליין, פאַרנעמען מיר זיך — אַליין אָדער צוזאַמען מיטן „אָרט" — מיט שאַפן לערן־וואַרשטאַטן. אַזוי אַרום זיינען אַנטשטאַנען לערן־וואַרשטאַטן פּאַר דאַמען־שניידעריי אין וואָלקאָוויסק און קרינקי, אַ זאָקן־וואַרשטאַט אין ביעלסק, אַ סטאָלער־וואַרשטאַט אין ביאַליסטאָק. צוזאַמען מיט „אָרט" שאַפן מיר אין ביאַליסטאָק אַ לערן־וואַרשטאַט פאַר שוסטעריי, וועלכער ווערט אָבער שפּעטער ליקווידירט צוליבן פעלן פון אַ פּאַסיקן אינסטרוקטאָר, ווי אויך לערן־וואַרשטאַטן פאַר דאַמען־שניידעריי, וועלכע ווערן שפּעטער פאַרוואַנדלט אין אַ האַנטווערקער־שולע פאַר מיידלעך.

ווי אַזוי ס׳וואָקסט די צאָל קינדער אין די פּראָפעסיאָנעלע שולן, באַוויזן פאָלגנדע ציפּער: אין יאָר 1924 האָבן זיך געלערנט אין האַנטווערקער־שולן און וואַרשטאַטן 22 קינדער, אין 1925 — 69 קינדער, אין 1926 — 92 קינדער, אין 1927 — 102 קינדער און אין 1928 (ביזן 1/7) — 105 קינדער. בסך־הכל לערנען זיך אַ פּאָר צום 1־טן יולי 1928 — 323 קינדער.

7. כּדי צו פאַרבעסערן דעם געזונט־צושטאַנד פון די שוואַכערע קינדער, שיקן מיר זיי אַרויס יעדן זומער אין די קאָלאָניעס פון „טאָז" (געוו. „אָזע"), ווי אויך אין דער צענטראַלער קאָלאָניע פון פאַרבאַנד אין ציבקאָצינעק. פון יאָר 1927 הייבן מיר אָן צו שאַפן אייגענע האַלב־קאָלאָניעס (ביאַליסטאָק, גראָדנע), אין יאָר 1928 שאַפן מיר די ערשטע אייגענע קאָלאָניע אין וואָלקאָוויסק. אין דעם יאָר געניסן פון די קאָלאָניעס און האַלב־קאָלאָניעס 262 קינדער און פון דער הייל־קאָלאָניע אין ציבקאָצינעק 20 קינדער. ס׳געלינגט אונז אויך דאַמאָלט צו באַקומען ספּעציעלע אַסיגנירונגען פון דער וואָיוואָדסטוע אין דער גרויס פון 1.200 זל.

8. אַ געהעריקן אָרט אין אונזער אַרבעט פאַרנעמט די פּראָפּאַגאַנדע, ווי אומעטום ווערט זי אויך ביי אונז געפּירט אין אַ מונדלעכער און שריפּטלעכער פאָרם. די ערשטע באַשטייט אין מיטינגען, רעפּעראַטן און פאָרלעזונגען וועגן די פראַגן פון קינדער־שוץ, די צווייטע — אין פאַרשפרייטן דעם געדרוקטן וואָרט אין פאַרשיידענע פאָרמען. אין די שטעט, וואו ס׳איז פאַראַן אַן אייגענע פּרעסע, ווערט זי אויסגענוצט צו נאָטיצן, באַריכטן, אַרטיקלען א. ד. גל. פון צייט צו צייט גיבן מיר אַרויס ספּעציעלע אויפרופן צו דער באַפעלקערונג. צלייך ווי ס׳הייבט אָן דערשיינען דער זשורנאַל „דאָס קינד", פאַרשפרייטן מיר אים אין אַ פּאָר הונדערט עקזעמפלאַרן, פון אַפּריל 1927 גיבן מיר אַרויס אַן

אייגענעם זשורנאל „פאַרן יידישן קינד", וועלכער הערט אויף צו דערשיינען אין יאַנואַר 1928, וועז דער פאַרבאַנד הויבט אָן ארויסצוגעבן זיין זשורנאל „דאָס שוצ־לאָזע קינד". ביים צ. ק. וועלט געשאַפן א פעדאַגאָגיש־דערציערישע ביבליאָטעק, מיט וועלכער ס׳באַנוצן זיך דער דערציערישער פּערסאָנאַל און די טוערס.

9. צום 1־טן יולי 1928 ציילט אונזער געזעלשאַפט 28 אָפּטיילונגען מיט 247 פאַרוואַלטונגס־מיטגלידער און 5.127 מיטגלידער־צאָלערס. בס״ה ווערן געשטיצט 868 קינדער, פון זיי 516 אין פריוואַטער פאַרזאָרגונג און האַלב־אינטערנאַטן און 352 אין אינטערנאַטן. 433 קינדער געפינען זיך ביי קרובים און 83 ביי פרעמדע, 694 קינדער באַזוכן שולן און 323 לערנען א פאַך. פאַר דער גאַנצער צייט פון אונזער אַרבעט זיינען זעלבשטענדיק געווען 147 קינדער. ס׳זיינען פאָרגעקומען 5 ראַיאָן־צוזאַמענפאָרן. אונזער הויפּט־פאַרוואַלטונג האָט פאָלגנדיקן צוזאַמענשטעל: פאָרזיצער—אַדוו. א. גומענער, וויצע־פאָרזיצער—ה׳ י. סוכאָווליאַנסקי (גראָדנע), קאַסיר — פרוי ר. ראַבינאָוויטש (ביאַליסטאָק), סעקרעטאַר — ה׳ מ. ראָזענבערג (ביעלסק). מיטגלידער: ה״ה אַבראַמאָוויטש (גראָדנע), סאָלאָוויטשיק (גראָדנע), שלאָסבערג (וואָלקאָוויסק), שייקעוויטש (וואָלקאָוויסק), לוריע (ביאַליסטאָק), שאַפּירא (ביאַליסטאָק), זבענאָוויטש (האָראָדאָק) און בזשאָזע (לאָמזשע), פאַרוואַלטער פון הויפּט־ביורא איז—א. דאָמאַראַצקי.

אונטערציענדיק א סך־הכל פון אונזער 6־יאָריקער טעטיקייט, קענען מיר פעסטשטעלן: מיר האָבן באַווייזן פאַר דער צייט צו שלאָגן טיפע וואָרצלען אין דעם באָדן פון דער אָרטיקער געזעלשאַפטלעכקייט. מיט אונזער טעטיקייט האָבן מיר פאָפולאַריזירט צווישן די בריי־טערע שיכטן די אידעע פון א מאָדערנער ראַציאָנעלער קינדער־פאַרזאָרגונג בכלל און יתומים־פאַרזאָרגונג בפרט; מיר האָבן דורכגעבראַכן די וואַנט ביי די מאָסגעבנדיקע מאַכט־אָרגאַנען און— דער עיקר — מיר האָבן גערעטעוועט פאַר דער געזעלשאַפט צענדליקער און הונדערטער מיטגלידער, וועלכע וואָלטן אַנדערש פאַר איר פאַרלאָרן געגאַנגען. גרויס איז די אָפּגעטאָנענע אַרבעט, אָבער נאָך גרעסער זיינען די אויפגאַבן אויף להבא. די ראַמען פון דער אַרבעט דאַרפן פאַרברייטערט ווערן און אַרומגענומען אַלע שוצלאָזע און פאַרוואָרלאָזטע יידישע קינדער, דער קאַמף פאַר אונזער אָנערקענונג און פאַקטישע גלייכבאַרעכטיקונג דאַרף דערפירט ווערן ביז צו זיין זיגרייכן סוף — צו א פולער אויסהאַלטונג דורך דער מלוכה און קאָמונאַלע אָרגאַנען, די נעץ פון קינדער־אינסטיטוציעס דאַרף פונאַנדערגעבויט ווערן, און נאָך א סך אַנדערע און וויכטיקע אויפגאַבעס דאַרפן אויסגעפירט ווערן, אָבער דאָס וועט מעגלעך זיין נאָר ביי איין תנאי — ווען די לאָסט פון דער אַרבעט וועט פאַלן ניט אויף יחידים, נאָר בריי־טערע מאַסן פון דער יידישער באַפעלקערונג, וועלכע זיינען אין דעם דערפאָלג פון דער דאָזיקער אַרבעט בלוטיק פאַראינטערעסירט, וועלן איר מיט אַלע זייערע כוחות און מעגלעכקייטן אונטערשטיצן. אַריינציען אָט די דאָזיקע מאַסן און זיי אקטיוויזירן פאַר אונזער אַרבעט איז אויך איינע פון די וויכטיקסטע פראָבלעמען פון נאָענטן עתיד.

א. דאָמאַראַצקי.

ווילנער שטאָטישער יתומים־קאָמיטעט.

גרינדונג. דער ווילנער שטאָטישער יתומים־קאָמיטעט איז געגרינדעט געוואָרן אין אָקטאָבער 1921 יאָר. ביז יולי 1927 יאָר איז דער קאָמיטעט נאָך ניט געווען לעגאַליזירט און האָט זיך געהאלטן ביי דער ווילנער יידישער קהילה; אין יולי 1927 יאָר איז דער יתומים־קאָמיטעט לעגאַליזירט געוואָרן אַלס זעלבשטענדיקע געזעלשאַפט.

אָרגאַניזאַציע. דער קאָמיטעט פון דער געזעלשאַפט באַשטייט פון: 1. אַ ראַט פון 33 פערזאָנען, וועלכער איז פאַרטיילט אויף 3 סעקציעס: א) ווירטשאַפט־סעקציע, ב) קולטור־סעקציע, ג) פינאַנס־סעקציע. 2. פאַרוואַלטונג פון 15 פערזאָנען: פרוי ז. לעוואַנדע (פאָרזיצערין) פרוי י. וויגאָדסקא (וויצע־פאָרזיצערין), ה' א. קרוק, (וויצע־פאָרזיצער), פרוי ד. געראַזאָן (נאמן), פרוי א. לעווין (סעקרעטאַרין); פרוי ט. שעמיאָוויטש, פרוי מ. פאַגער, פרוי ר. ריוואוש, פרוי ארוך, פרוי ל. דעסלער, פרוי א. אייסורָוויטש, פרוי ראָם, פרוי פערגאַמענט, פרוי אוצעכאָווסקא, ה' ראָזנהויז.

אַלגעמיינער איבערבליק. אויף דעם 1־טן אוגוסט 1928 יאָר זיינען דורך דער געזעלשאַפט סובוועניציאָנירט געוואָרן ס״ה 517 יתומים; פון זיי אין אַנשטאַלטן — 302 און אין פריוואַטער אויפזיכט 215 קינדער. יינגלעך 259; מיידלעך 258. לויטן עלטער טיילן זיך די קינדער: ביז 7 יאָר 74; פון 7 ביז 14 — 311; איבער 14 יאָר 132, ס״ה 517 יתומים. די געזעלשאַפט שטיצט פאָלגנדיקע יתומים־הייזער:

1.	תלמוד־תורה (יינגלעך)	122	קינדער
2.	יתומים־הויז פאר מיידלעך	63	"
3.	אחיעזר „בית אליהו״ (מיידלעך)	24	"
4.	גאָלדע מאַרקס (22 יינגלעך און 33 מיידלעך) .	55	"
5.	זויג־קינדערהיים (22 יינגלעך און 16 מיידלעך)	38	"

בס״ה 302 קינדער.

אַלגעמיינע בילדונג. 298 יתומים לערנען זיך אין פאָלגנדיקע שולן:

תלמוד־תורה . . .	130	קינדער
חדרים	1	"
יידיש שולן	96	"
העברעאישע שולן . .	48	"
מיטלשולן	20	"
פריוואַט	3	"

בס״ה 298 יתומים.

פּאַך־בילדונג. מלאכה לערנען זיך 162 יתומים, פון זיי אין פּאַך־שולן 65 און בייַ פּריוואַטע מייסטער 97. די געזעלשאַפט האַלט אויס אויף איר חשבון 2 ווערשטאַטן, וואו ס׳לערנען זיך שניידעריי אונטער דער אָנ־פּירונג פון אינסטרוקטאָרן 40 יתומים, פון זיי 20 יינגלעך אין שניידעריי־וואַר־שטאַט פון תלמוד־תורה און 20 מיידלעך אין שניידעריי־וואַרשטאַט פון יתומים־הויז פּאַר מיידלעך.

זומער־קאָלאָניעס. אין משך פון זומער האָט די געזעלשאַפט געשיקט אין זומער־קאָלאָניעס:

אין	זומער־קאָלאָניע	פון	„טאָז"	ווילנע	.	.	.	12	יתומים
„	„	„	צ. ב. ק.		.	.	.	22	„
„	„	„	ציעכאָצינעק	פון פּאַרבאַנד	.	.	.	9	„
בס״ה								43	יתומים.

אויסער דעם זיינען געשיקט געווארן דורך אונזער געזעלשאַפט אין די האַלב־קאָלאָניעס פון „טאָז" אין ווילנע 22 קינדער.

מעדיצינישע־הילף. יעדער יתומים־הויז האָט אַ דאָקטאָר, וועלכער ערטיילט מעדיצינישע הילף די יתומים פון אַנשטאַלט. אַלע פּרי־וואַטע סובוועניאָנירטע קינדער באַקומען דורך דער געזעלשאַפט אומזיסטע מעדיצינישע הילף פון דאָקטוירים־ספּעציאַליסטן, ווי אויך אומזיסטע מעדיקאַמענטן.

נ. וואַפּנער.

אייניקע ציפער וועגן דער יתומים־אַרבעט פון די צענטראַלעס אין קאָנגרעס־פּוילן, מערב־גאַליציע און „יעקאָפּאָ".

גענוע ארטיקלען וועגן דער יתומים־אַרבעט אין די דאָזיקע צענט־ראַלעס זיינען געווען געדרוקט אין די פּריערדיקע יאָרגענג פון אונזער לוח. דאָ ברענגען מיר די אַלגעמיינע ציפער וועגן דעם מצב פון דער אַרבעט אין די דריי צענטראַלעס צום 1־טן יולי 1928.

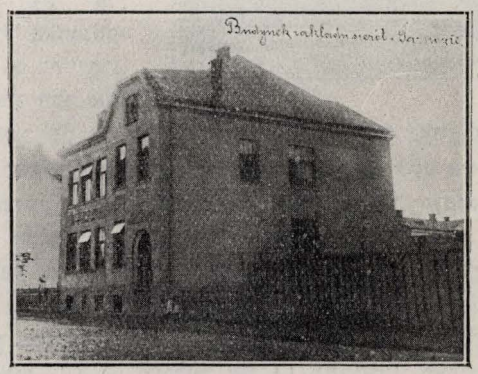
„יעקאָפּאָ". אין ווילנער און נאָוואָגרודקער וואָיעוואָדסטוועס געפינען זיך אונטער דער אויפזיכט פון די קאָמיטעטן און קאָמיסיעס 2.031 יתומים, פון זיי אין פּריוואַטער אויפזיכט — 1.876 און אין 5 אַנשטאַלטן (אַשמענע, לידע, איוויע, סלאָנים און נאָוואָגרודאָק) — 155. די הויפּט־אַרבעט פון דער צענטראַלע — איז אויסבילדן די עלטערע קינדער (515) אין אַ פאַך און דער וויכטיקסטער אויפּטו פון אָט דער אַרבעט איז דאָס אַריבערפּירן קין־דער (333 פּאַר די גאַנצע צייט) פון די פּאַרוואָרלאָזטע פּראָווינץ־שטעטלעך קיין ווילנע, וואָס זיי ווערן פּאַרפּולקאָמט בייַ פּאַרשיידענע פּאַכן אין פּראָפּע־סיאָנעלע שולן און בייַ מייסטערס. פּאַר די גאַנצע צייט, וואָס די אַרבעט ווערט געפּירט, האָבן געענדיקט דעם פּאַך און זיינען געווארן זעלבשטענדיק 648

קינדער. די צאָל קינדער, וואָס לערנען זיך בײַ אַ פּאָך צום סוף יאָר 1928 אין ווילנע, פון די אַריבערגעפירטע פון דער טיפער פּראָווינץ, דערגרייכט בײַז 150.

קראַקאָוו. די קראַקאָווער צענטראַלע באַזאָרגט 725 יתומים, פון זיי 628 אין פּריוואַטער אויפזיכט און 97 אין אַנשטאַלטן (קראַקאָוו, טאַרנאָוו און זשעשאָוו). אַ פּאָך לערנען זיך 208 קינדער, פּאָר די גאַנצע צייט זיינען זעלבשטענדיק געוואָרן 198 קינדער און ס׳זיינען אַריבערגעפירט געוואָרן אין גרעסערע פּונקטן צוליב פּאָך־בילדונג — 87 קינדער.

קאָנגרעס־פּוילן. די צענטראַלע פון קאָנגרעס־פּוילן האָט נאָך לוואָוו (37) יתומים אין די אַנשטאַלטן גייט זי אויפן ערשטן אָרט, הגם לויט דער צאָל אַלגעמיינער צאָל יתומים, וואָס זי פאַרזאָרגט (1.913) גייט זי, נאָך לוואָוו (3.199), ראָווּנע (2.286) און „יעקאָפּאָ״ (2.031), אויפן פערטן אָרט. דאָס כאַראַקטעריסטישסטע פּאָר איר אַרבעט איז טאַקע, וואָס די ווייט־גרעסטע צאָל יתומים פאַרזאָרגט זי ניט דורכן וועג פון פּריוואַטער אויפזיכט, נאָר דורך אַנשטאַלטן. פון די 1.913 יתומים, וואָס געפינען זיך אונטער איר שוץ, זיינען אין אַנשטאַלטן גאַנצע 1.460. אַ פּאָך לערנען זיך 512 יתומים. פּאָר די גאַנצע צייט זיינען געוואָרן זעלבשטענדיק 192 און זיינען אַריבערגעפירט געוואָרן אין גרעסערע פּונקטן צוליב פּאָך־בילדונג — 56 יתומים.

געוויינערע אַנאַליזן וועגן דעם כאַראַקטער און די אופנים פון דער אַרבעט פון די אייגענע צענטראַלעס געפינען זיך אין ווייטערדיקן אַרטיקל וועגן דער „אינעווייניקסטער סטרוקטור פון דער אַרבעט פון די צענטראַלעס״.

יתומים־הויז אין טאַרנאָוו.

נייע בנינים פון יתומים־הייזער.

ו. יתומים־הויז אין שעדלעץ.

אין משך פון די לעצטע פֿאָר יאָר איז פֿאַרענדיקט געוואָרן דער גרויסער בנין פון שעדלעצער יתומים־הויז, וועלכער איז פֿאָראויסגעזען פֿאַר 120 קינ־דער. צוליב די באַגרענעצטע בודזשעט־מעגלעכקייטן האָבן זיך אין יאָר 1928 געפונען אין יתומים־הויז נאָר 84 קינדער.

דער חודשדיקער בודזשעט פון בית־יתומים באַטרעפט 4.500—5.000 זל. און איז געזיכערט בלויז אויף א העלפט, וועלכע וועט געדעקט דורך דעם מאַגיסטראַט און דער יידישער קהלה. דער רעשט — די אַנדערע 50 פּראָצ. פון בודזשעט, איז קיינמאָל ניט געוואָרן געזיכערט און צוליב דעם איז אַנטשטאַנען א באַדייטנדער דעפיציט, וועלכער באַטרעפט צום 1־טן אָקטאָבער 1928 בערך 20.000 זלאָטעס.

זומער 1928 איז אייגעאָרדנט געוואָרן א קאָלאָניע פֿאַרן גאַנצן יתומים־הויז, אַזוי אַז דער בנין איז במשך פון די זומער־חדשים געווען געשלאָסן און צוזאַמען מיטן גאַנצן פּערסאָנאַל און ווירטשאַפט איז אלץ אַריבערגעטראָגן געוואָרן אויפן דאַרף. דער רעזולטאַט איז געווען זייער א גוטער. די קינדער האָבן צוגענומען אין וואָג צו 2 און 4 קילא.

עס פּראָיעקטירט זיך צו עפענען אין יאָר 1929 אן אייגענעם וואַרשטאַט פאַר טריקאָטאַזש־ און זאָקן־אויס־אַרבעטונג בכדי די מיידלעך זאָלן זיך אין יתומים־הויז גופא אויסלערנען א פאַך.

די אינסטיטוציע אונזערע עקסיסטירט שוין 24 יאָר. ליידער פעלן די באַריכטס־מאַטעריאַלן פון א ריי יאָרן. פון יאָר 1916 איז דער אַר־כיוו געזאַמלט. במשך פון די יאָרן 1916—1928 זיינען געוואָרן זעלבשטענדיק 74 קינדער, און כמעט אלע זיינען שוין אויפן בריין וועג פון לעבן.

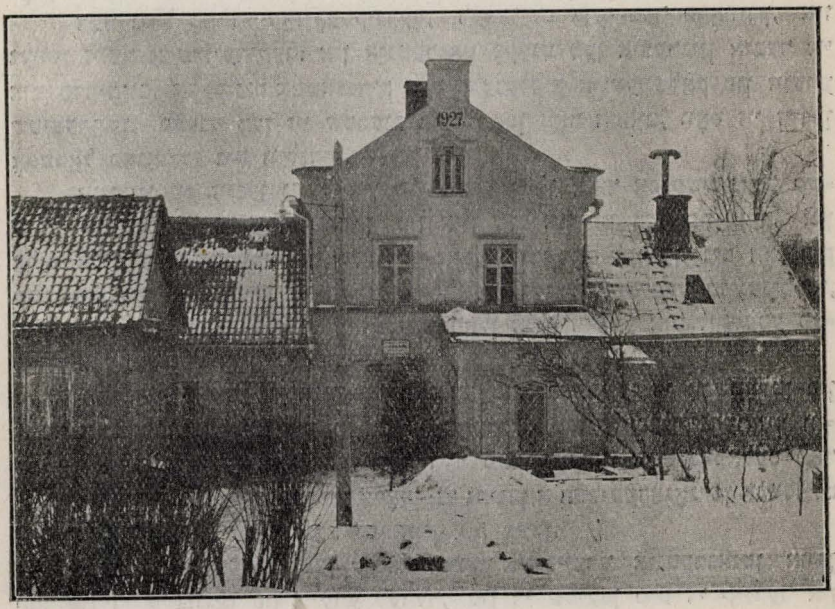
די סטאַטיסטישע ידיעות וועגן די 84 קינדער פון יתומים־הויז צום 1־טן אָקטאָבער 1928 זיינען פאָלגנדע: 1) יינגלעך—48, מיידלעך—36; 2) גאַנצע יתומים—17, האַלבע יתומים—67; 3) פון די האַלבע יתומים זיינען אָן א פאָטער—58, אָן א מוטער—9; 4) פאָרשול־עלטער—10, אין שולן—53, ביי א פאַך—21; די קינדער באַזוכן פאָלגנדע שולן: פּאָווישעכנע—10 (מיידלעך), תלמוד־תורה—25 (יינגלעך), תרבות—16 (5 יינגלעך און 11 מיידלעך), פאָלקסשול—2 (מיידלעך), פאַך־שולן אין וואַרשע (2 יינגלעך און 2 מיידלעך).

ב. ראָטענבערג.

2. יתומים־הויז אויפן נאָמען פון גאָלדע מאַרקס אין ווילנע

(אייגענער הויף פון ווילנער שטאָטישן יתומים־קאָמיטעט).

דער בית־יתומים אויפן נאָמען פון „גאָלדע מאַרקס" איז געגרינדעט גע־ווָארן אין יאָר 1917 אין דער צייט פון דער דייטשער אָקופאַציע דורך דעם ה' קאָמערציען־ראַט געאָרג מאַרקס פון קעניגסבערג אויפן נאָמען פון זיין פאַר־שטאָרבענער פרוי גאָלדע מאַרקס. אין יאָר 1927 איז אויך ה' געאָרג מאַרקס געשטאָרבן און זיינע קינדער שטיצן נאָך דעם יתומים־הויז פון צייט צו צייט.

אין יאָר 1928 האָט זיך דער בית־יתומים אַריינגעקליבן אין נייעם, אייגענעם בנין אויף פּאָלאַצקער גאַס 5, וועלכער איז געקויפט געוואָרן אין יאָר 1927 און איז גרינטלעך רעמאָנטירט געוואָרן. דער בנין געפינט זיך אויף אַ גרויסן הויף מיט אַ פרוכט־גאָרטן און זייער אַ שיינער, מאָלעריישער פער־ספעקטיוו אויף די וויליע און אַרומיקע געגנט. דער בית־יתומים שטעלט פאָר מיט זיך בייַ היינטיקן טאָג איינעם פון די בעסטע אַנשטאַלטן אין שטאָט ווילנע.

פאַר די לעצטע אָנדערהאַלבן יאָר זיינען נאָך אויסגעבויט אָדער געקויפט געוואָרן בנינים פאַר יתומים־אַנשטאַלטן אין פאָלגנדע שטעט: טשענסטאָכאָוו; לאָמזשע; פינסק (אַ הויז אויף אַ בורסע); ראָווונע (אַ בית־יתומים און אַ בורסע); סורקא; וואויניללאָוו; ניי־סאָנדז; אָטוואָצק; דאָמבראָוויץ און סטאָלין.

דער הייל־פעדאַגאָגישער אַנשטאַלט אין אָטוואָצק.

I.

דער פאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פאַר יתומים־פאַרזאָגונג אין פוילן, וועלכער האַלט אויס אין זיינע אַנשטאַלטן איבער 4.300 יתומים און גיט שוץ איבער 12.700 יתומים האָט ניט איינמאָל באַקומען אָנקלאָגעס מצד די אָנפירער פון די יתומים־אַנשטאַלטן, אַז אייניקע קינדער קענען זיך ניט איינלעבן מיט די איבעריקע, דעמאָראַליזירן די קינדער און שטערן דעם נאָרמאַלן לעבן פון אַנשטאַלט. די דאָזיקע קינדער זיינען געווען אָדער גייסטיק אָפגעשטאַנען אָדער האָבן געהאַט אַן אויסגעשפראָכן־פסיכאָפאַטישן כאַראַקטער.

דער גורל פון די דאָזיקע קינדער, דערהויפט אויף דער פראָווינץ, איז געווען זייער א טרויעריקער: אין אינטערנאַט פלעגט מען איבערגיין איבער זיי צום סדר־היום, אָדער ניט אָפּשאַצנדיק דעם קרענקלעכן אונטערשלאַק פון זייערע שטיפעריייען, פלעגט מען זיי שטרענג באַשטראָפן פאַר חטאים, וואָס זיי זיינען אָפטמאָל באַגאַנגען ניט ווילנדיק.

אַווי ווי עס זיינען ניטאָ קיין ספעציעלע שולן פאַר אָפּגעשטאָנענע קינדער, פלעגט מען זיי אַרויסוואַרפן פון איין שול און פון דער צווייטער, און אַרומוואַנדערנדיק עטלעכע יאָר, פלעגן זיי איבערריייסן דאָס לערנען, ניט האָבנדיק קיין שום פאַך אין האַנט. זיי פלעגן אויסווואַקסן געזעלשאַפטלעכע טויגעניכטסן, און די לאַסט אויסצוהאַלטן זיי פלעגט פאַלן אויף זייערע אומגליקלעכע פאַמיליעס, עוועטועל אויף די קהלות.

וועלנדיק כאָטש טיילווייז פאַרהיטן דערפון, באַפריייען די אַנשטאַלטן פון זייער א שווערן באַלאַסט און העלפן די דאָזיקע אומגליקלעכע קינדער זיך וויעס־איז אייניצוארדענען אין לעבן, האָט דער פאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אין פוילן באַשלאָסן צו גרינדן א היל־פעדאַגאָגישן אַנשטאַלט אין אָטוואָצק, אין די ערשטע צייטן אויף 50 בעטן.

די קינדער פלעגט מען קוואַליפיצירן אין זייערע אינטערנאַטן אויפן סמך פון די מיינונגען פון זייערע לערער, פון די שמועסן מיט די קינדער און פון די פסיכאָלאָגישע מעטאָדן לויט ביינעס פערמאַן. מען פלעגט אין פרינציפ ניט אָננעמען קיין קינדער מיט אַן אינטעליגענץ נידעריקער פון 0,4, אַרויסגייענדיק פון שטאַנדפונקט, אַז א טיף־אָפּגעשטאַנענע קינד איז ניט בכח זיך אויסצולערנען א פאַך און פאָדערט גיכער קוראַציע אין אַן אַנשטאַלט. דער ציל, אָבער, וועלכן עס האָבן געהאַט אין אויג די גרינדער און די פאַרוואַלטער פון אַנשטאַלט, איז באַשטאַנען דערין, אַז די קינדער ביי א געהעריקער דערציאונג און פראָפעסיאָנעלער אויסבילדונג, ווי אויך דורך דערציאונג אין א ספעציעלער שול, זאָלן זיך וויניקסטנס טיילווייז קענען אייגאָרדענען אין לעבן.

די בנינים פון אינטערנאַט, פריש אָפּגערעמאָנטירטע, מאַכן זייער א גוטן איינדרוק מיט זייער פיינער אויסערלעכקייט. צווישן בעדער דערלויבן אייגצוהאַלטן די רייניקייט, דערהויפט א דאַנק די טושן.

אין געביט פון אינטערנאַט (וועלכער האָט אַרום זיך 4 מאָרג וואַלד) איז פֿאַראַן אַ שולבנין מיט 3 אָפּטיילונגען, וואו די למודים ווערן געפֿירט אויף יידיש, לויט דער פּראָגראַם פון די ספּעציעלע שולן אין וואַרשע. דער צווייטער שולבנין, וואָס באַשטייט פון 4 צימערן, נעמט אין זיך אַריין די וואַרשטאַטן פֿאַר שוסטעריי, קאָשיקעס־פּלעכטעריי, וועש און האַנטאַרבעס פֿאַר קליינע קינדער.

צוויי באַזונדערע בנינים דינען אַלס דירה פֿאַרן דאָקטאָר, פֿאַרוואַלטער פון אַנשטאַלט און פֿאַרן אינטערנאַט.

דער פֿערסאָנאַל פון אַנשטאַלט באַשטייט פון א פֿאַרוואַלטער א פֿאַכמאַן און פון אַן אינסטרוקטאָר פון דער ספּעציעלער שול, וועלכע קומען כסדר צופֿאָרן פון וואַרשע, וויי אויך, אויפן אָרט, פון א דאָקטאָר־פֿאַרוואַלטער, אַן אינטערנאַט, 3 דערציערינס, וועלכע ערפֿילן גלייכצייטיק די פונקציעס פון לערערינס, 1 לע־רער און צוויי מייסטערס: א שוסטער און א קאָשיק־מאַכער. מיט דעם וועשערי־וואַרשטאַט פירט אָן איינע פון די לערערינס.

די קינדער, וואָס ווערן רעקרוטירט פון גאַנץ פוילן, קען מען איינטיילן אויף עטלעכע הויפּט־גרופּן:

1) גייסטיק־אָפּגעשטאַנענע, אָן פּסיכאָפּאַטישע אייגנשאַפֿטן.
2) גייסטיק־אָפּגעשטאַנענע מיט א גרויסן פּסיכאָפּאַטישן באַלאַסט.
3) פּסיכאָפּאַטן מיט נאָרמאַלער אינטעליגענץ.
4) קינדער, וועלכע עס איז שווער צו דערציען, אָן בולטע פּסיכאָפּאַטישע אייגנשאַפֿטן, וועלכע פאָדערן אָבער אַן אינדיווידועלע באַהאַנדלונג. אַלע קינ־דער, אויפן סמך פון דעם דורכגעפֿירטן עקזאַמען, זיינען איינגעטיילט געוואָרן אויף געהעריקע גרופּן און אָפּגעגעבן אין שול.

די קינדער זיינען דאָס רוב געווען אין עלטער פון 8—15 יאָר.

די קינדער זיינען פֿאַרטיילט געוואָרן אויף גרופּן אויך אויפן סמך פון א קערפּערלעכער אונטערזוכונג און זיינען אָנגעטרויט געוואָרן די מייסטערס אין די וואַרשטאַטן.

דער גאַנצער פֿערסאָנאַל איז איינשטימיק געקומען צום באַשלוס, אַז די דערציאונגס־סיסטעם דאַרף זיך שטיצן אויף דער וויי גייענדיקסטער אינדיווי־דואַליזירונג, אויף וועקן ביי די קינדער די בעסטע אינסטינקטן, אָפּעלירנדיק צו זייער אַמביציע און פּאָזיטיוון פֿאַרשטאַרקנדיק כסדר זייער געפֿיל פון אייגענעם ווערט און מהות.

וועלכע רעזולטאַטן האָט געגעבן די דאָזיקע סיסטעם, וואָס שטיצט זיך אויף דעם צוטרוי און גלויבן אין קינד, זאָגאַר אין אָפּגעשטאַנענסטן און ערגסטן? די קינדער פלעגן קומען צו אונז פֿאַרביטערטע, פיינדלעך געשטימטע, נעגאַטיוויסטישע. אין משך פון די ערשטע צוויי חדשים פלעגן מיר כסדר אָנ־טרעפֿן אויף אַנטיגעזעלשאַפֿטלעכע אינסטינקטן.

די קינדער פלעגן ניט וועלן פֿאָלגן, זיין פויל, ניט וועלן ארבעטן, האָבן ליב געהאַט אויסצוהאַקן די שויבן, פֿאַרניכטן בלומען, ווען אויף זיי פלעגט

אָנפאַלן אַ כּעס, פלעגן ניט האָבן צו קיינעם קיין צוטרוי און אַרומטראָגן זיך מיט חשדים.

אין משך פון עטלעכע וואָכן האָט זיך די שטימונג בײַ די קינדער פול־שטענדיק געביטן, די מילדע, געדולדיקע און גלייכצייטיק ענערגישע האַלטונג פון די לערער פלעגט געווינען די אַלגעמיינע אָנערקענונג פון די קינדער, וועלכע האָבן זיך שטאַרק צוגעבונדן צו די באַזונדערע דערציער. עס האָט זיך געשאַפן דיסציפלין, וועלכע האָט ערלויבט אייַנצופירן דיזשורן פון די קינדער אין אינטערנאַט, אין די וואַרשטאַטן און אין שול. די קינדער זײַנען אַ גאַנצן טאָג באַשעפטיקט און ראַמען אויף אַלע בנינים אונטער דער אויפזיכט פון די דערציער; אינדערפרי גייַען זיי אין שול, נאָכמיטאָג פון 3 ביז 7 האָבן זיי פרײַ־פעסיאָנעלע למודים.

דער געדאַנק פון פראָפעסיאָנעלער אויסבילדונג האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר געלונגען אין יעדער הינזיכט. מיר האָבן פעסטגעשטעלט, אַז זאָגאָר די קינדער, וועלכע זײַנען פולשטענדיק אומפּאַיק צו שול־למודים, אַרבעטן אין די וואַרשטאַטן מיטן גרעסטן אינטערעס און מיט אויפריכטיקער פרייד.

אַ פופצניאָריקער ייִנגל, וואָס קען ניט ציילן ביז 10, לייגט ניט שלעכט זוילן אויף שטיוול.

אַ 16־יאָריק מיידל, אַ פולשטענדיקע אַנאַלפאַבעטין, האָט זיך אויסגע־לערנט שטובּיקע ווירטשאַפט און מיט גרויס חשק אַרבעט זי אין דער נייטעריי. דיזעלבּיקע מיידל האָט זיך אין איר אינטערנאַט אין משך פון 8 יאָר ניט אויס־געלערנט שיילן קאַרטאָפל. אין שוסטערשן וואַרשטאַט האָבן די ייִנגלעך אונטער דער אָנפירונג פון מייסטער אויפגענייט 33 פּאַר נייַע שיך. אין קאָשיקעריי־וואַרשטאַט איז פאַרקויפט געוואָרן קאָשיקעס און טשעמאָדאַנעס פאַר 124 זל. אין וועשעריי־וואַרשטאַט האָבן זיך 6 מיידלעך שוין אויסגעלערנט גוט נייַען אויף אַ מאַשין און די איבעריקע האָפֿן. עס ווערט אָנגענומען אַרבעט פון שטאָט.

די וואַרשטאַטן זײַנען טעטיק פון יוני 1928. דאָס וויכטיקסטע איז אָבער, וואָס די קינדער זײַנען שטאָלץ מיט די רעזולטאַטן פון זייער אַרבעט און באַקומען מער גלויבן אין די אייגענע כוחות.

בײַ די דאָזיקע פסיכאָפאַטן — אָט בײַ די קינדער, וואָס געווינטלעך שלאָגט מען זיי אומבּרחמנותדיק און מען באַהאַנדלט צום ערגסטן, האָבן מיר געפונען זייער פיל געפיל און סובטעלישקייט, און דעריבער טאָקע קוקן מיר אויף דער צוקונפט מיט פיל גלויבן.

די אַרבעט איז זייער אַ שווערע, אָבער דער הייפל אידעאישע לערער, וואָס האָט געמען אויף זיך די ראָלע צו דערציען די אָפּגעשטאָנענע קינדער, איז פול מיט התלהבות און צוטרוי.

אין דער דאָזיקער אַרבעט שיינען פאַר די לערער און דערציער די ווער־טער, וואָס וואָלטער האָט אַמאָל געשריבן: „יעדער מענטש ברענגט מיט זיך גוטע און שלעכטע זיטן. דער גאַנצער קונץ באַשטייט דערין אויסצוגעפינען די

בוטע זיטן". נאָך א גרעסערער קונץ איז אויפצוועקן דעם געדאַנק אין אַן אָפּ־
געשטאַנענעם, פּאַרנאַכלעסיקטן קינד, אויפמונטערן אים צו טעטיקייט, מאַכן
אים סאיק צו אַרבעט און אומקערן אים דער געזעלשאַפט אַלס נוצלעכן
מענטשן.

ד"ר זאָפיאַ ראָזענבלום.

II.

אין דער הינזיכט פון לערנען זיינען די קינדער איינגעטיילט אויף 3
בולטע גרופּן און אין זעלטענערע פאַלן זיינען מיר אויך געצוואונגען אָנצוווענדן
שטרענג־אינדיווידועלע בילדונג.

ווען מיר וואָלטן געוואָלט אין דערציאונגס־הינזיכט איינטיילן די קינדער
אויף גרופּן לויט די טיפּן, וואָלטן מיר באַקומען 35 פאַרשיידענע גרופּן, וואָרים
אַזויפיל האָבן מיר קינדער.

די פראַגע ווי צו דערציען אונזערע קינדער איז אפשר נאָך שווערער, ווי
די פראַגע, ווי זיי צו לערנען. אויף איינער פון די ערשטע פאַרזאַמלונגען איז
באַטראַכט געוואָרן די פראַגע, ווי דאַרף מען רעאַגירן דערויף, ווען א קינד
פאַרשולדיקט זיך, צי דאַרף מען באַלויבן פאַר גוטע אויפפירונג און באַ־
שטראָפן פאַר שלעכטע, און וואָס פאַר א שטראָף.

מיר האָבן פאַרשטאַנען, אז שלעכטע מעשים פון קינדער קומען אַרויס
אומבאַוואוסטזיניק, אז די קינדער האַנדלען אונטערן איינפלוס פון אויפרעגונג,
אז מען מוז מיט אַלע כוחות ניט דערלאָזן צו חטאים, ווייל די עברות פון איין
קינד ווירקן אויף אַנדערע און רעגן זיי אָן צו אַנאַלאָגישע מעשים.

אָבסערווירנדיק אונזערע קינדער, האָבן מיר באַשלאָסן קודם כל צו ווירקן
אויף דער פסיכיק פון די קינדער, וועלכע האָבן לויט אונזער מיינונג קאַליע
געמאַכט די הארמאָניע און באַשוועריש די אַרבעט.

די פאַרשיידנאַרטיקייט פון די נאָר וואָס דערמאָנטע קינדער האָט אונז גע־
צוואונגען צו באַהאַנדלען יעדן פון זיי אויף אָן אַנדער אופן. די רעזולטאַטן פון
דער אַרבעט זיינען געווען אויסגעצייכנטע. אָן אויפמערקזאַמער אָבסערוואַטאָר
וועט באַמערקן א גרויסע ענדערונג אין דער האַלטונג פון די קינדער, און
זאָגאָר אין זייער אויסערלעכן אויסזען. אַלע האָבן זיי זיך באַרואיקט, לעבן
בשלום צווישן זיך, זיך צוגעווויינט צו דער אַטמאָספערע פון אינטערנאַט, זיינען
פרייליך, לוסטיק. די ענדערונג אין דער אויפפירונג פון אַלע קינדער האָט
אַרויסגערופן די האַנדלונג פון די דערציער, וועלכע פלעגן אָפט פלומרשט ניט
לייגן קיין אַכט אויף די חטאים פון די קינדער, און מיט זייער האַלטונג גע־
צוואונגען די קינדער צו אַנאַליזירן זייערע אייגענע מעשים.

א קאָלאָסאַלן אייגדרוק האָט געמאַכט אויף די קינדער און געווירקט
אויף דער אויסבילדונג פון זייער כאַראַקטער די עקסקורסיע קיין וואַרשע. די
גרויסע שטאָט, די גרויסע באַוועגונג, דער אָנקום און אָפּפאָר פון די אַראָפּלא־
נען, דער זאָאָלאָגישער גאָרטן, דאָס אַלץ, וואָס זיי האָבן ביז דאַן ניט געזען,
האָט זיי געגעבן א מאַסע אייגדרוקן, זיי אַנטציקט און גערירט. בכלל האָבן

די עקסקוריעס, וועלכע די קינדער האָבן דורכגעמאַכט זייער פיל בעת די זומער־חדשים, געשפילט אַ גרויסע ראָלע, אַלס מעכטיקער דערציאונגס־פאַקטאָר.

אַדאַנק דעם, וואָס די קינדער האָבן זיך באַרואיקט, האָבן מיר געקענט אָרגאַניזירן אַ חברשן קרייזל, וואָס האָט פאַרגעזעלשאַפטלעכט די קינדער, פאַר־לייכטערט דאָס צוזאַמענלעבן און צוזאַמענארבעט. די למודים אין דער שול זיינען אין די זומער־חדשים פאַרקירצט געוואָרן. זיי האָבן געדויערט בלויז פון 8 ביז האַלב 11. די איבעריקע צייט איז געווידמעט געוואָרן די אויספלוגן.

די לעקציעס זיינען געפירט געוואָרן לויט אַ פון פריער דורך די לערער אויסגעארבעטער פראָגראַם. די קינדער האָבן געארבעט מיט גרויס פאַראינטע־רעסירונג, באַארבעטנדיק דאָס אלץ, וואָס זיי האָבן אָבסערווירט.

עס איז ניט געווען קיין קינד, וואָס זאָל גלייך נאָכן גלעקל ניט אַריינגיין אין קלאַס. די פרילינג־פראָגראַם האָט אַריינגענומען דאָס וועקן זיך פון דער נאַטור צום לעבן און די גאַנצע ארבעט פון לאַנדווירט און גערטנירער.

די פראָגראַם פון דער זומער־ארבעט איז באַשטאַנען פון: 1) אַ סינטעז פון די גאָרטן־ארבעטן, 2) די נויטוועגדיקע באַדינגונגען פאַר דער אַנטוויקלונג פון די געוויקסן, 3) דער ציל פון האָדעוועון די געוויקסן, 4) פאַרגלייכן די געוויקסן פון זייער גאָרטן מיט די געוויקסן פון דעם גאָרטן, מיט וועלכן אַ גערטנירער פירט אָן און מאַכן דערפון די געהעריקע אויספירן, 5) די לאָנקע און דער הייס־שניט, 6) דער פעלד און דער שניט, 7) דער וואַלד און די יאַגדעס, פּאָזימקעס און שוואַמען.

די וויניקער אָפּגעשטאַנענע קינדער האָבן אָנחוק די אַלגעמיינע טעמעס באַארבעט פאָלגנדיקע: 1) די נויטוועגדיקייט פון פראָפעסיאָנעלער צוגרייטונג, 2) די פלאַנמעסיקייט און אויסדויער אין דער ארבעט, 3) די קענזייטיקע אָפּהענגיקייט פון מענטשן, און די אינריכטונגען, וואָס פאַרלייכטערן דאָס צוזאַמענלעבן.

בכלל איז פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז די קינדער האָבן געמאַכט גרויסע פאָרשריטן, וואָס עס האָט זיך אויך אָפּגעשפיגלט אין דער ארבעט אין די וואַר־שטאַטן. בכלל איז שווער אָפּצוטיילן דאָס לערנען פון דערציען: איז דאָך אונזער ציל — אונטערריכטנדיק דערציען, און דערציענדיק אונטערריכטן. דער גאַנצער טאָג פון קינד, הגם צעטיילט אויף פארשיידענע מינים באַשעפטיקונג, איז איין שנור פון דעם קינדס ארבעטן, מיטן ציל עס צוצוגרייטן צו אַ זעלבשטענדיקן לעבן. די פריידיקע אַטמאָספערע פון אינטערנאַט גיט דערביי די מעגלעכקייט צו דערפירן דעם קינד צו אַ גייסטיקן גלייכגעוויכט.

אין מיין באַריכט האָב איך גענומען אין אַכט די ארבעט פון די דערציער. ווען מיר אַנאַליזירן אָבער אלע סיבות, וועלכע האָבן געווירקט אויף דער ענ־דערונג פון כאַראַקטער פון די קינדער, קענען מיר ניט פאַרבייגיין די זייער וויכטיקע באַדייטונג פון די באַדינגונגען, אין וועלכע דאָס קינד געפינט זיך איצט. זוניק און ליכטיק צימערן, אידעאַל־היגיענישע לעבנס־באַדינגונגען, ראַציאָנעלע און געזונגדע דערנערונג, דאָס פאַרבראַכן אויף דער פרישער לופט האָבן אין אַ גרויסער מאָס מיטגעהאָלפן אויף צו דערגרייכן די איצטיקע רעזולטאַטן.

בעלא אוּערבאַך.

ה כנסה פון דער יתומים־וואָך 1928

צענטראלע	סומע	%
1. קאָנגרעס־פוילן . .	10.487.02	19,4
2. ביאליסטאָק . .	5.698.42	10,5
3. ווילנע שטאָט . .	3.234.53	5,9
4. יעקאָפאָ . . .	3.372.89	6.2
5. פינסק (ניט איינגעאָרדנט)	—	—
6. ראָוונע . . .	4.036.31	7,5
7. לוואָוו . . .	22.878.—	42,2
8. קראקאָוו . . .	4.519.09	8,3
בסך־הכל . .	54.226.26	100

סובוענצן פון יידישע קהלות אויף יתומים־פאַרזאָרגונג

(אין יאָר 1927).

	זלאָטעס	
1. וואַרשע . . .	75.000	(אויף אייגענע שנשטאָלטן)
2. " . . .	10.200	(סובוועוצן)
3. לאָדז . . .	40.000	
4. שעדלעץ . . .	6.550	
5. וולאָצלאָווק . .	1.500	
6. קיעלץ . . .	750	
7. סאָסנאָוויעץ . .	500	
8. הרובישאָוו . .	1.650	
9. קאָליש . . .	2.500	
10. לובלין . . .	20.000	
11. ראָדאָם . . .	1.200	
12. גראיעווא . .	500	
13. אָסטראָוויעץ . .	200	
14. טשאַרטקאָוו . .	2.100	
15. בראָדי . . .	900	
16. זלאָטשעוו . .	1.500	
17. וויעליטשקא . .	300	
18. אָסטיניץ . . .	240	
19. רזשעשאָוו . .	1.100	
20. ליסקא . . .	800	
21. סובאלק . . .	15.240	
22. דעמביצע . .	600	
23. דראָהאָביטש .	3.000	
24. ראָהאָטין . .	1.200	
25. אָבערטין . .	400	
26. קאָלוש . . .	600	

דער בודזשעט פון פאַרבאַנד און די שווערע מאַטעריעלע לאַגע פון די יתומים־צענטראַלעס אין פוילן.

דעם 1־טן נאָוועמבער 1928 איז פאָרגעקומען אין ווארשע דער ערשטער אַלגעמיינער צוזאַמענפאָר פון פאַרבאַנד לויט זיין נייעם סטאַטוט.

אויף דעם דאָזיקן צוזאַמענפאָר איז פאָרגעלייגט געווארן פון געזעראַל־סעקרעטאַר פון פאַרבאַנד מ. שניאורסאָן א רייכער מאַטעריאל וויגן מצב פון דער יתומים־אַרבעט אין פוילן אין דער פאָרם פון א געניויעם שריפטלעכן באַריכט וועגן דער טעטיקייט פון פאַרבאַנד פון 1־טן אַפּריל 1924 ביזן 1־טן יולי 1928 מיט א גרויסער צאָל טאַבעלן, ציפער און דאַטן, ווי אויך א געניו־אויס־גאַרבעטן בודזשעט פאַר די 15 חדשים פון 1־טן יאַנואַר 1929 ביז דעם 1־טן אַפּריל 1930 (לויט דער נייער רעגירונגס־פאָראַרדענונג וועלכע דער בודזשעט־יאָר גערעכנט פון דעם 1־טן אַפּריל ביז דעם 1־טן אַפּריל).

דער בודזשעט וועלכע געטיילט אויף א נאָרמאַלן אָדער געווייגלעכן און ספּעציעלן, און איז פון צוזאַמענפאָר איבערגעגעבן געווארן דעם פלענום פון הויפּט־ראַט פון פאַרבאַנד.

דער פלענום האָט אויסגעווייזלט א ספּעציעלע קאָמיסיע (די פאַרוואַלטערס פון די צענטראַלעס און פון פאַרבאַנד), וועלכע האָט אויך אירע זיצונגען דעם 14־טן און 15־טן נאָוועמבער 1928 פעסטגעשטעלט דעם געווייגלעכן בודזשעט פ"ן די צענטראַלעס פאַר די 15 חדשים אין דער גרויס פון 6.644.300 זלאָטעס (און פון פאַרבאַנד אויף 619.000 זלאָטעס), אויף וועלכן די צענטראַלעס האָבן א פאָראויסגעזעענעם דעפיציט ביז 2.000.000 זלאָטעס.

דאָס געלט וועט מוזן געשאַפן ווערן, כדי אָנצוהאַלטן די גרויסע אַרבעט און ניט לאָזן פאַלן די יתומים־אַקציע.

די לאַגע וועלכע נאָך באַזונדערס שווער און געפערלעך דורכדעם, וואָס דער דזשוינט האָט פון 1־טן יאַנואַר 1929 אינגאַנצן אָפּגעשטעלט (אין א וועלכער ניט איז רעגלמעסיקער פאָרם) זיין שטיצע אויף דעם נאָרמאַלן און געווינלעכן בודזשעט פון דער יתומים־פאַרזאָרגונג און פון אים קענען דערוואַרט ווערן געוויסע קלענערע סומעס נאָר אויף ספּעציעלע צוועקן פון צייט צו צייט.

ס'פאַרבלייבט אויף אַזא אופן אין איר גאַנצער גרויזאַמקייט די דרינגענדע אויפגאַבע ווי אַזוי צו דעקן דעם גרויסן דעפיציט, וועלכער אַנטשטייט שוין נאָכדעם, ווי ס'איז געזומען געווארן אין באַטראַכט די אַלע מעגלעכע פאַרגרעסערונגען מצד די קאָמונאַלע אינסטיטוציעס און רעגירונג און די מאַקסימאַלע הכנסה אין הינזיכט פון אָרטיקע מיטלען ביי א באַפעלקערונג, וואָס איז, אויסגעשפּט און אויסגעמאַטערט.

ס׳מוזן, אַלזאָ, אָנגעשטרענגט ווערן אַלע מעגלעכקייטן, כדי פון איין זייט ערפאָלגרייך דורכצופירן די צענטראַלע זאַמל־אַקציע פון פאַרבאַנד אין פוילן (ז. זייט 59—60) און פון דער אַנדער זייט באַמיען זיך צו דערגרייכן א גע־וויסע גענלט־שטיצע פון אויסן.

צו דעם לעצטן צוועק איז באַשלאָסן געוואָרן צו שיקן א דעלענאַציע פון יתומים־פאַרבאַנד אין די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע.

אין דער ערשטער רייַ פּאָרט אַרויס קיין אַמעריקע אַלס דעלענאַט מיט די אָנגעפענע צוועקן דער גענעראַל־סעקרעטאַר פון יתומים־פאַרבאַנד מ. שניאורסאָן.

יתומים־פאַרזאַרגונג.
סטאָלערײַ־ווערשטאַט אין ביאַליסטאָק.

יתומים־פאַרזאַרגונג.
די פערמע אין דראָהאָביטש.

צו דער אינעווייניקסטער סטרוקטור פון דער יתומים-ארבעט.

I. אלגעמיינע צאָל יתומים. פריוואטע אויפזיכט און אנשטאלטן.

%/0 = פּאַרהעלטעניש.

1 יולי 1928.

צענטראלעס	אלגעמיינע צאָל יתומים	%/0	פריוואטע אויפזיכט	%/0	אן אויפזיכט	%/0
1. קאָנגרעס-פוילן	1913	100	453	23,6	1.460	76,4
2. ביאליסטאָק	868	100	516	65,9	352	34,1
3. ווילנע-שטאָט	517	100	215	41,5	302	58,5
4. יעקאָבּא	2.031	100	1.876	92,3	155	7,7
5. פינסק	1.240	100	860	69,5	380	30,5
6. ראָווע	2.286	100	2.030	88,8	256	11,2
7. לוואָוו	3.199	100	1.805	56,4	1.394	43,6
8. קראָקאָוו	725	100	628	86,6	97	13,4
בסך-הכל	12.779	100	8.383	65,6	4.396	34,4

II. פּאַך-בילדונג. אלגעמיינע צאָל יתומים. %/0 = פּאַרהעלטעניש.

1 יולי 1928.

צענטראלעס	אלגעמיינע צאָל יתומים	%/0	אן פּאַך-בילדונג	%/0 פּאַך-קינדער
1. קאָנגרעס-פוילן	1913	12,9	512	26,7
2. ביאליסטאָק	868	8,1	323	37,2
3. ווילנע-שטאָט	517	4,1	162	31,3
4. יעקאָבּא	2.031	13,0	515	25,3
5. פינסק	1.240	10,1	402	32,4
6. ראָווע	2.286	18,3	727	31,8
7. לוואָוו	3.199	28,5	1.131	35,3
8. קראָקאָוו	725	5,0	208	28,6
בסך-הכל	12.779	100	3.980	31,2

III. צאָל קינדער אין פּאַך־עלטער. צאָל קינדער, וואָס לערנען אַ פּאַך. %0 = פּאַרהעלטעניש.

1 יולי 1928.

צענטראַלעס	צאָל קינדער אין פּאַך־עלטער	לערנען אַ פּאַך	%
1. קאָנגרעס־פּוילן	639	512	80,1
2. ביאליסטאָק	430	323	75,1
3. ווילנע־שטאָט	213	162	76,0
4. יעקאַפּאָ	1.010	515	50,0
5. פּינסק	667	402	60,3
6. ראָווגע	753	727	96,5
7. לוואָוו	1.157	1.131	97,7
8. קראקאָוו	248	208	84,0
בסך־הכל	5.117	3.980	77,7

IV. פּאַך־בילדונג. זעלבשטענדיק־געוואָרענע קינדער פּאַר די גאַנצע צייט (41/2 יאָר).—%0 = פּאַרהעלטעניש.

צענטראַלעס	צאָל קינדער אין פּאַך־עלטער	צאָל קינדער וואָס האָבן אַ פּאַך אין 1 יולי 1928	צאָל קינדער וואָס האָבן אַ פּאַך	%	צאָל קינדער וואָס לערנען אַ פּאַך
1. קאָנגרעס־פּוילן	192	512	704	13,0	192	5,6
2. ביאליסטאָק	147	323	470	31,3	147	4,3
3. ווילנע־שטאָט	114	162	276	41,3	114	3.4
4. יעקאַפּאָ	648	515	1.163	55,7	648	19,0
5. פּינסק	488	402	890	54,8	488	14,3
6. ראָווגע	490	727	1.217	40,3	490	14,3
7. לוואָוו	1.140	1.131	2.271	50,2	1.140	33,3
8. קראקאָוו	198	208	406	48,7	198	5,8
בסך־הכל	3.417	3.980	7.397	46,2	3.417	100

די טעטיקייט פון דזשוינט אין דער גאַנצער וועלט

(אויסגאַבן פאַר די יאָרן 1927 און יאַנואַר—יוני 1928).

1928 (יאַנואַר-יוני)	1927	
דאָלאַרן	דאָלאַרן	
131.503.50	530.773.44	קינדער- און יתומים-פאַרזאָרגונג
49.400.00	194.091.56	מעדיצינישע הילף
83.309.42	72.968.22	אלגעמיינע הילפס-ארבעט
8.439.47	50.837.84	הילף פאַר היימלאָזע
10.815.57	28.963.53	הילף פאַר עמיגראַנטן
19.731.53	8.500.00	פראָפעסיאָנעלע בילדונג
—	42.584.03	קולטורעלע טעטיקייט
37.899.39	212.099.38	גמילות-חסדים-קאַסעס
—	33.800.00	הילף פאַר ארבעטסלאָזע
—	15.417.56	באַקלייַדונג און הילף אויף פּסח
22.511.26	43.567.91	קאַנסטרוקטיוו ארבעט
3.763.41	23.657.51	פאַרשיידענע הילפס-אקציעס
855.060.16	2.229.326.08	הילף אין רוסלאַנד
1.222.433.71	3.495.587.06	בסך-הכל

לויט איינצלנע לענדער פאַרטיילן זיך די אויסגאַבן אויף פאָלגנדן אופן:

1928 (יאַנואַר-יוני)	1927	
דאָלאַרן	דאָלאַרן	
188.203.15	461.408.76	פאַרשיידענע לענדער
179.165.40	804.852.22	פוילן
855.060.16	2.229.326.08	רוסלאַנד
1.222.433.71	3.495.587.06	בסך-הכל

חוץ די אויבנאָנגערופענע פונקציאָנעלע אויסגאַבן האָט נאָך דער דזשוינט געגעבן סובוועניצן פאַרשיידענע געזעלשאַפטן, ווי „אָרט" א. א.

אויפן יאָר 1929 זיינען די אויסגאַבן פאַר פוילן דערפירט צו א מינימום. שוין אין ערשטן האַלב יאָר 1928 זיינען די אויסגאַבן שטאַרק פאַרקירצט געוואָרן. די סובוועניץ פון דזשוינט פאַר יתומים-פאַרזאָרגונג אין פוילן איז

אין א וועלכער ניט איז רעגלמעסיקער פאַרם אויפן יאָר 1929 אינגאַנצן אָפּגע־
שטעלט געוואָרן, וואָס עס מאַכט נאָך שווערער דעם ביטערן קאַמף פון פאַר־
באַנד און פון די צענטראַלעס פאַר די עקסיסטענץ און צופאַסונג צום לעבן פון
די פיל טויזנטער יתומים, וואָס זיי פאַרזאָרגן, ביי די גרעסטע אָנשטענגונגען
פון די אָרטיקע כחות און מיטלען, וועלכע זיינען בײַ גאָר אויסגעשעפט.

DR. BORIS D. BOGEN

ד״ר ב. באָגען

האָט אָנגעפירט מיט דער אלגעמיינער הילפס־טעטיקייט פון
דזשוינט אין פוילן אין די שווערע יאָרן 922 —1919.

DR. JOSEPH A. ROSEN

ד״ר יוסף ראָזען

הויפט־ייִדישער פון אגרא־דזשוינט, פירט אָן מיט דער
ייִדישער קאָלאָניזאַציע אין רוסלאַנד מצד דעם ד. ז. ק.

די טעטיקייט פון דער „פונדיישן"

(1927—1928).

אין יאָר 1927 און אין דער ערשטער העלפט פון 1928 האָט די „פונדיישן" פאָרגעזעצט די אונטערשטיצונג פון די יידישע קאָאָפעראַטיוון אין פאָלגנדע אַכט לענדער: בולגאַריע, עסטלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, עסטרייך, פוילן, רומעניע (אַלט־רומעניע, בעסאַראַביע, בוקאָווינע, טראַנסילוואַניע) און טערקיי.

די פינאַנציעלע אונטערשטיצונג פון דער „פונדיישן" איז באַשטאַנען אין געבן קרעדיטן אויף זייער קליינע פּראָצענטן פאַר קרעדיט־קאַסעס, פּראָדוצירן־און ווּאוינונגס־קאָאָפעראַטיוון. אויף דעם צוועק האָט די „פונדיישן" פון 1־טן יאַנואַר ביזן 31־טן דעצעמבער 1927 אַרויסגעגעבן 517.943 דאָלאַר און פון 1־טן יאַנואַר ביזן 30־טן יוני 1928 — וויטערדיקע 206.793 דאָלאַר, צוזאַמען אַלזאָ פאַר די אָנדערהאַלבן יאָר 724.736 דאָלאַר. די קרעדיטן פון דער „פונדיישן" זיינען צום גרעסטן טייל פאַרווענדעט געוואָרן אויף פאַרגרעסערן די אומזאַץ־מיטלען פון די קאָאָפעראַטיוון געזעלשאַפטן. אין א קלענערן טייל פאַלן זיינען די קרעדיטן באַשטימט געוואָרן אויך אויף ספּעציעלע צוועקן: אין בעסאַראַביע, וואו זייער פיל יידישע לאַנדווירטן זיינען מיטגלידער פון די קאָאָפעראַטיוון, האָט די „פונדיישן" אַרויסגעגעבן ספּעציעלע קרעדיטן אויף פינאַנסירן דעם פאַראַאָריקן שניט. אויסערדעם האָט די „פונדיישן" דורך א ספּעציעלן קרעדיט געהאָלפן די בעסאַראַבער לאַנדווירטן אויסצוקויפן און צו באַקומען אַלס אייגנטום דעם באָדן, וואָס איז זיי צוגעפאַלן אויפן סמך פון דער אַגראַר־רעפאָרם. אין ליטע האָט די „פונדיישן" מיט דער הילף פון קרעדיטן מעגלעך געמאַכט די דרינגענד־נויטווענדיקע פּלאַנמעסיקע רעאָרגאַניזאַציע פון די פאָלקס־בענק. אין פוילן האָבן די וויניקער באַמיטלטע קאַסעס באַקומען ספּעציעלע קרעדיטן אויף אייגנקויפן זיך געלטשרענק און איינשאָפן זיך לאָקאַלן.

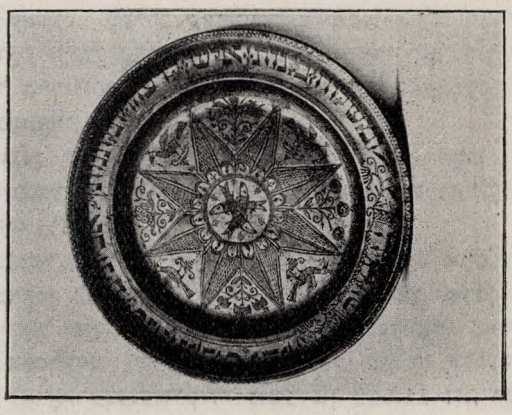
וויטער האָט די „פונדיישן" אין אייניקע לענדער, וואו די קאָאָפעראַטיוון זיינען נאָך ניט גענוג גרויס אין צאָל און ניט גענוג שטאַרק פינאַנציעל, גע־געבן געווּיסע סומען די יידישע קאָאָפעראַטיוון פאַרבאַנדן און אַזוי אַרום זיי מעגלעך געמאַכט און פאַרלייכטערט וויטער צו פירן זייער נוצלעכע אַרבעט און עוועַנטועל זי צו פאַרבריייטערן.

א חוץ די קרעדיטן פאַר די קאָאָפעראַטיוון האָט זיך די „פונדיישן" אויך אַקטיוו פאַרנומען מיט העלפן די קרעדיט־קאָאָפעראַטיוון מיט ראַט, אינסטרוא־רונג אין אינספּעקציע אין בולגאַריע און רומעניע האָט די „פונדיישן" מיטגע־האָלפן בייַ דער גרינדונג פון נייַע קאָאָפעראַטיוון, און די נייַ־געגרינדעטע האָט זי געגעבן אָרגאַניזאַטאָרישע הילף. אין ליטע איז אַדאַנק די באַמיאונגען פון דער „פונדיישן" אַוועקגעשטעלט געוואָרן ווי געהעריק די שוין אויבנדערמאָנטע רעאָרגאַניזאַציע פון די קאַסעס.

פון דער פאָלגנדער טאַבעלע קען מען זען די צאָל פון די קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע די „פונדיישן" האָט געגעבן קרעדיטן און די צאָל מיטגלידער פון די דאָזיקע קאָאָפּעראַטיוון:

לאַנד	31 דעצעמבער 1926		31 דעצעמבער 1927		30 יוני 1928	
	קרעדיט-קאָאָפּ.	פּראָדוצירנדע	קרעדיט-קאָאָפּ.	פּראָדוצירנדע	קרעדיט-קאָאָפּ.	פּראָדוצירנדע
בולגאריע . .	—	—	1	367	1	590
עסטלאנד . .	1	69	1	65	1	70
לעטלאנד . .	20	10.403	21	10.952	21	11.146
ליטע . .	84	23.357	83	22.966	86	23.297
עסטרייך . .	1	1.186	1	1.374	1	1.430
פוילן . .	321	114.544	372	148.116	458	174.190
רומעניע:						
אלט-רומעניע .	14	10 575	19	15.854	26*	19.066*
בעסאראביע .	40	27.166	40	28.877	40	30.069
טראנסילוואניע** .	4	—	5	—	7	—
טערקיי** . .	3	—	3	—	3	—

*) צום 31-טן יולי 1928. **) די קאָאָפּעראַטיוון אין טראַנסילוואניע און אין טערקיי פונקציאָנירן אלס אקציען-געזעלשאפטן. די קאָאָפּעראַטיוון אין טראַנסילוואניע האָבן צוזאַמען אין ערשטן האלב-יאָר 1928 — 5.247 הלוואות אין דער אלגעמיינער סומע פון 38.770.555 לעי. און די 3 קאסעס אין טערקיי, 1.763 הלוואות אויף א סומע פון 230.777 טערקישע פונט.

(בערסטעס מוזיי פון ווארשע)

די טעטיקייט און אַנטוויקלונג פון די ג"ח-קאַסעס אין פוילן

צום 1-טן אוגוסט 1927 האָבן עקסיסטירט גמילות-חסדים-קאַסעס אין שטעט און שטעטלעך, וואו ס'וואוינען 79,6 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידישער שטעטישער באַפעלקערונג אין פוילן.

ביים עפענען ג"ח-קאַסעס אין יאָר 1927 איז געגעבן געוואָרן די בכורה די שטעט, אין וועלכע ס'עקסיסטירן ניט קיין קאַאָפּעראַטיוועַ בענק, וואו די ג"ח-קאַסעס זיינען די אייניקע אינסטיטוציע, וואָס באַדינען מיט קרעדיט די יידישע באַפעלקערונג. אין יאָר 1927 זיינען איינגעשלאָסן געוואָרן 278 קאַסעס, פון זיי אין שטעט, וואו סגעפינען זיך ניט קיין קאָאָפּעראַטיוועַ בענק — 168 קאַסעס.

פון דעם 1-טן יאַנואַר 1928 ביזן 1-טן יולי 1928 זיינען איינגעשלאָסן געוואָרן נאָך 11 נייע קאַסעס, און דאָס נאָך פון די, וועלכע האָבן זיך געווענדעט נאָך פּאַרן 1-טן אוגוסט 1927.

זינט ס'איז אָפּגעשטעלט געוואָרן דאָס רעגיסטרירן פון נייע קאַסעס, האָבן זיך געגרינדעט אין פּאַרשיידענע שטעטלעך אין פוילן נאָך 124 נייע קאַסעס, וועלכע זיינען דורכן דזשוינט ניט איינגעשלאָסן געוואָרן צוליבן מאַנגל אין פּאָנדן. דאָס אייניקע, וואָס מ'האָט געקענט טאָן פּאַר די דאָזיקע קאַסעס איז דאָס מיטהעלפן זיי צו לעגאַליזירן, ארויסשיקן פּאַרשיידענע אָנווייזונגען און אינסטרוקציעס, ווי אויך אָנווייזונגען ווי צו פירן די ביכער פון דער קאַסע.

אין משך פון 1927 יאָר האָט דער דזשוינט אַסיגנירט פּאַר די קאַסעס 212.560 דאָלאַר און אין משך פון ערשטן האַלבן יאָר 1928 — 33.613 דאָלאַר.

די סומעס, וועלכע זיינען ארויסגעגעבן געוואָרן אין יאָר 1928, באַציען זיך נאָר צו די קאַסעס, וועלכע האָבן ניט באַקומען צוליב פּאַרשיידענע סיבות די געלטער, וואָס זיינען פּאַר זיי אַסיגנירט געוואָרן נאָך אין די יאָרן 1926 און 1927, ווייל קיין נייע געלטער זיינען פּאַר די ג"ח-קאַסעס אין יאָר 1928 ניט באַשטימט געוואָרן.

די זאַמלונגען פון אָרטיקע און אַנדערע קוועלן האָבן אין יאָר 1927 אויסגעמאַכט די סומע פון 1.499.470 זל. און אין דעם האַלבן יאָר 1928 — די סומע פון 611.090 זלאָטעס.

דער אייגענער קאַפּיטאַל פון די 482 קאַסעס האָט אויפן 31-טן דעצעמבער 1927 באַטראָפן 1.497.403 זל. און אין משך פון האַלבן יאָר 1928 איז דער גרונט-קאַפּיטאַל פון די קאַסעס פּאַרגרעסערט געוואָרן מיט 376.761 זל., צוזאַמען אַלוֹן באַטרעפט דער גרונט-קאַפּיטאַל פון די קאַסעס די סומע פון 1.863.142 זל. (אָראָפּרעכענענדיק די סומע פון 11.022 זל., וועלכע האָבן זיך פּאַרקלענערט ביי א טייל קאַסעס).

גרונט־קאָפּיטאַל פון די ג"ח־קאַסעס

(אין זלאָטע).

צענטראַלעס	צום 31־טן דעצעמבער 1927	צוואוואקס פּאַרן האַלבן יאָר 1928	אָפּצאָלונגען אין 1928	מצב אויפן 1־טן יולי 1928
1. קאָנגרעס־פּוילן	1.187.423	257.736	9.439	1.435.720
2. יעקאַפּאַ (ווילנער און גאָוואָ־				
גרודקער וואיעוו.) .	116.853	39.152	397	155.608
3. מזרח־גאַליציע	107.779	39.835	894	146.720
4. מערב־גאַליציע	85.348	40.038	292	125.094
ס"ה .	1.497.403	376.761	11.022	1.863.142

די ברוטאָ־זאַמלונגען אין 1927 זיינען געווען פאַרהעלטנismעסיק גרעסער אייִדער אין דעמזעלבן פּעריאָד פון האַלבן יאָר 1928. די גרויס פון דער געסאָ־סומע, וועלכע איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין גרונט־קאָפּיטאַל, איז אָבער ניט קלענער אייִדער אינדעמזעלבן פּעריאָד פון 1927. דאָס דערקלערט זיך דער־מיט, וואָס אין יאָר 1927 זיינען נאָך דורך פאַרשיידענע קאָמיטעטן אַרויסגע־געבן געוואָרן געלטער אויף פאַרשיידענע פּאָרמען שטיצע, באַזונדערס אין וואַרשע, וואָס האָט באַטראַפן בייִ 20 טויזנט זל. מאָנאָטלעך. אין יאָר 1928 זיינען די אַלע סומעס, וועלכע זיינען אייִנגעפלאָסן אין די קאָמיטעטן און זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן אויף שטיצע, ניט אַריינגענומען געוואָרן אין די הכנסות פון אָרטיקע קוועלן בייִ דער אַלגעמיינער צוזאַמענשטעלונג פון אַלע באַריכטן פון די ג"ח־קאַסעס.

ס'מוז אויך געזאָגט ווערן אין אַכט, אַז אויף וויפיל אין יאָר 1928 זיי־נען פון דושוינט ניט אַסיגנירט געוואָרן קיין נייע געלטער, האָט דאָס אויך גע־ברַאַכט צו שוואַכערע זאַמלונגען, ווייל יעדע נייע אַסיגנירונג פון דזשוינט פלעגט אויך מיטווירקן צו גרעסערע זאַמלונגען אויפן אָרט. דאָך מוז באַצייכנט ווערן, אַז די זאַמלונגען אין משך פון האַלבן יאָר 1928, זיינען ניט קלענער אייִדער די סומעס, וועלכע זיינען אַסיגנירט געוואָרן דורכן דזשוינט פאַר דעמ־זעלבן צייט־פּעריאָד.

ס'איז וויכטיק דערבייִ צו באַמערקן, אַז פאַר דער גאַנצער צייט, זינט ס'זיי־נען געגרינדעט געוואָרן די רעטונגס־קאָמיטעטן און ג"ח־קאַסעס אין פוילן, איז געזאַמלט געוואָרן פון אָרטיקע און אַנדערע קוועלן די סומע פון 3.679.185 זל., ד. ה. א סומע פון איבער 410.000 דאָלאָר. נעמענדיק אין אַכט די שווע־רע לאָגע פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן, מוז עס באַטראַכט ווערן אלס אַן ערשיינונג פון דער גרעסטער וויכטיקייט, וואָס ווייזט אויף דעם

שטאַרקן סאָציאַלן געפיל, וועלכער הערשט ביי דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן.

דער כאַראַקטער און די אופנים פון די זאַמלונגען נעמען אַלץ מער אָן אַ פאַלקסטימלעכן כאַראַקטער. ס׳איז כדאי דערביי אָנצווייזן, אַז אין דער לעצטער צייט באַמערקט זיך אין פאַרשיידענע געגנטן, אַז פאַרשיידענע פערזאָנען שרייבן אָפּ אין זייער צוואות גרעסערע סומעס פאַר די ג״ח־קאַסעס.

א וויכטיקע באַדייטונג האָבן די אונטערשטיצונגען, וועלכע די ג״ח־קאַסעס באַקומען פון די יידישע קהלות און מאַגיסטראַטן. א רייַ יידישע קהלות האָבן אויף זיך איבערגענומען די גאַנצע אַדמיניסטראַציע־קאָסטן פון די קאַסעס, וואָס האָט אַ גרויסע באַדייטונג פאַר די זאַמלונגען אין דער שטאָט, וויל די באַפעלקערונג ווייס, אַז די געשענקטע געלטער וועלן פאַרווענדעט אינגאַנצן אויף דעם צוועק, אויף וועלכן זיי וועלן געגעבן.

אינטערעסאַנט איז דער פאַל אין וולאָצלאַוועק, וואו די קאַסע האָט באַקומען א הלואה אין „באַנק גאָספּאָדאַרסטוואָ קרעדיאָווענאָ״ און די קהלה האָט אויף זיך געמוטמעט צו דעקן די פּראָצענטער פון דער דאָזיקער הלואה.

ס׳איז ווערט אויך אונטערצושטרייכן, אַז דער אינטערעס און צוגעבונדנקייט פון די אָרטיקע טוער צו דער קאַסע, איז ניט נאָר ניט געפאַלן, נאָר אַדרבה, ער האָלט אין איין שטייגן און אומעטום שאָפט זיך דער געפיל, אַז די ג״ח־קאַסעס ערפילן א וויכטיקע אויפגאַבע אין יידישן לעבן און אַז זיי וועלן פאַרוואַנדלט וועלן אין א סטאַביל אינסטיטוציע.

כדי זיך צו שאַפן א בילד ניט נאָר פון דער גאַנצער באַוועגונג אין אַלגעמיין, נאָר אויך פון דעם, ווי עס זעט אויס די לאַגע אין די איינצלנע קאַסעס, זיינען זיי גרופירט געוואָרן אין 4 קאַטעגאָריעס. צו דער 1־טער קאַטעגאָריע (גוטע) געהערן די קאַסעס: א) אין וועלכע דער גרונט־קאַפּיטאַל לגבי די דזשוינט־אַסיגנירונגען דערגרייכט איבער 50 פּראָצ., ב) אין משך פון האַלבן יאָר 1928 איז פאַרגרעסערט געוואָרן זייער קאַפּיטאַל אויף 20 פּראָצ. פון זייער גרונט־קאַפּיטאַל, ג) די צוריקצאָלונגען פון די הלואות פליסן אין נאָרמאַל.

צו דער 2־טער קאַטעגאָריע (צופרידנשטעלנדע) געהערן די קאַסעס: א) וועלכע באַזיצן 25 פּראָצ. גרונט־קאַפּיטאַל לגבי די דזשוינט־אַסיגנירונגען, ב) אין משך פון האַלבן יאָר 1928 האָט זיך זייער גרונט־קאַפּיטאַל פאַרגרעסערט אויף 10 פּראָצ., ג) זייערע צוריקצאָלונגען זיינען נאָרמאַל.

צו דער 3־טער קאַטעגאָריע (שלעכטע) געהערן די קאַסעס, וועלכע באַזיצן 10 פּראָצ. גרונט־קאַפּיטאַל לגבי די דזשוינט־אַסיגנירונגען אָדער האָבן גאָרניט געזאַמלט אין יאָר 1928, אָדער זיי האָבן גרויסע אַדמיניסטראַציע־אויסגאַבן און פאַרלעגענע חובות.

צו דער 4־טער קאַטעגאָריע געהערן די קאַסעס, וועלכע האָבן ניט קיין אייגענעם גרונט־קאַפּיטאַל, זייער אַדמיניסטראַציע־קאָסטן זיינען גרויסע און באַדייטנדע סומעס פון הלואות געפינען זיך אויף די הענט פון די לוים.

צאָל ג"ח-קאָמפּאַניעס לויט די באַוונדערע קאָטעגאָריעס.

צענטראַלעס	ס"ה	1	2	3	4
1. קאָנגרעס-פּויליז	255	148	69	28	10
2. יעקאַפּע (ווילנער און נאָווהאָגר. ווּאיעוו.)	62	38	16	6	2
3. מזרח-גאַליציע	90	26	34	19	11
4. מערב-גאַליציע	59	23	24	6	6
ס"ה .	466	235	143	59	29

דער ס"ה איז, אַז פון די 466 קאָמפּס, פון וועלכע עס זיינען דאָ פולע ידיעות (פון 38 קאָמפּס פעלן ידיעות), געהערן צו דער:

1=טער	קאָטעגאָריע . .	235 קאָמפּס
2=טער	" . .	143 "
3=טער	" . .	59 "
4=טער	" . .	29 "

אַזוי אַרום זיינען 378 קאָמפּס, ד. ה. 80 פּראָצ., פאַרעכנט אַלס גוטע קאָמפּס, אָדער פאַר אַזעלכע, וועלכע אַרבעטן נאָרמאַל און נאָר אין 20 פּראָצ. קאָמפּס קען די אַרבעט אונז ניט צופּרידנשטעלן און די קאָמפּס זיינען קוואַליפּיצירט געווָארן אַלס שלעכטע.

דאָס הייסט אַבסאָלוט ניט, אַז די דאָזיקע קאָמפּס האָבן ניט די אויסזיכטן אויסגעבעסערט צו ווערן און נאָרמאַל זיך צו אַנטוויקלען, נאָר אַדרבה מען קען רעכענען, אַז בייַ אַ געווישער אָנשטרענגונג וועט געלינגען אויפצוהויבן די קאָמפּס אויף דעמזעלבן ניוואָ, אויף וועלכן ס'געפינט זיך די מערהייט קאָמפּס. די קאָמפּס, בנוגע וועלכע ס'זיינען פאַרהאַן וויניק האָפענונגען אויסצובעסערן זייער אַרבעט און וועלכע זיינען באַצייכנט געווָארן מיט דער קאָטעגאָריע 4, זיינען אינגאַנצן פאַרהאַן 29, וואָס מאַכט אויס 7 פּראָצ. פון דער אַלג. צאָל קאָמפּס.

אויף די דערהאַלטענע פון דזשוינט קרעדיטן גיבן די קאָמפּס אַרויס וועקסלען מיט פעסטגעשטעלטע טערמינען.

צו נאָווועמבער 1928 זיינען שוין פעליק געווָארן פון 450 קאָמפּס וועקסלען אויף אַ סומע פון בערך 16.000 דאָלאַר, וועלכע זיינען אַלע אייגנגעפלאָסן פינקטלעך, אויסער 4 — 5 פּראָצענטן, און מעגלעך, אַז אויך זיי וועלן אויסגעקויפט ווערן.

פון די קאָמפּס, וועלכע צאָלן ניט די וועקסלען, ווערט געריכטלעך אויפגעפאָדערט די גאַנצע סומע קרעדיטן, וועלכע זיי האָבן באַקומען.

דער פאַקט פון די פינקטלעכע צוריקצאָלונגען מצד די לוים אין די קאָמפּס און מצד די קאָמפּס צום דזשוינט, ווייזט אויף די מאָראַלישע הויך פון דער יידישער באַפעלקערונג, ווי אויך פון די פירער פון די קאָמפּס.

לעצטנס איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס מצד דער צענטראַלע פון דזשוינט אויף אייראָפּע, אַז די צוריקגעצאָלטע געלטער און מעגלעך מיט אַ צוגאָב פון נאָך אַ געוויסער סומע, זאָלן ווייטער אַרויסגעגעבן ווערן די באַזונדערע קאַסעס און אויף אַזאַ אופן זאָלן די צוריקגעצאָלטע געלטער דינען אַלס אומזאָק־מיטלען פאַר די ג"ח־קאַסעס.

ביי דער דאָזיקער פאַרטיילונג וועלן געוומען ווערן אין אַכט די באַוונדערע קאַטעגאָריעס, ד. ה. די קרעדיטן וועלן באַשטימט ווערן פאַר די באַזונדערע קאַסעס לויט דער אַרבעט, וועלכע ס'האָט אַנטוויקלט יעדע קאַסע אויפן געביט פון שאַפן אָרטיקע מיטלען.

ס'איז נאָך נויטיק צו באַמערקן, אַז וועגן דער באַוועגונג פון די ג"ח־קאַסעס איז לעצטנס אָפּגעדרוקט געוואָרן אַן אַרטיקל אין „קוואַרטאַלניק סטאַטיסטישני", וועלכער ווערט אַרויסגעגעבן דורכן הויפּט־סטאַטיסטישן־אַמט אין פוילן. דער דאָזיקער אַרטיקל איז אויך אַרויס אַלס בראָשור אין דעמזעלבן פאַרלאָג.

י. גיטערמאַן.

HARRIET B.L. GOLDSTEIN

פרוי ה. גאָלדשטיין

פאַרנעמט זינט 1914 דעם אַמט פון אַ קאָנטראָלער ביים ד. ד. ק. אין ניו־יאָרק.

דער מצב און אנטוויקלונג פון די ג"ח-קאסעס אין פוילן.

אינהאלט	31 דעצעמבער 1926	1927 יאר	31 דעצעמבער 1927	6 חדש 1928 יאר	30 יוני 1928
1. צאל און וויאוקס פון די ג"ח-קאסעס אין פוילן .	226	278	504	—	515
2. צאל יידישע באפעלקערונג אין שטעט מיט ג"ח-קאסעס .	1.451.730	524.652	1.976.382	—	1.993.734
3. % פון דער גאנצער יידישער באפעלקערונג אין פוילן .	59,3%	20,3%	79,6%	—	80,3%
4. שטעט מיט נאר ג"ח-קאסעס .	104	168	272	—	280
5. שטעט מיט ג"ח-קאסעס און קרקאפעראטיוון .	122	110	232	—	235
6. שטעט מיט נאר קרעדיט-קאפע-ראטיוון .	163	55	108	—	106
7. די אסיגנירונג פון דזשוינט (אין דאלארן) .	312.250	212.560	524.810	33.613	558 423
8. געזאמלטע מיטלען פון ארטיקע קוועלן (זל.) .	1.568.625	1.313.009	2.881.634	535.650	3.417.284
9. געזאמלטע מיטלען פון אנדערע קוועלן (זל.) .	—	186.461	186.461	75.440	261.901
10. געבאראגטע געלטער ביי פריוואטע פערז.: אנפראצענטיקע פקדונות (זל.)	—	847.099	847.099	490.721	1.337.820
11. צאל ארויסגעגעבענע הלואות .	51.000	138.770	189.770	83.476	273.246
12. סומע ארויסגעגעבענע הלואות (אין זלאטעס) .	4.132.834	13.259.313	17.392.147	7.766.426	25.158.573
13. סומע פון אומגעקערטע הלואות (אין זלאטעס) .	1.529.451	10.349.503	11.878.954	7.112 902	18.991.856
14. אדמיניסטראטיווע אויסגאבן (אין זלאטעס) .	394.315	390.768	785.083	231.352	1.016.435

באמערקונג: 1. די ציפער פון דער דאזיקער טאבעלע זיינען אנגענעבן לויט די פראוויזארישע צוזאמענשטעלונגען פון די חודש-באריכטן פון די ג"ח-קאסעס.

2. פון 1-טן יאנואר 1928 ווערן אין דער רובריק „געזאמלטע מיטלען פון ארטיקע קוועלן" ניט אריינגערעכנט די זאמלונגען פון ווארשעווער רעטונגס-קאמיטעט, וועלכע האבן באטראפן 20.000 זלאטעס מאנאטלעך און וועלכע זיינען תמיד פאררעכנט געווארן אין דער דערמאנטער רובריק פון הכנסות.

די טעטיקייט פון די יידישע קהלות אין פוילן

(1925, 1926, 1927).

1. די באַדייטנדסטע יידישע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע שפילן אַ באַזונדערס וויכטיקע ראָל אין לעבן פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן, זיינען אָן אַ ספק די יידישע קהלות.

וואָרום אויסער די רעליגיעזע פונקציעס (ראַבינאַט, שולן, מקוואות א. ד. גל.), וועלכע גייען אָריין אין טעטיקייטס־געביט פון דער יידישער קהלה,—האָט זי אָבער גלייכצייטיק דאָס רעכט צו פאַרנעמען זיך מיט סאָציאַלער הילף, צו שטיצן קולטורעלע אינסטיטוציעס, פירן דעם רעגיסטער פון דער יידישער באַפעלקערונג א. א. וו. דער דאָזיקער וויכטיקער קרייז נעמט אָלזאָ אָרום אַ באַדייטנדן טייל פון יידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן אין יידישע נויטן.

דער געזעץ וועגן די יידישע רעליגיעזע קהלות, וועלכער איז אָרויסגעגעבן געוואָרן צו דער פאַראָרדענונג פון מלוכה־פּרעזידענט דעם 14־טן אָקטאָבער 1927 (נאָוועליזירט דעם 6־טן מערץ 1928), ערפילט ניט די פאָדערונגען פון די בריייטע יידישע פאָלקס־מאַסן, וועלכע ווילן זען אין דער קהלה ניט נאָר אַ אינסטיטוציע אויף צו באַפרידיקן די רעליגיעזע הצטרכותן פון אַ טייל באַפעלקערונג, נאָר ווילן, אַז די קהלה זאָל ווערן דער קערן פון דער יידישער גאַציאָנאַלער אוטאָנאָמיע מיט דער בריייטער קאָמפּעטענץ צו דעצידירן אין אַלע וויכטיקע לעבנס־פראַגן פון דער קולטורעלער און געזעלשאַפטלעכער אנט־וויקלונג פון דער יידישער באַפעלקערונג.

עס זענען אָבער דאָך פאַראן, ווי געזאָגט, אין איצטיקן געזעץ, פאַרשיידענע מעגלעכקייטן (ביי אַ דעמאָקראַטישער צוזאַמענשטעלונג פון ראַט) צו אַנטוויקלען געוויסע אַרבעטן אויפן געביט פון סאָציאַלער פאַרזאָרגונג און הילף פאַר קולטורעלע אינסטיטוציעס. דערצו נאָך האָט די קהלה דאָס רעכט צו באַשטייערן די יידישע באַפעלקערונג און אפילו מיט צוואַנג אויפצומאָנען די באַשטייערטע סומען.

דעריבער גייען אַלע פאָליטישע גרופירונגען צו די וואָלן פון דער קהלה און באַמיען זיך צו באַקומען די השפּעה אויף די פירונג פון די קהלה־ענינים.

מחמת דעם איז זייער אינטערעסאַנט צו באַקענען זיך מיט די מאַטעריאַלן, וועלכע וואַרפן אַ בילד אויף דעם מצב און אַנטוויקלונג פון די יידישע קהלות אין פוילן: די גרויס פון זייערע בודזשעטן, די אַרט הוצאות, די גרופירונגען, וועלכע זיינען פאַרטרעטן אין דער קהלה א. ד. גל.

א באַזונדערע וויכטיקייט וועט אויך האָבן דער פאַקט, וואָס מיר וועלן איצט קענען באַקומען א בילד וועגן דער דאָפּלטער באַשטייערונג, מיט וועלכער די יידישע באַפעלקערונג איז באַלאַסטעט: מיט דעם עטאַט־אָפּצאָל, פון וועלכן די ניט־יידישע באַפעלקערונג איז, פאַרשטענדלעך, פרייַ.

2. איידער מיר וועלן צוטרעטן צו אַנאַליזירן דעם באַאַרבעטן מאַטע־ריאַל, מוזן מיר פריער אָנווייזן אויף די שוועריקייטן, וועלכע זיינען געווען פאַרבונדן מיטן אויספאָרשן און זאַמלען דעם מאַטעריאַל.

דאָס מיניסטעריום פאַר בילדונג, אָדער בעסער געזאָגט, דער דעפּאַרטא־מענט, אונטער וועמענס אויפזיכט ס׳געפינען זיך די קהלות, דאַרף אייגנטלעך זיין אין דער ערשטער רייַ פאַראינטערעסירט, אַז אָזעלכע מאַטעריאַלן זאָלן ווי געהעריק אויסגעפאָרשט, באַאַרבעט און פאַרעפנטלעכט ווערן. ער טוט עס אָבער לייַדער ביז איצט ניט.

ווערן דאָך מצד אַנדערע קאָמונאַלע און עפנטלעכע אינסטיטוציעס כסדר פאַרעפנטלעכט די סטאַטיסטישע ידיעות חעגן זייער פינאַנסיעלן מצב. פאַרוואָס זאָלן עפעס די יידישע קהלות זיין אונטערגעוואָרפן אַנדערע קאַטעגאָריעס פון געזעלשאַפטלעכער און ווירטשאַפטלעכער באַהאַנדלונג?

מוז מען דעריבער אָנקומען צו אַנדערע קוועלן: צו אַנקעטעס, הגם ניט תמיד איז די אַנקעטע־פאָרם צוגעפאַסט פאַר אַזעלכע אוספאָרשונגען און אַנאַליזן: די אָרטיקע געזעלשאַפטלעכע טויער קענען זיך אָפטמאָל ניט ווי געהעריק פונאַנ־דערקלייבן אין די פאַרשיידענע פראַגן, די ענטפערס פאַראורזאַכן ניט זעלטן אַן אומגעהויער־גרויסע אַרבעט מיט אַ דאָפּלטער קאָרעספּאָנדענץ וועגן יעדער קליניקייט א. א. וו. אָבער דאָך פאַרבלייבט דאָך די אַנקעטע אַלס דער איינ־ציקער מקור פון פאָרשונג.

די ווייטערדיקע מאַטעריאַלן זענען אַלוא באַאַרבעט געוואָרן אויפן יסוד פון דער אַנקעטע, וועלכע איז אין מערץ 1928 צושיקט געוואָרן דורך דעם „אינסטיטוט פאַר פאָרשן די ענינים פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן אין פוילן".

די דאָזיקע אַנקעטע, צוזאַמענגעשטעלט אין דער פוילישער שפּראַך, איז לייַדער ניט ווי געהעריק רעדאַגירט געוואָרן, אַזוי, אַז דער געבראַכטער מא־טעריאַל קען ניט אַלוויטיק אַנאַליזירט ווערן, און מען מוז זיך דעריבער בא־גנוגענען בלויז מיט עטלעכע כאַראַקטעריסטישע קאָמבינאַציעס און פאַרגלייכן.

די אויבנדערמאָנטע אַנקעטע איז צושיקט געוואָרן צו איבער 500 יידי־שע קהלות אין פוילן, וועלכע זענען דאַן שוין טעטיק געווען אויפן געביט פון דער וואַרשעווער, לאָדזער, קיעלצער, לובלינער, קראָקאָווער, לעמבערגער, טאַר־נאָפּאָלער, סטאַניסלאַוואָווער וואָיעוואָדסטוועס און טיילוויז פון ביאַליס־טאָקער וואָיעוואָדסטוועס. ווי באַקאַנט, זיינען אויף די קרעסן ביז צו דער צייט פון דער אַנקעטע ניט געווען טעטיק קיין קהלות; די וואַלן זיינען דאָרט פאָרגעקומען ערשט אין יאָר 1928.

דערהאַלטן זענען גצוואָרן אויסגעפילטע אַנקעטעס פון בערך 380 קהלות. פון דער דאָזיקער צאָל האָט א גרויסער טייל געמוזט אָפּפאַלן צוליב דער שלעכטער אויספילונג פון דער אַנקעטע און אונזערע טאַבעלן נעמען דערי־בער אַרום נאָר פון 310 ביז 330 קהלות (פאַרשיידן לויט די באַזונדערע יאָרן).

דער גאַנצער מאַטעריאַל איז אָבער פאַר זיך וויכטיק, אויך וויפיל ער נעמט אַרום די גרעסטע צאָל יידישע קהלות אין פוילן, אין וועלכע ס׳לעבן

כּמעט 90 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג אין די אויבנדער־מאַנט וואָיוואודסטוועס. די פּאַרשיידענע אויספירן, וועלכע מיר האָבן געמאַכט פּאַר די קהלות, וואָס זיינען אַריין אין אונזערע טאַבעלן, וועלן געבן די מעג־לעכקייט דורכצופירן זייער לייכט אַ פּאַרגלייך אויך פּאַר די איבריקע קהלות. אַזוי, אַז מיר וועלן זיך קאָנען, כאָטש אין אַלגעמיין, שאַפן אַ בילד וועגן דער גאַנצער לאַגע.

3. אַריבערגייענדיק צום אַנאַליז פון די וויטערדיקע טאַבעלן, מוזן מיר לכתּחילה אָנווייזן, אַז צו די זעלבשטענדיקע קהלות אין די באַזונדערע שטעט זיינען נאָך צוגערעכנט געווארן אַנדערע אַזויגערופענע „פּאָליטישע גמינעס", אין וועלכע ס'לעבן זייער וויניק יידן און וועלכע קענען ניט אויסהאַלטן קיין זעלבשטענדיקע קהלה מיט אַ רב, שולן א. א. וו. אזעלכע „פּאָליטישע גמי־נעס" מיט אַ קליינער יידישער באַפעלקערונג זיינען פּראַקטיש אין דעם אָנגעווי־זענעם מאַטעריאַל 3.267; אין אונזערע אַנאַליזן האָבן מיר, פּאַרשטענדלעך, בענומען אין אַכט נאָר די קהלות און ניט די צאָל אָן זיי אָנגעשלאָסענע קליי־נע „פּאָליטישע גמינעס", וועלכע געהערן צו דער קהלה.

די צאָל יידישע באַפעלקערונג איז אָנגעגעבען געווארן לויט די ידיעות פון יעדער קהלה אויפן יאָר 1927.

מיר האָבן געפרובט פּאַרגלייכן די אָנגעגעבענע צאָל יידישע באַפעלקערונג אין די פּאַרשיידענע קהלות מיט דער צאָל יידן לויט דער פּאָלקס־ציילונג פון 30־טן סעפּטעמבער 1921 און מיר האָבן זיך איבערציגט, אַז אין דער גרעס־טער צאָל שטעט אָנטשפּרעכן די אָנגעגעבענע ציפער די וויקלעכע פּאַר־העלטענישן, נעמענדיק אין אַכט דעם נאַטירלעכן צוואוקס פון דער יידישער באַפעלקערונג פּאַר די לעצטע 7 יאָר זינט דער פּאָלקס־ציילונג פון יאָר 1921.

פון דער טאַבעלע נומ' 1 זעען מיר, אַז אין 312 קהלות (אין יאָר 1925), וועלכע האָבן אַרומגענומען אַ יידישע באַפעלקערונג פון 1.736.820 יידן, זיינען געווען 202.115 עטאַט־צאָלער, ד. ה. אַז 11,6 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידי־שער באַפעלקערונג זיינען אין דעם דערמאָנטן יאָר געווען עטאַט־צאָלער, אָדער בעסער געזאָגט, וען מיר זאָלן נעמען אין אַכט, אַז די 1.736.820 יידן ציילן בערך 434 טויזנט משפּחות (צו 4 פערזאָן אויף אַ משפּחה), קומט אויס, אַז כּמעט יעדע צווייטע משפּחה איז אַן עטאַט־צאָלער אין דער קהלה.

די אויבנדערמאָנטע פּאַרהעלטעניש באַטרעפּט 9,4 פּראָצ. אין דער לוואָ־ווער וואָיוואודסטוועס און דערגרייכט אין דער וואַרשעווער וואָיוואודסטוועס — 13,2 פּראָצ.

וויל מיר וויידער באַטראַכטן די סומע, וועלכע איז איינגעפלאָסן פון עטאַט־אָפּצאָל אין יאָר 1925, זעען מיר, אַז אין דאָזיקן יאָר האָט זיך די הכנסה פון דער דאָזיקער קוועלע אויסגעדריקט אין דער סומע פון 5.301.996 זלאָטע, ד. ה. אַז יעדער עטאַט־צאָלער איז דורכשניטלעך באַלאַסטעט געווארן מיט 26,2 זלאָטע.

די דאָזיקע באַלאַסטונג איז אַ פּאַרשיידנארטיקע אין די באַזונדערע וואָ־יוואודסטוועס, באַטרעפּנדיק 13,4 זל., אין דער טאַרנאָפּאָלער וואָיוואודסטוועס,

די טעטיקייט פון די יידישע קהלות איז פוילן.

אלגעמיינער סך-הכל

וואיעוואדסטוו	מיטלע	לאנד-שאפט	פון וועלכע זענען אין שטאט	פון וועלכע זענען אין לאנד-שאפט	פון וועלכע זענען אין שטאט	פון וועלכע זענען אין לאנד-שאפט	פון וועלכע זענען אין שטאט	פון וועלכע זענען אין לאנד-שאפט
1925								
צוזאמען .	312	1.736.820	202.115	11,6	5.301.996	26.24	13.253.948	65.57	7.63
וואַרשע-שטאָט	1	310.322	33.762	10,8	1.826.645	54.—	1.985.157	58.—	6.40
וואַרשעווער .	44	108.707	14.421	13,2	482.632	33.—	1.173.049	81.—	10.80
לאָדזער .	42	303.291	39.352	13,0	786.798	19.09	1.613.692	41.—	5.30
קיעלצער .	53	250.408	31.528	12,6	698.511	22.16	2.158.702	68.50	9.—
לובלינער .	49	202.587	24.383	12,0	435.696	18.60	1.332.971	54.—	6.60
ביאליסטאקער .	16	49.791	6.082	12,2	125.978	20.79	460.516	75.70	9.20
קראקאווער .	25	118.649	13.252	11,1	292.419	22.07	1.254.651	94.65	10.60
לוואווער .	35	202.612	19.222	9,4	344.384	18.—	1.788.491	93.—	8.80
טארנאפאלער .	25	75.515	8.249	10,9	110.677	13.40	596.303	72.10	7.98
סטאניסלאוואווער .	22	114.940	11.864	10,3	198.256	16.70	890.416	75.—	7.30
1926								
צוזאמען .	309	1.726.834	187.340	10,8	5.247.900	28.—	15.467.694	82.56	8.80
וואַרשע-שטאָט	1	310.322	31.208	10,0	1.651.277	53.—	1.968.416	63.—	6.03
וואַרשעווער .	39	97.165	11.953	12,3	346.986	29.—	1.191.699	99.70	12.26
לאָדזער .	36	299.291	32.844	10,9	1.127.378	34.30	2.064.479	62.90	7 —
קיעלצער .	50	241.730	29.199	12,8	641.165	21.80	2.510.055	80.60	10.80
לובלינער .	49	200.507	21.973	10,9	347.660	15.70	1.645.445	75.—	8.20
ביאליסטאקער .	19	55.037	6.622	12,0	134.239	20.27	547.241	82.70	9.30
קראקאווער .	25	118.649	13.373	11,2	334.788	25.03	1.589.460	118.80	13.40
לוואווער .	38	209.312	20.160	9,6	371.836	18.44	2.123.897	105.35	10.14
טארנאפאלער .	29	78.921	8.540	10,8	94.231	11.03	775.302	90.70	9.80
סטאניסלאוואווער .	23	115.900	11.468	9,9	198.340	17.30	1.051.700	91.70	9.—
1927								
צוזאמען .	313	1.740.040	187.841	10,7	6.612.756	35.—	19.987.800	106.40	11.49
וואַרשע-שטאָט	1	310.322	29.254	9,4	2.186.690	74.75	4.502.370	153.90	14.51
וואַרשעווער .	38	87.588	11.758	13,4	489.714	41.65	1.411.702	120.07	10.60
לאָדזער .	38	309.671	34.263	11,3	1.241.759	36.24	2.240.499	65.40	7.50
קיעלצער .	49	244.683	27.109	11,—	735.787	27.13	2.928.757	108.—	12.—
לובלינער .	47	205.875	21.653	10,5	557.498	25.75	1.725.473	79.68	7.26
ביאליסטאקער .	19	55.037	6.482	11,9	158.415	24.44	601.117	92.75	10.20
קראקאווער .	25	118.649	13.317	11,2	409.238	30.70	1.777.093	133.45	15.—
לוואווער .	42	215.594	20.445	9,5	475.717	23.26	2.636.434	129.—	10.97
טארנאפאלער .	30	80.721	9.962	12,3	124.620	12.50	908.025	90.10	11.20
סטאניסלאוואווער .	24	120.900	13.598	11,2	233.318	17.10	1.256.330	92.30	10.38

22,2 זל. אין דער קיעלנער, 33 זל. אין דער וואַרשעווער און 54 זל. אין דער שטאָט וואַרשע.

דער בודזשעט פֿאַרן יאָר 1925 האָט באַטראָפֿן אין ס"ה די סומע פֿון 13.253.948 זלאָטעס, וואָס מאַכט אויס אויף יעדן עטאַט־צאָלער די סומע פֿון 65,6 זלאָטעס.

ווילן מיר אָבער וויסן, וועלכע סומע פֿון קהלה־בודזשעט פֿאַלט אויס אויף יעדער פערזאָן פֿון דער יידישער באַפֿעלקערונג, זיצן מיר, אַז אין 1925 יאָר באַטרעפֿט די דאָזיקע פֿאַרהעלטעניש — 7,6 זלאָטעס.

דער דאָזיקער פֿאַרגלייך אין די באַזונדערע וואָיעוואָדסטוועס באַטרעפֿט: אין דער לאָדזער וואָיעוואָדסטוע—5,3, אין דער שטאָט וואַרשע — 6,4 און אין דער וואַרשעווער וואָיעוואָדסטוע — 10,8.

אַנאַליזירן מיר ווידער דיזעלבע מאַמענטן אין די ווייטערדיקע יאָרן 1926 און 1927, זיצן מיר, אַז אין יאָר 1926 האָט זיך די צאָל עטאַט־צאָלער בייַ אַ כמעט דערזעלבער צאָל באַפֿעלקערונג (1.726.834 יידן אין 309 קהלות) שטאַרק פֿאַרקלענערט און האָט באַטראָפֿן 187.340 עטאַט־צאָלער, אַרייַנבערגענדיק דיזעלבע סומע שטייערן ווי אין יאָר 1925. דאָקעגן איז אָבער דער אַלגעמיינער בודזשעט אין 1926 יאָר געשטיגן און האָט באַטראָפֿן די סומע פון 15.467.694 זלאָטעס.

אויך אין יאָר 1927 האָט די צאָל עטאַט־צאָלער (אין 313 קהלות) באַטראָפֿן 187.841, אַרייַנבערגענדיק אין דעם יאָר עטאַט־אָפּצאָל אויף אַ סומע פון 6.612.756 זל., וואָס מאַכט אויס דורכשניטלעך 35 זל. אויף יעדען עטאַט־צאָלער. דער אַלגעמיינער בודזשעט אין דעם דאָזיקן יאָר האָט באַטראָפֿן די סומע פון 19.987.800 זל. און האָט אויסגעמאַכט דורכשניטלעך אויף יעדן קאָפּ פון דער יידישער באַפֿעלקערונג — 11,5 זלאָטעס.

די צאָל פֿאַרקלענערטע עטאַט־צאָלער לאָזט זיך דערקלערן קודם כל דערמיט, וואָס צוליב דעם ווירטשאַפֿטלעכן קריזיס האָבן פיל עטאַט־צאָלער געמוזט באַפֿרייט ווערן פון שטייער פֿאַר דער יידישער קהלה.

ווען מיר וועלן נעמען אין אַכט, אַז די סומע פון עטאַט־אָפּצאָל, וועלכע איז איינגעפֿלאָסן אין 1925 יאָר האָט לויטן דאַמאָלסדיקן דאָלאַר־קורס (5.20 זל.) באַטראָפֿן 1.019.600 דאָלאַר, האָט אָבער די עטאַט־סומע פון די שפּעטערדיקע יאָרן (למשל אין יאָר 1927), באַטראָפֿן אין דאָלאַרן די סומע פון 743.000 דאָלאַר (לויט 8.90 זל.), ד. ה. אַז די הכנסה פון דער דאָזיקער קוועלע האָט זיך אין דער רעאַלער וואַלוטע פֿאַרקלענערט אויף גאַנצע 27,5 פּראָצענט.

אַ קלענערער, אָבער דאָך אַ אַנזעעוודיקער אונטערשייד איז פֿאַראַן בייַ דעמזעלבן אַנאַליז בייַם פֿאַרגלייכן די בודזשעטן: בשעת די הכנסה פון גאַנצן בודזשעט אין יאָר 1925 האָט אין דער דאָלאַר־וואַלוטע באַטראָפֿן 2.548.000 דאָלאַר, האָט דער בודזשעט פֿאַרן יאָר 1927 באַטראָפֿן 2.245.000 דאָלאַר, ד. ה. דער רעאַלער ווערט האָט זיך דאָ פֿאַרקלענערט נאָר אויף 12 פּראָצענט.

אריבערגייענדיק צו דעם אנאליז פון די מאטעריאלן אין די באזונדערע גרופן־ישובים, באקומען מיר פאלגנדן בילד: וואס קלענער דאס שטעטל איז, אלץ גרעסער איז די צאל עטאט־צאלער. עס הייסט אלזא, אז אין קלענערן ישוב ווערט פארהעלטניסמעסיק א גרעסערע צאל משפחות באלאסטעט מיטן עטאט־אפצאל.

דאקעגן אבער די הויך פון דער דורכשניטלעכער באלאסטונג פון עטאט־אפצאל ווערט וואס א מאל גרעסער, לויט דער גרויס פון ישוב. אזוי, למשל, באטרעפט די דורכשניטלעכע באלאסטונג פון עטאט אין דער גרופע קהלות מיט א באפעלקערונג פון 1.000 ביז 2.000 יידן — 13,9 זלאטעס, אין דער גרופע קהלות מיט א באפעלקערונג פון 15.000 יידן באטרעפט דער דאזיקער דורכשניט 33 זלאטעס אויף יעדן עטאט־צאלער.

דערביי איז כדאי צו באמערקן, אז אין אייניקע קהלות (באזונדערס אין גאליציע) איז ניט אנגענעבן די צאל עטאט־צאלער, צוליב דעם, וואס אין די דאזיקע קהלות איז ניט איינגעפירט די סיסטעם פון עטאט, נאר די גמינע דעקט אירע גאנצע הוצאות פון אנדערע קוועלן (שחיטה, בתי־מדרשים, גמינע־אייניכטונגען א. ד. גל.).

4. איידער מיר גייען אריבער צו אנאליזירן די מאטעריאלן וועגן דער פארטיי־אנגעהעריקייט פון די קהלה־פרנסים, מוזן מיר באמערקן, אז די וואלן צו די ראטן און פארוואלטונגען פון די קהלות זיינען פארגעקומען אין פאלגנדע יאָרן:

יאָרן	אין קאנגרעס־פוילן	אין גאליציע
אין קהלות ס"ה	207	123
1914	—	2
1919	—	1
1920	—	2
1921	1	5
1922	—	4
1923	3	7
1924	182	65
1925	14	25
1926	3	5
1927	3	7
1928	1	—

פון דער דאזיקער טאבעלע זעען מיר אלזא, אז די וואלן אין דער גרעסטער צאל קהלות זיינען פארגעקומען אין די יאָרן 1924 און טיילווייז (אין גאליציע) אין 1925.

ווי מיר האבן שוין פריער באמערקט, נעמט אונזער ארבעט ניט ארום די קהלות אויף די קרעסן, וואו די וואלן צו די קהלות זיינען פארגעקומען דעם ערשטן מאל ערשט אין יאָר 1928.

ווילן מיר ווידער באַטראַכטן דעם פּאַרטיי־צוזאַמענשטעל פון די קהלות, זעען מיר, אז אין די 313 קהלות, פון וועלכע מיר האָבן באַקומען ידיעות, שטעלט זיך די לאַגע פּאָר אַזוי ווי ס׳באַווייזט די פּאָלגנדע טאַבעלע (אַלגעמיינער סך־הכּל):

פּאָליטישע גרופּירונגען	ר א ט ן	%	פּאַרוואַלטונגען	%
ס״ה אין אַלע וואַיוואָדסטוויעס	2.163	100	1.270	100
1. אגודה	221	10,2	162	12,8
2. חסידים	144	6,7	78	6,1
3. אַרטאַדאָקסן . . .	219	10,1	126	9,9
4. אומפּאַרטייאישע אַרטאַדאָקסן	365	16,9	173	13,6
5. אומפּאַרטייאיש . . .	374	17,3	225	18,—
6. ציוניסטן	379	17,5	219	17,—
7. מזרחיסטן	180	8,3	122	9,6
8. צעירי־ציון . . .	2	0,1	1	0,1
9. התאחדות . . .	11	0,6	2	0,2
10. פּועלי־ציון רעכטע .	7	0,3	3	0,2
11. פּועלי־ציון לינקע .	7	0,3	2	0,2
12. פּאָלקיסטן . . .	18	0,8	10	0,8
13. אסימילאַטאָרן .	19	0,9	6	0,5
14. האַנטווערקער־פּאַראיינען .	181	8,3	128	10,—
15. „בונד"	36	1,7	13	1,—

דעם גרעסטן פּראָצענט אין די ראָטן בילדן די ציוניסטן (17,5 פּראָצ. פון אַלע פּרנסים), אויפן צווייטן אָרט גייען די „אומפּאַרטייאישע", דאָן אומפּאַרטייאישע אַרטאַדאָקסן, אגודה א. א. אין דערזעלבער פּאַראַלטענישן בערך געפינט זיך דער פּאַרטיי־צוזאַמענשטעל פון די פּאַרוואַלטונגס־מיטגלידער.

נעמען מיר אָבער אין אַכט די גאַנצע אָרטאָדאָקסיע צוזאַמען (פון דער אגודה מיט די פּאַרשיידענע חסידים־גרופּעס ביז צו מזרחי אייַנשליסלעך), זעען מיר, אז זי בילדעט אין די ראָטן 51,3 פּראָצ. פון אַלע קהלה־פּרנסים.

געוויר און לויט אייַנצלנע וואַיוואָדסטוועס זעען מיר דעם פּאַרטיי־צוזאַמענשטעל פון דער טאַבעלע נומ׳ 2.

באַטראַכטן מיר ווידער דעם פּראָפּעסיאָנעלן באַשטאַנד פון די ראָטן און פּאַרוואַלטונגס־מיטגלידער פון די קהלות, באַקומען מיר פּאָלגנדיקן בילד:

	אין ראָט:	אין פּאַרוואַלטונג:
	אין פּראָצענטער:	
פּראָפּעסיאָנעלע אינטעליגענץ .	9,1	6,6
סוחרים	64,0	56,0
אינדוסטריעלער	10,1	7,6
האַנטווערקער	11,3	23,1
אַרבעטער	0,5	1,4
אַנדערע	5,0	5,3

די פרנסים אין די באזונדערע קהלות לויט זייער פארטיי־אנגעהעריקייט.

וואיעוואד־סטווע	צאל קהלות		וועזן		אגודת־ישראל		פועלי־ציון		פועלי־ציון־סמאל		פראגרעסיוון		אלגעמיינע־ציוניסטן		אלגעמיינע־ציוניסטן־סמאל		פאלקיסטן		מיטגלידער פון דיי:		ס"ה
	צאל																				
	פון																				
	קהלות																				
צוזאמען .	169	144	221	162	144	78	219	126	365	173	374	225	379	219	180	122	144	99	219	126	181	128	36	13	2.163	1.270
וואַרשע־שטאָט	1	—	17	5	5	—	—	—	3	2	—	—	15	4	5	2	—	—	—	—	—	—	5	1	50	15
וואַרשעווער .	10	34	14	23	8	11	2	23	4	19	1	36	20	32	11	20	—	1	—	1	13	20	4	2	92	191
לאָדזער . .	12	24	44	34	7	8	—	10	15	18	—	40	22	25	12	17	1	—	1	1	—	19	14	6	154	181
קיעלצער . .	17	34	36	34	10	7	9	14	44	45	1	48	25	32	27	22	—	—	1	1	1	40	42	1	222	247
לובלינער .	15	31	29	39	14	19	41	42	15	33	—	34	19	38	7	13	—	2	—	1	1	31	34	2	186	253
בידאליסטאָקער	6	13	10	10	1	4	7	7	1	11	—	7	12	18	8	18	—	—	—	—	—	13	14	—	65	88
קראָקאָווער .	20	5	19	6	18	3	35	3	72	14	62	17	23	10	8	8	—	1	—	—	—	1	3	—	242	62
לוואָווער . .	35	2	27	4	32	11	44	8	121	16	83	7	59	17	22	2	1	—	—	—	—	—	11	—	406	66
טאַרנאָפּאָלער	29	1	23	7	39	9	61	16	39	8	89	23	86	28	36	16	—	4	1	—	1	1	23	—	404	110
סטאַניסלאַווער.	24	—	2	—	15	6	20	3	51	7	68	13	98	15	40	4	—	1	—	2	—	3	27	3	342	57

די סיבה פֿאַרוואָס די אַנטוועקלונג פֿון דער פֿאַרוואַלטונג 23,1 פּראָצ. אין דער צאָל פֿון דער אויבנדערמאַנטער צוזאַמענשטעלונג, דערקלערט דערמיט, וואָס אין די קלענערע שטעטלעך, וואו עס ווינען ניטאָ קיין ראַטן, נאָר בלויז קהלה־פֿאַרוואַלטונגען, איז דער אָנטייל פון דאָזיקן עלעמענט אַ שטאַרקערער ווי אין די גרעסערע שטעט — אויפן חשבון פון דער גרופּע „אינדוסטריעלער“ א. א.

ווילן מיר ווידער אַנאַליזירן די אַרט הוצאות און הכנסות פון די קהלות באַקומען מיר פֿאָלגנדיקן בילד:

אין דער קאַטעגאָריע 1

(ביז 5.000 יידן).

הכנסה		הוצאה	
אין פּראָצענטער:			
עטאַט .	68,2	רבנים, שוחטים א. א.	78,8
שחיטה .	16,3	שולן	2,1
אַנדערע .	15,5	סאָציאַלע פֿאַרזאָרגונג	2,5
		אַדמיניסטראַט. קאָסטן	10,3
		פֿאַרשיידענע . .	6,3

אין דער קאַטעגאָריע 2

(איבער 5.000 יידן).

הכנסה		הוצאה	
אין פּראָצענטער:			
עטאַט .	34,6	רבנים, שוחטים א. א.	49,9
שחיטה .	56,8	שולן	7,6
אַנדערע .	15,5	סאָציאַלע פֿאַרזאָרגונג	21,7
		אַדמיניסטראַט. קאָסטן	12,8
		פֿאַרשיידענע . .	8,0

דער דאָזיקער דורכשניטלעכער פֿאַרגלייך איז דורכגעפירט געוואָרן בנוגע 200 קהלות.

די אונטערשיידן צווישן די גרעסערע און קלענערע קהלות באַשטייען אין דעם, וואָס אין די לעצטע פֿאַרנעמען די אויסגאַבן אויף אויסצוהאַלטן די כלי־קודש מער ווי $^2/_3$ פון דער גאַנצער הוצאה. וואָס גרעסער אָבער די קהלה איז, אַלץ מער נעמט זי אָנטייל אין אויסהאַלטן פֿאַרשיידענע אינסטיטוציעס פֿאַר סאָציאַלע הילף, קולטורעלע אינסטיטוציעס א. אַז. וו.

5. מיר האָבן ליידער ניט די מעגלעכקייט בריייטער זיך אָפצושטעלן אויף די פּראָשיידענע אַנדערע מאַמענטן פון יידישן קהלה־לעבן.

מיר גלויבן אָבער, אַז מיטן פּראָפּנטלעכן צום ערשטן מאָל די מאַטעריאַלן וועלן די יידישע קהלות אין פּוילן, האָבן מיר געגעבן די מעגלעכקייט די פּראָאינטערעסירטע יידישע געזעלשאַפטלעכע טוער און אינסטיטוציעס וועלן צו פּאָרשן און גרינטלעכער זיך צו פּראָאינטערעסירן מיט דער אָרגאַניזאַציע פון די קהלות, וואָס שפּילן אַזאַ וויכטיקע ראָל אין לעבן פון דער יידישער באָפעלקערונג אין פּוילן.

6. וועלן די בודזשעטן פון די באַוונדערע קהלות וועלן וועלן וועלן געבראַכט ענויע טאַבעלעס.

י. באָרנשטיין.

(פּערסישע מוזיי פון וואַרשע).

די בודזשעטן פון די יידישע קהלות אין פוילן

מיט א יידישער באַפעלקערונג פון 5.000 פערזאָן אָן

(אין זלאָטעס).

	שטאָט מיט א קהלה	1925			1926			1927			1929		
		בודזשעט	דעפיציט	דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אַפּצ.	בודזשעט	דעפיציט	דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אַפּצ.	בודזשעט	דעפיציט	דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אַפּצ.	בודזשעט	דעפיציט	דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אַפּצ.
1	ווארשע	310.322	1.985.157	33 762	1.968.416	31.208	5	4.502.370	29.254	5	1.826.645	33 762	5
2	לאדז	175.000	489.831	23.407	882.754	19.526	5	882.754	19.526	5	430.340	23.407	5
3	לוצ	89.831	1.066.707	9.788	1.248.143	10.647	6	1.579.047	11.421	6	254.000	9.788	6
4	לובלין	43.500	263.740	5.587	284.195	5.418	5	321.070	4 377	5	166.640	5.587	5
5	קראקע	42.000	511.943	4.094	735.021	4.080	3	837.831	4.108	5	146.765	4.094	3
6	טשענסטאכאוו	33.000	—	—	268.851	4.322	6	380.584	3.023	6	—	—	—
7	דראהאביטש	32.000	194.720	1.726	236.725	1.637	5	290.805	1.381	5	35.050	1.726	5
8	סטאניסלאוצוו	31.500	255.464	3 641	320.735	3.265	4	446.032	4.097	4	81.265	3 641	2
9	ראדאם	30.000	261.250	3.748	342.625	3.350	4	431.104	3.501	4	135.000	3.748	4
10	בעגדין	25.000	255.556	3.196	297.722	2.739	3	277.397	2.675	5	132.056	3.196	5
11	קאלאמעא	20.000	131.353	1.400	216.136	1.400	—	211.287	1.400	—	43 961	1.400	—
12	טארנאוו	20 000	233.930	2.412	293.040	2.329	3	321.639	2.380	5	31.820	2.412	3
13	קאליש	18.000	192.337	3.020	195.620	2.585	5	217.505	2.689	10	80.337	3.020	2
14	שעדלעץ	18.000	139.346	2.080	152.413	1.677	5	209.175	2.172	5	43.450	2.080	5
15	קיעלץ	17.500	150.500	1.953	190.559	1.523	6	187.009	—	6	46.500	1.953	3
16	כעלם	16.000	88.773	1.500	94.750	1.363	1	96.690	1.331	1	14.648	1.500	1
17	סאסנאוויעץ	15.000	142.522	1.835	170.965	2.048	6	184.089	1.900	6	75.000	1.835	5
18	כטרי	14.000	—	1.466	159.674	1.268	6	209.166	1.400	6	23.174	1.466	6
19	פיאטרקאוו	13.000	146.585	2.325	143.836	2.008	5	166.980	1.885	3	56.040	2.325	3
20	זאמאשטש	12.500	90.634	939	77.140	796	3	99.154	833	2	11.376	939	2
21	טאמאשאוו-מאז.	12.000	75.680	1.242	115.575	1.198	1	90.047	1.521	6	49.910	1.242	1
22	זשעשאוו	11.370	79.083	1.193	100.639	1.193	2	138.416	1.355	2	8.872	1.193	2

די בודזשעטן פון די יידישע קהלות אין פוילן

מיט א יידישער באפעלקערונג פון 5.000 פערזאן אן

(המשך)

(אין זלאטע).

| | שטאט מיט א קהלה | בודזשעט אין זלאטע | 1925 | | | 1926 | | | 1927 | | | 1
דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אפצ. | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | בודזשעט אין זלאטע | פאקטישע אויסגאבן אין זלאטע | דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אפצ. | בודזשעט אין זלאטע | פאקטישע אויסגאבן אין זלאטע | דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אפצ. | בודזשעט אין זלאטע | פאקטישע אויסגאבן אין זלאטע | דער מינימום און מאקסימום פון עט.-אפצ. | | |
| | | | | | מינימום | | | מינימום | | | מינימום | מאקסימום | |
| 23 | מעזריטש-פאדל. | 11.000 | 114.892 | 1.461 | 2 | 178.828 | 1.359 | 2 | 178.769 | 1.143 | 5 | 700 | |
| 24 | לאמזש | 10.227 | 69.958 | 1.005 | 6 | 82.371 | 957 | 12 | 89 079 | 905 | 12 | 600 | |
| 25 | וולאצלאווק | 10.000 | 169.910 | 1.430 | 5 | 208.995 | 1.363 | 5 | 232.248 | 1.301 | 5 | 2.160 | |
| 26 | פאביאניץ | 10.000 | 77.970 | 937 | 3 | 95.000 | 237 | 20 | 139.915 | 1.000 | 5 | 400 | |
| 27 | פאדגורזש | 9.500 | 61.100 | 1.049 | 2 | 83 800 | 1.189 | 2 | 114.700 | 1.157 | 6 | 200 | |
| 28 | בראדי | 9.565 | 76.430 | 1.166 | 3 | 71.705 | 1.357 | 3 | 79.225 | 1.380 | 4 | 105 | |
| 29 | אשויענצים | 9.000 | 28.650 | 800 | 2 | 58.170 | 800 | 2 | 61 170 | 800 | 2 | 120 | |
| 30 | אסטראוויץ | 8.500 | 93.160 | 1.363 | 5 | 90.205 | 1.214 | 2 | 114.600 | 1.189 | 3 | 200 | |
| 31 | הרובישאוו | 9.000 | 68 726 | 1.008 | 2 | 80.403 | 932 | 2 | 89.668 | 911 | 2 | 200 | |
| 32 | זאוויערציץ | 8.000 | 96.627 | 1.031 | 5 | 107.974 | 1.004 | 2 | 104.402 | 1.015 | 4 | 125 | |
| 33 | אסטראוו-מאז. | 8.000 | 54 000 | 816 | 5 | 55.000 | 773 | 5 | 63.000 | 767 | 5 | 250 | |
| 34 | ראדאמסק | 9 000 | 65.000 | 950 | 3 | 72.796 | 840 | 3 | 80 007 | 760 | 3 | 500 | |
| 35 | שטוינצק | 8.000 | 113.000 | 815 | 5 | 86.500 | 621 | 3 | 114.665 | 789 | 5 | 250 | |
| 36 | זשעלעכאוו | 8.000 | 33.800 | 761 | 4 | 56 800 | 644 | 4 | 49.664 | 823 | 5 | 100 | |
| 37 | טארנאגראד | 8.315 | 30.476 | 489 | 5 | 29.947 | 403 | 1 | 29.355 | 430 | 1 | 4 | |
| 38 | קוטנא | 8.500 | 72.735 | 900 | 5 | 88.575 | 863 | 5 | 137.200 | 856 | 5 | 2.000 | |
| 39 | ביאלע-פאדל. | 9.000 | 66.160 | 827 | 5 | 68.927 | 655 | 3 | 80.280 | 639 | 5 | 750 | |
| 40 | טאמאשאוו | 8.000 | 38.110 | 525 | 8 | 41.630 | 525 | 8 | 64.615 | 586 | 5 | 300 | |
| 41 | זלאטשעוו | 8.500 | 90.702 | 772 | 5 | 83 390 | 722 | 5 | 94.990 | 722 | 5 | 400 | |
| 42 | סובאלק | 7.500 | 165.921 | 1.009 | 5 | 177.253 | 938 | 6 | 188.022 | 940 | 6 | 900 | |
| 43 | דזיאלאשיצע | 7.500 | 53 865 | 782 | 5 | 60.550 | — | — | 56.031 | 471 | 5 | 100 | |
| 44 | פלאצק | 7.000 | 105.845 | 1.168 | 12 | 113.755 | 1.104 | 6 | 137.031 | 1.067 | 6 | 800 | |

די בודזשעטן פון די יידישע קהלות אין פוילן

מיט א יידישער באַפעלקערונג פון 5.000 פערזאָן אָן

(סוף) (אין זלאָטע).

	שטאָט מיט א קהלה	יידישע באַפעלקערונג אין 1927	1925				1926				1927			
			הכנסות פון גזית	הכנסות אנדערע	אויסגאבעס אין גאנצן	דעפיציט	הכנסות פון גזית	הכנסות אנדערע	אויסגאבעס אין גאנצן	דעפיציט	הכנסות פון גזית	הכנסות אנדערע	אויסגאבעס אין גאנצן	דעפיציט
45	לוקאָוו	7.250	80.770	1.077	20.770	10	77.531	1.051	6.366	3	82.810	1.047	10.532	2
46	כמעלניק	7.339	60.938	607	9.908	4	62.793	624	15.544	5	78.016	601	3.682	2
47	בושצוטין	7.500	49.400	607	9.240	5	42.000	357	8.140	10	42.640	377	8 165	10
48	יאראסלאוו	7.000	90.427	900	10.087	2	89.852	755	10.513	2	89.852	755	10 513	2
49	בוטשאטש	7.000	55 518	594	7.000	4	80.893	483	8.000	4	85.601	477	8.800	4
50	קאָלאָמיי	6.300	54.511	646	10.197	5	67.741	438	2.690	3	79.234	447	6.394	3
51	קראשניק	6.312	44.047	1.079	24.510	5	64.585	948	5.299	1	74.807	951	27.687	1
52	סאקאלוו-קאָדל.	6.000	40.604	883	10.362	1	50.403	762	3.922	1	61.274	882	11.878	3
53	צ'עכאנאָוו	6.000	58.100	625	21.993	6	60.310	636	24.710	10	60.950	640	22.000	10
54	קאָלא	6.000	58 430	600	17.910	5	58.820	—	20.000	5	61.180	—	92.175	5
55	דעלאטין	5.000	17 000	605	2.024	3	23.200	641	2.625	3	29.940	641	2.625	3
56	לאָוויטש	5.500	60 000	756	24.000	6	49.470	562	10.800	5	51.000	496	6.525	3
57	סאנאק	5.500	64 049	1.186	14.487	4	70.240	1.145	20.390	4	76.920	990	10.070	5
58	סקערניעוויץ	5.200	51.900	585	16.500	5	56.400	583	9.750	3	58.855	376	7.870	4
59	יענדזשעיעוו	5.008	63 659	592	17.980	10	74.585	—	—	—	78.137	587	11.213	3
60	דאמברָאוא-גור.	5.000	40.531	602	4.531	3	62.071	540	10.591	3	68.130	536	14.125	3
61	זוואלען	5.000	32.254	502	8.123	6	44.094	561	5.461	1	—	592	6.028	1
62	קאָלוש	5.400	54.864	700	6.925	5	49.368	505	5.897	5	50.544	—	—	—
63	מיעלעץ	5.000	39.052	647	2.932	1	33.016	661	2.294	1	39.216	670	2.205	1
64	טשאָרטקאָוו	5.000	34.495	850	10.500	3	71.350	888	12.180	5	91.975	899	13.810	5
65	באָלעכאָוו	5.000	18.780	300	3.600	5	22.740	350	3.600	5	30.295	375	5.445	5
66	כענטשין	5.000	—	482	4.760	1	46.546	476	4.690	2	43.558	489	6.114	2

די לאַנדווירטשאַפלעכע קאָאָפּעראַציע אין ארץ־ישראל.

א.

די יידישע קאָאָפּעראַציע אין ארץ־ישראל קען איינגעטיילט ווערן אין 4 תקופות:

1) אין דער תקופה ביז 1900 האָבן זיך געגרינדעט די ערשטע יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע ישובים אין ארץ־ישראל מיט דער הילף פון בארָאָן ראָטשילד און אונטער דער אָנפירונג פון זיינע פקידים. אין יענער צייט איז אויך געגרינדעט געווָארן מיט פריוואַטע געלט — די קאָאָפּעראַטיוו פתח־תקוה און מיט דער הילף פון דער פראַנצויזישער יידישער חברה „כל ישראל חברים" (אליאַנס) — די לאַנדווירטשאַפטלעכע שול און פּאַרם — מקוה ישראל.

דערהויפט זיינען אין דער תקופה געגרינדעט געווָארן קאָאָפּעראַטיוון אין יהודה אויפן באַזיס פון אינטענסיווע ווירטשאַפטס־פלאַנצונגען.

2) אין דער צווייטער תקופה 1901—1907 זיינען געגרינדעט געווָארן די גרויסע קאָאָפּעראַטיוון אין גליל אויף בריייטע לאַנד־פלעכן פּאַרן עקסטענסיוון אָקערבוי מיט די געלטער פון בארָאָן ראָטשילד און אונטער דער אָנפירונג פון יק"א.

3) אין דער תקופה פון 1908—1913 זיינען געמאַכט געווָארן די ערשטע פרובן פון קאָאָפּעראַציע מצד דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, אויף קליינע ערד־שטחים מיט קליינע מיטלען — אָ געמישטע ווירטשאַפט.

4) אין דער תקופה פון נאָך דער מלחמה פון 1922 און ווייטער זיינען געקומען גרויסע קאָאָפּעראַטיוון מיט בריייטע פלעצער פון דעם עמק־יזרעאל און דורך דעם קרן־היסוד זיינען געגרינדעט געווָארן די נייע אַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוון. אויך די פריערדיקע פלאַנטאַציע־קאָאָפּעראַטיוון האָבן זיך פיל פאַרבעסערט און עס זיינען אויסגעווואַקסן נייע — מיט דער אינווועסטיציע פון פרישן פריוואַטן קאַפּיטאַל און אויך מיט די געלטער פון פיק"א (בארָאָן ראָטשילד).

אָבער אין דער תקופה פון 1914 — 1922, אין דער מלחמה־צייט, און באַלד נאָך איר אין משך פון 8 יאָר האָט די לאַנדווירטשאַפט ניט נאָר ניט געקאָנט פאַרבעסערט זיך אין לאַנד, נאָר אויך דאָס עקסיסטירנדיקע האָט פיל געליטן.

ב.

אין משך פון די 4 אויבנדערמאַנטע תקופות זיינען אויך געקומען צום אויסדרוק פאַרשיידענע ווירטשאַפטס־טיפּן אין צוזאַמענהאַנג מיט די אַרבעטס־צווייגן, אויף וועלכע די ווירטשאַפט האָט זיך באַזירט:

1) אָ ווירטשאַפט, וועלכע באַזירט זיך אויף פלאַנצונגען צומיינסטנס וויין־שטאָקן און פּאָמעראַנצן און וועלכע שטיצט זיך אויפן וועלט־מאַרק. צום אויפ־

בוי פון דעם טיפ ווירטשאפט האָט פיל געהאָלפן די קאָאָפּעראַטיוון סעק־קייט פון דעם באַראָן ראָטשילד. די דאָזיקע ווירטשאפטן געפינען זיך מערסטנטייל אין יהודה אויף כלעכטן, וועלכע זיינען צוגעפאַסט צו אינטעליגענסיוועלט לאנד־ווירטשאפט. די ווירטשאפט פאָדערט ניט קיין גרויסן שטח, אָבער אָנשטאָט דעם— גרויסע געלט־אינוועסטיציעס ביז די ווירטשאפט הויבט אָן טראָגן פאַרדינסטן. א מינימאַלסטער שטח, וועלכער איז נויטיק צו דערנערן א משפחה, איז 10 דונאם און בערך 750 ענגלישע פונט.

2) אַן עקסטענסיווע אַקערבוי־ווירטשאפט, וועלכע שטיצט זיך דער עיקר אויף זייַן ווייַך, געדשטן, פאַרשיידענע ארבעס און בעבלעך. די פרוכטן גייַען מערסטנטייל אויף זעלבסטדערנערונג און דער רעשט פאַרן נאָענטן מאַרק. דער שטח, וועלכער איז נויטיק פאַר א קאָאָפּעראַטיוו, הויבט זיך אָן מיט 200 און דערגרייכט ביז 400—500 דונאם, אָפהענגיק פון קוואַליטעט פון באָדן.

3) א געמישטע ווירטשאפט, וועלכע באַזירט זיך אויף פלאַנצונגען, אַקער־בוי, גרינס, מילך־און היגער־ווירטשאפט, וועלכע פאַסט זיך צו מער צום מין ארבעטער־משפחות, וועלכע ארבעטן אליין אין זייער ווירטשאפט און די פרוכטן נוצן זיי אויס טיילווייז פאַר זיך און טיילווייז פאַר דעם נאָענטן מאַרק, און אויך צום טראַנספאָרטירן אויפן וועלט־מארק. דער טיפ ווירטשאפט איז אייג־געפירט געוואָרן דורך דער קאָאָפּעראַטיאַרישער טעטיקייט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע און איז ספעציעל צוגעפאַסט פאַר ארבעטס־ווירטשאפטן. דער נויטיקער שטח באָדן פון 70 ביז 100 דונאם און מיט אינוועסטיציע (צוזאַמען מיטן באָדן) פון 750 ביז 850 פונט שטערלינג, אָפהענגיק פון די פרייזן פון באָדן און פון פרייז פון די געביידעס.

ג.

בנוגע די פאַרמען פון אָנפירן מיט דער ווירטשאפט, פון דער געזעל־שאפטלעכער הנהגה און איינאָרדענונג — זיינען אויך געקומען צום אויסדרוק געוויסע קאָאָפּעראַציע־פאַרמען:

1) א ווירטשאפט מיט אַן אדמיניסטראַטיוועך אָנפירונג. דער טיפ איז געווען איינגעפירט צום ערשטן מאָל אין די קאָאָפּעראַציעס, וועלכע זיינען געגרינ־דעט געוואָרן דורך דעם באַראָן ראָטשילד. עס זיינען געשיקט געוואָרן אין לאַנד פקידים, פאַכלייט, וועלכע האָבן אויף זייער אייגענע אחריות און לויט זייער פאַרשטאַנד אויסגעפירט די קאָאָפּעראַציע־ארבעט, ניט רעכענענדיק זיך מיט דעם ווילן פון די קאָאָפּעראַטיסטן. דער אופן לייטונג האָט געמוזט ברענגען צו פיל קאָנפליקטן און איז אָפגעשטעלט געוואָרן.

2) פריוואַטע קאָאָפּעראַציע מיט אייגענע מיטלען און איניציאַטיוו און אויף אייגענער אחריות. צו דעם טיפ געהערן די אלטע קאָאָפּעראַטיעס פתח־תקוה און חדרה און איצט פיל נייע.

3) בשותפותדיקע פאַרמען און גיטער מיט מיטלען פון פריוואַטע פער־זאָנען, אויף דעם אופן זיינען געגרינדעט געוואָרן פאַרשיידענע חברות, וועלכע האָבן געקויפט צוזאַמען באָדן און פאַרפלאַנצט בערטנער און פרדסים. די חברות שיקן זייערע לייטערס קיין ארץ־ישראל אויף אָנפירן מיט די פאַרמעס, ביז זיי

וועלן ברענגען פרוכט. פיל פון דעם טיפ פאַרמען האָבן געליטן שאָדן צוליב דער שלעכטער פאַרוואַלטונג און אויך צוליב דעם, וואָס אָנהויבנדיק מ קאָאָפּעראַציע־ארבעט זיינען זיי געווען ניט געניג אינפאָרמירט. ביים היינטיקן טאָג איז גרינדעט געוואָרן אַן ארבעטער־אונטערנעמונג מיטן נאָמען: „יכין", וועלכע נעמט אָן אויפשטעלן פאַרשיידענע גיטער און פאַרמען אויף פולער אחריות, בין דעם טאָג ווען זיי וועלן געבן פרוכט.

4) פאַרמען און גיטער אויף ארענדירטן באָדן. דער באָדן געהערט צו דער קאָאָפּעראַציע־געזעלשאַפט און דער באַזיצער באַקומט מ שטיק באָדן אויף געוויסע תנאים אויף לאַנגע יאָרן. צום ערשטן איז דער טיפ קאָאָפּעראַציע איינגעפירט געוואָרן דורכן באַראָן ראָטשילד אין די אָקערבוי־קאָאָפּעיעס. נאָר אין די קאָאָפּעיעס איז זיין השפעה אויף די אָנטוויקלונג פון דער ווירטשאַפט ניט געווען קיין באַדייטנדע. די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע האָט אויך אָנגענומען דעם טיפ קאָאָפּעראַציע. דער באָדן איז געקויפט געוואָרן דורך דעם קרן־קיימת, אָלס נאַציאָנאַלע אייגנטום און ווערט געגעבן אויף אייביקע ארענדע דעם קאָאָפּעראַטיוו אויף געוויסע באַדינגונגען און לויט דעם הויפט־פרינציפ פון זעלבסט־ארבעט און נאַציאָנאַלן באָדן, וועלכער קאָן ניט געקויפט אָן פאַרקויפט ווערן און אויף וועלכן מען האָט רעכט נאָר דאָן, וען מען באַארבעט אליין דעם באָדן. ביי דער קאָאָפּעראַציאָן־ארישער ארבעט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע איז געגעבן געוואָרן פולע אָוטאָנאָמע רעכט פאַר זעלבסט־אָנפירונג פון די באַזיצער און אונטער דער אויפזיכט פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע (וועלכע גיט אויך די מיטלען צום קאָאָפּעראַטיוו און דורך דער קאָאָפּעראַציאָן־ארישער געזעלשאַפט פון דער ארבעטערשאַפט).

5) געהילפס־ווירטשאַפטן ביי די עקסיסטירנדע קאָאָפּעיעס. קליינע שטחים באָדן ווערן געגעבן פון קרן־קיימת פאַר ארבעטער־משפחות, וועלכע ארבעטן אלס לוין־ארבעטער אין די פּלאַנטאַציע־קאָאָפּעיעס און אזוי ארום האָבן זיי די מעגלעכקייט אָפּצושפּאָרן געוויסע סומען פאַר ארבעטסלאָזע פערזאָנען אין קאָאָפּעיע און באַשעפטיקן אויך די פרוי און גרעסערע קינדער ביי דער הויז־ווירטשאַפט, וועלכע באַשטייט פון מ קליינער מילך־ווירטשאַפט, גרינס, געפליגל, בינענצוכט און אויך מ קליינעם גאָרטן פון בוימער. אויך דער טיפ ווירטשאַפט איז קאָנסטרואירט מיט דער הילף פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע.

6) די ארבעטער־זידלונגען טיילן זיך אין 2 געמיינשאַפטלעכע טיפן: א) „מושב עובדים" — אינדיווידועלע זידלונג און אויף דער פריוואַטער אחריות פון יעדער יחיד; ב) „קבוצה" — וואו די ווירטשאַפט פון דעם גאַנצן דאָרף איז מ קאָאָפּעקטיוו און ווערט אָנגעפירט מיט מ געמיינזאַמער לייטונג אויף דער אחריות פון אלע באַזיצער.

ד.

מ גרויסע אָנטוויקלונג און עקספּאַנסיע פילט זיך דער עיקר אין די פּלאַנצונגס־ווירטשאַפטן אין ארץ־ישראל. סאָראויס גייען די אָראַנזשן־פּלאַנצונגען. באָד דער ענגלישער אָקופּאַציע האָבן די יידישער אָראַנזשן־פּרדסים דערגרייכט

ביז 10.500 דונאם. די ערשטע יאָרן נאָכן כבוש זיינען קיין נייע פרדסים ניט צוגעקומען.

אין די יאָרן 1923—1927 זיינען צוגעקומען	11.000	דונאם
אין יאָר 1928 זיינען צוגעקומען	9.000	"
פון פאַר דער מלחמה זיינען געווען . . .	10.500	"
צוזאַמען .	30.500	דונאם

דער שטח פרדסים פאַרבריייטערט זיך פון יאָר צו יאָר אַלץ מער און מער. די גינסטיקע סבות פאַר זיין גיכער אַנטוויקלונג זיינען פאָלגנדע: 1) פּראָדוקציע־תּנאים (לייכטער גינסטיקער קלימאַט, צוגעפּאַסטער באָדן פּאַרן אָראַנזש, די צענטראַליזירונג פון די אָראַנזשן־שטחים ניט ווייט פון ים־ברעג, לעבן האָפן א. אז. וו.); 2) דער מאַרק (דער ארץ־ישראל־אָראַנזש איז מאָנאָפּאָליזירט אויפן וועלט־מאַרק אַדאַנק זיין גוטער איכות, ער איז אַריינגעדרונגען אויפן ענגלישן מאַרק, גרייט צו פאַר זיך גוטע פּאָזיציעס אין אייראָפּע און דרינגט אַריין אויך אין ווייטע ווינקלען, ווי כינע, האָלענדישע אינזלען, ציילאָן און האַלט ביים אַריינדרינגען אויך קיין רוסלאַנד. דער ארץ־ישראלדיקער אָראַנזש איז בכח צו קאָנקורירן מיט פראַנצויזישן און שפּאַנישן אָראַנזש); 3) דער וואוקס פון געברויכן דעם פרוכט, וועלכער פאַרגרעסערט זיך פון יאָר צו יאָר מיט שנעלע טריט; 4) די רענטאַבליטעט פון אַרבעטס־צוויייג (די יערלעכע ריינע הכנסה דעקט מיט זיך 25 פּראָצ. פון אינוועסטיציע־קאַפּיטאַל). אין זין פון רענטאַבליטעט אויפן געביט פון פרדסים־פלאַנצונגען שטייגט ארץ־ישראל אַריבער פיל אַנדערע לענדער. א גאַנצע ריי נייע אויפטוען (אויפבוי פון דעם פּאָרט, עלעקטריפיקאַציע אין צוזאַמענהאַנג מיטן באַוואַסערונגס־פּלאַן פאַר גרויסע שטחים און דאָס אויסבעסערן און פאַרבריייטערן פון שאָסייען־נעץ) וועלן נאָך פאַרפעסטיקן די רענטאַבליטעט פון די פרדסים־פלאַנצונגען.

גלייכצייטיק אַנטוויקלט זיך אין עמק יזרעאל די ווירטשאַפט פון וויינשטאָק־פלאַנטאַציעס. אין משך פון די לעצטע 6 יאָר זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן אין דער סביבה ביז א מיליאָן שטאָק־פלאַנצונגען, דאָרט וואו עס איז פריער קיין איין שטאָק ניט געווען. דער פּראָדוקט פּאַסט זיך צו פּאַרן עקספּאָרט קיין אויסלאַנד און פאַר זיין אַנטוויקלונג שטייט פאָר א גרויסע צוקונפט. אויך די באַאַנען־פלאַנצונגען אַנטוויקלען זיך גאַנץ שיין אין געגנט פון עמק הירדן, דאָרט וואו זיי האָבן פאַר זיך כמעט א טראָפּישן קלימאַט.

דער חשבון פון דעם יידישן קאַפּיטאַל אין לאַנדווירטשאַפט:

א) לאַנדווירטש. באָדן און געביידעס אין די ווירטשאַפטן	8.000.000	פונט שטערלינג
ב) פרדסים פון אָראַנזשן	700.000	" "
ג) אַנדערע פּלאַנטאַציעס	820.000	" "
ד) באַוועגלעכער אינווענטאַר	400.000	" "
סך־הכל .	9.920.000	פונט שטערלינג

אין פאַרגלייך מיטן יידישן קאַפּיטאַל מחוץ דער לאַנדווירטשאַפט:

א)	אינדוסטריע און פאַבריקאַציע . .	2.300.000	פונט שטערלינג
ב)	קליינע וואַרשטאַטן	500.000	" "
ג)	טראַנספּאָרט־מאַשינען	160.000	" "
ד)	אין מסחר	1.250.000	" "
ה)	שטאָטישער באָדן און געביידעס .	8.000.000	" "
	סך־הכל .	12.210.000	פונט שטערלינג

דערפון איז צו זען, אַז דער יידישער קאַפּיטאַל, וועלכער איז אינווע־סטירט אין לאַנדווירטשאַפט, דערגרייכט בלויז 45 פּראָצ. פון דעם אַלגעמיינעם קאַפּיטאַל פון יידן אין ארץ ישראל.

ה.

די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע, אין איר לאַנדווירטשאַפטלעכער טעטיקייט, האָט זיך פאַרנומען דער עיקר מיט אַרבעטער־זידלונגען, וועלכע עקסיסטירן פון אייגענער פּראַצע. פון די 53 אַרבעטער־ישובים, וועלכע געפינען זיך אין ארץ־ישראל, געהערן 47 פון זיי דער ציוניסטישער קאָלאָניזאַציע, און נאָר 4 פון זיי געהערן דער פּיק"א. דער שטח באָדן אין די דאָזיקע ישובים דערגרייכט בלויז 116.000 דונאַם, וועלכע זיינען געקויפט געוואָרן דורך דעם קרן־קיימת. די געלטער, וועלכע זיינען אינווסטירט געוואָרן דורך דעם קרן־היסוד אויף די ישובים בלויז תרפ"ז, דערגרייכן בלויז 520.000 פונט שטערלינג. אויסער דעם זיינען נאָך אינווסטירט געוואָרן געלטער דורך דעם קרן־קיימת אויף אויסבע־סערן און פאַרבעסערן דעם באָדן, ווי אויך פאַר וואַסערלייטונגען. די צאָל נפשות אין די ישובים דערגרייכט בלויז 4.786.

דער הויפּט־טיפּ איז דאָ א געמישטע ווירטשאַפט, כדי צו דערמעגלעכן די עקספּלאָאַטאַציע פון פאַרשיידענע באָדנס, וועלכע פאַסן זיך צו ניט דוקא פאַר אָראַנזשן־פּלאַנטאַציעס, נאָר האָבן גרויסע מעגלעכקייטן פאַר אַנדערע צווייגן און אויך כדי צו מאַכן פילפאַרביקער די ארץ־ישראלדיקע לאַנדווירט־שאַפט. ספעציעל איז דאָס נויטיק פאַר אַרבעטס־ווירטשאַפטן, וועלכע זאָלן ניט זיין אָפּהענגיק פון פאַרשיידענע קאָניונקטורן פון מאַרק־קריזיסן, וועלכע קאָנען זיך אָפּט טרעפן, אויב די ווירטשאַפט וועט זיין געבויט נאָר אויף איין צווייג.

רעזומירנדיק די אַנטוויקלונג פון די פאַרשיידענע צווייגן אין דער גע־מישטער לאַנדווירטשאַפט ביזן יאָר 1927, קאָנען מיר פעסטשטעלן די פּראָ־צענטועלע גרויס פון די הכנסות לויט דער פאָלגנדער טאַבעלע:

הכנסות פון פאַרשיידענע לאַנדווירטשאַפטלעכע צווייגן:

תבואות	35	פּראָצ.
מילך־ווירטשאַפט . . .	27	"
גרינס־גערטנעריי . . .	8	"
פלאַנצונגען	8	"
הינער און ביינענצוכט .	6	"
פאַרשיידענע	16	"
סך־הכל .	100	פּראָצ.

מיר זעען אַלזאָ, אַז דער עיקר־צווייג — זיינען תבואות, נאָכדעם קומט די מילך־ווירטשאַפט. די פּלאַנצונגען גיבן נאָך דערווייל אַ קליינעם פּראָצענט הכנסה, אָבער די פּילע פּלאַנצונגען, וועלכע זיינען שוין אין באָדן און וועלכע מען פּאַרגרעסערט יאָר־יערלעך, לאָזן זיכער האָפן, אַז דער פּראָצענט הכנסה פון זיי וועט וואַקסן. דער דאָזיקער טיפּ ווירטשאַפט איז אַ רענטאַבלער און אַ פּעס־טער און איז אויך צוגעפּאַסט פּאַר אַן אַרבעטער־זידלונג.

ו.

צום סוף עטלעכע ציפער וועגן יידישן באָדן און צאָל לאַנדווירטשאַפט־לעכער באַפעלקערונג.

יידישער באָדן אין ארץ־ישראל:

א)	קרן־קימת 260.000	דונאָם
ב)	פיק"א 430.000	"
ג)	קהלות ציון 150.000	"
ד)	פּאַרשיידענע חברות און יחידים . 260.000	"
	סך־הכל . 1.100.000	דונאָם

די הכנסות פון קרן־קימת, אָנהויבנדיק פון דעם גרינדונגס־יאָר, דער־גרייכן ביז 2.150.000 פונט שטערלינג, אינוועסטיציעס פון דעם קרן־היסוד אין לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניזאַציע ביז תרפ"ט — באַטרעפן העכער אַ האַלבן מיליאָן ענגלישע פונט.

דער יידישער לאַנדווירטשאַפטלעכער ישוב אין ארץ ישראל דערגרייכט ביז 32 טויזנט איינוואוינער, פון זיי 8 טויזנט בעלי־מלאכות, וועלכע וואוינען אין די דערפער, 6.000 לוין־אַרבעטער ביי לאַנדווירטשאַפט און 4.700 אין די אַרבעטער־זידלונגען אויפן נאַציאָנאַלן באָדן.

י. בנארי (תל־אביב).

דער מצב פון דער יידישער קאָאָפּעראַציע אין סאָוועט־רוסלאַנד

צום 1־טן יאנואר 1928.

אין דער אויסגאבע „פון יאָר צו יאָר" פאר 1928 האָבן מיר געגעבן אַן אַלגעמיינעם איבערבליק איבער דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער קאָאָפּעראַציע אין סאָוועטישן פאַרבאַנד און האָבן געבראכט ידיעות וועגן דעם צושטאַנד פון די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע ישובים צום 1־טן יאַנואַר 1927. דער איצטיקער אַרטיקל האָט דעם ציל צו באַקאַנען דעם לעזער מיטן מצב פון דער פּלאַנמעסיקער יידישע קאָאָפּעראַציע־אַרבעט צום 1־טן יאַנואַר 1928 און פעסטשטעלן די ענדערונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין משך פון יאָר 1927.

ערד־שטחים פאַר יידישער קאָאָפּעראַציע און די צאָל באַזעצטע משפחות. צום 1־טן יאַנואַר 1928 איז פאַר דער יידישער קאָאָפּעראַציע אויסגעטיילט געווארן 325.183 העקטאַר לאַנד און עס איז באַזעצט געווארן 11.865 יידישע משפחות.

לויט די איינצלנע רעפובליקן און ראַיאָנען האָבן זיי זיך אזוי געטיילט:

ראיאָן	צאָל אויסגעטיילטע העקטאַר	צאָל באַזעצטע פאַמיליעס
אוקראינע	165.334	7.251
קרים	119.623	2.312
ווייסרוסלאַנד און האַמלער גובערניע .	20.560	1.727
ר. ס. פ. ס. ר. (מיט צפון קאווקאז און דאגעסטאן) .	18.166	432
אוזבעקיסטאן . . .	1.500	143
בסך־הכל .	325.183	11.865

אזוי־ארום איז פאַרן יאָר 1927 די צאָל קאָאָפּעראַטיוון משפחות פאַרגרעסערט געווארן אויף 2.379 (סוף 1926 האָט מען געציילט 9.486 משפחות), אָבער די צאָל ניי־באַזעצטע אין 1927 יאָר איז פאַקטיש גרעסער פון די אָנגעוויזענע דאַטן, ווייל אַ טייל פון די קאָאָפּעראַטיוון פון די פּריערדיקע יאָרן האָט זיך אומגעקערט פון די פּאָנדן צוריק אין די אַלטע היימען, באַזונדערס פון כערסאָנער ראיאָן, וועלכער האָט אין יאָר 1927 געהאַט אַ שלעכטע גערעטעניש.

פון די 11.865 משפחות זיינען 1.868 קאָלאָניזירט געוואָרן ביז דער גרינדונג פון „קאָמזעט" (אין קרים — 623, אין אָדעסער ראיאָן — 662 אין קריוואָראָגער ראיאָן — 435 און אין וואָלין 148 פאַמיליעס). אַזוי, אַז פאַר די 3 יאָר פּלאַנמעסיקע קאָלאָניזאַציע 1925—1927 זיינען באַזעצט געוואָרן 9.997 משפחות. אויב מיר וועלן נעמען אין אַכט, אַז אַ געוויסער טייל וועט זיך נאָך אומקערן צוריק אין די אויסוואַנדערונגס־ערטער, וועלן מיר באַקומען, אַז דורכ־שניטלעך וועלן קאָלאָניזירט בערך 3.000 משפחות אַ יאָר.

פון די אָנגעוויזענע 11.865 משפחות זיינען אויף די הויפּט־פּאָנדן אין אוקראַינע און קרים קאָלאָניזירט געוואָרן 8.564 פאַמיליעס, ווי ס'באַווייזט פאָלגנדע טאַבעלע:

ר א י א ן	צאָל אויסגעטיילטע חלקים	צאָל באַזעצטע משפחות
כערטאָנער	2.945	1.980
קריוואָראָגער (מיט ניקאָפּאָלער)	3.907	2.544
מאַריאופּאָל־זאַפּאָראָזשער .	1.286	746
אָדעסער	1.159	929
מעליטאָפּאָלער . . .	462	53
ס"ה אין אוקראַינע .	9.759	6.252
קרים	3.744	2.312
צוזאַמען .	13.503	8.564

אויף אַזאַ אופן איז צום 1־טן יאַנואַר 1928 אויף די הויפּט־פּאָנדן געבליבן 4.939 פריי ערד־חלקים. חוץ דעם זיינען אין 1928 אויסגעטיילט געוואָרן: אין אוקראַינע — 25.000, אין קרים — 12.000, אין דאָגעסטאַן—5.000 און אין וויסרוסלאַנד 2.800 העקטאָר. עס איז אויך באַשלאָסן געוואָרן אויס־צוטיילן נייע 109.000 העקטאָר לאַנד פאַר 15.000 יידישע משפחות אין קרים, אַזוי אַז אויף די פּאָנדן פאַר יידישער קאָלאָניזאַציע איז נאָך פאַראַן פריי חלקים פאַר בערך 25.000 משפחות (חוץ בירא־בידזשאַן).

די אַלגעמיינע צאָל פון דער יידישער לאַנדווירטשאַפטלעכער באַפעלקערונג האָט סוף 1927 דערגרייכט קרוב צו 160.000 נפשות (מיט די פאַמיליען־מיטגלידער).

דער צושטאַנד פון די איבערגעוואַנדערטע ווירטשאַפטן. די יונגע יידישע פויערשע ווירטשאַפטן האָבן זיך פאַרן יאָר 1927 פאַרפעסטיקט, דער לעבעדיקער און טויטער אינוועַנטאַר, די צאָל הייזער און אויך דער

פֿאַרזיי־שטח איז לגבי 1926 באַדייטנד פֿאַרגרעסערט געוואָרן. באַזונדערס איז שטאַרק אויסגעוואַקסן די צאָל הייזער. אין 1926 האָט מען אויף די הויפּט־פֿאָנדן אין אוקראינע און קרים געציילט 2.331 הייזער און צום 1־טן יאַנואַר 1928 — 5.566, ד. ה. אז אין משך פון 1927 איז אויסגעבויט געוואָרן מער בנינים ווי אין 1925 און 1926 צוזאַמען. דער פּראָצענט ווירטשאַפֿטן, ווָאס האָבן זיך באַוויזן אויסצובויען צום 1־טן יאַנואַר 1928 אין אייגצלנע ראַיאָנען, איז געווען פֿאָלגנדער:

ר א י ָן	% פּאַרזאָרגטע מיט בנינים
כערסאָנער	83,3
קריוואָראָגער (מיכאילאָווער)	59,6
ניקאָפּאָלער . . .	83,0
מאריאופּאָל־זאפּאָרוֹשער .	52,8
אָדעסער	86,0
קרים	43,7
סך־הכּל .	65,5

פון דער אַלגעמיינער צאָל 5.566 הייזער איז דורך „אַגראָדזשוינט" אויסגעבויט געוואָרן 3.368 אָדער 60,3 פּראָצ. פון אַלע בנינים. די ידיעות ווענן דער צאָל הייזער אין ראַיאָן פון „אַגראָדזשוינט" (5.472 משפּחות) ווייזן אויך, אויף וויפיל די איבערוואַנדערער פון פּאַרשיידענע יאָרן זיינען פּאַרזאָרגט מיט הייזער:

די ישובים פון 1924־טן יאָר זיינען פּאַרזאָרגט מיט הייזער אויף 85,4 פּראָצ.

„ „ „ „ 1925 „ „ „ „ „ „ „ 80,3 „

„ „ „ „ 1926 „ „ „ „ „ „ „ 57,3 „

„ „ „ „ 1927 „ „ „ „ „ „ „ 15,1 „

שוין אויפן צווייטן יאָר איז מער ווי א העלפט פון די איבערוואַנדערער פּאַרזאָרגט מיט הייזער און אויפן דריטן יאָר גאַנצע 80 פּראָצ. ביי די שוערע באַדינגונגען, אויף וועלכע מען שטויסט זיך אָן ביי די בוי־אַרבעטן, איז דאָס געווויס א גרויסער ערפֿאָלג. אין אַלגעמיין איז די נויט אין בנינים אין 1927 באַדייטנד געלינדערט געוואָרן פּאַר די ישובים פון די פּריערדיקע יאָרן, נאָר די איבערוואַנדערער פון 1927 האָבן נאָך ניט באַוויזן זיך אויסצובויען.

דער וואוקס פונם לעבעדיקן אינוועניטאַר אויף די פֿאַנדן ווערט אילוסטרירט דורך פֿאַלגנדער טאַבעלע:

לעבעדיקער אינוועניטאַר אויף 100 פֿאַמיליעס.

ראיאָן	ארבעטס-פי און פערד 1)		בהמות	
	צום 1-טן יאַנואר 1927	צום 1-טן יאַנואר 1928	צום 1-טן יאַנואר 1927	צום 1-טן יאַנואר 1928
כערסאַנער	75,8	114,3	30,6	107,6
קריוו-אָראָגער (מיכאילאָווער)	73,6	116,5	35,8	76,2
ניקאָפּאָלער	59,3	95,5	7,0	58,8
מאריאופּאָל-זאפּאָראָזשער .	90,8	126,2	27,6	48,6
אָדעסער	101,5	129,2	61,4	107,7
קרים	96,0	111,4	56,9	77,8
בסך-הכל .	81,4	113,2	37,5	82,4

1) אין דער צאָל ארבעטס-פי גייען אריין פערד און אָקסן, דערבייַ זיינען 3 אָקסן געגליכן צו 2 פערד.

א מיטעלע פויערשע ווירטשאַפט נויטיקט זיך אין 2 פערד און 1 בהמה. אין דורכשניט האָט די צאָל בהמות כמעט דערגרייכט דעם נאָרמאַלן צושטאַנד, פערד-קראַפט פעלט נאָך אויס, אָבער דעם מאַנגל אין ארבעטס-פי זיינען ממלא די טראַקטאָרן און אַנדערע מאַשינעס, וואָס זיינען אין די נייע יידישע קאָלאָניזאַציע פאַראַן אין א באַדייטנדער צאָל.

אויך דער פאַרזייַ-שטח אין 1927 יאָר איז באַדייטנד פאַרגרעסערט געוואָרן. דורכשניטלעך האָט דער פאַרזייַ-שטח (וויגטער- און זומער-תבואות) אויף איין ווירטשאַפט באַטראָפן אין 1926 יאָר 8,7 העקטאַר און אין 1927 יאָר — 10,2 העקטאַר.

די איבערגעוואַנדערטע ווירטשאַפטן האָבן זיך אַזוי ארום אין אַלע הינ-זיכטן באַדייטנד פאַרפעסטיקט אין 1927 יאָר, אָבער אויך איצט האָבן נאָך די נייע יידישע פויערים א סך צו ליידן, דער עיקר פון די אומגערעטענישן, וואָס פאַלן אָפט זייער שלעכט אויס אין די סטעפּ-שע געגנטן, וואו עס וועט גע-פירט די יידישע קאָלאָניזאַציע. אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם וועט זייער שארף געשטעלט די פראַגע וועגן אינטענסיפיצירונג פון דער יידישער לאַנדווירטשאַפט, כדי צו זיכערן דעם פויער א מינימאַלע עקסיסטענץ-מעגלעכקייט אויף בייַ א שלעכטער גערעטענישּ. אין דעם פרט קאָן שפילן א גרויסע ראָלע די אַנט-וויקלונג פון ווייַנגערטנעריי. אויף דעם געביט איז די לעצטע יאָרן א סך געטאָן געוואָרן אויף די פאַנדן, וואָס ווערן באַדינט דורך דעם „אגראָדזשוינט".

צום 1-טן יאנואר 1928 זיינען אין ראיאן פון „אגראדזשוינט" געווען פארזאָרגט מיט ווייניקער 26,4 פּראָצ. פון די איבערגעוואנדערטע ווירטשאפטן, דער עיקר אין די ישובים פון 1924 (56,7 פּראָצ.) און 1925 (35,2 פּראָצ.).

די איבערוואנדערער ווייזן אויך ארויס א סך איניציאטיוו ביי דער שאפונג פון באהילפיקע אונטערנעמונגען אין די נייע יידישע קאָלאָניעס. צום 1-טן יאנואר 1928 האָבן פונקציאָנירט 152 אזוינע אונטערנעמונגען, דערפון 86 קאָאָפּעראַטיוון קעגן-און פוטער-קאָכערייען (אין ווייסרוסלאנד — 60, אין אוקראינע — 21 און אין קרים — 5), 13 מילן, 10 קראָכמאל-זאוואָדן, 8 אייל-זאוואָדן, 11 גאַרבערייען, 8 וועבעריין א. ד. גל.

די דאָזיקע אונטערנעמונגען פארלייכטערן אין א גרויסער מאָס די לאגע פון די איבערוואנדערער, אָבער ווייט ניט אין א ענינגנדער מאָס, די אומגעהעטנעניש פון יאָר 1928 האָט עס באזונדערס בולט באַווּיזן. די רעאָרגאַניזירונג פון דער יידישער לאנדווירטשאפט, די אנטוויקלונג פון אינטענסיוון קולטורן און פּי-צוכט איז די וויכטיקסטע פּראָבלעם פון דער יידישער קאָלאָניזיר-ארבעט אין סאָוועט-רוסלאנד.

מעדיצינישע אנשטאלטן און שולן אין די יידישע קאָלאָניעס.

מעדיצינישע און וועטערינארע הילף באַקומט די יידישע פויערשע באַפעלקערונג אין די אלגעמיינע מלוכישע מעדיצינישע אינסטיטוציעס, וואָס געפינען זיך באָענט צו די יידישע ישובים. חוץ דעם זיינען אויף די יידישע פאָנדן געשאפן געוואָרן אויך ספעציעלע אנשטאלטן. צום 1-טן יאנואר 1928 האָבן אין די נייע יידישע ישובים עקסיסטירט 3 שפּיטאָלן, 7 מעדיצינישע און 2 וועטערינארישע פונקטן.

די שול-פראגע איז די שווערסטע און אָנגעוויטאָגסטע אין די יידישע ישובים. די יידישע פויערים אלס שטאָטישע עלעמענטן שטעלן אין דעם פרט גרויסע פאָדערונגען, אָפט זאָגן זיך די איבערוואנדערער אָפּ צו ברענגען זייערע פאמיליעס אויף די פאָנדן, צוליב דער אָפּוועזנהייט פון א שול פאר די קינדער. די אָרטיקע מלוכישע אנשטאלטן זיינען ניט ביכולת צו באפריידיקן די באדערפענישן פון דער באפעלקערונג, זייערע בודזשעטן זיינען מינימאלע, ווייל אין די איבערוואנדערער-ישובים ווערט נאָך ניט אויפגעמאָכט דער לאנד-ווירטשאפטלעכער שטייער. פונדעסטוועגן איז פאר די לעצטע יאָרן אויף די אוקראינער און קרימער פאָנדן געציילט 90 שולן:

כערסאָנער ראיאָן	26
קריוואָראָגער	22
מאריאופאָל-זאפאָראָזשער	9
אָדעסער	12
קרים	21
צוזאמען	90

די דאָזיקע שול־נעץ קלעקט כלל וכלל ניט צו באפרידיקן די קינדער פון דער איבערוואנדערער־מאסע, און די מערהייט קינדער אין שול־עלטער בלייבט אויסער דער שול. די דאָזיקע פראגע פאָדערט דעריבער א באזונדערע אויפמערקזאמקייט מצד די אָרגאניזאציעס, וואָס פירן די יידישע קאָלאָניזאציע־ארבעט אין רוסלאנד.

די אויסגאבן אויף דער יידישער קאָלאָניזאציע. פון 1־טן אוו־גוסט 1924 ביז צום 1־טן אָקטאָבער 1927 האָבן די הוצאות פאר דער יידישער קאָלאָניזאציע באטראָפן 14.873.807 רובל, דערפון:

פון מלוכה־בודזשעט און די לאנדווירט־שאפטלעכע בענק . . . . . 3.748.169 רובל אָדער 25,2 פראָצ.
פון געזעלשאפטלעכע אָרגאניזאציעס . 9.525.638 „ „ 64,0 „
פון די איבערוואנדערער . . . . . 1.600.000 „ „ 10,8 „

בסך־הכל . 14.873.807 רובל אָדער 100 פראָצ.

די אסיגנירונגען פון מלוכה־בודזשעט און די קרעדיטן פון די לאנדווירט־שאפטלעכע בענק האָבן אויסגעמאכט 25 פראָצ., די קאפיטאַלן פון די איבער־וואנדערער זיינען מינימאל — אין 1925 יאָר האָבן זיי ארויסגעלייגט אין דער ווירטשאפט צו 300 רובל, אין 1926 און 1927 האָבן די אייגענע מיטלען פון די איבערוואנדערער אין דורכשניטלעך באטראָפן צו 100 רובל אויף א פאמיליע. דעם גרעסטן טייל פון בודזשעט (כמעט 2/3) האָבן געדעקט די אויסלענדישע אָרגאניזאציעס, דער עיקר דער „אגראָדזשוינט", וועלכער האָט פארן אָנגעוויזענעם פעריאָד אויסגעגעבן פאר דער יידישער קאָלאָניזאציע אין רוס־לאנד העכער 8 מיליאָן רובל.

נ. געראגעל.

אייניקע ציפער וועגן יידישן לאנדווירטש. ישוב אין ארגענטינע.

לויט די ידיעות, וואָס ס׳ברענגט אין זיין באריכט ד״ר מ. קרייניז, וועל־כער האָט אין יאָר 1928 באזוכט דאָס לאנד אלס דעלעגאט פון „היקעם", פארמאָגט יק״א אין ארגענטינע 549.333 העקטאר באזעצטן און ניט־באזעצטן באָדן אין פאָלגנדיקע פראָווינצן: ענטרע־ריאָס, בועאנאָס־אירעס, סאנטא־פע, סאן־טשאקאָ דעל עסטעראָ, פאמפא. ניט באזעצטער באָדן איז פארהאן אומגעפער פאר נאָך 1.000—1.200 משפחות.

סך־הכל זיינען צום אָנהויב 1927 געווען אין די קאָלאָניעס: 1) 3.597 משפחות אָדער 20.142 נפשות, וואָס באשעפטיקן זיך דירעקט מיט לאנדווירטשאפט. 2) 2.251 משפחות אָדער 12.982 נפשות, וואָס וואוינען אין די קאָלאָניעס און באשעפטיקן זיך מיט מלאכה, ווי אויך אָנגעשטעלטע, לערער, באאמטע א. אַ. וו. צוזאמען — 5.848 משפחות אָדער 33.124 נפשות.

פון זיי האָבן אויסגעצאָלט דער „יקא" אלע זייערע חובות — און זיי־נען געווארן אייגנטימער פון זייערע נחלאות אומגעפער 30 פראָצ.

די ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פּוילן.

1. צווישן די פּאַרשיידענע פּאַקטאָרן, וואָס האָבן אַ השפּעה אויף די עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אַנטוויקלונג פון דער באַפעלקערונג ווירקן אויך אָן ספק די ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס.

די דאָזיקע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע בילדן אַ קאָלעקטיוון כּח צו לייזן געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמען, שפּילן אַ באַדייטנדע ראָלע אין לעבן פון פּאָלק און פון דער מלוכה.

אָן אַנדער פּראָצע איז אויף וויפיל זיי זיינען אימשטאַנד — צוליב די פּאַרשיידענע באַדינגונגען, אין וועלכע זיי געפינען זיך און אין וועלכע זיי קומט אויס צו אַרבעטן, — צו פּאַרווירקלעכן זייערע פּלענער און אויפגאַבן. דאָס שוואַכט אָבער ניט אָפּ די וויכטיקייט און נויטיקייט פון די דאָזיקע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע גרייטן צו דעם בּאָדן פּאַר זייער אַרבעט און אָרגאַניזירן דעם פּאַראינטערעסירטן עלעמענט.

און אויב פּאַר די אַלגעמיינע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס שטייט די פּראָגע פון פּאַרבריייטערן און פּאַרטיפן די ווירטשאַפטלעכע עקספּאַנסיע פון זייערע מיטגלידער, האָבן די ייִדישע אָרגאַניזאַציעס דערווייל נאָך אַן אַנדער אויפגאַבע: זיי מוזן מיט אַלע כּוחות זיך באַמיען צו דערהאַלטן די שוין אויסגעקעמפטע פּאָזיציעס, און וועגן נייע איז שוין ניטאָ וואָס צו רייַדן, צוליב די פּאַרשיידענע סיבות, וועלכע ווירקן אין פּאָליטישן און געזעלשאַפטלעכן לעבן פון דער מלוכה.

די דאָזיקע סיבות האָבן אויך אַרויסגערופן אַ שטאַרקע אַנטוויקלונג פון די ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פּוילן. די שוועריקייטן פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון איין זייט — די עקסטערמינאַציע- און שטייער-פּאָליטיק פון די מלוכה-ספּערן פון דער צווייטער זייט, — זיינען אין דער ערשטער ריי די הויפּט-סיבות פון דעם גרויסן וואוקס פון די ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זיינען טעטיק כּמעט אין 700 קבוצים אין פּוילן, ד. ה. אין 80 פּראָצענט פון אַלע קבוצים מיט אַ ייִדישער באַפעלקערונג פון 300 יידן אָן.

וען מיר וועלן נאָך נעמען אין אַכט די אָפּגעשטאַנקייט פון דער ייִדישער באַפעלקערונג אין געזעלשאַפטלעכן זין, וען מיר וועלן אָנווייזן אויף דעם פּאַקט, וואָס פּאַר דער מלחמה זיינען אין גאַנצן געווען קאָנגרעס-פּוילן געווען טעטיק נאָר 16 ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, — וועלן מיר פּאַרשטיין, ווי וויייט עס האָט דערגרייכט די נויט אין דער אָרגאַניזאַציע פון די פּאַרשיידענע ווירטשאַפטלעכע גרופירונגען.

ס׳איז דעריבער וויכטיק צו פּאַרנעמען זיך מיט דער פּראָגע פון די ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פּוילן און באַאַרבעטן די מאַטעריאַלן אויפן דאָזיקן געביט.

צוליב די גרויסע שווערקייטן, וועלכן מיר האָבן באַגעגנט ביים זאַמלען די מאַטעריאַלן, איז אוממעגלעך געווען אַרויסצובאַקומען די אַלע מאַמענטן, וועלכע זאָלן אילוסטרירן דעם פּראָבלעם אין זיין גאַנצן אומפאַנג. דאָס איז, זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, קודם־כל די שולד פון די צענטראַלעס פון די פּאַרשיידענע ווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיי האָבן ניט אָרגאַניזירט און באַזיצן ניט אין זייער רשות קיינע שום ציפערן און מאַטעריאַלן, מיט וועלכע מען זאָל זיך קענען באַנוצן צו אזא אַרבעט. מען קען אפילו ניט פעסטשטעלן סטאַטיש דעם מצב פון די באַזונדערע אָרגאַניזאַציעס, כדי שפּעטער צו קענען נאָכפאָלגן די דינאַמישע אַנטוויקלונג פון דער באַוועגונג, ווייל עס איז אַבסאָלוט ניט אָרגאַניזירט ביי די פּאַרשיידענע ווירטשאַפֿטלעכע פּאַראיינען די זאַמלונג פון סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן, וואָס זאָל געבן א בילד וועגן דעם פּאַלן אָדער וועגן דעם וואוקס פון דער באַוועגונג.

מיר באַטראַכטן דעריבער אונזער איצטיקע אַרבעט נאָר ווי א פּראַגמענט און פרוב צו לייגן א טייל פון דעם אויבנדערמאָנטן פּראָבלעם און מיר גלויבן, אז די אָנגעגעבענע דורך אונז מאַטעריאַלן (זיי באַציען זיך אַלע צום יאָר 1928) וועלן פאַרלייכטערן די פאַראינטערעסירטע פערזאָנען און אָרגאַניזאַציעס ביי די ווייטערדיקע פּאָרשונגען און אַנאַליזין אויף דעם דאָזיקן געביט.

2. איידער מיר טרעטן־צו צו אַנאַליזירן די ווייטערדיקע טאַבעלן, מוזן מיר אָנווייזן, אז ביים באַאַרבעטן די מאַטעריאַלן האָבן מיר געהאַלטן פּאַר וויכטיק איינטיילן אַלע ישובים און קבוצים מיט א יידישער באַפעלקערונג אין פוילן אויף עטלעכע כאַראַקטעריסטישע גרופן, כדי צו באַקומען א בילד, אין וועלכע פונקטן ס'זיינען קאָנצענטרירט די באַזונדערע אָרגאַניזאַציעס.

אין דער ערשטער גרופע גייען אריין קבוצים מיט א יידישער באַפעלקערונג פון 300 ביז 500 יידן; אין דער צווייטער גרופע — פון 500 ביז 1.000 יידן; אין דער דריטער גרופע — פון 1.000 ביז 3.000; אין דער פערטער גרופע — פון 3.000 ביז 5.000; אין דער פינפטער גרופע — פון 5.000 ביז 10.000 און אין דער זעקסטער גרופע — קבוצים מיט איבער 10.000 יידן.

אלס יסוד האָבן מיר דאָ, פּאַרשטענדלעך, גענומען די פאָלקסציילונג פון 30־טן סעפּטעמבער 1921 בנוגע די אָנגערופענע קבוצים אין 14 וואָיעוואוד־סטוועס (חוץ פּאָמערן, פּויזן און שלעזיע), אין וועלכע ס'זיינען קאָנצענטרירט 87,4 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן.

מיר האָבן געהאַלטן פאַר צוועקמעסיק אָנצוגעבן ביי דער צאָל אָרגאַניזאַציעס אין יעדער וואָיעוואדסטוע אויך די אלגעמיינע צאָל יידישע באַפעלקערונג, כדי צו שאַפן זיך א בילד וועגן דעם ווירקונגס־קרייז פון די באַזונדערע אָרגאַניזאַציעס אין באַציאונג צו דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג; די דאָזיקע ציפער וועלן אויך אומבאַדינגט נויטיק זיין ביים דורכפירן דעם פאַרגלייך פון דער צאָל מיטגלידער לגבי דער גאַנצער באַפעלקערונג.

אויפן יסוד פון די אויבנדערמאָנטע אויסרעכענונגען זיינען פאַראן אין פוילן 887 קבוצים (חוץ אין פּאָמערן, פּויזן און שלעזישער וואָיעוואדסטוועס),

וועלכע נעמען אַרום א יידישע באַפעלקערונג פון 2.480.224 יידן. (ז' אויך די ענויע סטאַטיסטישע דאַטן אין לוח „פון יאָר צו יאָר" 1928).

ש א ב ע ל ע 1.

צאָל יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פוילן

(אין יאָר 1928).

וואיעוואדסטוות	אלגעמיינער סך-הכל 1362							
	קבוצים מיט א יידישע באַפעלקערונג		סוחרים-פאראיינען		קליינהענדלער-פאראיינען		האַנטווערקער-פאראיינען	
	צאָל	יידישע באַפעלק.	צאָל	יידישע בא-פעלקערונג	צאָל	יידישע בא-פעלקערונג	צאָל	יידישע בא-פעלקערונג
צוזאַמען . .	887	2.480.224	498	2.118.503	270	1.508.797	594	2.198.236
1. ווארשע-שטאָט .	1	310.322	1	310.322	1	310.322	1	310.322
2. ווארשעווער . .	94	187.467	70	167.628	55	129.855	79	177.467
3. לאָדזער . .	65	310.498	38	286 164	26	238.741	57	308.322
4. קיעלצער . .	102	269.917	58	233.057	30	141.351	87	261.951
5. לובלינער . .	97	248.361	62	215.699	50	186.690	79	236.396
6. ביאליסטאָקער .	79	176.768	37	133.921	30	106.463	66	166.122
7. פאָלעסיער . .	44	91.024	23	75.241	11	49.256	33	83.572
8. וואָלינער . .	66	145.286	24	107.864	38	123.727	47	131.839
9. נאָוואָגרודקער .	42	63.410	27	49.086	15	30.256	36	53.055
10. ווילנער . .	46	85.306	32	79.819	3	50.051	14	61.505
11. קראָקעווער . .	50	124.607	38	108.497	—	—	6	55.952
12. לוואָווער . .	94	250.874	30	181.246	3	97.360	43	202.472
13. טאַרנאָפּאָלער .	58	100.992	30	78.261	6	28.135	25	70.388
14. סטאַניסלאָווער .	49	115.391	28	91.698	2	16.590	21	78.873

פון דער דאָזיקער טאַבעלע איז צו זען, אַז אין גאַנץ פוילן זיינען פאַראַן 498 סוחרים-פאַראיינען אין דערוועלבער צאָל קבוצים, וועלכע נעמען אַרום א באַפעלקערונג פון 2.118.503 יידן, ד. ה. אלזאָ, אַז אין יעדער צווייטער שטאָט אין פוילן איז פאַראַן א סוחרים-פאַראיין (56,3 פראָצ. פון אַלע קבוצים). דאָקעגן קליינהענדלער-פאַראיינען זיינען פאַראַן נאָר אין 270 קבוצים (30,4 פראָצ. פון אַלע קבוצים), וועלכע נעמען אַרום א יידישע באַפעלקערונג פון 1.508.797 יידן.

די גרעסטע צאָל אָרגאַניזאַציעס באַזיצן די האַנטווערקער, וועלכע ציילן 594 פאַראיינען אין דערוועלבער צאָל שטעט (66,9 פראָצ. פון אַלע קבוצים), וואָס נעמען אַרום א באַפעלקערונג פון 2.198.236 יידן.

רעכענען מיר צונויף די אַלע 3 אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען, באַקומען מיר א ס"ה פון 1.362 יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין גאַנץ פוילן. פון דער דאָזיקער צאָל בילדן די האַנטווערקער 43,5 פראָצ.; די סוחרים — 36,6 פראָצ.; די קליינהענדלער — 19,9 פראָצ. אויב מיר וועלן אָבער צוערשענען די צאָל קליינהענדלער-פאַראיינען צו דער צאָל סוחרים-פאַראיינען, בילדן די דאָזיקע אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען בערך 57 פראָצ. פון דער גאַנצער צאָל יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פוילן.

אריבערגייענדיק צו דער פראגע פון קאָנצענטראַציע פון די פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס אין די באַזונדערע וואָיעוואודסטוועס, זעען מיר, אַז די גרעסטע צאָל סוחרים-פאַראייענען פאַרמאָגט וואַרשעווער וואָיעוואודסטוועס (16,1 פראָצ. פון דער גאַנצער צאָל סוחרים-פאַראייענען).

פון די קליינהענדלער-פאַראייענען, פאַרמאָגט וואַרשעווער וואָיעוואודסטוועס 20,4 פראָצ. פון אלע קליינהענדלער-פאַראייענען, אויפן צווייטן אָרט גייט לובלינער וואָיעוואודסטוועס (18,6 פראָצ.); אמווייניקסטן קליינהענדלער-פאַראייענען זיינען פאַראַן אין סטאַניסלאַוואָער וואָיעוואודסטוועס (אינגאַנצן 2 פאַראייענען), דאָסגען קראָקעווער וואָיעוואודסטוועס האָט קיין אין קליינהענדלער-פאַראייענ ניט.

פון די האַנטווערקער-פאַראייענען זיינען די גרעסטע צאָל פאַראַן אין קיעלצער וואָיעוואודסטוועס (16,2 פראָצ. פון דער גאַנצער צאָל האַנטווערקער-פאַראייענען אין פוילן), אויפן צווייטן אָרט גייען לובלינער און וואַרשעווער וואָיעוואודסטוועס.

אינטערעסאַנט איז דער פארגלייך און די פאַרהעלטעניש פון דער צאָל קבוצים מיט דער צאָל ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין יעדער באַזונדערער וואָיעוואודסטוועס, ווי עס וויזט אונז די פאָלגנדע טאַבעלע:

טאַבעלע 2.

פאַרהעלטעניש פון די באַזונדערע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס לגבי די קבוצים אין יעדער וואָיעוואודסטוועס.

וואָיעוואודסטוועס	קבוצים	סוחרים-פאַראיי. לגבי דער גאַנצער צאָל קבוצים	קליינהענד.-פאַר. לגבי דער גאַנצער צאָל קבוצים	האַנטווערק.-פאַר. לגבי דער גאַנצער צאָל קבוצים
צוזאמען	887	56,1	30,4	67,0
1. וואַרשעווער (מיט שט. וואַרש)	95	74,7	58,9	84,2
2. לאָדזער	65	58,5	40,0	87,7
3. קיעלצער	102	56,8	29,4	85,3
4. לובלינער	97	63,9	51,5	81,4
5. ביאַליסטאָקער . . .	79	46,8	28,0	83,6
6. פּאָלעסיער	44	52,3	25,0	75,0
7. וואָלינער	66	36,4	57,6	71,2
8. נאָוואָגרודקער . . .	42	64,3	35,7	85,7
9. ווילנער	46	69,6	6,5	30,4
10. קראָקאָווער	50	76,0	—	12,0
11. לעמבערגער	94	31,9	3,2	45,7
12. טאַרנאָפּאָלער . . .	58	51,7	10,3	43,1
13. סטאַניסלאַוואָווער . .	49	57,1	4,1	42,8

פון דער דאָזיקער טאַבעלע איז צו זען, אַז אין זייער א גרויסער צאָל קבוצים פון יעדער וואָיעוואודסטוועס געפינען זיך האַנטווערקער-פאַראייענען. אמגרעסטן איז די צאָל פאַראייענען אין לאָדזער וואָיעוואודסטוועס (88 פראָצ. לגבי דער צאָל קבוצים אין דער דאָזיקער וואָיעוואודסטוועס); אויפן צווייטן אָרט גייט נאָוואָגרודקער וואָיעוואודסטוועס (86 פראָצ. לגבי דער צאָל קבוצים אין דער דאָזיקער וואָיעוואודסטוועס); אויפן דריטן אָרט — קיעלצער וואָיעוואודסטוועס, אויפן פערטן — וואַרשעווער וואָיעוואודסטוועס, אויפן פינפטן — ביאַליסטאָקער וואָיעוואודסטוועס א. אז. וו.

וואָס איז שייך וויידער דער פאַרהעלטעניש צווישן דער צאָל סוחרים-פאַראיינען לגבי דער צאָל קבוצים אין יעדער וואָיוואודסטוועט, דערגרייכט זי דעם מאַקסימום אין קראָקעווער (76 פראָצ.) און וואַרשעווער וואָיעוואודסטוועט (75 פראָצ.).

די קלענסטע פאַרהעלטעניש לגבי דער צאָל קבוצים, בילדן די קליינ-העגדלער-פאַראיינען, דערגרייכנדיק צו דער גרעסטער צאָל אין דער וואַרשע-ווער וואָיעוואודסטוועט.

אַריבערגייענדיק ווידער צום אַנאַליז פון דער קאָנצענטראַציע פון די באַזונדערע וויירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין די געהעריקע קבוצים-גרופן, באַקומען מיר די טאַבעלעס 3 און 4:

טאַבעלע 3.

די צאָל יידישע וויירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין די באַזונדערע קבוצים-גרופן.

קבוצים-גרופן	אלגעמיינע צאל קבוצים		צאל סוחרים-פאראיינען		צאל קליינהענדלער-לער פאראיינען		צאל האנטווערקער-פאראיינען	
	צאל	%	צאל	%	צאל	%	צאל	%
	887	100.0	498	100,0	270	100.0	594	100.0
1. ביז 500 יידן	154	17,4	39	7,8	23	8,5	46	7,8
2. פון 500 — 1.000	252	28,4	97	19,5	49	18,2	139	23,4
3. „ 1.000 — 3.000	346	39,0	227	45,6	116	43,0	278	46,8
4. „ 3.000 — 5.000	61	6,9	61	12,3	29	10,7	59	9,9
5. „ 5.000 — 10.000	42	4,7	42	8,4	29	10,7	41	6,9
6. איבער 10.000 יידן	32	3,6	32	6,4	24	8,9	31	5,2

טאַבעלע 4.

פאַרהעלטעניש צווישן די באַזונדערע יידישע וויירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס לגבי דער אַלגעמיינער צאָל קבוצים פון יעדער גרופע

(אין פראָצענטער).

קבוצים-גרופן	אלגעמיינע צאל קבוצים	פאַרהעלטעניש פון דער צאָל קבוצים מיט סוחרים-פאראיינען לגבי דער אלגעמיינער צאל קבוצים	פאַרהעלטעניש פון דער צאָל קבוצים מיט קליינהענדלער-פאראיינען	פאַרהעלטעניש פון דער צאָל קבוצים מיט האנטווערקער-פאראיינען
1. ביז 500 יידן	154	25,3	14,9	29,9
2. פון 500 — 1.000	252	38,5	19,5	55,1
3. „ 1.000 — 3.000	346	65,6	33,5	80,4
4. „ 3.000 — 5.000	61	100,0	47,5	96,7
5. „ 5.000 — 10.000	42	100,0	69,0	97,6
6. איבער 10.000	32	100,0	75,0	96,9

פון דער טאַבעלע 3 זעען מיר קודם־כל, אַז די גרעסטע צאָל סוחרים־פאַראייגען געפינט זיך אין דער דריטער גרופּע (ד. ה. פון 1.000 ביז 3.000 יידן), דאָן גייט די 2־טע גרופּע א. אַז. וו.

דיזעלבע פּראָפּאָרציע איז אויך נוגע די האַנטווערקער־אָרגאַניזאַציעס; די מיטעלע שטאָט, וועלכע זיינען די גרעסטע אין זייער צאָל אין גאַנץ פוילן, פאַרמאָגן אויך די גרעסטע צאָל אָרגאַניזאַציעס.

ווילן מיר אָבער באַטראַכטן די פאַרהעלטעניש צווישן דער צאָל באַזונדערע אָרגאַניזאַציעס לגבי דער אַלגעמיינער צאָל קבוצים אין יעדער גרופּע, זעען מיר — טאַבעלע 4 — אַז אין דער זעקסטער גרופּע געפינט זיך כמעט אין יעדער שטאָט א פאַראיין, ווייניקער שוין אין דער פינפטער גרופּע — און וואָס קלענער דער קבוץ אַלס ווייניקער אָרגאַניזאַציעס.

עס איז אָבער זייער כאַראַקטעריסטיש, אַז אפילו אין די 154 סאַמע קלענסטע שטעטלעך (קבוצים ביז 500 יידן, ד. ה. בערך 100 משפחות אין א קבוץ), זיינען פאַראן 39 סוחרים־פאַראיינגען, 23 קליינהענדלער־פאַראיינען און 46 האַנטווערקער־פאַראיינגען, ד. ה. 25, 15 און 29 פראָצ. לגבי דער גאַנצער צאָל קבוצים אין דער דאָזיקער גרופּע.

אַריבערגייענדיק צו דעם אַנאַליז פון די אויבנדערמאַנטע פאַרהעלטענישן אין די באַזונדערע גרופּן — לויט די וואָיוואָדסטוועס, באַקומען מיר פאָלגנדן בילד:

אין דער קבוצים־גרופּע 1 זיינען די גרעסטע צאָל סוחרים־פאַראיינען קאָנצענטרירט אין קראָקעווער און וואַרשעווער וואָיוואָדסטוועס. אויך די האַנטווערקער־פאַראיינען געפינען זיך אין דער גרעסטער צאָל אין דער וואַרשעווער וואָיוואָדסטוו.

אין דער צווייטער קבוצים־גרופּע גייט די קיעלצער וואָיוואָדסטוע אויפן ערשטן אָרט מיט דער גרעסטער צאָל האַנטווערקער־פאַראיינען.

אין דער דריטער גרופּע גייט אויפן ערשטן אָרט לובלינער וואָיוואָדסטוע מיט דער גרעסטער צאָל האַנטווערקער־פאַראיינען און סוחרים־פאַראיינען, דאָן וואַרשעווער, קיעלצער א. א.

אין דער פערטער גרופּע גייט וויידער די וואַרשעווער וואָיוואָדסטוע אויפן ערשטן אָרט מיט דער צאָל האַנטווערקער־ און סוחרים־פאַראיינען.

אין דער פינפטער און זעקסטער גרופּע קבוצים איז כמעט אין יעדער שטאָט פאַראן א ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע.

3. זייער באַלערנד און אינטערעסאַנט איז פאַר אונז דער פאַרגלייך פון די ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס גופא — אין יעדער פון די פאַרשיידענע גרופּן שטעט, ווי ס׳איז צו זען פון דער וויטערדיקער טאַבעלע 5.

פון דער דאָזיקע טאַבעלע איז צו זען, אַז:

א) אין 104 קבוצים זיינען די סוחרים־פאַראיינען די אייניקע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין די דאָזיקע שטעט. די דערמאַנטע צאָל פאַלט אויס אַממערסטן אויף דער קראָקעווער און ווילנער וואָיוואָדסטוועס;

די צוזאמענארבעט פון די פארשיידענע יידישע וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס אין די באזונדערע גרופן-שטעט.

וואיעוואדסטוו	אלגעמיינער סך-הכל						
	דורכשניטלעכע צאל מיטגלידער פון איין ארגאניזאציע	צאל ארגאניזאציעס	דורכשניטלעכע צאל מיטגלידער פון איין ארגאניזאציע	צאל ארגאניזאציעס	דורכשניטלעכע צאל מיטגלידער פון איין ארגאניזאציע	צאל ארגאניזאציעס	
צוזאמען . . .	164	82	3	227	122	21	104
1. ווארשעווער (מיט ווארשע) .	42	10	1	24	4	3	4
2. לאדזער . . .	17	5	—	19	16	4	2
3. קיעלצער . . .	18	11	—	40	18	1	—
4. לובלינער . . .	29	15	—	28	7	6	5
5. ביאליסטאקער . .	11	16	—	21	18	3	5
6. פאליעסער . . .	7	4	—	16	6	—	—
7. ווילנער . . .	18	17	—	3	9	3	3
8. נאוואגרודקער .	11	3	—	14	8	1	2
9. ווילנער . . .	2	—	1	9	3	—	20
10. קראקאווער . .	—	—	—	4	2	—	34
11. לוואווער . . .	3	—	—	17	24	—	10
12. טארנאפאלער . .	4	1	1	16	4	—	9
13. סטאניסלאוואווער .	2	—	—	16	3	—	10

ב) אין 21 קבוצים זיינען די קליינהענדלער-פאררייגען די אייניקע וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס;

ג) אין 122 קבוצים זיינען די האנטווערקער-פאראיינען די אייניקע וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס;

ד) אין 227 קבוצים טרעפן זיך די סוחרים-פאראיינען מיט די האנט-ווערקער-פאראיינען צוזאמען אין אייע און דיזעלבע שטעט;

ה) אין 82 קבוצים טרעפן זיך די קליינהענדלער-פאראיינען מיט די האנטווערקער-פאראיינען צוזאמען;

ו) אין 164 קבוצים זיינען טעטיק אלע 3 וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס צוזאמען.

פון די דאזיקע ציפער ווערט קלאר, אז אין 723 קבוצים געפינען זיך וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס, דאקעגן אין 164 קבוצים זיינען נים פארא קיינע שום וירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס.

ווען מיר זאלן ווידער צוזאמענרעכענען די צאל קליינהענדלער-פאראיינען מיט די סוחרים-פאראיינען קומט אויס, אז אין 125 שטעט זיינען זיי די אייני-ציקע ארגאניזאציעס — קעגן 122 קבוצים, וואו די האנטווערקער-פאראיינען זיינען די אייניציקע ארגאניזאציעס.

אנאליזירנדיק די אויבנדערמאנטע ציפער, זעען מיר אויך, אז אין 476 קבוצים געפינען זיך אי האנטווערקער- אי האנדלס-ארגאניזאציעס (סוחרים מיט קליינהענדלער).

ווילן מיר זיך אויך באַקאַנען מיט דער דאָזיקער לאַגע אין די באַזונדערע גרופן שטעט באַקומען מיר פאַלגנדיקן בילד:

אַפילו אין די קלענערע שטעטלעך איז די פראָפאָרציע פון דער צאָל האַנדלס־אָרגאַניזאַציעס לגבי די האַנטווערקער — א גרעסערע, סיי אין די ערטער, וואו די האַנדלס־אָרגאַניזאַציעס זיינען זעלבשטענדיק (36 האַנדלס־פאַראיינען קעגן 27 האַנטווערקער־פאַראיינען אין דער 1־טער גרופע שטעט), סיי אין די ערטער, וואו ס׳זיינען פאַראַנען ביידע אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען. וואָס גרעסער ס׳זיינען די קבוצים, אַלץ מער טרעפן זיך די אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען און ווייניקער ווערט די צאָל קבוצים, וואו די אָדער יענע אָרגאַניזאַציע איז די אייניציקע אין דעם פונקט.

דיזעלבע ערשיינונג טרעפן מיר אין דער קבוצים־גרופע פון 1 ביז 3 טויזנט. אין דער גרופע פון 3—5 טויזנט באַמערקן מיר שוין א גלייכגעוויכט צווישן דער צאָל האַנדלס־אָרגאַניזאַציעס און האַנטווערקער־פאַראיינען.

אין דער גרופע פון 5 ביז 10 טויזנט און איבער 10 טויזנט בילדעט די רובריק „אַלע 3 אָרגאַניזאַציעס צוזאַמען" — די איבערוויגנדע צאָל — און נאָר זעלטן איז די אָדער יענע אָרגאַניזאַציע אליין אין די גרעסערע שטעט.

4. ס׳איז אויך אינטערעסאַנט דורכצופירן א פאַראַלעל צווישן דער צאָל ייִדישע און ניט־ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס און אַזוי אַרום באַקומען א בילד וועגן דער ווירקונג און קאָנצענטראַציע פון אַלע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פוילן, וואָס באַווייזט די טאַבעלע 6:

טאַבעלע 6.

צאָל ייִדישע און ניט־ייִדישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אין פוילן.

וואָיעוואָדסטוע	סוחרים־פאַראיינען		קלייניהענדלער־פאַראיינען		האַנטווערקער־פאַראיינען	
	ייִדישע	ניט־ייִדישע	ייִדישע	ניט־ייִדישע	ייִדישע	ניט־ייִדישע
ס״ה . .	498	108	270	14	594	222
1. וואַרשעווער (מיט שט. וואַרשע) .	71	34	56	3	80	30
2. לאָדזער . . .	38	16	26	7	57	29
3. קיעלצער . . .	58	14	30	1	87	21
4. לובלינער . . .	62	11	50	1	79	15
5. ביאַליסטאָקער . .	37	12	30	—	66	8
6. פאָלעסיער . . .	23	5	11	—	33	5
7. וואָלינער . . .	24	4	38	—	47	6
8. נאָוואָגרודקער . .	27	9	15	1	36	4
9. ווילנער . . .	32	3	3	1	14	3
10. קראַקאָווער . .	38	(*)	—	—	6	—
11. לעמבערגער . .	30	(*)	3	—	43	1
12. טאַרנאָפּאָלער . .	30	(*)	6	—	25	—
13. סטאַניסלאָווער .	28	(*)	2	—	22	—

*) וועגן דער צאָל ניט־ייִדישע סוחרים־פאַראיינען אין גאַליציע פעלן בייַ אונז געניטיע ידיעות.

די יידישע פאראיינען געפינען זיך אין א גרעסערער צאָל קבוצים אין פוילן, וואָס איז א פועל־יוצא פון דער ספעציפישער יידישער עקאָנאָמישער סטרוקטור און דעם באַדייטנדן אָנטייל פון די יידן אין האַנדל און מלאכה.

מען מוז אָבער דערבייַ באַמערקן, אז די צאָל ניט־יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס אפילו אין גרויס. קאָנגרעס־פוילן וואָקסט מיט אַן אומגעהויערער שנעלקייט: אזוי, למשל, האָט די ניט־יידישע סוחרים־צענטראַלע געציילט אין יאָר 1921 קוים 16 אָפטיילונגען און איצט, אין יאָר 1928, ציילט זי שוין גאַנצע 108.

די ניט־יידישע סוחרים־פאראיינען געפינען זיך אויך אין גאַנץ קליינע שטעטלעך און אפילו אין אזעלכע, וועלכע ציילן אינגאַנצן 280 יידן.

5. כדי צו פאַרפולקאָמען דאָס בילד און די ראָלע, וועלכע ס'שפילן די אָרגאַניזאַציעס אין ווירטשאַפטלעכן לעבן, וואָלט מען געדאַרפט אָנווייזן אויף די ענויע צאָל מיטגלידער פון יעדער אָרגאַניזאַציע.

לויט די אלגעמיינע ידיעות, וועלכע מיר האָבן באַקומען פון די פאר־שיידענע צענטראַלעס, ציילט, למשל, דער ה א נ ט ו ע ר ק ע ר = פאַרבאַנד אין גאַנץ פוילן — בערך 150 טויזנט מיטגלידער. נעמענדיק אין אַכט, אַז אין פוילן (לויט די ידיעות פון האַנטווערקער־פאַרבאַנד) זיינען אויסגעקויפט געווואָרן אין 1927 יאָר בערך 400 טויזנט פאַטענט דורך יידישע האַנטווער־קער, — קומט אויס, אז 37,5 פּראָצ. האַנטווערקער זיינען אָרגאַניזירט אין האַנטווערקער־פאראיינען.

אויב מיר וועלן וויייטער נעמען אין באַטראַכט, אַז די 150 טויזנט מיט־גלידער, וועלכע זיינען אָרגאַניזירט אין האַנטווערקער־פאַרבאַנד, ציילן אין יעדער משפחה, דורכשניטלעך, צו 4 פערזאָנען, הייסט דאָס, אַז אין די 594 שטעט, וואו עס זיינען פאַראן האַנטווערקער־פאראיינען, בילדן די אָרגאַניזירטע האַנט־ווערקער־משפחות 27 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג אין די דערמאָנטע שטעט.

לויט די ידיעות פון דער קליינהענדלער־צענטראַלע, ציילן זיי אָרגא־ניזירטע מיטגלידער בערך 140 טויזנט (אין וואַרשע אליין — 8.000 מיטגלידער), ד. ה., אַז אין די 270 שטעט מיט די קליינהענדלער־פאראיינען זיינען אָרגאַני־זירט (לויט דער אויבנדערמאָנטער באַרעכענונגס־מעטאָדע) מיטגלידער מיט משפחות, וועלכע ציילן 560 טויזנט נפשות, וואָס באַטרעפט 37,4 פּראָצ. פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג אין דער דערמאָנטער צאָל שטעט.

לויט די ידיעות פון דער ס ו ח ר י ם־צענטראַלע, באַטרעפן די צאָל אָרגאַני־זירטע מיטגלידער אין גאַנץ פוילן לערך 60.000 (בלויז אין וואַרשע — 7.000), ד. ה., אַז אין די 498 שטעט מיט סוחרים־פאראיינען, זיינען אָרגאַניזירט מיטגלידער מיט משפחות, וועלכע ציילן 240.000 נפשות, וואָס באַטרעפט 11,3 פּראָצ. לגבי דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג אין דער צאָל שטעט מיט סוחרים־פאראיינען.

דער דאָזיקער אונטערשייד פון דער פּראָצענט־פאַרהעלטעניש צווישן דער צאָל אָרגאַניזירטע מיטגלידער אין דער אָדער יענער וירטשאַפטלעער אָרגאַני־

זאַציע, לאָזט זיך ערקלערן קודם־כל דערמיט, וואָס דער אַנדלס־עלעמענט בייַ יידן בילדעט אַ מערהייט לגבי דער מלאכה און אינדוסטריע (לויט דער פאָלקס־ציילונג פון 1921 יאָר, האָבן אויף יעדע הונדערט יידן געלעבט פון האַנדל 41,3 פּראָצ. און פון מלאכה און אינדוסטריע — 33,8 פּראָצ.); צווייטנס, געהערט אַ באַדייטנדער טייל פון די גורעסערע בעל־מלאכות. אָדער די אַזוי־גערופענע קליין־אינדוסטריעלער — צ די פּאַרשיידענע סוחרים־פּאַראיינען, וועלכע שליסן איין אויך ניט בלויז „ריינע" סוחרים; דריטנס, זיינען די סוחרים פּאַראיינען קאָנצענטרירט אין אַזעלבע צענטערס, וואו די יידישע באַפעלקערונג, וועלכע לעבט פון האַנדל, בילדעט די מערהייט פון דער אָרטיקער יידישער באַפעלקערונג (וואַרשע, לאָדז, ווילנער געגנט, גאַליציע א. א.) און, פערטנס, זוכט דער האַנדלס־עלעמענט, וואָס איז פּראָפּאָרציאָנעל מער באַלאַסטעט מיט די פּאַרשיידענע שטייערן, ווי דער האַנטווערקער, זיין הילף אין דער אָרגאַניזאַציע, וואו ער מוז קודם כל זיך פּאַרשרייבן אַלס מיטגליד.

אַ געניעם אַנאַליז פון די אָרגאַניזירטע מיטגלידער אין די באַזונדערע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי אויך אין די באַזונדערע פונקטן, וועט מעגלעך זיין דורכצופירן ערשט דאַן, וען מיר וועלן האָבן די גענויע איינצלנע ציפער לויט אַ ספּעציעל־אויסגעאַרבעטער אַנקעטע, וואָס איז ביי היינטיקן טאָג, ווי אויבנדערמאָנט, ניט בנמצא.

דער אַלגעמיינער סך־הכל, אָבער, וועט אין דעם דאָזיקן פּרט, חוץ קליינע אויסנאַמען, ניט אָפּווייכן פון דעם אויבנדערמאָנטן בילד.

י. באָרנשטיין.

(בערסאַנס מוזיי לין ווערטש).

פֿאַרבאַנד פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון געזעלשאַפטן אין פוילן.

דער פֿאַרבאַנד פון די יידישע קאָאָפּעראַטיוון געזעלשאַפטן אין פוילן איז געשאַפֿן געוואָרן אויף דער ערשטער קאָנפֿערענץ פון די יידישע לייַ־און שפֿאָר־קאַסעס פון קאָנגרעס־פוילן, וועלכע איז פֿאָרגעקומען אין ווארשע דעם 28 פעברואר 1921 יאָר. סוף 1922 האָט דער פֿאַרבאַנד באַקומען פון מלוכהשן קאָאָפּעראַטיוון־ראַט די אזויגערופענע רעוויזיע־רעכט, וועלכע זייַנען פֿאָראויס־בעזען אין געזעץ וועגן קאָאָפּעראַטיוון.

דער פֿאַרבאַנד ערפֿילט אַלוץ גלייכצייטיק חוץ זייַנע קאָאָפּעראַטיוו־געזעלשאַפטלעכע און דער־ציערישע אַרבעטן אויך די פונקציעס פון אַן אָפּיציעלן רעווידיר־אָפּאַראַט אין פֿאַרטרעטונג פון מלוכהשן קאָאָפּעראַטיוון־ראַט ביים פינאַנס־מיניסטעריום. דער פֿאַרבאַנד רעפֿרעזענטירט די אַרגאַני־זירטע יידישע קאָאָפּעראַציע אין פוילן, סיי פֿאַר די מלוכה־אַרגאַנען און צענטראַלע מלוכהשע אַדער האַלב־מלוכהשע פינאַנס־אינסטיטוציעס, סיי פֿאַר די אויסלענדישע יידישע קרעדיט־געבנדיקע אינסטי־טוציעס (ק"א־דזשוינט: פונדיישן), פירט א פֿאַרצווייגטע פֿראָפּאַגאַנדע־ און אויפקלערונגס־אַרבעט צווישן די ברייטע שיכטן פון יידישן פּאָלק און אינטעליגענץ פֿאַר דער קאָאָפּעראַטיווער אידעע און פֿאַרן שפֿאָר־געדאַנק, רעווידירט און אינטרואירט די קאָאָפּעראַטיוון סיי דורך באַזוכן אויף די ערטער, סיי דורך קאָנטראָלירן די באַלאַנסן, העלפֿט־מיט ביים אַרגאַניזירן נייַע קאָאָפּערא־טיוון פון פֿאַרשיידענע מינים א. א. וו.

דער פֿאַרבאַנד האַלט אויס א ספּעציעלן אינספּעקטאָרן־אָפּאַראַט, וועלכער רעווידירט אַלע פֿאַרבאַנדס־קאָאָפּעראַטיוון לכל־הפּחות איין מאָל א יאָר, גיט אַרויס צווויי ציטשריפטן — "די קאָאָפּע־ראַטיוע באַווועגונג" און "פֿאַרן פּאָלק" — און א פּאָפּולערע פֿראָפּאַגאַנדע־ליטעראַטור, אַרבעט אַיין רעפֿעראַט, צוזאַמענפֿאַרן, קאָנפֿערענצן, ווי אויך דעם "אינטערנאַציאָנאַלן קאָאָפּעראַטיוון טאָג" און דעם "אינטערנאַציאָנאַלן שפֿאָר־טאָג", פירט אַן מיט א טעכנישן פּאַראַלעל, וואָס גיט אַרויס אַלע נויי־טיקע פֿאַר די קאָאָפּעראַטיוון ביכער און דרוק־זאַכן א. אַז. וו.

צום פֿאַרבאַנד געהערן (אויפן 15־טן אָקטאָבער 1928) 533 קאָאָפּעראַטיוון, צווישן זיי: 432 פּאַלקס־בענק, 53 מיטלשטאַנדס־בענק, 27 האַנדווערקער־קאָאָפּעראַטיוון (רוי־שטאָף, פֿאַרקויף־ און פֿאַדוציר־קאָאָפּעראַטיוון), 10 לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיוון און 11 פֿאַרשיידענע אַנדערע קאָאָפּעראַטיוון.

דער וויכטיקסטער באַשטאַנדטייל פון פֿאַרבאַנד זיינען די קרעדיט־קאָאָפּעראַטיוון. לויט די סטאַטיסטישע ידיעות אויפן 1־טן יולי 1928 האָט דער פֿאַרבאַנד געציילט 458 קרעדיט־קאָאָפּעראַטיוון מיט 174.190 מיטגלידער, דערפון 411 פּאַלקס־בענק מיט 159.090 מיטגלידער און 47 מיטלשטאַנדס־בענק מיט 15.100 מיטגלידער. די גרעסטע צאָל קאָאָפּעראַטיוון בענק האָט זיך געפונען אין קאָנגרעס־פוילן (214 קאָאָפּעראַטיוון מיט 82.506 מיטגלידער), דאָן אין געביט פון דער ווילנער עקספּאָזיטור (89 קאָאָפּעראַטיוון מיט 30.790 מיטגלידער), קליינפוילן (54 קאָאָפּעראַטיוון מיט 22.886 מיטגלידער), קרעסן (52 קאָאָפּעראַטיוון מיט 22.165 מיטגלידער) און שלעזיע (2 קאָאָפּעראַטיוון מיט 743 מיט־גלידער).

די אַלע דערמאָנטע 458 קאָאָפּעראַטיוון בענק האָבן דעם 1־טן יולי 1928 געהאַט פֿאַלגנדע אומזאַץ־קאַפּיטאַלן: בערך 10 א האַלבע מיליאָן זל. פּאַיען און רעזערוון, איבער 30 מיליאָן זל. פּקדונות און לויפנדע חשבונות און בערך 17 מיליאָן זל. באַקומענע קרעדיטן; די לעצטע באַשטייען פון לאַנגטערמיניקע הלוואות אין די צענטראַלע בענק (איבער 7 א האַלבע מיליאָן זל., מערסטנטיילס פון די „פונדיישן"־געלטער) און אין פּ. ק. א. (בערך 1 מיליאָן זל., וועלכער וועט בישלעכווייַז צוריק־געצאָלט אינגאַנצן, וויייל די פּ. ק. א. האָט באַשלאָסן מער קיין קרעדיטן ניט אַרויסצוגעבן) און פון רעדיסקאָנטע־קרעדיטן אין דער בענק פֿאַר קאָאָפּעראַטיוון (איבער 3 מיליאָן זל.), אין „בענק פֿאַלסקי", „בענק פֿאַר מלוכה־ווירטשאַפט" און פּ. ק. א. (איבער 2 מיליאָן זל.) און אין אַנדערע פינאַנס־אינסטיטוציעס (בערך 3 מיליאָן זל.).

די אלגעמיינע באלאנס-סומע פון די 458 קרעדיט-קאאפעראטיוון באטרעפט איבער 431 מיליאן זלאטע, די סומע ארויסגעגעבענע קרעדיטן (הלוואות און דיסקאנטעס) — איבער 55 מיליאן זלאטע און די סאלדא אינקאסא-דאקומענטן און פארטפעל — איבער 61 מיליאן זל.

אין משך פון ערשטן האלב-יאר 1928 האבן די פארבאנדס-קרעדיט-קאאפעראטיוון ארויסגעגעבן פארשיידענע הלוואות און דיסקאנטעס אויף א סומע כון בערך 168 מיליאן זל.; אין משך פון דערזעלבער צייט זיינען דורך די בענק דורכגעגאנגען אינקאסע-דאקומענטן פון קליענטן אויף א סומע פון 427 מיליאן זלאטע.

די דאזיקע ציפער אליין זיינען שוין א בולטער באווייז, וועלכע ראלע די ייִדישע קאאפעראציע שפילט אין ייִדישן ווירטשאפטלעכן לעבן.

די פאלגנדע טאבעלן אילוסטרירן די שנעלע אנטוויקלונג פון דער באווועגונג:

טאבעלע 1.

דאטע	צאל קאאפעראטיוון	צאל מיטגלידער
1-טן יאנואר 1925	175	50.100
„ „ 1926	215	72.873
„ „ 1927	320	114.544
„ „ 1928	372	148.116
„ יולי 1928	458	174.190

טאבעלע 2.

דאטע	אלגעמיינע באלאנס-סומע	אייגענע מיטלען	פקדונות	באקומענע קרעדיטן	כאלדא פון ארויסגע-געבענע הלוואות
	אין זלאטעס				
1-טן יאנואר 1925	4.520.664	605.496	796.784	1.076.410	2.329.386
„ „ 1926	14.441.646	2.220.108	2.520.103	1.833.128	4.878.428
„ „ 1927	48.711.317	4.066.109	10.186.196	6.682.890	19.124.547
„ „ 1928	101.950.946	7.566.445	20.408 357	13 343.090	38 822.960
„ יולי 1928	131.203.581	10.484 450	30.327.506	16.727.153	55.028.257

דער פארבאנד פירט א סיסטעמאטישן קאמף מיט די אזויגערופענע „פאמיליען-קאסעס", ד. ה. פריוואטע אונטערנעמונגען, וועלכע באהאלטן זיך אונטערן מאנטל פון קאאפעראטיוון געזעץ; ער רעגולירט אויך דעם ארגאניזאציענלען בוי פון דער ייִדישער קרעדיט-קאאפעראציע, ניט דערלאזנדיק צו דער אנשטטייאונג פון אינסטיטוציעס, וועלכע ווערן געשאפן צוליב פערזענלעכע, פארטייאישע אדער אנדערע אנטיקאאפעראטיווע אינטערעסן.

אין משך פון די לעצטע צוויי יאר ווידמעט דער פארבאנד פיל אויפמערקזאמקייט דער אזויגערופענער געווערבלעכער קאאפעראציע.

חוץ זיין הויפט-ביורא אין ווארשע, באזיצט דער פארבאנד צוויי רעיאן-עקספאזיטורן — אין ווילנע און לעמבערג.

זיין פינאנסיעלע ארבעט פירט דער פארבאנד דורך „באנק פאר קאאפעראטיוון" (אק-ציען-געזעלשאפט), וועלכע איז כמעט אינגאנצן אן אייגנטום פון דער אלגעמיינער קאאפעראציע אין פוילן. אין ווילנע עקסיסטירט אויך א רעיאן-באנק — די „צענטראלע יידישע קאאפעראטיוע פאלקס-באנק אין ווילנע".

פון די געווערבלעכע קאאפעראטיוון איז בדאי ספעציעל צו פארציכענען דעם „סורוויט" אין ווארשע, וועלכער איז דער גרעסטער וויי-שטאף-קאאפעראטיוו אין לאנד.

דער פארבאנד ווערט אנגעפירט דורך א ראט פון 21 מיטגלידער און 9 קאנדידאטן, וועלכע וועלן געוויילט אויף דער יערלעכער אלגעמיינער קאנפערענץ פון אלע פארבאנדס-קאאפעראטיוון. בראש פון ראט גייט זיך א פרעזידיום, צו וועלכן ס'געהערן די ה"ה: מ. שאליט, ס. גלאצער (וויצע-פארזיצערס); א. טרוסקער, ד"ר א. זילבערשטיין, דעפ. ח. ראסנער; א. רודניצקי, ל. פינק עלקרויט (סעקרעטארן).

דאס ביורא פון פארבאנד ווערט אנגעפירט דורך א לייטונגס-קאלעגיע (אל. בערקענהיים, ח. דארפמאן, א. י. פראוואלסקי, ל. פינקעלקרויט און ח. שאשקעס). דער רעדאקטאר פון די צייט-שריפטן איז א. י. פראוואלסקי.

די „באנק פאר קאאפעראטיוון" האט איר באזונדערן ראט (פון 12 פערזאן, בראש פון וועלכן ס'געפינט זיך אן עקזעקוטיווע פון 4 פערזאן (ר. שערעשעווסקי — פארזיצער, א. טרוסקער—וויצע-פארזיצער, ס. גלאצער און א. לאנגנאגרט).

א. פראוואלסקי.

(בערסאגס מוזיי פון ווילנע).

„אָרט" אין פּוילן.

1. פּראָפּעסיאָנעלע בילדונג. אין יאָר 1927 האָט די געזעלשאפט „אָרט" אין פּוילן אויסגעהאלטן פּאָלגנדיקע אינסטיטוציעס פּאר פּאַך-בילדונג (אין קלאַמערן ווערט אָנגעגעבן דער באשטאנד פון די שילער צום 1-טן יוני 1928):

א) צוויי צענטראָלע אינסטיטוציעס, — דעם טעכניקום אין ווילנע מיט 2 פּאַך-אָפּטיילונגען פון 7 קלאַסן און 182 שילער (206), און איין מוכטער-ווארשטאט פּאר מעבל-סטאָלערייי אין ווארשע מיט 15 אַרבעטער (17).

ב) 12 נאָרמאָלע פּאַך-שולן מיט 22 אָפּטיילונגען און 67 קלאַסן מיט 952 שילער (923).

ג) 6 אוונט- און נאַכמיטאָג פּאַך-קורסן מיט 20 אָפּטיילונגען, 26 קלאַסן און 469 שילער (630, צוזאמען מיט די באזוכער פון די ווארשעווער טערמינאַטאָרן-קורסן, ווּעלכע האָבן אָנגעהויבן צו פונקציאָנירן אין יאָר 1928).

ד) 4 פּאַטראָנאַטן פּאר לערן-יינגלעך, ווּעלכע זיינען באשעפטיקט אין פּריוואַטע ווארשטאטן, מיט 12 קלאַסן און 417 שילער (376).

צוזאמען האָבן אין די אָלע אינסטיטוציעס באַקומען פּאַך-אויסבילדונג צום 1-טן יאַנואר 1928 — 2035 שילער און דערוויאַקסענע (צום 1-טן יוני 1928 — 2152 שילער און דערוואַקסענע).

אין משך פון יאָר 1927 האָבן 1092 פּערזאָנען געענדיקט די שולן און קורסן (478 דעם פּולן קורס) און 614 דעם ניט פּולן קורס).

די אָלגעמיינע הוצאה אויף אויסצוהאלטן די דערמאָנטע לערן-אינסטיטוציעס פּאַרן יאָר 1927 האָט באטראָפן — 631.433 זל. = 71.100 דאָלאַר. אין דער דאָזיקער סומע איז ניט אריינגערעכנט געווארן דער אומזאַץ פון מוסטער-ווארשטאט פּאר מעבל-סטאָלערייי אין דער גרויס פון 86.900 זל.

אין פּאַרגלייך מיטן יאָר 1926 זיינען די הוצאות פון די אינסטיטוציעס אין יאָר 1927 אויפגעוואקסן אויף — 82.000 זל., וואָס ס'נעמט זיך דער עיקר פון שטיפּענדיקן יקרות אין לאַנד.

די הוצאות זיינען געדעקט געווארן פון פאלגנדיקע קוועלן:

א)	די סובסידיע פון דער צענט-ראל-פּארוואלטונג פון „אָרט" (בערלין) האָט אויסגעמאכט .	— 208.712 זל.	(33,1 פּראָצ.)	אין 1926	39,5	פּראָצ.
ב)	די סובסידיע פון די מאַגיסט-ראטן האָט באטראָפן . .	— 48.435 „	(7,9) „	„ „	3,9	„
ג)	די סובסידיע פון די קהלות .	— 950 „	(0,1) „	„ „	0,4	„
ד)	סובסידיע פון דער רעגירונג	— 2.000 „	(0,2) „	„ „	0,1	„
ה)	סובסידיעס פון פּארטיי-דענע					
	אינסטיטוציעס	— 23.846 „	(3,8) „	„ „	5,9	„
ו)	הכנסה פון שכר-לימוד . .	— 128.000 „	(20,3) „	„ „	24,7	„
ז)	פון באשטעלונגען . . .	— 81.000 „	(14,0) „	„ „	13,7	„
ח)	פון מיטגלידס-אָפּצאָל, אונ-טערנעמונגען און איינמאַליקע					
	נדבות	— 66.640 „	(10,0) „	„ „	5,8	„
ט)	הלואות	— 71.800 „	(11,0) „	„ „	6,0	„

פּאַרגלייכנדיק די הכנסות פון פּארטיידענע קוועלן פּאר די יאָרן 1926 און 1927 באַקומט זיך, אז די סובסידיע פון דער צענטראל-פּארוואלטונג איז אַבסאָלוט געשטיגן אויף עטלעכע טויזנט זלאָטע, רעלאַטיוו אָבער איז זי געפאלן (צוליב דער פּארגרעסערונג פון אלגעמיינעם ביודזשעט) פון 39,5 פּראָצ. אויף 33,1 פּראָצ. די סובסידיעס פון די מאַגיסטראַטן זיינען געשטיגן אי אַבסאָלוט (אויף איין און א האלב ביז 2 מאָל), אי רעלאַטיוו (אויף 2 מאָל). די סובסידיעס פון פּארטיידענע אינסטיטוציעס האָבן זיך פּאַרקלענערט פון 5,9 פּראָצ. אויף 3,8 פּראָצ. אויך דער שכר-לימוד

האָט זיך פאַרקלענערט אַבסאָלוט און רעלאַטיוו. די הכנסה פון די בּאַשטעלונגען האָט זיך כּמעט ניט געענדערט. דאָקעגן זיינען געוואָקסן די הכנסות פון מיטגלידס-אָפּצאָל, אינטערעסמונגען, נדבות 5,8 פּראָצ. ביז 10,5 פּראָצ. אויב מען זאָל פון די אָקאַרשט דערמאָנטע הכנסות אַראָפּרעכענען אָן ערך — 20.000 זל., וואָס זיינען אין יאָר 1927 אַריינגעפלאָסן אין די קאַסעס פון די קאָמיטעטן פון דער „אָרט"-אקציע, וועט מען דאָך באַקומען א געוויסע פּאַראַלעלע פון די שטענדיקע הכנסות פון די דערמאָנטע קוועלן.

די פאָזיציע פון הלוואות איז דאָפּלט אויסגעוואָקסן (פון 6 פּראָצ. ביז 11 פּראָצ.). דאָס באַווייזט באַשיינפּערלעך, אז די פינאַנציעלע לאָגע פון די „אָרט"-אינסטיטוציעס פאַר פּראָפּעסיאָנעלער בילדונג האָט זיך פאַרן באַריכטס-יאָר באַדייטנד פאַרערגערט.

אין פאַרלויף פון פאַראַנגענעם יאָר האָט „אָרט" אייגענאָרדנט בשותפות מיט „יקא" און „דזשוינט" דערגאַנצונגס-קורסן פאַר די אינסטרוקטאָרן פון די ייִדישע פּראָפּעסיאָנעלע שולן. די קורסן האָבן גענומען 2 אָפּטיילונגען — פאַר אינסטרוקטאָרן פון טישלערייַ און פאַר די אינסטרוקטאָרן פאַר מעכאַנישער שלאָסערייַ. די קורסן זיינען באַזוכט געוואָרן פון 22 אינסטרוקטאָרן.

בשותפות מיט די אויבנדערמאָנטע געזעלשאַפטן איז אויך געפונען געוואָרן א קאָנפערענץ פון די פאַרוואַלטערס פון אלע ייִדישע פּראָפּעסיאָנעלע שולן אין פוילן, אין וועלכער ס'האָבן זיך באַטיליקט 35 שולן.

2. לאַנדווירטשאַפּטלעכע. די אַרבעט פון „אָרט" אויף דעם געביט ווערט געפירט דורך די לאַנדווירטשאַפּטלעכע קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע זיינען געשאַפן אין א ריי שטעט און קאָלאָניעס דורך דער איניציאַטיוו פון „אָרט". די קאָאָפּעראַטיוון ווערן אזוי אויפגעשטעלט, אז זיי זאָלן קענען שפּעטער גענינן פון קרעדיטן פון די צענטראַלע ייִדישע קרעדיט-אינסטיטוציעס, און אויך פון דעם מלוכהשן „באַנק ראָלני". דערווייל באַקומען זיי די מייסטע קרעדיטן פון „אָרט". אלס אויסנאַם ווערן אַרויסגעגעבן דורך „אָרט" הלוואות אויך אייַנצלנע לאַנדווירטן.

לויט דעם אינהאַלט פון דער לאַנדווירטשאַפּטלעכער אַרבעט שטעלט זי זיך פאַר אין יאָר 1927 אויפן פאָלגנדיקן אופן:

1) אין משך פון יאָר איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אין 12 לאַנדווירטשאַפּטלעכע קאָלאָניעס 308 הלוואות אויף אייַנצוקויפן בהמות, פערד, זריעות, רעמאָנט פון שייַרן א. א. וו. אויף אן אלגעמיינער סומע פון — 10.100 דאָלאַר.

2) ס'זיינען פאַרפלאַנצט געוואָרן בייַ 45 לאַנדווירטן סעדער פון 1613 פּרוכט-בוימער און 600 קוסטעס מאַלינעס.

3) בייַ 20 ייִדישע לאַנדווירטן זיינען דורכגעפירט געוואָרן 34.260 פלאַנצונגען פון האָפּן.

4) אין סטאַלווויטשי (נאַוואַגרודקער וואיעוו.) זיינען אוועקגעשטעלט געוואָרן בייַ 40 לאַנדווירטן 100 בינשטאָקן.

5) אין 4 לאַנדווירטשאַפּטלעכע פונקטן (אָסאָוויא, זשעלוטק, בינאָוא און קליין-סעלישטש) זיינען אייַנגעאָרדנעט געוואָרן מילך-ווירטשאַפטן, וועלכע האָבן פאַר דער צייַט פון 1-טן מאי ביזן 31-טן דעצעמבער פ. י. פאַראַרבעט 84 טויזנט ליטער מילך.

6) ס'זיינען אויסגעשריבן געוואָרן פון או.סלאַנד זריעות אויף א סומע פון — 2.015 דאָלאַר, וועלכע „אָרט" האָט פאַרקויפט די ייִדישע געריטנער מיט אן ערך 50 פּראָצ. בילליקער פון די מאַרק-פּרייַזן.

7) דער אַגראָנאָמישער אינסטרוקטאָר פון „אָרט" האָט אין משך פון יאָר עטלעכע מאָל באַזוכט די ייִדישע קאָלאָניעס און זיי מיטגעהאָלפן מיט פאַרשיידענע אָנווייזונגען בייַם פלאַנצן בוימער, האָפּן, בייַ דער אייַנפּרונג פון בינען-זוכט, מילך-ווירטשאפט א. א. וו. סך-הכל האָט דער אַגראָנאָמישער אינסטרוקטאָר פון „אָרט" אין פאַרגאַנגענעם יאָר פאַראַרבעט 247 טעג אין די קאָלאָניעס.

8) בשותפות מיט דער עמיגראַציע-געזעלשאפט „יעאס" האָט „אָרט" זיך באַשעפטיקט מיט דער לאַנדווירטשאַפּטלעכער צוגרייטונג פון ייִדישע עמיגראַנטן, וואָס האָבן געהאַט בדעה צו פאַרנעמען זיך אין די אימיגראַציע-לענדער מיט ערד-אַרבעט. „אָרט" האָט אייַנגעאָרדנעט 25 אזעלכע עמיגראַנטן אויף אַרבעט אין 4 גרעסערע גיטער, וואו זיי האָבן אין משך פון דער צייַט פון 1-טן מאי ביזן 15-טן אָקטאָבער פ. י. געהאַט די מעגלעכקייט זיך אויסצולערנען די גרונט-אַרבעטן פון לאַנדווירטשאַפט.

3. קאָנסטרוקטיוו קרובים-הילף. אין סוף פאַרגאַנגענעם יאָר האָט די געזעלשאפט „אָרט" אָנגעהויבן אן אַרבעט אויף א נייעם געביט. זי האָט זיך געשטעלט די אויפגאבע צו פאַרבינדן די נויטבאַדערפטיקע יידישע ארבעטער און האַנטווערקער מיט זייערע פאַרמעגלעכע קרובים אין אמעריקע, כדי צו פועלן, אז די לעצטע זאָלן מיטהעלפן זייערע קרובים אין פוילן מיט א גרעסערער סומע אויף אייגצוקויפן פאר זיי די אויספעלנדע מאשינען און געזייג, וועלכע זיי האָבן נויטיק פאר זייער ארבעט. אויף אזא אופן האָט זיך לעת-עתה איינגעגעבן צו באקומען פאר 20 פאַמיליעס מאשינען פון די קרובים אין אמעריקע. די לעצטע האָבן באקומען פון ניו-יאָרקער קאָמיטעט „אָרט" די מעגלעכקייט אויסצואָלן דעם באטרעף פון די מאשינען ראטעסוויז. די דאָזיקע אקציע האלט ערשט בייַם אָנהייב און האָט אלע אויסזיכטן אויף א ברייטערע אנטוויקלונג.

4. אָרגאַניזאַטאָרישע טעטיקייט. אין פאַרגאַנגענעם יאָר האָט די געזעלשאפט „אָרט" אין פוילן דורכגעפירט אן איינמאָליקע פראָפאַגאַנדע און זאַמל-אקציע, וועלכע האָט צוליב אויסערלעכע סיבות געדויערט נאָר א קורצע צייט. אין משך פון דער דאָזיקער אקציע איז אַרויסגעגעבן געוואָרן: א בראשור וועגן דער טעטיקייט פון „אָרט" אין פוילן אין דער פוילישער שפראַך (אין 1000 עקזעמפלארן), א ביילאגע צו דער יידישער פרעסע, פראָפאַגאַנדע און באריכטס-מאטעריאַלן וועגן די צילן, אויפגאבן און ארבעט פון „אָרט" (אין 130 000 עקזעמפלארן), אן אויפרוף פון צענטראל-קאָמיטעט צו דער יידישער געזעלשאפט (10.000 עקזעמפלארן) און עטלעכע צענדליק אַרטיקלען אין דער וואַרשעווער און אין דער פראָווינציעלער פרעסע און אויפרופן פון די אָרטיקע קאָמיטעטן. אין פאַרלויף פון דערוואַלבער צייט זיינען אין 14 שטעט איינגעאָרדנעט געוואָרן 30 עפנטלעכע רעפעראטן, 34 פאַרטראָגן אין געשלאָסענע קרייזן און דורכגעפירט געוואָרן 29 עפנטלעכע אונטערנעמונגען.

עס זיינען געזאמלט געוואָרן — 80.000 זל. און די מיטגלידערשאפט פון דער געזעלשאפט האָט זיך אדאנק דער אקציע פאַרגרעסערט אויף 1.300 פערזאָן. צוליב דער וואַל-קאַמפאניע צום סיים און סענאַט האָט מען געמוזט אויפהערן אין רעכטן מיטן די אקציע, וועלכע וואָלט געקאָנט בייַ דער וויטערדיקער אנטוויקלונג געבן א סך גרעסערע רעזולטאטן.

אייַנער פון די לאָזונגען פון דער „אָרט"-אקציע איז געווען די גרינדונג פון פאַך-דערגאַנג-צונג-שולן פאר טערמינאַטאָרן (לערן-ינגלעך) לויט דער פאַדערונג פון „צענטראל-ארבעטס-קאָמיטעט". ניט געאכט אויף די לאַנגדויערנדיקע השתדלותן בייַם בילדונגס-מיניסטעריום און בייַ דער נאַציאָנאַליטעטן-סעקציע פון אינערן-מיניסטעריום, האָט „אָרט" ניט באקומען קיין קאָנצעסיע אויף צו עפענען אזויַנע שולן אין דער יידישער שפראַך, און אזוי ארום איז אָט דער צווייג פון „אָרט"-טעטיקייט געבליבן ניט פאַרווירקלעכט.

מיט דער ארבעט פון „אָרט" אין פוילן האָט אָנגעפירט דער צענטראל-קאָמיטעט און עקזעקוטיוע אין באשטאנד פון פאָלגנדיקע מיטגלידער: י. בראָגינסקי, ד"ר א. ביעגן, מ. בערקנער, ז. גאָרין, י. גלאָצער, י. גוזמאָן, א. וועקסלער, ד"ר ש. ווישעוויאנסקי, ד"ר מ. זילבערפארב, י. יאשונסקי, ב. כהן, ס. פאוסט, א. קריק, סענאטאָר מ. קערנער, ח. ראָזענבעס, ד"ר י. שיפער, ד"ר ב. שטיינבערג. (די פאמיליעס פון די עקזעקוטיוו-מיטגלידער זיינען אונטערגעשטראָכן).

די ארבעט פון באזאָרגן די יידישע באפעלקערונג מיט מאשינען און געצייג, וועלכע האָט גהערט צו דער „אָרט"-טעטיקייט, איז סוף יאָר 1927 איבערגעגעבן געוואָרן צו א באזונדער ארגאַניזאציע: „האַנטווערקער-טעכניק" („טעכושעס"), וואָס איז געבויט אויף קאָמערציאַלע יסודות. „טעכושעס" איז פאר פוילן א פאַרטרעטער פון דער בערליַנער „איינקויפס-געזעלשאפט" בייַ „אָרט".

ד"ר מ. זילבערפארב.

פאַרבאַנד „אָזע".

אלגעמיינער כאַראַקטער פון די „אָזע"-אַרבעט אין פאַרשיידענע לענדער.

די ווייטער-געבראַכטע ציפער וועגן דער טעטיקייט פון פארבאנד „אָזע" אילוסטרירן אפשר ניט קיין גרויסע צאָלן, אָבער מען דארף באַזונדערס נעמען אין אַכט, אז גראָד דאָ איז דאָס איכותדיקע ניט צו פארגלייכן מיט קיין שום צאָלן. עס איז ניט קיין היילונגס-ארבעט, וואָס איר פארנעם ווערט געמאַסטן אין ציפער, נאָר א פראַפילאַקטישע, וואָס מיט ציפער קען מען איר ניט שאַצן. אין דער „אָזע"-ארבעט זיינען באַטייליקט דער דאָקטאָר, די שוועסטער (אין אַנשטאַלט און אינדערהיים), דער פאַלקס-לערער די תלמידים, די עלטערן און די מאַסן גופא.

די דאַטן וועגן דעם סאָציאַלן באַשטאַנד פון די באַזוכער אין די „אָזע"-אַמבולאַטאָריעס אילוסטרירן באַזונדערס דעם פאַלקס-כאַראַקטער פון די אַנשטאַלטן: אין די אַמבולאַטאָריעס — אַרבעטער — 32 פראָצ., אָנגעשטעלטע — 10 פראָצ., האַנטווערקער — 24 פראָצ., תלמידים — 31 פראָצ., פרייע פראָפעסיעס — 3 פראָצ.

די זויגקינדער-קאַנסולטאַציעס: קליינהענדלער — 40 פראָצ., האַנטווערקער — 29,5 פראָצ., אַרבעטער — 12 פראָצ.; לאַנדווירטשאפטלעכע — 2,5 פראָצ., פרייע פראָפעסיעס — 16 פראָצ.

סך-הכלל פון דער „אָזע"-אַרבעט אין ליטע, לעטלאַנד, רומעניע, דאַנציג

פון יאַנואר 1927 ביז יולי 1928.

טיפ אַנשטאַלט	צאָל אַנשטאַלטן	צאָל באַזוכן-דע גענומענע זויגקינדער	צאָל באַזוכן אין די אַנשטאַלטן	ארויסגעגע-בענע מילך אין ליטר	שוועסטער-באַזוכן אינדערהיים	באַשטרא-לונגען
1) מוטער-און זויג-קינ-דער-קאַנסולטאַציעס	6	1.666	12.230	159.490	3.037	4.277
2) מילך-קיכן בײַ די קאַנסולטאַציעס . .	6	—	—	—	—	—

באַמערקונג: אין די אַנשטאַלטן זיינען אריינגעצויגן בערך $^2/_3$ פון אלע נייגעבאַרענע קינדער. די אַנשטאַלטן האָבן געהאט אונטער זייער השגחה ביז 2.260 זויגקינדער, 1.666 פון די נייגעבאַרענע און די איבעריקע פון יאָר 1926.

טיפ אַנשטאַלט	צאָל אַנשטאַלטן	צאָל תלמידים	צאָל שולן, חדרים וכד.
3) שול-מעדיצינישע פונקטן	44	21.510	106

באַמערקונג: די שול-מעדיצין ווערט געפירט אין שוין פון אלערלייי טיפן אין ריכטונגען: יידישע, העברעאישע, חדרים, תלמוד-תורות. די לעצטע מאַכן אויס בערך 30 פראָצ. לגבי די שולן.

טיפ אַנשטאַלט	צאָל אנשטאלטן	צאָל תלמידים	צאָל דערוואקסענע
4) צאָן-היל-קאַבינעטן פאר תלמידים און דערוואקסענע	14	6.617	5.354

טיפ אַנשטאַלט	צאָל אנשטאלטן	צאָל נייַ-אויפ-געגומענע	אלגעמיינע באזוכן	פון זיי קינדער
5) אמבולאטאריעס . .	18	28.318	132.467	32.125
6) רענטגען-קאַבינעטן .	2	3.136	—	—
7) פונקטן צו באקעמפן פאוואוס	5	—	—	—
8) פאליקליניק פאר הויט-קרענק . .	1	—	—	—

באמערקונג: אין די פאוואוס-אנשטאלטן זיינען אויסגעהיילט געווארן 885 פאציענטן.

טיפ אַנשטאַלט	צאָל אנשטאלטן	נייַ אויפגע-נומענע	פון זיי קינדער	צאָל באזוכן	שוועסטער-באזוכן אין דערהיים	אויסגעפארש-טע משפחה-מיטגלידער
9) דיספאנסערן פאר טויבערקולאז-קראנקע	2	1.780	814	5.594	1.825	2.184

באמערקונג: די דיספאנסערן עקסיסטירן אין לעטלאנד. 90 משפחות געפינען זיך אונטער דער השגחה פון די אנשטאלטן.

זומער-אַנשטאַלטן	צאָל אנשטאלטן	צאָל קינדער
10) קאַלאניעס	6	562
11) האלב-קאַלאניעס . . .	21	1.637
12) שפיל-פלעצער	9	1.043
צוזאמען .	36	3.242

בסך-הכל 96 אַנשטאַלטן שטענדיקע און 36 זומער-אַנשטאַלטן.

אז די מאסן האבן א לעבעדיקן אינטערעס אין דער ארבעט, בפרט אויב דער מאטעריעלער אקטיוו פון בודזשעט: 146.000 דאלאר ; די דער יערלעכער בודזשעט-באטרעף. דערפון ווערט געדעקט ביז 115.000 דאלאר פון ארטיקע הכנסות, ד. ה. מער פון 75 פראצענט.

אינטערעסאנט פארן געזעלשאפטלעכן כאראקטער פון דער „אזע"-ארבעט איז דער פאקט, וואס די „אזע"-ארגאניזאציע אין פארשיידענע לענדער האבן מיטגעווירקט דערצו, אז די ארטיקע באפעלקערונג הייבט אן בויען פאלקס-הייזער פאר דער קולטור-ארבעט. דעם ערשטן שריט האט געמאכט די קאוונער „אזע", וועלכע האט אויפגעבויט א „פאלקסגעזונטהויז", אויף מאדערנטע יסודות. אין דעם הויז אויפן נאמען פון פארשטארבענעם „אזע"-טוער, ד"ר ש. פרומקין, ווימלט אן רודערט טאג און נאכט. דארט זיינען קאנצענטרירט אלע געבינטן פון סאציאלער-היגיענע, ווי: שול-מעדיצין פאר אלע שול-קינדער, א בארשטונגס-שטעלע פאר שוואנגערע פרויען, א פאלקס-אמבולאטאריע לויט אלע מעדיצינישע ספעציאליטעטן, טורן- און ספארט-זאל, א לייענ-זאל, א שווים-באד פאר די שול-תלמידים, א שטענדיקער היגיענישער מוזיי וכדומה.

א באזונדערע דערפריענדיקע דערשיינונג איז צו פארצייכענען אין פרט פון בארייכערן די ייִדישע ליטעראטור מיט היגיענישער אויפקלערונג. נאך מיט א פאר צענדליק יארן צוריק האבן אייניקע ייִדישע אינטעליגענטן-דאקטוירים געמאכט פרובן צו שרייבן אין ייִדיש איבער היגיענישע פראגן, אבער דאס איז געווען באשטימט טאקע פאר אינטעליגענטן און איז געווען ניט מער ווי א פרוב. „אזע" איז די ערשטע, וואס האט אנגעהויבן סרויסצוגעבן פאפולער-היגיענישע ליטעראטור פאר דעם מאסן-לייענער. הונדערטער טויזנטער בראשורן און בלעטער ווערן געלייענט אין אלע ייִדישע ישובים. אין משך פון 4 יאר האט „אזע" אריסגעגעבן און פארשפרייט 750.000 עקזעמפלארן פון בראשורן, פלוגבלעטער און זשורנאלן. אט די ארבעט האט זיך צעצווייגט, און אין אלע לאנד-ארגאניזאציעס ווערן געמאכט פרובן צוזוקומען צום לייענער אויך דורך דער טעגלעכער פרעסע. עס שאפט זיך אויך א ייִדישע טערמינאלאגיע פאר מעדיצינישע פראגן, אויף וויפיל עס קומט אויס צו באריין אין א בראשור, אדער בייַ אויפשריפטן אויף גלאז-בילדער, וואס מען באנוצט בעת לעקציעס, צי בייַ מוזייען, וואס „אזע" גרייט אין אירע אנשטאלטן אין די גרעסערע שטעט.

בעת די זומערן 1927, 1928 האט „אזע" ארגאניזירט „געזונטוואכן" אין לעטלאנד, ליטע, בעסאראביע. מען דארף צוגעבן, אז די רעגירונגס-ארגאנען בפרט האבן זייער מיטהילף אין דער זאך. די איצטיקע ליטווישע רעגירונג האט דעם פארגאנגענעם זומער ארויסגעגעבן אן אויפרוף צו דער באפעלקערונג וועגן א „רייניקונגס-וואך" און א גאנצן באזונדערן אויפרוף, אויף ייִדיש, צו דער ייִדישער באפעלקערונג.

דאס ייִדישע לעבן קולטיווירט זיך אויף מאדערנע וועלטלעכע יסודות אויף אלע געביטן פון פאלקס-שאפונג. די מעדיצינישע ארבעט האט אויפגעהערט צו זיין א זאך פון אויסדרוויללען שיכט, נייערט זי ווערט דאס אייגנטום פון כלל, — אט דאס איז דער וועג, וואס „אזע" האט ביז איצט אויסגעטראטן. די ארבעט ווערט געפירט אויף נייע רעלסן.

„אזע-דזשוינט"-ארבעט אין ראטנרוסלאנד.

מען ווייס מער אדער ווייניקער וועגן די עקאנאמישע אומ-שיכטונגס-פראצעסן, וואס קומען פאר אין איצטיקן ייִדישן לעבן אין ראטנרוסלאנד, אבער עס איז כמעט לחלוטין פרעמד דער אויסערלעכער ייִדישער וועלט וועגן די ארבעטס- און געזעלשאפטלעכע ארגאניזיר-פארמען בייַ די ייִדן אויפן געביט פון סאציאלער-היגיענע. עס איז דעריבער זייער וויכטיק א באזונדערע אינפארמאציע וועגן דעם, ווי אזוי עס האט זיך אפגעשפיגלט דער עקאנאמישער פראצעס אויף דער אומפורמונג פון דער געזעלשאפטלעכער מעדיצין בייַ די דארטיקע ייִדן.

לויט דער ראטן-קאנסטיטוציע איז ניטא קיין נאציאנאלע פארטיילונג פון פריוויליגירטע און ניט בצרעטיקטע, נאר א קלאסן-פארטיילונג. אזוי איז אין רוסלאנד א קלאסן-מעדיצין, ד. ה. אז באנוצן זיך מיט מלוכה-אנשטאלטן קענען נאר ארבעטנדיקע עלעמענטן. די ייִדישע דעקלאסירטע מאסע איז דעריבער אנגעוויזן אויף אירע אייגענע כוחות, וואס זיינען, ווי באקאנט, זייער ארן זייער שוואכע. אן אויסנאם זיינען די קליינקינדער; פאר זיי זיינען אפן אלע טירן און טוערן, אן אונ-טערשייד פון קלאסן-אפש טאמונג.

פון דעם קאכעדיקן גהינום אין בירגער-קריג און הונגער-יארן זיינען די ייִדן ארויס שטארק צוריקגעקאמיש און פיזיש. וועגן ניט די גיכע אויסלענדישע הילף אין 1922–1923

וואלטן א סך יידישע לעבנס אומגעקומען. די מלוכה איז דעמאלט און טיילוויז אויך איצט, ניט געווען בכח צו לינדערן די נויט פון די יידישע געלטענע מאסן. „אזוי" האט דעמאלט ארגאניזירט א בריוסע נעץ פון 124 אנשטאלטן אין אוקראינישן יידישן ישוב פאר קינדער און דערוואקסענע, שפעטער אין די בליענדיקע „נעפ"-יארן, דערנאך אין די יארן 1924, 1925, ווען עס האט זיך אנגעהויבן אן עקאנאמישע-סטרוקטור אומוואנדלונגס-פראצעס בייַ די יידן, צולייב דעם, וואס אלע זייערע פריערדיקע אנהאלטס-פאזיציעס זיינען חרוב געווארן, איז דער יידישער מאסע, וואס האט ניט אויסגעוואנדערט פון שטאט און שטעטל אויף ערד-ארבעט, אויסגעקומען צו לעבן כמעט אויס-שליסלעך פון אמעריקאנער קצבה. דער „דזשוינט" האט דעמאלט א סך געהאלפן אין פרט פון מעדיצינישער הילף. אבער די יידישע באפעלקערונג האט אנגעהויבן ביסלעכווייז אריבערצונעמען די איניציאטיוף אין אירע אייגענע הענט. די מלוכהשע ארגאנען האבן לעגאליזירט אזעלכע קאלעקטיוע קערפערשאפטן, וואס האבן זיך געשטעלט א ציל אליין צו באפרידיקן זייערע הצטרכותן. עס האבן זיך מיט דריי יאר צוריק אנגעהויבן ארגאניזירן אזעלכע גענאסנשאפטן, ווי „געזעלשאפט צו העלפן אריימע קראנקע", „יידיש-מעדיצינישע הילפס-געזעלשאפטן" וכדומה. עס האט זיך געפאדערט א גענויטע האנט, וואס זאל פון אנהייב אן די אינסטיטוציעס ארגאניזירן אויף א געזונטן יסוד, אז זיי זאלן מיט דער צייט אריבערגיין אויף אייגענע קעסט. דערצו איז נויטיק געווען, אז די אנ" שטאלטן זאלן אויכגעשטאט ווערן מיט מאדערנע אינגעניכטונגען, אז די קליענטור זאל באזארגט ווערן מיט א קוואליפיצירטן פערסאנאל, פירן א ראציאנעלע ווירטשאפט א. אז. וו. אנגעהויבן האט זיך עס די ארגאניזיר-ארבעט אין די גרעסערע שטעט פון אוקראינע, אדעס, קיעוו, יעקאטערינאסלאוו און זיך צעצווייגט אין א ריי קלענערע שטעט און ווייסרוסלאנד. די קוסטאר-קרעדיט-געזעל-שאפטן האבן געפונדן אזעלכע אנשטאלטן אויף צו באדינען זייערע מיטגלידער. עס זיינען אויס-געווארקסן עטלעכע און זעכציק ארגאניזאציעס, וואס פארמאגן א מאסנמיטגלידערשאפט אין די טויזנטער, און די אינסטיטוציעס זיינען גוט אויסגעשטאט מיט אלע ספעציאליטעטן. אין קיעוו איז צוריק מיט 2 חדשים געפונדן געווארן אויפן פאדאל א פאליקליניק פון עטלעכע און פערציק צימערן. עס גייט דורך אין א טאג דורך וואס אנשטאלט העכער 200 מענטשן. דער וואוקס פון גזעלשאפט-לעכן אקטיוו איז געשטיגן אויף אזוי פיל, אז די אנשטאלטן ווערן אויסגעהאלטן ביז 80 פראצ. אויף אייגענע מיטלען. די מאטעריעלע באזיס איז כמעט דיזעלבע, ווי למשל, אין דייטשלאנד, וואו עס איז פארשפרייט א גאנצע נעץ פון מיטלשטאנד-פארזיכערונגס-קאסעס, האנטווערקערשע וכדומה, מיט דעם חילוק, וואס אין מערב-אייראפע איז דער מעדיצינישער באנוץ געבויט אויפן פרייען אויס-וואל פון פארזיכערטן פון יחיד, ד. ה. ער קען זיך וועגן לויט זיין איינזען צו יעדעם פראפע-סאר, דאקטאר, און אין די געזעלשאפטן אין רוסלאנד איז דער קליענט א מיטגליד פון א גאנצער קערפערשאפט און מוז זיין געבונדן צום גאנצן קאלעקטיוו, מיטווירקן פארן קיום פון אנשטאלט, זאגרן ניט נאר פאר זיך, נייערט פארן גאנצן קאלעקטיוו. געזעלשאפטלעכע מעדיצין פאר דער גזעלשאפט, אבער ניט געזעלשאפטלעכע ארגאניזירונג פארן יחיד.

די ווייטער-געפראכטע ציפער כארקטעריזירן אויף א גאנץ בולטן אופן אויף ווי ווייט אויך אין ראסנרוסלאנד האט זיך די פריוואטע איניציאטיוו אנטוויקלט אויף מער געזונטערע יסודות. באזירנדיק אויפן פרינציפ פון זעלבסטעטיקייט איז אויך דארטן דער טיפ פון די אנשטאלטן א גאנץ נייער, דאס זיינען אנשטאלטן פון פאלקסליי-סטונג, אויך אזוינע, ווי פאליקליניקעס, אמבו-לאטאריעס. עס זיינען פארן ערטער, וואו מיט די אנשטאלטן באנוצט זיך אפילו די מלוכה-פער-זארגטע קליענטור, אויף וויפיל אירע אייגענע אנשטאלטן קענען ניט באפרידיקן דעם באדארף צולייב דעם דוחק אין מעדיצינישע קוואליפיצירטע כוחות.

דער ראיאן, וואו עס ארבעט די קאמיסיע „אזוי-דזשוינט", נעמט ארום די אזוי גערו-פענע אדעסער גענגט, לויט דער איצטיקער טעריטאריאלער איינטיילונג. עס ווערן סובסידירט 21 אנשטאלטן, פון זיי: 6 אמבולאטאריעס מיט גבורטס-אפטיילונגען פון די גזעלשאפטן פאר העלפן די נויטבאדארפטיקע אין אדעס, זינגאוויוסק, באלטע, מיקלאיעוו, פרוואמאיסק און טיראספאל. ביי דער אדעסער גזעלשאפט ארבעטן 59 דאקטוירים. דער יארבודזשעט באטרעפט 101.000 רובל אדער 50.500 דאל. דערפון ווערט געדעקט פון אייגענע מיטלען 85 פראצ.; 3 אמבו-לאטאריעס און צאן-היל-קאביגענטן אין די קאלאניעס: דאבראיע, נאוואפאלטאווקע, ראמאנאווקע; 4 אמבולאטאריעס אין די קאלאניעס: פרילינג, העפינגאר, איזראילעווקע און סאהאידאקע. דער יאר-

בודזשעט באטרעפט 30.300 רובל—15.150 דאלאר פון ארטיקע מיטלען ווערן געדעקט 73 פראצ.;
3 געבורט-אפטיילונגען אין דאברזיע, נאוואפאלטאווקע, רמאמנאווקע; 1 זויג-קינדער-קאנסולטאציע
אין אדעס; 1 פאליקליניק אין אדעסער קוסטארן-פאראיין; 1 פאליקליניק פון באלטער ליי- און
שפאר-קאסא; 1 אמבולאטאריע פון טיראספאלער ליי- און שפארקאסא; 1 אמבולאטאריע פון דובא-
סאדער ליי- און שפאר-קאסא.

דער בודזשעט פון די אנשטאלטן פון די לעצטע 4 געזעלשאפטן באטרעפט 21.900 רובל—
(10.900 דאל.). פון ארטיקע מיטלען ווערט געדעקט גאנצע 85 פראצ.

די בודזשעט-סומען און דער קליינער אנטיילבאטרעף פון אויסלענדישער דאטאציע קען
דינען פאר א מוסטערהאפטן ביישפיל לגבי ענלעכע געזעלשאפטלעכע ארגאניזאציעס אין אנדערע
מזרח-איראפעאישע לענדער מיט גרויסע יידישע קיבוצים.

די אגגרעבענע צאל אנשטאלטן זיינען נאר פארן יאר 1927—1928. היות ווי די טעטיקייט פון
דער „אזע-דזשוינט"-קאמיסיע האט זיך אנגעהייבן נאך פון יאר 1923 איז דערביבער כדאי אנצו-
ווייזן דעם פארנעם פון דער ארבעט אין די אנשטאלטן פאר דער צייט פון 1923 יאר אן, וואס
וועט אילוסטרירט דורך פאלגנדיקע ציפער:

עס זיינען סובסידירט געווארן 166 אנשטאלטן, פון זיי זיינען 50 אנשטאלטן געווען סוב-
סידירט צייטווייליק. די איבעריקע 116 זיינען: פון געזעלשאפטלעכע ארגאניזאציעס—8, קוסטארן-
ארגאניזאציעס—4, אין די קאלאניעס—42, קריז-שפיטאלן און אמבולאטאריעס—18, קינדער-
אנשטאלטן—28, סאניטאר-פראפילאקטישע—16. די אנשטאלטן האבן עקזיסטירט אין 24 שטעט, אין
15 שטעטלעך און אין 21 קאלאניעס.

דורך די אנשטאלטן זיינען דורכגעגאנגען 525.918 קראנקע, וואס האבן געמאכט 1.515.344
באזוכן. פון דער צאל קראנקע זיינען אויסגעפאלן אויף שפיטאלן און אמבולאטאריעס 165.170, אין
די קאלאניעס—133.280, קינדער-פאליקליניקעס—84.404; געזעלשאפטלעכע ארגאניזאציעס—76.144
א. א.; רעצעפטן זיינען ארויסגעגעבן געווארן 772.776, דערבייַ איז אויסגעפאלן אויף די קאלא-
ניעס 187.545.

דערמיט איז ניט אויסגעשעפט דער גאנצער קאמפלעקס און פארנעם פון דער געזעלשאפטלעך-
סאציאל-היגיענישער טעטיקייט פון „אזע" אין אלע לענדער. מיר ווילן נאר קאנסטאטירן די מע-
טאדן און ריכטלינייעס, אויף ווי וויים זיי האבן זיך באראכטיקט אין פרט פון צנטוויקלען דעם
געזעלשאפטלעכן פרינציפ אין דער ארבעט אומעטום וואו „אזע" איז געווען טעטיק.

ה. האגגעלערטער.

„טאָז".

די געזעלשאפט צו פֿאַרהיטן דאָס געזונט פון דער יידישער באַפֿעלקערונג אין פוילן („טאָז") האָט אין יאָר 1928 דער עיקר געשטרעבט צו פֿאַרשטאַרקן די עקסיסטענץ פון די שוין-פֿאַראַנענע „טאָז"-אַפּטייל־ונגען, צו שאַפֿן אַרום זיי די נויטיקע אַנשטאַלטן פֿאַר פֿאַלקס־געזונטשוץ אין בכלל אויפֿצושטעלן די גאַנצע געזונטשוץ־אַרבעט צווישן דער יידישער באַפֿעלקערונג אין לאַנד אויף וויסנשאַפֿטלעכע און געזעלשאַפֿטלעכע יסודות.

זיינדיק באַגרענעצט אין שטיצע פֿאַר איר אַרבעט מצד דעם „דזשוינט", וועלכער האָט אין יאָר 1928 פֿאַרקלענערט זיין מיטהילף ביז א דריטל פון דער גרויס פין זיינע סובסידיעס פֿאַר די פֿאַריקע יאָרן און ניט האָבנדיק אין קעגנוואַרט קיין אַנטשפּרעכנד־פֿאַרגרעסערטע שטיצע אין לאַנד גופֿא, האָט די „טאָז"־צענטראַלע געמוזט מיט גרויס פֿאַרזיכטיקייט אַנהייבן אַן ארבעט אין נייע פונקטן און זי האָט געזוכט צו קאָנצענטרירן אַלע כוחות אויף איינצוהאַלטן און פֿאַרפֿעסטיקן דאָס, וואָס עס איז געשאַפֿן געוואָרן אין די פֿריערדיקע יאָרן אויפֿן געביט פון יידישן געזונטשוץ אין פוילן.

אויף אַזא אופן איז געלונגען אויפֿצוהאַלטן אַלץ, וואָס עס איז געשאַפֿן געוואָרן פון פֿריער, און ניט נאָר אויפֿצוהאַלטן דעם פוילן פֿאַרנעם פון דער ארבעט אין די אַנשטאַלטן, נאָר אפילו צו פֿאַרגרעסערן די צאָל אַנשטאַלטן און פֿאַרשטאַרקן אין אַלגעמיין זייער טעטיקייט.

אין יאָר 1928 האָבן פונקציאָנירט 114 מעדיצינישׂ־היגיענישע אַנשטאַלטן פון „טאָז", אויף 12 מער, ווי אין פֿאַריקן יאָר. חוץ דעם האָבן אין 52 ערטער אין לאַנד עקסיסטירט שול־מעדיצי־נישע פונקטן, ויועלכע האָבן געהאַט אונטער זייער אויפֿזיכט 405 שולן מיט 36.872 קינדער. זומער־צייט זיינען פֿאַר די אַלע קינדער איינגעאָרדנט געוואָרן אין 42 פונקטן זומער־קאָלאָניעס און האַלבע־קאָלאָניעס מיט איבער 9.000 קינדער.

אויפֿן געביט פון מעדיצינישער הילף זיינען אין 29 אַמבולאַטאָריעס פֿאַרן ערשטן האַלבן יאָר 1928 אַנגענומען געוואָרן נייע 18.527 קראַנקע, חוץ ווידערהאָלטע 26.362 רעצעפּטן זיינען אַריסגעגעבן געוואָרן אין משך פון דער צייט 21.000. אין 26 ציין־קאַבינעטן זיינען געיוון 31.824 וויזיטן און עס זיינען דורכגעפֿירט געוואָרן 3.672 פּלאָמבעס און 2.505 עקסטראַקציעס (פון יאַנואַר ביז יולי 1928).

די געזעלשאַפֿט פֿירט אַן אויפֿזיכט איבער 4.511 טובֿערקולאָז־קראַנקע, וועלכע באַקומען פולקאָמע באַהאַנדלונג און הילף אין 9 דיספּאַנסערן פון „טאָז".

פֿאַרן ערשטן האַלבן יאָר 1928 זיינען אין די 6 רענטגען־סטאַציעס פון „טאָז" אַנגענומען געוואָרן 1329 נייע קראַנקע אויף פֿאיואוס און אַנדערע הויז־ און האַר־קראַנקייטן. אויסגעהיילט זיינען געוואָרן 773.

אין משך פון דערזעלבער צייט האָט „טאָז" געפֿירט גימנאַסטישע איבונגען דורכשניטלעך אין 78 שולן מיט 5740 קינדער. גלייכצייטיק האָט „טאָז" אַנגעפֿירט מיט 56 ספּאָרט־גרופּן פֿאַר 1498 טורנער.

אויפֿן געביט פון היגיענע־פּראַפֿאַנדע זיינען פֿאַר דערזעלבער צייט דורכגעפֿירט געוואָרן 204 פֿאַרלעזונגען פֿאַר 19.974 באַזוכער (חוץ 948 פֿאַרלעזונגען אין די שולן) און עס זיינען פֿאַר־שפֿרייט געוואָרן 28.284 עקזעמפּלארן פון פֿאַרשיידענע ליטעראַטור־אויסגאַבן. עס זיינען גלייכצייטיק אַריסגעגעבן געוואָרן 6 נייע בראָשורן און ביז דעם 1־טן נאָוועמבער 1928 — 12 נומערן פון „טאָז"־ביולעטין, דעם זשורנאַל „פֿאַלקסגעזונט" (1928 — זעקסטער יאָרגאַנג), וועלכער ערשיינט 2 מאָל א חודש און ווערט אַריסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון „טאָז" און „אָזע" אונטער דער רעדאַקציע פון ד"ר צמח שאַבאַד (אין ווילנע).

וואָס באַלאַנגט וויסנשאַפֿטלעכער ארבעט, האָט די „טאָז"־צענטראַלע אין יאָר 1928 דורכגע־פירט ספּעציעלע פֿאַרשונגען וועגן דער פֿאַרשפּרייטונג פון פסיכישע קראַנקע ביי יידן אין פוילן, וועגן אַנטראָפֿאַלאָגישע אייגנשאַפֿטן ביי יידן, וועגן דעם געזונט־מצב פון די יידישע שול־קינדער

אין די גרעסערע שטעט און האָט חוץ דעם צוגעפֿרוכטן דעם ערשטן יידישן דאָקטוירים־צוזאַמענפֿאָר אין פוילן מיטן צוטון פֿון בּאַהאַנדלען א רייַ וויכטיקע ווייסנשאַפֿטלעכע פֿראַבלעמען פֿון סאָציאַלער מעדיצין און היגיענע בּיי יידן.

דער צוזאַמענפֿאָר איז פֿאָרגעקומען דעם 24—25 יוני 1928 אין ווארשע און אין אים האָבן זיך באַטייליקט 277 דאָקטוירים פֿון 52 שטעט אין פוילן, עס זיינען געווען טעטיק 5 קאָמיסיעס לויט די וויכטיקסטע מעדיציניש־היגיענישע אַרבעטס־געביטן, אויפֿן צוזאַמענפֿאָר און אין זיינע קאָמיסיעס זיינען געהאַלטן געוואָרן 45 רעפֿעראַטן (א גאַנצע רייַ פֿון זיי אויף יידיש) דורך אָנגעזעענע יידישע דאָקטוירים־ספּעציאַליסטן.

ערשטער יידישער דאָקטוירים־צוזאַמענפֿאָר אין פוילן.

צווישן די רעפֿעראַנטן זיינען געווען פֿון וואַרשע: ד"ר ג. לעווין, ד"ר ז. בּיכאָווסקי, ד"ר ה. היגער, ד"ר ל. וואָלמאַן, פּרוי ד"ר ד. ליפּעץ, ד"ר פֿוזשעבּאַרסקי, ד"ר מ. אורליך, ד"ר ל. לייזעראָוויטש, ד"ר י. מיליייקאָווסקי, ד"ר ב. אָפּענהיים, ד"ר מ. מייזנער, ד"ר ה. גאָלדבּערג, ד"ר ס. מאַסטבּוים, ד"ר מ. רעגעלמאַן, ד"ר ע. בּירזאָווסקי, ד"ר י. געלבּפיש, ד"ר ווילענטשיק, ד"ר ח. ליפּשיץ, ד"ר ב. כּאַרנזשיצקי, ד"ר בּעקער (אַטוואָצק); פֿון ווילנע: ד"ר צמח שאַבּאַד, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, ד"ר א. ווירשובסקי, ד"ר א. גלאָבּוס, ד"ר י. פּייגענבּערג, פּרוי ד"ר פּ. בּראָדסקא, פּרוי ד"ר שאַבּאַד־גאָוואָרסקא; פֿון לוואָוו: ד"ר מ. בּיקעלעס, ד"ר מ. שיבּער, ד"ר נ. מערער, ד"ר י. זיסוויין (פּשעמישל), ד"ר י. לאַנדוי (קראַקע); פֿון לאָדז: ד"ר ל. שיפּמאַן, ד"ר ג. קראָש, ד"ר י. שווייג, ד"ר מ. דאָוויאָוויטש, ד"ר ס. קיילסאַן, ד"ר ה. לובּיטש, ד"ר וואָלפֿזאַן, פּרוי ד"ר ר. לעוו, ד"ר א. אוריזאַן; פֿון גראָדנע: ד"ר א. ליפּניק; פֿון לובּלין: ד"ר ה. הערשענהאָרן; פֿון טשענסטאָכאָוו: ד"ר י. קאַנעצפֿאַלסקי; פֿון סאָסנאָוויץ: ד"ר ק. טראָפּפּויער.

דער צוזאַמענפֿאָר וואָס איז געווען פֿאַר זיך א וויכטיקער אויפֿטו איז דורכגעגאַנגען מיט א גרויסן געזעלשאַפֿטלעכן און וויסנשאַפֿטלעכן דערפֿאָלג און איז וואָריִם באַגריסט געוואָרן דורך דער גאַנצער יידישער עפֿנטלעכער מיינונג אַלס סימן פֿון אויפֿוואַכונג פֿון יידישן דאָקטאָר לטובת דער יידישער פּאָלקס־אַרבעט.

ד"ר ל. וואָלמאַן.

עמיגראַציע-פאַראייניקונג „היאַס—יקא—עמיגדירעקט" („היקעם").

די פאראייניקונג פון די דריי גרעסטע יידישע עמיגראציע-געזעלשאפטן „היאס", יק"א און „עמיגדירעקט" האָט געבראכט צו זייער וויכטיקע רעזולטאטן אויפן געביט פון דער יידישער עמיגראציע- און אימיגראציע-טעטיקייט שוין אין משך פון די ערשטע 15 חדשים פון איר עקסיסטענץ (די ציפער, וואָס ווערן דאָ געבראכט, בציען זיך צו דער צייט פון 1-טן יוני 1927 ביז דעם 1-טן יולי 1928, דער אלגעמיינער סך-הכל איז נאָך ניט קיין אנטגילטיקער).

אין די עמיגראציע-לענדער האָט זיך דאָס אויסגעדריקט אין דער פארשטארקטער טעטיקייט פון כמעט אלע ארגאניזאציעס, וואָס זיינען אנגעשלאָסן אין „היאס-יקא-עמיגדירעקט", ווי עס אילוסטרירט פאלגנדיקע טאבעלע:

	פון אפריל 1927 ביז יולי 1928	נייַ-רעגיסטרירטע עמיגראנטן	צאָל באזוכן	יורידישע הילף
אין פוילן		28.958	80.577	10.013
„ דאנציג		2.983	3.249	971
„ לעטלאנד		1.480	4.179	966
„ ליטע		2.240	2.898	—
„ רומעניע		3.801	2.655	1.369
„ פראנקרייך		4.322	10.744	1.642
„ בעלגיע		862	5.579	1.309
ס"ה		44.646	109.881	16.270

די פארשטארקטע טעטיקייט אין די אויסוואנדערונגס-לענדער דריקט זיך אויס אויך אין דער צאָל שיפסקארטן, וואָס די עמיגראנטן האָבן באקומען דורך דער פארמיטלונג פון די לאקאלע קאמיטעטן. פאר די ערשטע 9 חדשים פון יאר 1927 זיינען איינגעקויפט געווארן קארטן פאר אלגעמיינער סומע פון בערך 100.000 דאָלאר, און פאר די ערשטע 6 חדשים פון 1928 — פאר בערך 125.000 דאָלאר.

אדאנק דער פאראייניקונג האָבן די לאקאלע קאמיטעטן אין די מזרח-איראפאישע לענדער באקומען די מעגלעכקייט שטארקער צו פארשפרייטן זייער טעטיקייט. אזוי, למשל, האָט די „צענט-ראלע יידישע עמיגראציע-געזעלשאפט" אין פוילן אין משך פון דעם בארישטס-פעריאָד פארגרעסערט די צאָל פון אירע אפסטיילונגען מיט 3 פונקטן אין פארשיידענע פראווינץ-שטעט. אין רומעניע איז געגרינדעט געווארן א נייע אפטיילונג אין טראנסילוואניע (סיגעט), ווי אויך א רייַ אנדערע אפטיילונגען אין בעסאראביע אין בוקאווינע.

עס האָט זיך אויך איינגעגעבן צו פאראיינהייטלעכן דאָס ארבעט-סיסטעם אין אלע קאמיטעטן, וואָס זיינען אנגעשלאָסן אין „היאס-יקא-עמיגדירעקט" און דאָס האָט אויך געבראכט גרויסע פארלייטערונגען פאר יידיש וואנדערער.

טראנספארטן יידישע עמיגראנטן פון מזרח-איראפע פלעגן אויפן וועג באגלייט ווערן פון די פארטרעטער פון אנטשפרעכנדיקן קאמיטעט; די קאמיטעטן אין די האפנשטעט (ליבאוע, דאנציג, אנטווערפן, ראטערדאם, שערבורג, מארסעל) גיבן אכטונג אויף די עמיגראנטן בעת זייער איינשיפונג.

דעם 18—19-טן יאנואר 1928 איז אין בערלין פארגעקומען די ערשטע קאנפערענץ פון די ארגאניזאציעס, וואָס זיינען אנגעשלאָסן אין „היאס-יקא-עמיגדירעקט". אין דער דאזיקער קאנפערענץ האָבן אנטייל גענומען 40 דעלעגאטן פון 12 פארשיידענע לענדער.

באזונדערס וויכטיק זיינען די דערפאלגן, וואָס די פאראייניקונג האָט געהאט אין די איינ-וואנדערונגס-לענדער. א ספעציעלע דעלעגאציע פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט" אין באשטאנד פון דר-

ה"ה אהרן בענזשאמין (ניו-יארק), לואי אונגער (פאריז) און ד"ר מ. קריינין (בערלין) האָט אין יאָר 1928 באזוכט ארגענטינע, בראזיליע און אורוגוואי. די אימיגראציע-געזעלשאפטן אין די דאָזיקע דריי לענדער זיינען גרינדלעך רעאָרגאניזירט געווארן. עס זיינען אומעטום געשאפן געווארן ארבעטס-פארמיטונגס-ביוראָען, פאָנדן אויף איינצוקויפן שיפסקארטן פאר עמיגראנטן אויף גינסטיקע תנאים, קאָמיטעטן פאר פרויען-שוץ וכדומה. עס זיינען א חוץ דעם געגרינדעט געווארן שפּיר- און ליי-קאסעס און גמילת-חסדים-קאסעס. אין ארגענטינע איז מיטן אָנטייל פון דער דרמאָנטער דעלעגאציע, פאָרגעקומען דער ערשטער יידישער אימיגראציע-קאָנגרעס, וועלכער האָט באשלאָסן צו זאמלען א ספעציעלן פאָנד אויף אימיגראציע-צוועקן.

אין ארגענטינע האָט דער אימיגראנטן שוץ-פאראיין אין בוענאָס-איירעס נאָכן קאָנגרעס פארבריייטערט זיין טעטיקייט; ער האָט איצט אָפּטיילונגען אין ראָזאריא, קארדאָבא, באהיאָבלאנקא און סאנטאפע.

פאר די ערשטע 5 חדשים פון יאָר 1928 האָבן זיך אין בוענאָס-איירעסער פארא־ן געווענדעט 1187 פערזאָן. 531 האָבן זיך געווענדעט וועגן ארבעט און פאר 409 איז געפונען געווארן באשעפטיקונג (פאר 201 פערזאָן אין בוענאָס-איירעס גופא און פאר די איבעריקע — אויף דער פראָווינץ).

אין בראזילע עקזיסטירן איצט קאָמיטעטן אָחוץ אין ריא-דע-זשאנעירא אויך אין סאן-פאולא, סאנטאס און פאָרטא-אלעגרא.

אין אורוגוואי אנטוויקלונג אן ענערגישע טעטיקייט דער אימיגראנטן-שוץ-פאראיין אין מאָנטעווידעא.

אין דרום-אמעריקע זיינען אויף אזא אופן געשאפן געווארן אלע נויטיקע פארבאדינגען פאר א גרעסערער יידישער איינוואנדערונג. די רעזולטאטן פון אירע אויספארשונגען האָט די דעלעגאציע פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט" צוזאמענגעפאסט אין א באריכט, ווי אויך מיטעטיילט דער עפּנטלעכ-קייט דורך א ספעציעלן קאָמוניקאט פאר דער פרעסע.

דער מיטגליד פון דער דעלעגאציע ד"ר מ. קריינין האָט אויך ארויסגעגעבן א בוך וועגן די „איינוואנדערונגס-מעגלעכקייטן קיין דרום-אמעריקע און די דאָרטיקע יידישע ישובים" ארגענטינע, בראזיליע, אורוגוואי (פאָרלאג „היאס-עמיגדירעקט", בערלין 1928).

אָחוץ דעם זיינען אין משך פון באריכטס-פעריאָד גרינדלעך אויסגעפארשט געווארן די איינוואנדערונגס-מעגלעכקייטן פאר יידן אין דרום-אפריקא. דער „היאס-יקא-עמיגדירעקט" האָט באנוצט די געלעגנהייט, וואָס דער פארטרעטער פון „אָרט-אָזע-עמיגדירעקט", ד"ר לעאָן בראָמסאָן, איז געפאָרן קיין דרום-אפריקע און האָט אים באפולמעכטיקט אויסצופארשן די לאָגע אויפן אָרט און צו שאפן די נויטיקע פארבאדינגען. דעם ד"ר בראָמסאָן האָט זיך איינגעגעבן צו פאראינטערעסירן די אָרטיקע יידישע באפעלקערונג מיטן פראָבלעם פון פראָדוקטיווער אימיג-ראציע אין לאנד; ער האָט אויך געהאט א ריי שמועסן מיט די פירנדע רעגירונגס-מענער אין דרום-אפריקע, וועלכע האָבן זיך צרויסגעזאָגט גינסטיק פאר אן אייגוואנדערונג פון פראָדוקטיווע עלעמענטן. בייס „זשואיש באָרד אָף דעפוטיס" אין יאָהאַניסבורג איז געשאפן געווארן אן ארבעטס-פארמיטונגס-ביוראָ. פאר דער צייט פון 1-טן פעברואר ביזן 1-טן סעפטעמבער 1928 האָבן זיך אין דאָזיקן ביוראָ געוועדעט 429 יידישע אימיגראנטן און תושבים, פון וועלכע 121 פערזאָן זיינען אייגנאָראדנע געווארן אויף ארבעט.

אין משך פון דעם באריכטס-פעריאָד האָט זיך אויך אייגנגעגעבן אייניגע מיט דער יידישער געזעלשאפטלעכקייט אין אוסטראליע, וואו שוין אין אנהייב 1923 איז געשאפן געווארן א ספעציעלער יידישער אימיגראציע-קאָמיטעט, וועלכער פארנעמט זיך אויסשליס-לעך מיט אימיגראציע-ענינים.

אין קאנאדע איז אין דעצעמבער 1927 געשאפן געווארן א פאריטעטער קאָמיטעט, וועל-כער באשטייט פון פארטרעטער פונם אָרטיקן „אימיגראנטן הילפס-פּראיין" און פון דער „יקא" און וועלכער האָט זיך פראקלאמירט אלס די קאנאדער אָפּטיילונג פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט".

אין קובא און מעקסיקע שטייט דער „היאס-יקא-עמיגדירעקט" אין א שטענדיקער פארבינדונג מיטן אָרטיקן קאָמיטעט, דעם „יידישן צענטער" אין האוואנע און דעם „בני ברית"-ביוראָ אין מעקסיקע.

אין פראנקרייך אנטוויקלט דער ארטיקער קאמיטעט פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט", — דער „צענטראלער הילפס-קאמיטעט פאר יידישע עמיגראנטן" אין פאריז — א ענערגישע טעטיקייט לטובת די יידישע אימיגראנטן. די געזעלשאפט „הילף דורך ארבעט" און דער „הילפס-קאמיטעט פאר יידישע אינטעליגענץ", וועלכע ווערן אויך געשטיצט פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט", באשעפטיקן זיך מיט ארבעטס-פארמיטלונג פאר די יידישע אימיגראנטן. אין דער צייט פונם באריכט-פאריאד זיינען איינגעארדנט געווארן אויף לאנדווירטשאפטלעכער ארבעט אין פראנקרייך איבער 100 עמיגראנטן. 2 גרופעס פון די דאזיקע לאנדווירטשאפטלעכע ארבעטער זיינען ווערבירט געווארן פון פוילן.

אויפן געביט פון עמיגראנטן-צוגרייטונג האבן געהאט א באזונדערן דערפאלג די שפראך-קורסן הן אין די אויסוואנדערונג- והן אין די איינוואנדערונג-לענדער. אזעלכע שפראך-קורסן עקסיסטירן אין פוילן, ליטע, לעטלאנד און רומעניע, וואו עס ווערט געלערנט דער הויפט ענגליש און צום טייל אויך שפאניש (אין ריגע אויך פארטוגעזיש פאר די עמיגראנטן קיין בראזילי).

אין בוענאס-אייראס גופא עקזיסטירן 4 קורסן פאר דער שפאנישער שפראך מיט 226 שילער-אויך אין מאנטעווידעא און אין ריא-דע-זשאנעירא זיינען פארן אזעלכע קורסן.

די לאנדווירטשאפטלעכע צוגרייטונג איז פארגעקומען דערהויפט אין פוילן און צום טייל אויך אין רומעניע. לעצטנס האבן זיך מיט לאנדווירטשאפטלעכער צוגרייטונג אנגעהויבן באשעפטיקן אויך די קאמיטעטן אין די אייניואנדערונגס-לענדער אין ארגענטינע און בראזילי.

פאר פאך-אויסבילדונג זיינען געגרינדעט געווארן קורסן פאר עלעקטראמאנטיאר און ווארשע, פאר בוי-סטאליארעס אין לוואוו און לעצטנס דאכפן זיך אויך עפענען קורסן פאר עלעקטראמאנטיאר אין ווילנע. שאפער-קורסן פאר עמיגראנטן זיינען געגרינדעט געווארן אין לעטלאנד, ליטע און בעסאראביע.

צום סוף פון באריכטס-פעריאד האט דער „היאס-יקא-עמיגדירעקט" אנגעהויבן ארויסצוגעבן „אינפארמאציע-בלעטער", וועלכע דערשיינען איין—בין צוויי מאל א חודש און אנטהאלטן לויפנדיקע ידיעות אויפן געביט פון עמיגראציע. ביז אקטאבער 1928 זיינען דערשינען 5 נומערן. אחוץ דעם האט דער „היאס-יקא-עמיגדירעקט" פארעפנטלעכט א ברשור פון ד"ר ראפאלאוויטש וועגן בראזיליע (אין יידיש). ס'ווערט אויך ארויסגעגעבן א יידיש שפאניש ערגנבוך.

דער בודזשעט פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט" באטרעפט אויפן יאר 1928 איבער 196.000 דאלאר. דערפון: זיינען אן ערך 50.000 דאלאר באשטימט אויף די טעטיקייט אין די עמיגראציע-לענדער, 73.000 דאלאר — פאר די טעטיקייט אין די אימיגראציע-לענדער, 10.000 דאלאר פאר פראפעסיאנעלע, לאנדווירטשאפטלעכע און שפראכלעכע צוגרייטונג פון די עמיגראנטן, 38.000 דאלאר — צענטראלע אויסגאבן און 5.000 דאלאר אלס רעזערוו. אויסער דעם איז בייס „היאס-יקא-עמיגדירעקט" באשאפן געווארן א פאנד אויף ליי- און שפאר-קאסעס אין די אימיגראציע-לענדער, אויף וועלכן דער „היקעם" גופא האט פון זיין בודזשעט אסיגנירט 20.000 דאלאר און נאך 20.000 דאלאר טרעגן אריין דער „עמיגדירעקט" און די „יקא" אין גלייכע חלקים.

דער ראט פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט" באשטייט פון פאלגנדיקע פערזענלעכקייטן:

1. ד"ר אסקאר קאהן, פאריזיצער פון ראט (בערלין), 2. ד"ר דזשיימס סימאן, פארזיצער פון דער עקזעקוטיוו (בערלין), 3. געהיימראט שטערן (בערלין), 4. דירעקטאר יאקובסאן (בערלין), 5. פראפעסאר מיטווך (בערלין), 6. עדוארד אונגער (פאריז), 7. ד"ר דזשיימס בערנשטיין (ניו-יארק), 8. ד"ר מ. קריינין (בערלין), 9. ל. מאצקין (פאריז), 10. י. לעשצינסקי (בערלין), 11. לעאנארד ל. קאהען (לאנדאן), 12. סאלאמאן ריינאך (בוקאן), 13 א. אביגדור גאלדסמיט (לאנדאן), 14. יוסטיצ-ראט ד"ר בלאו (פרעזבורג אם מיין), 15. י. פילידסאן (בריסל), 16. וו. לאסקי-בערטאלדי (ריגע), 17. ישראל בערנשטיין (ניו-יארק), 18. ש. רודעל (בערלין), 19. ד"ר גרינבערג (ריגע), 20. משה שאליט (ווילנע).

די ערשטע 10 בילדן די עקזעקוטיוו פון „היאס-יקא-עמיגדירעקט".

די דירעקציע באשטייט פון די ה"ה ד"ר דזשיימס בערנשטיין, ד"ר מ. קריינין און עדוארד אונגער. דער סעקרעטאריאט: א. דיזשור, א. טשעריקאוור און מ. מעלאמעד.

ביז איצט האָבן עקכיסטירט א בערלינער און א פאריזער דירעקציע פון דער געזעלשאפט. פון 1-טן נאָוועמבער 1928 אָן ווערן די ביידע דירעקציעס פֿאַראייניקט, דאָס צענטראל-ביורא ווערט זיך געפינען אין פאריז: rue de Bassano, Paris XVI, 26.

א. דיזשור.

די געלט-איבערווייזונגען פון „היאס".

די „היאס"-צענטראלע אין בערלין פירט ווייטער די אקציע פון די געלט-איבערווייזונגען פון די אמעריקענער קרובים.

די אלגעמיינע צאָל פון די דאָזיקע איבערווייזונגען פאר דעם יאָר (פון יולי 1927 ביז יולי 1928) האָט באטראָפן 41.100 אויף דער סומע פון 1.604.541.18 דאָלאר.

צאָלונגען זיינען נאטירלעך געמאכט געווארן מער, ווייל מערערע איבערווייזונגען ווערן געצאָלט טיילווייז. מען קען אָבנעמען, אז 5 פראָצ. פון דער אלגעמיינער צאָל איבערווייזונגען ווערן געצאָלט טיילווייז. מיט אנדערע ווערטער, צאָלונגען זיינען געמאכט געווארן 43.100.

דער גאנצער סכום איבערווייזונגען איז באשטימט פאר פוילן, רוסלאנד, רומעניע, ליטע, לעטלאנד, פאלעסטינע און אנדערע מיטל-אייראפעאישע לענדער.

אלע איבערווייזונגען פון די אמעריקאנער קרובים קען מען פארטיילן אין דרײַ קאטעגאריעס:

1) צאָלונגען אין מזומן (שטיצע-געלטער).
2) טראנספארטיישן-געלטער (אויף עמיגראציע-צוועקן).
3) ספעשל קייסעס (נדנים, גטין, ירושות, היפאטעקן א. אז. וו.).

אלע צאָלונגען אין מזומן ווערן דעם זעלבן טאָג פון זייער אנקומען אריינגעשיקט אין ווערט-בריוו דורך פאָסט. די ווערט-בריוו זיינען פארזיכערט סיי בײַ דער פאָסט און אויך אי א פאר-זיכערונגס-געזעלשאפט.

טראנספארטיישן-געלטער:

די אלגעמיינע צאָל קייסעס איז געווען פאר דעם יאָר 329 אויף דער סומע פון 59.612.80 דאָלאר. די דאָזיקע קייסעס ווערן איבערגעשיקט צו די „היאס—יקא—עמיגדירעקט"-אפטיילונגען אדער צו די לאנד-ארגאניזאציעס און ווערן דורך די לעצטע ערלייַדיקט לויט די אינסטרוקציעס פון אמע-ריקע, ד. ה. עס ווערט געמאכט א טייל צאָלונגען אויף צוצוגרייטן דאָקומענטן, עס ווערן געגעבן אנווייזונגען אויף שיפסקארטן, געלט אויף וויזעס א. אז. וו.

ספעשל קייסעס האָבן אָנגענומען 23.927 דאָלאר און זיינען טיילווייז ערלייַדיקט געווארן דירעקט פון אונזער ביורא אין בערלין און טיילווייז דורך די היקעם-אפטיילונגען.

אויף איבערשיקן די דערמאָנטע ווערט-בריוו (פאָסט-הוצאות און פאר זיכערונג) האָט די „היאס"-צענטראלע אין בערלין אויסגעגעבן 11.983.36 דאָלאר.

פאר טעלעגראמעס און פאָסט-מארקן אויף קארעספאָנדענץ — 623.26 דאָלאר.

בריוו האָט דער „היאס" אין בערלין ארויסגעשיקט און באקומען 6.825, טעלעגראמעס — 439.

ד'ר דזשעמס בערנשטיין.

„היאס—עמיגדירעקט".

די טעטיקייט פון „היאס—עמיגדירעקט" פאר דעם יאר 1927 ביז דער לעצטער צייט טיילט זיך אויף צוויי פעריאדן: ביז דער פאראייניקונג מיט דער „יקא" און נאך דער פאראייניקונג.

ביז דער פאראייניקונג האט דער „היאס—עמיגדירעקט" פארגעזעצט די פריערדיקע עמיגראציע-ארבעט אויפן געביט פון אינפארמאציע, פון שפאן נייע פארבינדונגען אין די אינוואנדערונגס-לענדער, אימיגראנטן-שוץ, יורידישע הילף, פארבילדונג פון שיפסקארטן, פארבינדונג מיט קרובים א. ד. גל.

אין משך פון דעם פעריאד זיינען אויך געמאכט געווארן די ערשטע שריט אריינצופירן א רייע ארבעטס-געביטן, ווי פראדוקטיוויזירן די ייִדישע עמיגראנטן און זיי צוגרייטן פראפעסיאנעל און שראכלעך צו יענע איינוואנדערונגס-לענדער, וואוהין זיי האבן בדעה צו פארן. צוליב דעם צווינג פון פראפעסיאנעלער צוגרייטונג איז אין בערלין דאן ארגאניזירט געווארן א פארייניקטע צענטראלע קאמיסיע פון פאכמענער; ענלעכע קאמיסיעס זיינען אויך געשאפן געווארן אין פוילן, בעסאראביע און ליטע.

דער „היאס—עמיגדירעקט" האט די הויפט-אויפמערקזאמקייט געלייגט אויף די לענדער פון דרום-אמעריקע. עס זיינען געשאפן געווארן אן אימיגראנטן-שוץ-פארײַן אין מאנטעווידעא (אורוגוואי), זוועלכער האט באקומען פונם „היאס—עמיגדירעקט" די נויטיקע פינאנציעלע מיטלען. מ'האט אויך אריינגעשטעלט ענגערע פארבינדונגען מיט די שוין עקסיסטירנדיקע אימיגראנטן-שוץ-ארגאניזאציעס אין ארגענטינע און בראזיליע.

דער „היאס—עמיגדירעקט" האט אין דעם פעריאד אויך אנגעהויבן די אקציע פון קרובים-פארבינדונג מיטן צווק אריינצוטראגן א פלאנמעסיקייט אין דער הילף און ארגאניזירן, אז זי זאל גיין אויף פראדוקטיוע צוועקן.

ס'איז אויך געמאכט געווארן א פרוב צו באוואויגן די קרובים מעבר-לים באהילפיק צו זיין א געוויסע צאל עמיגראנטן זיך אינצוארדענען אין פאלעסטינע. די דאזיקע אקציע האט אבער ביז געהאט קיין דערפאלג צוליב דעם דעמאלטיקן קריזיס אין פאלעסטינע. די צוויטע אקציע, וואס איז געמאכט געווארן מצד „היאס-עמיגדירעקט", לויט דעם פארשלאג פון דער געזעלשאפט „פראנס-פאלעסטין", איז געווען אריבערצופירן א געוויסע צאל הלוצים פון פוילן קיין פראנקרייך אויף לאנדווירטשאפטלעכע ארבעט.

פאר די ערשטע חדשים פון יאר 1927 האבן די קאמיטעטן פון „היאס—עמיגדירעקט" אין רומעניע, לעטלאנד, דאנציג און פוילן זיך באשעפטיקט מיטן רעשט היימלאזע און עמיגראנטן, וואס זיינען אריבערגעבליבן אין די לענדער נאך דער ליקווידאציע פון דעם „עוואקואציע-קאמיטעט", און זיי געהאלפן צו עמיגרירן. די געלט-מיטלען אויף רייזע-הוצאות האט גענעבן דער „דזשוינט".

אין אפריל 1927 איז פארגעקומען די עמיגראציע-פאראייניקונג פון „היאס—יקא—עמיגדירעקט". דורך דעם האט זיך, פארשטייט זיך, גרינדלעך געענדערט דער פארנעם און כאראקטער פון דער ארבעט פון „היאס—עמיגדירעקט" אלס אזעלכן. די ווי־טיקסטע צוויי־גן פון דער פראקטישער ארבעט, ווי אויך די אפאראטן אויף די ערטער, זיינען ארײַן אין דער פאראייניקונג.

די הויפט-אויפגאבע, וואס זיינען פארבליבן פאר דעם „היאס—עמיגדירעקט", זיינען געווען טאפלטע: פון איין זייט האט די עקזעקוטיווע פון „היאס—עמיגדירעקט" געדארפט אנמערקן און באהאנדלען די הויפט-ליניעס פון דער עמיגראציע-ארבעט בײַ דער ניי-געשאפענער עמיגראציע-פארייניקונג, און פון דער צווייטער זייט — זיך אויך באשעפטיקן מיט יענע ארבעטס-געביטן, וואס זיינען פארבליבן טפעציעל אין זיין רשות.

עס איז קודם כל פארשטארקט געווארן די טעטיקייט אויפן געביט פון אינפארמאציע, און דער זשורנאל „די ייִדישע עמיגראציע", וואס איז ביז דער פאראייניקונג דערשי־

בען ניט רעגלמעסיק און צופעליק, האָט אַנגעהויבן דערשיינען יעדן חודש אין גרויס פון 3 דרוק־בויגן מיט א שטענדיקער ביילאגע אין דייטש. פון סעפטעמבער 1927 ביז אָקטאָבער 1928 זיינען דערשינען 9 ביכלער, וועלכע אנטהאלטן א ריי וויכטיקע ארטיקלען און מאטעריאלן וועגן "ידישע עמיגראציע־פראבלעמען, ווי אויך וועגן דער לאגע פון די איין־ און אויסוואנדערונגס־לענדער.

פאר דער דאזיקער ציים זיינען ביים פארלאג "היאס—עמיגדירעקט" אויך דערשינען 3 אפ־האנדלונגען: 1) יעקב לעשצינסקי: "די ידישע וואנדערונג פאר די לעצטע 25 יאר", 2) ד"ר מ. קרייניז: "די איינוואנדערונג־מעגלעכקייטן קיין דרום־אמעריקע און די דארטיקע ידישע ישובים", 3) א. דיזשור: "די מאדערנע פעלקער־וואנדערונג. די אייראפעאישע עמיגראציע־באוועגונג און עמיגראציע־פאליטיק".

אויפן פאליטישן געביט האָט זיך די ארבעט, ווי פריער, קאנצענטרירט דער עיקר אין זשענעוע, וואו דער "היאס—עמיגדירעקט" האָט זיינעם א פארטרעטער (ה' צ. שפערסאן) בייַ די אינטערנאציאנאלע אינסטיטוציעס, וואָס פארנעמען זיך מיט די פראגעלעמען פון עמיגראציע און היימלאזע און גרופירן זיך ארום דעם "פעלקער־בונד". פאר די לעצטע יארן איז דעם פארטרעטער פון "היאס—עמיגדירעקט" אויסגעקומען ניט אייגמאל צו אינטערוועניר פאר די ארגאנען פון "פעל־קער־בונד" וועגן פארבעסערן די לאגע פון די אזוי־גערופענע "שטאטלאזע", וואָס האָבן נאָך דער מלחמה פארלאָרן זייער בירגערשאפט און זיינען צעשפרייט אין פארשיידענע לענדער. די דאזיקע היימלאזע דראָט אפט די סכנה ארויסצושיקט צו ווערן פון זייערע וואוינערטער. בנוגע אייניקע לענדער (טערקיי, רומעניע) איז אדאנק דער דאזיקער השתדלות געלונגען אפצושטעלן די גזירה פון ארויסשיקן די אנגעהויפענע היימלאזע. אויסער דעם נעמט דער זשענעווער פארשטייער פון "היאס—עמיגדירעקט" אנטייל אין אלע אינטערנאציאנאלע קאנפערענצן פון די עמיגראציע־געזעלשאפטן ביים "פעלקער־בונד", וואו עס איז אים אויסגעקומען צו פארטיידיקן דעם גדאנק פון איינפירן אן אינספעקציע אויף די שיפן, וואָס פירן עמיגראנטן, פון באשיצן די פרויען און קינדער און באוא־רענען די לאגע פון די רעעמיגראנטן, וואָס ווערן ניט אריינגעלאָזט אין לאנד, דורך דעם, וואָס די שיפסגעזעלשאפטן זיינען מחויב זיי ברענגען צוריק אין דעם ארט, פון וואנעט זיי זיינען געקומען.

עס איז אויסגעארבעט געווארן א מעמאראנדום אין נאמען פון "היאס—עמיגדירעקט" און "יקא" צו דער אינטערנאציאנאלער עמיגראציע־קאנפערענץ אין האווענא (קובא); אויך האָט א דע־לעגאציע פון "היאס—עמיגדירעקט" געפירט פערזענלעכע פארהאנדלונגען וועגן דער לאגע פון די היימלאזע און עמיגראנטן מיט ה' אלבערט טאמא, דעם דירעקטאר פון אינטערנאציאנאלן ארבעטס־אמט ביים "פעלקער־בונד".

זומער 1928 האָט די דרום־אמעריקאנישע לענדער באזוכט א ספעציעלע דעלעגאציע פון "היאס", "יקא" און "עמיגדירעקט", כדי צו ארגאניזירן די וויטערדיקע עמיגראציע־ארבעט און פאר־בינדן זיך ענגער מיט די נייע ישובים. אלס פארטרעטער פון "עמיגדירעקט" האָט אין דער דעלע־גאציע אנטייל גענומען — ה' ד"ר מ. קרייניז.

א זייער וויכטיקע ארבעט איז מצד דעם "היאס—עמיגדירעקט" דורכגעפירט געווארן אין משך פון לעצטן יאר אויך אין דרום־אפריקע און אין אוסטראליע. אין דרום־אפריקע האָט ד"ר בראמאן, וועלכער איז געפארן אין נאמען פון דעם געמיינזאמען קאמיטעט "ארט—אזע—עמיגדירעקט", באראנטערעסירט מיט די פראגן פון "ידישער וואנדערונג ניט נאר דעי דארטיקע "ידישע עפנטלעכקייט, נאר אויך די ארטיקע מלוכה־מענער און פירער פון די ארבעטער־יוניאנס, און ביים "באארד וו דעפיוטיס" איז געגרינדעט געווארן א ספעציעלע קאמיסיע, וועלכע וועט זיך מיט דער צייט קאנסטרואירן אלס א "ידישע אימיגראציע־געזעלשאפט. אויך אין אוסטראליע ווערן די פראבלעמען פון "ידישער וואנדערונג אלץ מער און מער פאפולער אדאנק דער טעטיקייט פון ה' יקאבי, וועלכער האָט אויך דארט דורכגעפירט אן אקציע לטובת דעם "ארט—אזע—עמיג־דירעקט" און דערבייַ געזונען אויף זיך די אויפגאבע צו באקאנען די "ידישע עפנטלעכקייט מיט די "ידישע עמיגראציע־נויטן און באווען זי צו א בריי־טער אימיגראציע־טעטיקייט. נאך פאר דעם האָט דיזעלבעיקע ארבעט אנגעהויבן דער פארטרויאונגס־מאן פון "היאס—עמיגדירעקט" ה' פאטקין.

די דאזיקע צוויי אויפטוען — אין דרום־אפריקע און אין אוסטראליע — האבן א גרויסן באטייט, וויייל זיי ציען אריין אין קריייז פון דער עמיגראציע־ארבעט צוויי נייע לענדער, וועלכע

זיינען בײז איצט געשטאנען אן א זייט פון איר. גראָד די דאָזיקע צוויי לענדער קאָנען אין דער צוקונפט שפּילן א גרויסע ראָלע פאר דער יידישער איינוואַנדערונג.

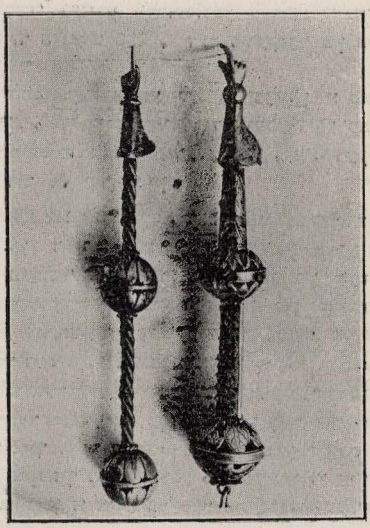
דער „היאס—עמיגדירעקט" האָט אָנטייל געגומען אין פּאָנד פאר עמיגראַנטן-הילף, האָט אסיגנירט א געוויסע סומע פאר די געליטענע יידן אין בולגאַריע, ווי אויך פאר אריבערפירן א גרופּע נויטבאדערפטיקע חז"ש קיין פּאלעסטינע.

לעצטנס האָט זיך געשטעלט א פּראָבלעם פון שאפן אין אייניקע אויסוואַנדערונגס-לענדער, באזונדערס אין פּוילן, עמיגראַנטן-היימען, וואו די עמיגראַנטן זאָלן זיך קענען אויפּהאלטן פאר זייער אָפּפאָרן און ניט אריינפאלן אין די הענט פון שווינדלער און אגענטן. אין לעמבערג ווערט געבויט אן עמיגראַנטן-היים בשותפות מיט די פּאָליאקן און איקראַינער, מיט א באזונדערער אָפּטיילונג פאר יידן. דער פּלאן פון א ספּעציעלן עמיגראַנטן-היים ווערט אויסגעאַרבעט אויך אין ווארשע.

דער „היאס—עמיגדירעקט" האָט אסיגנירט דער קאָמיסיע פון קרובים-הילף דורך מאשינעס און מכשירים בייַ דער צענטראָלע פון „אָרט" א געוויסע סומע, וועלכע זאָל ספּעציעל גיין אויף אויסהעלפן קרובים-עמיגראַנטן, וואָס ווילן זיך באזעצן אין א ניי לאַנד און נויטיקן זיך דערבייַ אין מכשירים.

אויף דעם אָרגאַניזאַציאָנעלן געביט איז בדאי אָנצורופן די לעצטע קאָנפערענץ פון „היאס—עמיגדירעקט", וואָס איז פאָרגעקומען אין בערלין אין יאנואר 1928 און אויף וועלכער עס זיינען געווען פאַרטרעטן אלע קאָמיטעטן. אויף דער קאָנפערענץ איז אויסגעקליבן געווארן א נייע עקזעקוטיוו אין פאָלגנדיקן באשטאנד: ד"ר י. ברוצקוס, ד"ר דושיימס בערנשטיין, ישראל בערנשטיין (בערלין), ד"ר גריבעשאַק (ריגע), א. דיזשור (בערלין), ד"ר זילבערשטיין (לעמבערג), ד. טשאַרני, א. טשעריקאָווער (בערלין), וו. לאַצקי-בערטאָלדי (לעטלאַנד), ד"ר לוואָוויטש, י. לעשצינסקי, ד"ר אָסקאר קאָן, ד"ר מ. קריינין (בערלין), ל. מאַצקין (פּאריז), ש. רודעל (בערלין), מ. שאליט (ווילנע).

א. טשעריקאָווער.

(בערסאָנס מ'זיי לין ווארבע).

די יידישע צענטראַלע עמיגראַציע-געזעלשאַפט אין פוילן („יעאַס").

1. אַלגעמיינע עמי-גראַציע-טעטיקייט.

פאר די עטלעכע יאָר, וואָס די יידישע צענטראלע עמיגראציע-געזעלשאפט עקסיסטירט (געגרינדעט אין יאָר 1923 דורך דער פאר-אייניקונג פון די אלע ביז דאָן טעטיקע אויף פארשיידענע עמיגראציע-געביטן אין פוילן אַרגאַניזאציעס), האָט זי באַווייזן צו אַנטוויקלען א פילזייטיקע טעטיקייט און איינשליסן אין איר ווירקונגס-קרייז און ארבעטס-פראָגראם די אלע פראגן, וואָס זיינען פארבונדן מיט דער יידישער אויסוואַנדערונג פון פוילן.

די אלגעמיינע עמיגראציע-ארבעט פון דער געזעלשאפט באשטייט דער עיקר אין:

א) געבן אינפארמאציעס און אַנווייזונגען, וואוהין און ווי אזוי מען קאָן עמיגרירן.

ב) געבן יורידישע הילף, ערליידיקן די נויטיקע רייזע-פאַרמאליטעטן, ווי אומזיסטע פעסער, ווייזעס א. א. וו.

ג) אינטערוועניר אין נויטיקע פאלן בייַ די רעגירונגס-אנשטאלטן און קאָנסולאטן.

ד) פארבילליקערן די רייזע-קאָסטן פון די עמיגראַנטן.

ה) העלפן די עמיגראַנטן זיך פארבינדן מיט זייערע קרובים אין די פארשיידענע לענדער.

ו) שיצן די עמיגראַנטן פון יעטווידער עקספלאָאַטאציע און קעמפן מיט כלערליי מאכערס און שווינדלערס.

א געוויסן בילד וועגן דעם וואוקס פון דער עמיגראציע-טעטיקייט פון דער געזעלשאפט קאָנען גיבן פאלגנדע עטלעכע אלגעמיינע ציפער:

דורכן „יעאס" זיינען באדינט געווארן:

אין יאָר 1925	. . . .	21.288 פערזאָן
„ „ 1926	. . . .	23.275 „
„ „ 1927	. . . .	30.876 „

אין די ערשטע 9 חדשים פון יאָר 1928 זיינען דורכן „יעאס" באדינט געווארן, רעכענענדיק באַר די ראשי-המשפחה, און ניט די איבעריקע משפחה-מיטגלידער, וועלכע וואַנדערן מיט זיי אויס— העכער 20.000 פערזאָן.

באזונדער פון עמיגראַנטן זיינען פארראַגיסטרירט געווארן אין דער צענטראל-ביורא און אין די אפטיילונגען פון דער געזעלשאפט פאר די ערשטע 9 חדשים פון יאָר 1928 העכער 44.000.

ברייוו זיינען אָנגעקומען אין „יעאס" פאר די ערשטע 9 חדשים פון העכער 500 שטעט און שטעטלעך אין פוילן, אויסער פון פארשיידענע הילפס- און שוץ-אַרגאַניזאציעס פאר עמיגראַנטן אין די טראַנזיט- און איינוואַנדערונגס-לענדער.

סך-הכל זיינען אריינגעפלאָסן פאר די דערמאָנטע 9 חדשים קנאפע 30.000 ברייוו.

ארויסגעשיקט זיינען געווארן צו עמיגראַנטן-יחידים, אַרגאַניזאציעס, מלוכה-אמטן און קאָנסולאטן בייַ 38.000 בריוו.

די אלע אויבנגעפראכטע ציפער זיינען נוגע די צענטראלע אין ווארשע צוזאמען מיט אירע 9 אָפטיילונגען אין אַנדערע שטעט.

2. הלואות.

די פאַראַרעמטקייט פון די עמיגראַנטן-מאסן צווינגט דעם „יעאס" צו מאכן אלע אַנשטרענגונגען פדי אנטקעגנצוקומען די ניט-פארמעגלעכע עמיגראַנטן מיט די נויטיקע הלואות.

די טעטיקייט פון „יעאס" אויף דעם געביט קען מען זען פון דער פאָלגנדער טאבעלע:

אין יאָר 1925 זיינען אַרויסגעגעבן געווארן הלואות עמיגראַנטן	. .	3.390 דאָלאר
„ „ 1926 „ „ „ „ „ „	. . . .	8.325 „
„ „ 1927 „ „ „ „ „ „	. . . .	10.000 „
פאר די ערשטע 9 חדשים פון יאָר 1928	. . . . .	32.000 „

3. נייע ארבעטס־געביטן. אויב די ערשטע יאָרן פון זיין עקסיסטענץ, ביז יאָר 1927, האָט „יעאס" געווידמעט דער פראפעסטיקונג און פארבריטערונג פון דער אזיגער־פענער געווינלעכער עמיגראציע־ארבעט, דאָרפן די לעצטע יאָרן פון דער „יעאס"־טעטיקייט, 1927—1928, פארצייכנט ווערן אלס א תקופה פון א ברייטער ארבעט אויף נייע געביטן.

אין דער ערשטער רייַ, לויטן סדר, קומט די ארגאניזירונג פון אן אויגן־אמבולאטאריע פאר עמיגראנטן, אין וועלכער ס'זיינען שוין פארצייכנט געווארן לערך 10.000 באזוכן פון עמיגראנטן.

באזונדערס וויכטיק זיינען די ערשטע שריט פון „יעאס" אויפן געביט פון פראָדוקטיוויזירן די עמיגראנטן און דורך א לאנדווירטשאפטלעכן און אינדוסטריעלן צוגרייטן זיי אין פוילן געבן זיי די מעגלעכקייט צו באשעפטיקן זיך אין די איינוואנדערונגס־לענדער מיט פראָדוקטיווער ארבעט און אזוי־ארום פארלייכטערן זיי די אינטוואנדערונג און דאָס איינארדענען זיך אין די נייע היימען.

4. לאַנדווירטשאַפטלעכע צוגרייטונג. אין די יאָרן 1927—1928 האָבן באקומען לאנדווירטשאפטלעכע צוגרייטונג דורך דער הילף פון „יעאס" 253 פערזאָן. פון זיי איז א גרופע שוין איינגעארדנט געווארן, מיט דער הילף פון „היאס—יק"א—עמיגדירעקט", אלס לאנדווירטשאפטלעכע ארבעטער אין פראנקרייך. די ידיעות, וואָס באקומען זיך פון זיי, זיינען זייער גינסטיק. א געוויסע צאָל פאָרט ארויס אין די נאענטסטע וואָכן אין די יק"א־קאָלאָניעס אין ארגענטינע און בראזיליע. א גרעסערע גרופע פון זיי, חלוצים, וועט ארויספאָרן אין די נאענטסטע חדשים, אויפן גרונט פון סערטיפיקאטן, קיין פאלעסטינע.

דערצו דערף מען נאָך צורעכענען יחידים, וואָס האָבן אויסגעוואנדערט קיין קאנאדע א. א. לויט ארויספאָדערונגען פון זייערע דארטיקע קרובים־לאנדווירטן.

5. פאַך־קורסן. אינדוסטריעלע פאך־קורסן האָבן עקסיסטירט אין די יאָרן 1927—1928: אין ווארשע פאר עלעקטראטעכניק און אין לוואָוו—פאר בוי־סטאָלעריי.

ס'זיינען געווען אָנגעמערקט נאָך אנדערע פאך־קורסן פאר עמיגראנטן אין אנדערע שטעט, נאָר צוליב פארשיידענע מניעות, קאָנצאָסיע א. א. האָט זיך די זאָך פארצויגן.

ווי ס'האָבן באוויזן די ארויסלאָז־עקזאמענס פון די צוהערער פון די פאך־קורסן פאר עמיגראנטן, וואָס זיינען פאָרגעקומען מיט דער באטיליקונג פון פארשטייער פון ארבעטס־מיניס־טעריום, פאכמענער און געזעלשאפטלעכע טוער, — האָבן די עמיגראנטן־אביטוריענטן דערגרייכט, הן אין די טעאָרעטישע, הן אין די פראקטישע למודים, זייער גינסטיקע רעזולטאטן.

„יעאס" מאכט פאָרבריטונגען צו עפענען נייע פאך־קורסן פאר עמיגראנטן.

6. שפּראַך־קורסן. כדי פאָרצובאָרייטן די עמיגראנטן צום לעבן אין די אייניואנדערונגס־לענדער, האָט די עמיגראציע־געזעלשאפט געעפנט א נעץ פון ספעציעלע אוונט־שפּראַך־קורסן פאר עמיגראנטן, ענגלישע און שפּאניש, אין וואַרשע, ווילנע, ראָוונע, בריסק, גראָדנע, פינסק, ביאליסטאָק. לעצטנס ווערן געמאכט פאָרבריטונגען אויך אין לוואָוו, — איך אלגעמיינעם עטיכע צענדליק קורסן, וועלכע זיינען באזוכט געווארן דורך קנאפּע 800 עמיגראנטן.

7. די אייניאָרדענונג פון לאַנדווירטשאפטלעכע ארבעטער אין פראַנקרייך. ס'איז כדאי צו פארצייכענען אן אינטערעסאנטן פרוב, וועלכער איז אין דעם לעצטן יאָר געמאכט געווארן דורך „יעאס", מיט דער אקטיווער מיט־הילף פון „היאס—יק"א—עמיגדירעקט", אייניצוארדענען לאנדווירטשאפטלעכע ארבעטער און פאכטערס אין פראנקרייך.

די דאָזיקע ארבעט איז געווען פארבונדן מיט גרויסע טעכנישע שוועריקייטן אין דאָך האָט זיך איינגעגעבן איבערצושיקן און אייניצוארדענען אין פראנקרייך בייַ לאנדווירטשאפטלעכער ארבעט לערך 40 עמיגראנטן פון פוילן.

די עמיגראציע־געזעלשאפט שטייט מיט זיי אין פארבינדונג און פון די בריוו, וואָס באקו־מען זיך פון זיי, איז צו זען, אז זיי זיינען אין אלגעמיין זייער צופריידן.

עטליכע פון זיי האָבן שוין איבערגעשיקט דורך דער עמיגראציע־געזעלשאפט געוויסע סומען געלט פאר זייערע קרובים.

דעם פרוב איינצוארדענען יידישע לאנדווירטשאפטלעכע ארבעטער אין פראנקרייך, איז, אין אלגעמיין, דורכאויס געלונגען.

8. פאָפולאַריזירונגס־אַרבעט. א באַזונדערע אויפמערקזאמקייט האָט „יעאָס" געשענקט אין דער לעצטער צייט, מיט דער אקטיוויזירונג פון דער פאָפולאַריזירונגס־אקציע פון דער סאַאָלישער שטיצע מצד דעם „היאס—עמיגדירעקט", דער פאָפולאַריזירונגס־אקציע.

די אויפגאבן פון דער דאָזיקער אקציע זיינען: די פאָפולאַריזירונג פון די ייִדישע עמיגראַציע־פראָבלעמען, פון דער געזעלשאפטלעכער עמיגראַציע־ארבעט און פון „יעאָס", צווישן די עמיגראַנטן־מאסן און די פארשיידענע געזעלשאפטלעכע קרייזן; די פארפעסטיקונג און פארבריטערונג פון דער געזעלשאפטלעכער־ און מאטעריעלער באזע פון „יעאָס".

צוליב דעם צוועק איז פארעפנטלעכט געוואָרן אין דער ייִדישער פרעסע א ריי ארטיקלען זועגן די ייִדישער עמיגראַציע־פראגן, ארויסגעלאָזט געוואָרן אין א גרויסער צאָל עקזעמפלארן א ספעציעלער אויפרוף צו דער ייִדישער געזעלשאפט, אן איבערבליק איבער דער טעטיקייט פון „יעאָס", א ספעציעלער פלאקאט א.א.

אין צוזאַמענהאנג מיט דער פאָפולאַריזירונגס־אקציע זיינען דורך די פארשטייער פון „יעאָס" באזוכט געוואָרן העכער 20 פונקטן.

ס'זיינען אָפגעהאלטן געוואָרן א ריי גרעסערע און קלענערע פארזאמלונגען אין ווארשע און אין די דערמאָנטע שטעט. ס'זיינען געהאלטן געוואָרן פאָרלעזונגען וועגן דער ייִדישער עמיגראַציע און דער געזעלשאפטלעכער ארבעט אויף דעם געביט.

אין א ריי שטעט האָבן זיך געשאפן אַרגאַניזיר־קאָמיטעטן פון אַרטיקע געזעלשאפטלעכע טויער מיט דער אויפגאבע צו שאפן אָפטיילונגען פון אונזער געזעלשאפט.

זייער ווערים האָבן זיך באַצויגן צו דער געזעלשאפטלעכער עמיגראַציע־ארבעט א ריי קהלות אין די באזוכטע, דורך די „יעאָס"־פארשטייער, שטעט. די דערמאָנטע קהלות האָבן אויסגעדריקט זייער גרייטקייט מיטצוהעלפן אין דער עמיגראַציע־ארבעט אין זייערע שטעט.

גלייכצייטיק איז געפירט געוואָרן א ווערבירונגס־אקציע, דער עיקר אין ווארשע, וועלכע דוערט פארגעזעצט מיט ערפאָלג.

9. נייע אויפגאבן. אויסער דעם איז די עקזעקוטיווע פון „יעאָס" לעצטנס באשעפטיקט מיט פאָלגנדע נייע צוויי אויפגאבן:

א) איינאָרדענען אין ווארשע א האָטעל פאר די פראָווינציעלע עמיגראַנטן, וואו זיי זאָלן זיך געפינען אין גינסטיקע, סאַניטאַר־היגיענישע תנאים אונטער דער שוץ פון „יעאָס".

ב) ארויסגעבן, מיט דער מיטהילף פון „היאס־עמיגדירעקט", א צווייי־וועכנטליכע געזעלשאפטלעך־פאָפולערע עמיגראַציע־צייטונג, וועלכע זאָל אריינדרינגען אין די פארוואָרפנסטע פונקטן, וואו ייִדיש עמיגראַנטן געפינען זיך און זאָל מיטהעלפן שאפן אן ענגערן קאָנטאקט מיט דער ייִדישער אַרגאַניזירטער געזעלשאפט.

10. אָרגאַניזאַציע. „יעאָס" האָט א ראָט און אן עקזעקוטיווע. דער ראָט ווערט אויסגעקליבן אויף דער אלגעמיינער קאָנפערענץ פון דער געזעלשאפט, פון די פאַרשטייער פון די פארשיידענע געגנטן אין פוילן, וואו ס'זיינען טעטיק אָפטיילונגען פון „יעאָס". פאָרזיצער — משה שאָליט.

די עקזעקוטיווע ווערט אויסגעקליבן דורכן ראָט און האָט איר זיצאָרט אין ווארשע און באשטייט פון: א. פאָדליפשעווסקי (פאָרזיצער), ד. בראָמבערגער, א. דאָבקין, י. חפץ, ר. שאפאר, ח. שיחור, פרוי ראָטמאן ר. שטיין.

די הויפט־פאָרוואָלטערס זיינען ל. אלטער און י. גרינפעלד.

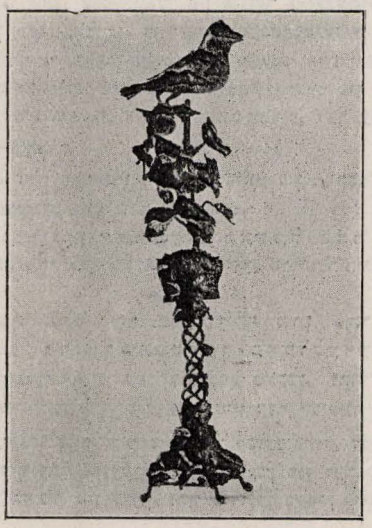
די געזעלשאפט האָט חוץ דער צענטראַלע אין ווארשע 9 אָפטיילונגען אין דער פראָווינץ: ווילנע, לוואָוו, ראָוונע, בריסק, ביאליסטאָק, פינסק, גראָדנע, לאָדז און וויהעראָוו (בייַ דאָניפיק) און איז זיך משתדל ווערן עפענען א ריי נייע אָפטיילונגען.

„יעאָס" איז פאראייניקט מיט „היאס—יק"א—עמיגדירעקט".

דער בודזשעט פון דער געזעלשאפט, פון דער צענטראַלע און די אָפטיילונגען, אריינרעכענדיק די אויסגאבן אויף לאַנדווירטשאפטלעכע, אינדוסטריעלע און שפראַכלעכע צוגרייטונג פון עמיגראַנטן, באטראָפט לערך 2.100 דאָלאַר א חודש.

דער גרעסטער טייל פון דעם בודשעט ווערט געדעקט דורך דעם „היאס—יק"א—עמיגדי־
רעקט". פון דער רעגירונג באקומט די געזעלשאפט 3.000 זלאטעס א חודש סובוועניץ. דאס איבע־
ריקע ווערט געדעקט פון אַרטיקע הכנסות. דער פראצענט פון די אַרטיקע הכנסות פארגרעסערט זיך.
אין דעם דאזיקן בודשעט גייען ניט אריין די באדייטנדע אסיגנירונגען פון דעם „היקעם"
אויף הלואות פאר עמיגראנטן.
ווילנער, ראוונער און גראדנער אפטייל'נגען האבן באקומען סובוועניץ פון די אַרטיקע
שטאטישע זעלבסטפארוואלטונגס־ארגאנען.

י. גרינפעלד.

(בערשאנס מוזיי פון ווארשע).

ייִדישע שול־אָרגאניזאַציע אין פוילן.

די יש"א פירט אַן מיטן גאַנצן "ידיש־וועלטלעכן שולוועזן אין פוילן, די אונטערריכטס־שפּראַך פון אַלע שולן און אַנשטאַלטן פון דער יש"א איז — "ידיש. צו דער שול־אָרגאַניזאַציע געהערן 113 פאַלקסשולן, 6 גימנאַזיעס, 46 קינדערהיימען, 52 אוונטשולן, 1 לערער־סעמינאַר — צוזאַמען 218 אַנשטאַלטן, אין וועלכע ס'לערנען זיך 25.195 קינדער.

פאַר די לעצטע 4 יאָר, ניט קוקנדיק אויף די זייער שוועריקייטן מאַטעריעלע לאַגע, איז דער "ידישער שולוועזן כּסדר געוואַקסן. ס'איז גענוג צו פאַרגלייכן דעם וואָקס פון דער צאָל פאַלקסשולן אין משך פון די לעצטע שול־יאָרן: אין יאָר 1925/26 — 75; 1926/27 — 95; 1927/28 — 100; 1928/29 — 113; דיזעלבע טענדענץ איז צו באַמערקן לגבי די קינדערהיימען און אוונטשולן.

מיט די אַנשטאַלטן אין די באַזונדערע שטעט פירן אַן די אָרטיקע אָפּטיילונגען פון דער יש"א. אַזעלכע אָפּטיילונגען פון דער יש"א זיינען פאַרן 157.

דער "ידישער שולוועזן האַלט זיך אויס בעיקר פון שכר־למוד, אַ געוויסע הילף האָט די יש"א אין לעצטן יאָר (נאָך די נייַ וואָלן) באַקומען פון די שטאָט־ראָטן, אָבער די בייַדע קוועלן דעקן קוים 40 פּראָצ. פון בודזשעט. די יש"א אָרגאַניזירט דעריבער אָפט גרעסערע הילפס־אקציעס, אין פאַרבאַנדענעם יאָר האָט די יש"א איינגעאָרדנט אַ גרויסע פּאַנטן־לאָטעריע און ס'זיינען פאַרקויפט געוואָרן בײַ 70 טויזנט לאָסן, אַן ערך 16 טויזנט געווינען זיינען פאַרטיילט געוואָרן.

אין פאַריקן יאָר האָט דאָס בילדונגס־מיניסטעריום צום ערשטן מאָל געגעבן (פון זיינע פאַנדן פאַר פּריוואַטשולן) אַ סומע פון 14 טויזנט גילדן פאַר דעם "ידיש־וועלטלעכן שולוועזן. פאַרשטייט זיך, אז אויף איבער 500 קלאַסן פון די פאַלקסשולן איז די דאָזיקע סומע ממש אַ נישטיקע.

די "ידישע שולן באַקומען אויך סיסטעמאַטישע שטיצע פון אַמעריקאַנער פיפל־רעליף. די סובסידיעס ווערן אָבער לעצטנס וואָס אמאָל קלענער.

די יש"א האָט זיך באַטייליקט אין אינטער־אַציאָנאַלן פּראָגרעסיוון צוזאַמענפאָר אין לאָקאַרנאָ מיט אַ גרויסער אויסשטעלונג פון קינדער־ארבעטן, וואָס האָבן אַרויסגערופן גרויס באַגייסטערונג בײַ אַלע אָנטיילנעמער. די פראָפעסאָרן פּעטערסאָן, מעסער, כמאַלא, טאַמפסאָן א. א. האָבן וועגן דעם געשריבן אין געדענק־בוך פון דער אויסשטעלונג.

די יש"א אָרגאַניזירט קוואַליפיקאַציע־קורסן פאַר לערער. אין משך פון לעצטן יאָר זיינען פאַרגעקומען אזעלכע 3 קורסן מיט דער באַטייליקונג פון 150 לערער.

די אַלגעמיינע צאָל לערער, וואָס זיינען באַשעפטיקט אין יש"א, באַטרעפט 1.000.

די יש"א גיט אַרויס א 3־חדשימדיקן טעאָרעטיש־פּעדאַגאָגישן זשורנאַל „די נייַע שול".

בײַ דער יש"א פונקציאָנירט א פאַרמיטלונגס־ביורא, וואָס רעגולירט די ענינים פון לערער־באַזעצונג אין אַלע "ידיש־וועלטלעכע אַנשטאַלטן.

די יש"א האָט אין משך פון לעצטן יאָר געפירט אַן ענערגישן פאַליטישן קאַמף פאַר געבן דעכט די גימנאַזיעס, לייַדער נאָך אָן דערפאָלג.

דער העכסטער אָרגאַן פון דער שול־אָרגאַניזאַציע איז—דער שולצוזאַמענפאָר, אָר וויַילט אויס א הויפּט־פאַרוואַלטונג פון 21 פּערזאָן, וואָס טייַלט אויס פון זיך אַן עקזעקוטיווע פון 12 פערזאָן. מיט דער גאַנצער ארבעט פירט אָן אַן אויספיר־ביורא פון 4 פּערזאָן.

דער לעצטער שול־צוזאַמענפאָר האָט אויסגעווייַלט פאַלגנדיקן פלענום פון דער הויפּט־פאַרוואַלטונג: ב. מיכאַלעוויטש — פאַרזיצער (געשטי. דעם 30־טן אָקטאָבער), זרבבל — וויצע־פאַרזיצער, י. ווילנער — סעקרעטאַר, יוסף לעשטשינסקי, ח. ש. קאַזדאַן, ש. מענדעלסאָן, נ. בוקסבוים, י. לעוי (וואַרשע), מ. מענאַכאָווסקי (בריסק), ד"ר מ. זילבערפאַרב, ש. זוסמאַן (וואַרשע), כהן־ווירגילי (ווילנע), ד"ר צ. שאַבאַד (ווילנע), א. ראַזענטאַל (ווילנע), י. ליכטענשטיין (לאָדז), אייַדעלמאַן (לאָדז), י. ראַזען, ל. האָדעס (וואַרשע), ש. גאָלדמאַן (ביאַליסטאָק), ד"ר י. קרוק (וואַרשע).

אין עקזעקוטיווע גייַען אַריין די ח"ח זרובבל, י. לעוי, י. ווילנער, י. לעשטשינסקי, ח. ש. קאַזדאַן, ש. מענדעלסאָן, ד"ר מ. זילבערפאַרב, ל. האָדעס, ש. זוסמאַן, ש. זאַגאַן, נ. בוקסבוים.

די אויספיר־ביורא באַשטייט פון די ח"ח: ח. ש. קאַזדאַן, י. ווילנער, ש. מענדעלסאָן און נ. בוקסבוים.

„תרבות".

די „תרבות"-ארגאניזאציע פאר די העברעאישע שפראך, קולטור און ערציאונג, איז גע-גרינדעט געוואָרן אין מערץ 1922. זי שטייט אין שטענדיקן קאָנטאקט מיט די ענלעכע „תרבות"-ארגאניזאציעס אין אנדערע לענדער, ווי רומעניע, לעטלאנד, ליטע, עסטלאנד, בולגאריע, טשעכא-סלאוואקיע, מיט דער „הכתדרות עברית" אין אמעריקע, מיט די ערציאונגס-אנשטאלטן און קולטור-אינסטיטוציעס אין ארץ-ישראל. אין יולי 1928 איז אין דאנציג פאָרגעקומען א קאָנפערענץ פון אלע לאנד-ארגאניזאציעס פון „תרבות" אין די אויבן-אויסגערעכענטע זעקס לענדער פון מזרח-אייראָפע און ס'איז געשאפן געוואָרן א פארבאנד פון די לאנד-ארגאניזאציעס „תרבות" אין פוילן, ליטע, לעטלאנד, עסטלאנד, בולגאריע, רומעניע, טשעכא-סלאוואקיע און דאנציק.

די „תרבות"-ארגאניזאציע אין פוילן האָט זיך אין משך פון איר 6-יעריקער עקסיסטענץ שטארק אנטוויקלט. בייַ היינטיקן טאָג ציילט די ארגאניזאציע 400 אפטיילונגען, — 148 פאלקס-שולן, 91 קינדער-גערטנער און 16 גימנאזיעס. אין אלע „תרבות"-שולן לערנען זיך בערך 30.000 קינדער (1123 לערער). כמעט בייַ יעדער אפטיילונג עקסיסטירט א ביבליאָטעק, בייַ א גרויסן טייל פון זיי געפינען זיך העברעאישע אָונט-קורסן, וועלכע ווערן באזוכט דורך 40.000 דערוואקסענע.

אויסער דעם האלט אויס די ארגאניזאציע 2 סעמינארן: אין לערער-סעמינאר אין ווילנע (אזשעשקא גאס 7) מיט 268 שילער און אייַן פרעבליסטין-סעמינאר אין וואַרשע (נאָוואליפקי 39) מיט 81 שילערינס. אין בייַדע סעמינארן זיינען אין יאָר 1928 דורכגעפירט געוואָרן אפיציעלע רע-גירונגס-עקזאמענס אין דער העברעאישער שפראך.

די צענטראל-ביורא ארגאניזירט יעדן יאָר זומער-קורסן פאר לערער, וועלכע גיבן דעם לערער יורידישע רעכט צו ארבעטן אין העברעאישע פאלקס-שולן. די קורסן ווערן באזוכט יערלעך פון 200 — 300 לערער.

אויסער דעם עקסיסטירט א העברעאישע לערער-סעמינאר אין גראדנע מיט 150 שילער (די ערשטע דריי קורסן), א פרעבליסטין-סעמינאר אין לעמבערג און פעדאגאגיסע קורסן אין קראקע.

פון צייט צו צייט גיט אריים דער צ. ב. א ביולעטען.

בייַ דער צענטראלע עקסיסטירט א סעקציע פאר די העברעאישע גימנאזיעס, אונטער דער אנפירונג פון ד"ר א. ראזענבוים. די סעקציע ארדנט איין פון צייט צו צייט ספעציעלע לאנד-צוזא-מענפאָרן פון די העברעאישע גימנאזיעס. אין לעצטן יאָר האָבן די גימנאזיעס אין ווילנע און ראָווגע באקומען רעכט פון רעגירונגס-גימנאזיעס פאר די נידעריקע דריי קלאסן.

בייַ דער צענטראלע עקסיסטירט אויך א פעדאגאגישע קאָמיסיע, וועלכע באשעפטיקט זיך מיט דער אויסארבעטונג פון א געוויסן פראגראם פון אלע העברעאישע פאלקס-שולן אין לאנד. די גימנאזיע-סעקציע פארנעמט זיך גלייכצייטיק מיט דער פראָגראם פון די למודים אין די העברע-אישע גימנאזיעס.

בראש פון דער ארגאניזאציע שטייט א צענטראל-קאָמיטעט פון פאלגנדע פערזאנען: ד"ר מ. קלומעל (פארזיצער), דעפּ. י. גרינבוים און מ. גארדאן (וויצע-פארזיצער). ד"ר יעקב כהן, יוסף העפטמאן, ל. קירשענבערג, א. לעווינסאן, ד"ר י. אראנסאן, ר. מילנער, אינזש. פ. האמבורג און מ. טאצא.

„שול־קולט".

דער נייער „ידישער שול־ און קולטור־פארבאנד „שול־קולט" אין פוילן איז לעגאליזירט געוואָרן אין ווארשע דעם 9 יוני 1928.

גלייך נאָך דעם איז פארגעקומען די אלגעמיינע ארגאניזיר־פארזאמלונג, אויף וועלכער ס'איז פעסטגעשטעלט געוואָרן די צילן און אויפגאבן פון פארבאנד אויף פארשיידענע געביטן פון יידישן קולטורעלן לעבן און ס'איז אויסגעוויילט געוואָרן א צענטראל־פארוואלטונג אין פאלגנדיקן באשטאנד: ד"ר גרשון לעווין (פארזיצער), ד"ר גאלדינבערג (סעקרעטאר), ה. ה. אונטערמאן, ש. ביבער, בירזאווסקי, רעד. א. גאלדבערג, א. גיטלין, ה. גראסמאן, דעמבסקי, ש. וואגמאן, ש. וואל־קאוויטש, ד"ר ל. וואולמאן, ב. יוסטמאן, ב. כיליאוויטש, ז. מלמד, ז. סעגאלאוויטש, נחמיה פינ־קעלשטיין, מ. י. פרייד, א. צייטלין, פר. רחל שטיין און ש. דינער.

די צענטראל־פארוואלטונג האָט אויסגעוויילט פון זיך פאלגנדיקע עקזעקוטיווע: מ. י. פרייד (פארזיצער), ש. ביבער און ז. מלמד (וויצע־פארזיצער), נ. פינקעלשטיין (קאסירער), ב. כיליאָ־וויטש (סעקרעטאר), ז. סעגאלאוויטש און דעמבסקי אלס מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע.

די עקזעקוטיווע איז צוגעטראָטן צו פארווירקלעכן אין לעבן די אויפגאבן פון פארבאנד. די האָט צוגעצויגן צו דער ארבעט א ריי טויער אויפן געביט פון יידישע קולטור און האָט ארויס־געלאָזן אן אויפרוף צו דער יידישער באפעלקערונג אין פוילן וועגן די צילן און צוועקן פון „שול־קולט". אין דעם אויפרוף דערקלערט דער יידישער שול־ און קולטור־פארבאנד „שול־קולט" זיין שטארקן ווילן צו ווערן די יידישע באפעלקערונג צום קאמף קעגן דער סכנה פון אסימילאציע, וועלכע באדראָט אזוי שטארק דעם יידישן קולטור־לעבן, און ארגאניזירן די ברייטסטע שיכטן פון יידישן פאלק ארום זיין אייגענער נאציאָנאלער קולטור. די שפראך פון „שול־קולט" איז — יידיש. אין די שול־פראָגראמען ווערט אָפּגעגעבן א געהעריקער אָרט העברעאיש און דער מלוכה־שפראך. דער אינהאלט—איז א וועלטלעכער און נאציאָנאל־יידישער.

פאר דער קורצער ציים פון זיין עקס־סטענץ האָט דער פארבאנד באווייזן אויסצובויען א 8־קל. יידישע שול אין ווילנע, ארגאניזירן און באַייען די גרעסטע יידישע ביבליאָטעק „הזמיר" אין ווארשע, א מוסטער־קינדער־הויים אין ווארשע, איבער 23 אָפּטיילונגען אין דער פוילישער פראווינץ, וועלכע ארגאניזירן קולטור־אנשטאלטן. אויפן געביט פון פראָפּאגאנדע פאר דער יידישער קולטור איז געשאפן געוואָרן א ספעציעלע קאמיסיע, וועלכע האָט זיך געשטעלט אין פארבינדונג מיט א ריי ארגאניזאציעס און דורכגעפירט באשלוסן וועגן זייער אָנשלוס צו „שול־קולט". אזוי ארום האָט דער צענטראלער יידישער הענטווערקער־פארבאנד אויפגעפאָדערט זיינע איבער 500 אָפּטיילונגען אין פוילן צו ארגאניזירן די קולטור־ארבעט אין זייער שטאָט און מיטהעלפן אויסבויען די קולטור־באווועגונג אויף דער יידישער גאס אין הסכם מיט די אויסגעארבעטע פלענער פון „שול־קולט".

ס'פירן זיך אונטערהאנדלונגען מיט די צענטראלעס פון קליינהענדלער־ און סוחרים־פארבאנד וועגן מיטארבעט מיט דעם נייעם יידישן שול־ און קולטור־פארבאנד.

באזונדער וואָרם איז אויפגענומען געוואָרן די אנטשטייאונג פון דעם פארבאנד אין דער יידישער פראווינץ.

די ביורא שטייט אין פארבינדונג מיט איבער 190 שטעט, וועלכע ארגאניזירן אָפּטיילונגען. דער בודזשעט פון פארבאנד ערלויבט אָפּצוריכטן, צום באדויערן, ניט צו פארצווייגן די ארבעט אין איר גאנצן פארנעם. די ביז איצטיקע הוצאות פון פארבאנד זיינען געדעקט געוואָרן אין דעם גרעסטן טייל פון די מיטגלידער פון דער צענטראל־פארוואלטונג. גלייכצייטיק ווערט געפירט א זאמל־אקציע צו דעקן די וויטערדיקע הוצאות און איינצושטעלן דעם באטרעפנדן בודזשעט.

דער וועלט-פאַרבאַנד „החלוץ".

אין יאָר 1928 האָט דער וועלט-פאַרבאַנד „החלוץ" געציילט 18.520 חברים. פון זיי: אין פוילן — „החלוץ" 4.200, „החלוץ-הצעיר" 3.250, גאַליציע — 1.379; רוסלאַנד — 7.000; ליטע — 560; דייטשלאַנד — 510; רומעניע — 496; טשעכיע — 405; עסטרייך — 350; לעטלאַנד — 115; האָלאַנד — 35; בולגאַריע — 20. בסך הכל — 18.520 חברים.

די אָפּטיילונגען פון „החלוץ" געפינען זיך אין 675 פונקטן און צעטיילן זיך אויף: 1) אייגענע פּראָדוקטיוויזאַציע-אונטערשטאַפּטלעכע פערמעס, 16 ווארשטאַטן פאר שטאַטישע פאַכן); 2) 103 קאָלעקטיווע ארבעטס-ארטעלן אין לאַנדווירטשאַפט, בוי-ארבעטן, שטיינהאקעריי, וואַלד-ארבעטן און פארשיידענע שווערצע ארבעטן; 3) שטאַטישע אָפּטיילונגען, וועלכע אַרדענען אין זייערע חברים אויף ארבעט אין פארשיידענע פאַך-שולן און ביי פריוואַטע האַנטווערקער.

אין די אייגענע פּראָדוקטיויזאַציע-אינסטיטוציעס און אין די קאָלעקטיווע ארבעטס-ארטעלן געפינען זיך 4.140 חלוצים. קרוב צו 3.000 חלוצים האָבן שוין באַקומען זייער הכשרה (פון 2 ביז 4 יאָר) און ווארטן אויף דער עליה. די גרעסטע צאָל פון די איבעריקע ארבעטן פריוואַט.

די „החלוץ"-אַרגאַניזאַציע אין פוילן ציילט 7.450 חברים, פון זיי 3.250 אין „החלוץ-הצעיר" (8 יוגנט-אַרגאַניזאַציע ביים „החלוץ", אין וועלכער ס'גייען אריין חברים פון 15 ביז 18 יאָר), די צאָל אַרגאַניזאַציעס: 185 פון „החלוץ" און 115 פון „החלוץ-הצעיר". 4 אייגענע לאַנדווירטשאַפּט-לעכע פערמעס (גראַכאָוו ביי ווארשע; שחריה ביי סעמיאַטיטש; תל אברהם ביי לינקאָווע און 8 פארם פאר חלוצות ביי לוצק), 24 ארטעלן פאר לאַנדווירטשאַפט און פארשיידענע ארבעטן, 5 שטאַטישע ווארשטאַטן.

פון די אַנשטאַלטן פון פוילישן „החלוץ" זיינען די וויכטיקסטע: דער שטיינהאקעריי-קבוץ אין קלעסאווא: 70 חברים, אן אייגן הויז, 8 פלאַץ פון 2 מאָרג פאר 8 גרינס-גאַרטן און 8 קליינע מילך-ווירטשאַפט. דער צווייג פון דער חלוצישער הכשרה-ארבעט האָט 8 ספעציעלע באַדייטונג אין צוזאַמענהאַנג מיטן אַנהויבן פון די ארבעטן ביים חיפה'ער פאָרט, וועלכע פאַדערן 8 גרעסערע צאָל שטיינהעקער.

די סטאַלערייען און שלאָסערי-ווארשטאַטן: „ארזיה" אין אָשמענע, „יד-חרוצים" אין אווגוסטאָוו, „אלוניה" אין סובאַלק 8. א. דער קבוץ אויפן נאָמען פון „חללי-תל-חי" אין דער גלאָז-הוטע אין רודא-פאַבאַלין.

די אַלגעמיינע צאָל חברים, וואָס ארבעטן אין די אינסטיטוציעס אויף ארבעט-ארטעלן אין פוילישן „החלוץ", איז 879 (לויט סטאַטיסטיק פון סוף 1927). 820 חברים פון פוילישן „החלוץ" האָבן געענדיקט זייער הכשרה פון 3—4 יאָר און ווארטן אויף דער מעגלעכקייט פון עליה.

קרוב צו 2.000 חברים פון פוילישן „החלוץ", וועלכע ארבעטן פריוואַט, ווארטן אויף 8 מעגלעכקייט צו באַקומען זייער הכשרה אין די קאָלעקטיווע פּראָדוקטיויזאַציע-אונטערנעמונגען פון „החלוץ".

דער בודזשעט פון הכשרה-ארבעט פון פוילישן „החלוץ" (פון 1-טן מאי ביזן 1-טן אָקטאָבער 1928) איז געווען פאַלגנדער:

הכנסה: 1) הנהלה ציונית — 15.000 זל.; 2) „דזשוינט" — 20.000 זל.; 3) „היקעם" — 3.400 זל.; 4) וואַרשעווער קהלה — 5.000 זל.; 5) הלוואת פון „ארט" און אנד. אינסטיטוציעס — 7.000 זל.; 6) מזומן אויסער מאַטעריאַלן פון קאָמיטעט פאר גראַכאָוו — 30.000 זל. בסך-הכל 80.400 זל. 7) די „קרן-החלוץ"-אקציע 105.000 זל. צוזאַמען 185.400 זל.

הוצאה: 1) לאַנדווירטשאַפּטלעכע פארם אין גראַכאָוו (אויסער די בוי-מאַטעריאַלן פארן אויפבוי פון הויז) — 72.000 זל.; 2) לאַנדווירטשאַפּטלעכע פארם „שחריה" — 8.800 זל.; 3) לאַנדווירטשאַפּטלעכע פארם „תל-אברהם" — 13.600 זל.; 4) חלוצות-פארם ביי לוצק — 7.500 זל.; 5) שטיינהאקעריי-קבוץ אין קלעסאווא — 10.500 זל.; 6) ווארשטאַטן — 10.000 זל.; 7) שטיצע פאר פריוואַטע פאַך-אויסבילדונג — 4.000 זל.; 8) גרינס-גאַרטנס פון „החלוץ-הצעיר" — 4.500 זל.; 9) אייגאַרדענונג פון 1.000 חברים ביי לאַנדווירטשאַפּטלעכע ארבעט — 30.000 זל.; 10) חובות פון

דער ווינטער־הכשרה — 12.500 זל. 11) אדמיניסטראַטיווע הוצאות און נכיעות — 12.000 זל. צוזאמען 185.400 זל.

די שוין עקסיסטירנדע אינסטיטוציעס פון „החלוץ" האָבן א טענדענץ אליין זיך אויסצוהאלטן. אין דער דאָזיקער הינזיכט האָבן לעצטנס געמאכט א גרויסן פאָרשריט בפרט די לאַנדווירטשאפטלעכע פערמעס. מ'דארף געדענקען, אז די גראָאוו־פערמע איז געגרינדעט געווארן דורך 10 יונגעלייט, וואָס זיינען געקומען צופוס פון בריסק און האָבן אין דער גמינע באַקומען 10 לאָפּאטעס. אויף אן ענלעכן אופן איז געגרינדעט געווארן די פערמע „שחריה".

איצט שטייען די דאָזיקע פערמעס אזוי, אז אויב מ'וועט אין זיי אינווסטירן די נויטיקע קאַפּיטאַלן, וועלן זיי זיך קאָנען גאַנץ אליין אויסהאלטן, און הונדערט־ידישע יונגעלייט וועלן יעדן יאָר קאָנען באַקומען לאַנדווירטשאפטלעכע אויסבילדונג, פאַר־קנטניש און בכלל חלוצישע הכשרה.

אין דער צייט וען יק"א האָט כמעט אינגאַנצן ליקווידירט אירע לאַנדווירטשאפטלעכע פערמעס אין פוילן, האָט דער „החלוץ" געוויזן, אז מ'קאָן אויסבילדן א יידישן פויער. א פאַקט איז אויך, אז אין ארץ־ישראל זיינען אלע לאַנדווירטשאפטלעכע חלוצים געבליבן בייַ דער ארבעט.

די פרינציפּן, וואָס פארפליכטן אין „החלוץ", זיינען פאָלגנדע: 1) פיזישע זעלבסט־ארבעט; 2) העברעאישע; 3) אַגגרעסיוו־סיאָניסטישע צו דער ארבעטער־אַרגאַניזאַציע אין ארץ־ישראל און 4) באַטיילונג זיך אין די אקציעס פארן ארבעטנדיקן ארץ־ישראל.

אין דער „החלוץ"־אַרגאַניזאַציע ווערט אַנגענומען יעדער ארבעטער און זעלבסט־ארבעטנדיקער אָן עקספּלואַטאַציע פון אַנדערע, וואָס פארווירקלעכט אין זיין לעבן די עיקרים פון אויבנדערמאַנטן פונקט און ווערט אין אַרגאַניזירט אין אייגער פון די חלוצישע אַרגאַניזאַציע־פאַרמען.

אין הסכם מיט דער החלטה און מיט דער טראַדיציע, וואָס עקסיסטירט אין משך פון די 10 יאָר פון קיום פון „החלוץ", נעמט אָן דער „החלוץ", אין זיינע רייען אלע די, וואָס אַנערקענען אין פארווירקלעכן אין זייער לעבן די אויבנאַנגעוויזענע פרינציפּן, אָן אונטערשייד פון זייערע פאַליטישע אינערציי־גונגען און וועלט־אַנשויאונג. די וועלט־אַרגאַניזאַציע „החלוץ" האָט זיך אין משך פון די לעצטע יאָרן באַמיט צו קאָנצענטרירן ארום זיך אלע טיילן פון דער ציוניסטישער באַוועגונג, וועלכע אַנערקענען די פרינציפּן פון „החלוץ" און שטרעבן צו עליה קיין ארץ־ישראל.

דער וועלט־פארבאַנד „החלוץ" גיט אַרויס אין ווארשע אָן אייגענעם אָרגאָן „העתיד" (עתון הסתדרות „החלוץ" העולמית) אויף העברעאיש, מיט א יידישער ביילאגע פון צייט צו צייט.

דער נייער יידישער נאַציאָנאַל־ראַט אין פוילן.

דער "יידישער נאַציאָנאַלער בלאָק בײַם בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהײטן האָט באַשלאָסן צו רעאָרגאַניזירן דעם "יידישן נאַציאָנאַל־ראַט אין דעם זין, אַז עס זאָלן אין אים אַריינגיין — אָהנע אַלע נייגעוויילטע אין יאָר 1928 (די וואָלן זײַנען פאָרגעקומען דעם 4 און 11 מערץ) דעפוטאַטן און סענאַטאָרן — פאָרשטייער פון די אַלע פאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זײַנען צוגעטראָטן צום בלאָק בײַ דער וואָל־קאַמפּאַניע צום סיים און סענאַט.

באַלד נאָך די וואָלן האָט זיך קאָנסטרואירט דער קלוב פון די דעפוטאַטן און סענאַטאָרן פון "יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, אין וועלכן עס זײַנען אַריינגעטראָטן די דעפוטאַטן: הרב ש. ברָאַט, י. גרינבוים, מ. האַרטגלאָס, ד"ר י. ווייגאָדסקי, ה. פאַרבשטיין, ד"ר י. ראָזענבלאָט און ח. ראָסנער און די סענאַטאָרן: ש. בודזינער, ד"ר י. דאָוידסאָן, מ. קערנער, הרב י. רובינשטיין און ד"ר צ. שאַבאַד.

אין מאי 1928 איז פאָרגעקומען די ערשטע זיצונג פון באַנייטן נאַציאָנאַל־ראַט מיט דעם אָנטייל פון אַלע אויבנדערמאַנטע פאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס, אויף וועלכער עס איז צוו. אָנד. באַשלאָסן געוואָרן צו ווייטן א רעגולאַמען־קאָמיסיע מיט דעם צוועק אויסצוארבעטן א פּראָיעקט פון סטאַטוט און רעגולאַמען פון "י. נ. ר. אין דער צווישנצייט — ביז דער נאַציאָנאַל־ראַט וועט זיך ענדגילטיק קאָנסטרואירן — איז אָנפאַרטרויט געוואָרן די אָנפירונג מיט די לויפּנדע ענינים די דעפוטאַטן און סענאַטאָרן פון קלוב פון נ. ר., וועלכע וואויגען שטענדיק אין וואַרשע.

דאָס ביוראָ פון סיים־קלוב זצעט וויייטער פאָר זיין טעטיקייט, וואָס איז הויפּטזעכלעך געזונדעט אויף דער פאַרטיידיקונג פון די "יידישע רעכט, ערשטייליט יוריידישע הילף דער "יידישער בפּעלקערונג און וועגדעט זיך צו דער מאַכט אין פאַלן פון שקאַנדאַלעזע אָן פּאַרגוואַלטיקונג פון רעכט אין באַציאונג צו דער "יידישער באַפעלקערונג.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אומגעהויער־גרויסער אויסמעסטונג פאַר "יידן פון אומזאַן־שטייער פאַרן יאָר 1927, האָט דער נאַציאָנאַל־ראַט אונטערגענומען א גאַנצע ריי אינטערוועַנצן אין פינאַנץ־מיניסטעריום. אין דירעקטער פאַרבינדונג דערמיט שטייען די אַריסטערעסטונגען פון די דעפוטאַטן און סענאַטאָרן פון קלוב אויף די פּלענערע זיצונגען און קאָמיסיעס פון סיים און סענאַט. דער סיים־קלוב האָט אַריינגעטראָגן 2 דרינגנדע פאַרשלאָגן וועגן דער אומריכטיקער אויסמעסטונג פון אומזאַן־שטייער פאַרן יאָר 1927 בכלל, ווי אויך וועגן דעם ניט־ריכטיקן פּירוש און אָנוועַנדונג פון דעם ארט. 8 פּין דעם געזעץ וועגן מלוכהשן אומזאַן־שטייער, — לויט וועלכן האָבטווערקער, וועלכע אַרבעטן אַליין אָדער מיט דער הילף נאָר פון איין געזעל, דאַרפן זיין פרײַ אינגאַנצן פון אומזאַן־שטייער. די דאָזיקע אַלע אומשטענדן—אָפּגעזען פון דער אינטערוועַנץ פון פאַרשיידענע ווירטשאַפּט־לעכע אָרגאַניזאַציעס — האָבן בייגעטראָגן אין א גרויסער מאָס צו דער לינדערונג פון דער לאָגע און פאַרלייכטערונג פון דער שווערער שטייער־לאָסט.

הגם די פראָגע פון באַקומען די פּוילישע בירגערשאַפט האָט פאַרלאָרן א סך פון דער שארפקייט פון די פּריערדיקע יאָרן, האָט זי דאָך ניט אויפגעהערט צו זיין אין א גרויסן זין אקטועל פאַר פיל "יידן אין פוילן. אַדאַנק דעם אנטשפּרעכנדיקן מעמאָריאַל, וואָס איז זײַנער צייט צוגעשטעלט געוואָרן די געהעריקע רעגירונגס־אָרגאַנען, איז אין יולי 1928 ערשינען א נייער ספּעציעלער צירקולאַר פון אינערן־מיניסטעריום, לויט וועלכן די פּערזאָנען, וועלכע ווילן באַקומען די פּוילישע בירגערשאַפט און וואָס שטאַמען פון די טיילן פון געוועזענעם רוסלאַנד, אויף וועלכע עס זײַנען אנטשטאַנען בייַ מלוכות (לעטלאַנד, עסטלאַנד, פינלאַנד, ליטע) אָדער וועלכע געהערן עוועַנטועל איצט צו רומעניע (בעסאַראַביע), וועלן געמאַכט פאַרשיידענע פאַרלייכטערונגען בייַ דער פּראָצעדור פון צושטעלן באַווייזן, אַז זיי האָבן ניט אָנגענומען אין דער צווישנצייט קיין אָנדער בירגערשאַפט.

בשעת די וואָלן צו די "יידישע קהלות אויף די קרעסן האָט דער י. נ. ר. אויף די אָפּטע דורכדונגען צו אים גרעסערן יורידישע אָנווייזונגען בנוגע פאַרשיידענע מאַמענטן פון דער וואָל־פּראָצעדור, פונאָנדערטיילונג פון די מאַנדאַטן, אָנקלאָגן אויף די וואָלן צולב באַאָנגענע אומריכטיקייטן פון מיסברויכן אין פאַרשיידענע ערטער א. אַז. וו.

דאָס ביורָא פון נ. ר. האָט, ווי ביזאהער, צוגעגרייט מאטעריאלן פאר די פארלאמענטאריש־ארויסטרעטונגען פון די דעפוטאטן און סענאטארן פון קלוב פון נ. ר.

דער נ. ר. האָט, שטייענדיק אין קאנטאקט מיט דער צענטראלער יידישער עמיגראציע־געזעל־שאפט „יעאס", ערליידיקט פארשיידענע ענינים, וואס זיינען פארבונדן מיט דעם פעסטשטעלן די בירגערשאפט אין באקומען אויסלענדישע פעסער פאר עמיגראנטן.

זייט דעם אנהויב פון דער סיים־קאדענץ אין אפריל 1928 האָט דער סיים־קלוב אריינגעטראָגן אין סיים 3 אינטערפעלאציעס און 6 פארשלאָגן. די צאָל ערהאלטענע ענינים, וואָס זיינען פאר דער דאָזיקער צייט פארראָגיסטרירט געווארן אין בירא פון נ. ר., באטראָפט אן ערך 850.

דער סיים־קלוב האָט ארויסגעגעבן א ביולעטען וועגן זיין טעטיקייט פון אפריל ביז יוני 1928, און א צווייטן ביולעטען, וואָס אנטהאלט די סטענאָגראפישע רעדעס אין סיים און סענאט פון די פארשטייער פון סיים־קלוב פון נ. ר.

רשימה פון די יידישע סיים־דעפוטאטן.

	פאמיליע און נאָמען	באשעפטיקונג	וואוינארט	פארטיי־אנגעהעריקייט
1.	בראָס שמואל	רב	טאָמאשאָוו מאזאוו.	מזרחי
2.	אייזענשטיין קארָל	סוחר	לוזאוו	ציוניסט
3.	פארבשטיין יהושע העשל	סוחר	ווארשע	מזרחי
4.	גרינבוים יצחק	יוריסט, רעדאקטאָר	ווארשע	ציוניסט
5.	האָרטגלאָס מאקסימיליאן אפאָלינארי אדוואקאט		ווארשע	ציוניסט
6.	העללער הערש אליעזר	יוריסט	לוזאוו	התאחדות
7.	ד"ר לעסער מאוריצי מאקסימיליאן אדוואקאט		לוזאוו	ציוניסט
8.	ראָסנער חיים	האנטווערקער	ווארשע	אומפארטייאיש
9.	ד"ר רייך לעאָן	אדוואקאט	לוזאוו	ציוניסט
10.	ד"ר ראזענבלאט יעזשי	ארצט	לאָדזש	ציוניסט
11.	ד"ר ראזמארין הענריק	אדוואקאט, רעדאקטאָר	לוזאוו	ציוניסט
12.	ד"ר טהאָן אברהם יהושע	רב	קראקאָוו	ציוניסט
13.	ד"ר וויגאדסקי יעקב	ארצט	ווילנע	ציוניסט

רשימה פון די יידישע סענאטאָרן.

1.	בודזינער שלום	אינדוסטריעלער	לאָדזש	אומפארט. ארטאדאקס
2.	ד"ר דאווידסאָן יוסף	ארצט	ווארשע	ציוניסט
3.	קערנער משה	אינזשיניער	ווארשע	ציוניסט
4.	רובינשטיין יצחק	רב	ווילנע	מזרחי
5.	שרייבער דוד	אדוואקאט	לוזאוו	ציוניסט
6.	ד"ר שאבאד צמח	ארצט	ווילנע	דעמאקראט־פאלקיסט

די 13 דעפוטאטן און 6 סענאטארן גהערן צו דער „יידישער קאלאָ".

חוצדעם זיינען אריין אויף דער ליסטע פון דער „סאנאציע" (רעגירונגס־בלאָק) אין סיים: עליהו קירשבוים און וואצלאוו דוישליצקי פון ווארשע און אין סענאט — לייזער דאל פון לודז, — און יי. געהערן צום „סאנאציע"־קלוב אין סיים און סענאט.

די פרעסע-אויסשטעלונג אין קעלן.

דער יידישער פאַוויליאָן.

דעם 12-טן מאי 1928 האָט זיך געעפנט אין קעלן (און האָט געדויערט ביז אָקטאָבער 1928) די אינטערנאַציאָנאַלע פרעסע-אויסשטעלונג, אין וועלכער ס'האָבן זיך באַטייליקט די קולטור-פעלקער פון דער גאַנצער וועלט.

מיט עטלעכע חדשים פאַר דער אויסשטעלונג האָט זיך געגרינדעט אין בערלין א קאָמיטעט, דואוהין ס'זיינען אַריין פאַרשטייער פון די יידישע געמיינדעס אין דייטשלאַנד, פון פארשיידענע אַנדערע געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אינסטיטוציעס, ווו אויך פון יידישע ליטעראַרישע קרייזן און קולטור-טוער.

דער קאָמיטעט האָט אַרגאַניזירט אויף דער אויסשטעלונג א יידישן פרעסע-פאַוויליאָן, וואָס האָט פאַראייניקט אין זיך די פאַלגנדע דריי סעקציעס, וועלכע זיינען געווען גאַנץ אויטאָנאָם אין זייער אינעווייניקסטער אַרבעט: 1) די יידישע סעקציע — פאַר דער פרעסע אין יידיש; 2) די העברעאישע סעקציע — פאַר דער פרעסע אין העברעאיש און 3) די סעקציע פאַר „יודאַיקא" — פאַר דער יידישער פרעסע אין דער דייטשער, ענגלישער, פראַנצויזישער, רוסישער, פוילישער און אַנדערע שפראַכן.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אויסשטעלונג האָט די יידישע סעקציע אַרויסגעגעבן א בראָשור אויף יידיש און דייטש וועגן דער יידישער פרעסע. וועגן דער העברעאישער פרעסע האָט דער פארלאַג „ילקוט" אַרויסגעגעבן א בוך פון ה' יוסף לין (ביבליאָטעקאַר פון דער יידישער גמיינדע אין בערלין) אויף דייטש, וועלכער שילדערט די אַנטשטייאונג און די צוזויקלונג פון דער העברעאישער פרעסע פון די מאספים אין דייטשלאַנד ביז די לעצטע פעריאָדישע אויסגאַבן אין ארץ-ישראל און ברענגט א ביבליאָגראַפישע רשימה פון דער גאַנצער העברעאישער פרעסע אין אלע לענדער פאַר די גאַנצע צייט פון איר עקסיסטענץ.

מיר וועלן דא ברענגען די וויכטיקסטע ידיעות וועגן דער יידישער און העברעישער פרעסע.

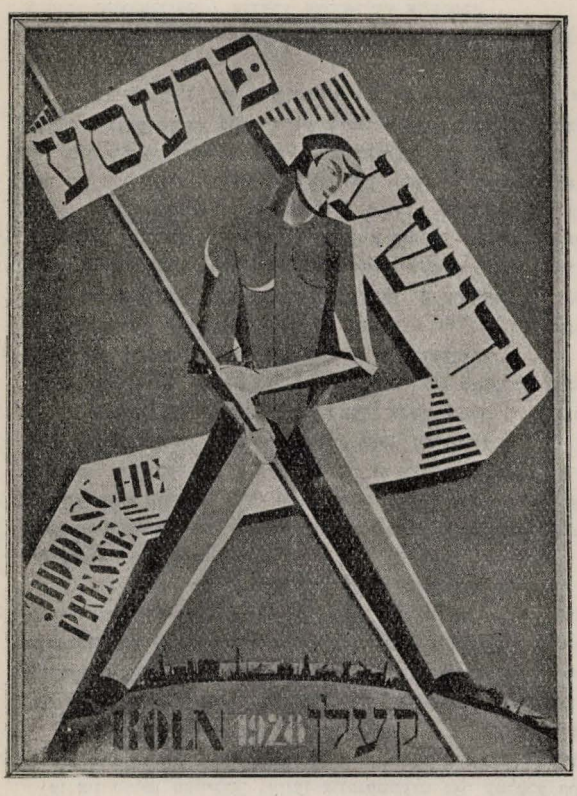
1. די יידישע פרעסע.

א פרעסע אויף יידיש עקסיסטירט שוין לאַנג. די ערשטע צייטשריפט — לויט אייניקע מיינונגען די „ציטונג אויס אינדיא" (אמסטערדאם, 1667) – „קוראַנטן" איז דערשינען אין אַמסטערדאם אין יאָר 1686. אַבער אלס מאַסן-דערשיינונג, וואָס איז ענג צונויפגעבונדן מיטן לעבן פון די בריטיע פאַלקס-שיכטן, האָט זיך די יידישע פרעסע אנטוויקלט ערשט פאַר די לעצטע 50 יאָר אינאיינעם מיט דער אויסבילדונג פון גרעסערע יידישע שטאַטישע צענטרען אין מזרח-אייראָפּע און אויף יענער זייט פון אטלאַנטישן אָקעאַן און צוזאַמען מיטן אויפקום און מיט דער אנטוויקלונג פון די מאַדערנע געזעלשאַפטלעך-פּאָליטישע באַוועגונגען און קולטורעלע שטרעמונגען צווישן דו יידישע מאַסן. אזוינע גרויסע באַוועגונגען צווישן יידן, ווי די ארבעטער-באַוועגונג אין מזרח-אייראָפּע און אין אַמעריקע, די נאַציאָנאַלע באַוועגונגען און די ציוניסטישע, אויף וויפיל זי האָט זיך פאַרשפּרייט צווישן די יידישע מאַסן, זיינען געגאַנגען האַנט בייַ האַנט מיט דער אנטוויקלונג פון דער יידישער פּרעסע; איינס האָט געווירקט אויף דעם אַנדערן.

די ערשטע יידישע טעגלעכע צייטונג האָט זיך געגרינדעט מיט 51 יאָר צוריק. דאָס יידישע צייטונגס-וועזן בכלל האָט זיך נאָך דאָן געפונען אין די ווינקלעך. אַבער פון דעמאָלט אָן גייט א בהדרגה-דיקער, סיסטעמאַטישער און זייער אינטענסיוער וואוקס פון דער יידישער פרעסע אין אלע לענדער, וואו ס'איז נאָר דא א יידיש מאַסן-לעבן. און היינט צו טאָג פאַרמאָגן מיר אין 17 לענדער איבער 300 צייטשריפטן אין יידיש, פון זיי 44 טאָגצייטונגען, וואָס האָבן צוזאַמען א טירזש פון העכער 750.000 עקזעמפלארן טעגלעך, וואָס מאכט אויס א קרייז לייענער פון א פאָר מיליאָן, וויבאַלד דורכשניטלעך וועט בייַ יעדן יידע געקויפט ציטונג גלייכצייטיק ניט וויניקער פון 3 מענטשן.

די פּרעסע אין ייִדיש איז דערבּיי זייער אַ פּאַרצוויגטע און אַ פּאַרשיידנאַרטיקע. זי שפּיגלט אין זיך אָפּ דעם גאַנצן פּילפּאַרביקן ספּעקטאַר פֿון מאַדערנעם געזעלשאַפֿטלעכן, פּאָליטישן און קולטורעלן לעבן. לויט די פּאָליטישע ריכטונגען פֿאַרמאָגן מיר פֿון עקסטרעם-רעכטס, אַרטאָדאָקסיש-קאָנסערוואַטיוו צייטונגען ביז סאָמע לינקע. לויטן געזעלשאַפֿטלעכן און קולטורעלן אינהאַלט — אַלגעמיינע, ספּעציעלע און פֿאַך-צייטונגען, קינדער- און יוגנט-זשורנאַלן, פּעדאַגאָגישע, וויסנשאַפֿט-לעכע, ליטעראַטור, קונסט- און טעאַטער-צייטשריפֿטן, אילוסטרירטע, הומאָריסטישע, ספּאָרט-בלעטער א. אַז. וו.

פֿאַר דער אַנטוויקלונגס-טענדענץ פֿון דער ייִדישער פּרעסע איז אויך כאַראַקטעריסטיש, דאָס זי באַגלייט אומעטום דעם ייִדישן וואַנדערער. ווי נאָר עס בילדעט זיך אַ נייער ייִדישער ישוב, ווי קליין ער זאָל ניט זיין — וואַקסט דאָרט באַלד אויס אַ ייִדישע צייטשריפֿט. אַזוי איז דאָס באַזונדערס געווען אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, אַנהויבּנדיק פֿון סוף 70-קער יאָרן; אַזוי איז עס מיט 30—35 יאָר צוריק געווען אין אַרגענטינע, אַזוי איז עס ביז דער לעצטער צייט געווען אין אַלע נייע פֿונקטן פֿון ייִדישער אייִנוואַנדערונג. אין בּראַזיליע, למשל, וואו דער נייער ייִדישער ישוב באַשטייט קוים פֿון 27.000 נפֿשות, זיינען שוין דאָ אַ פּאָר ייִדישע צייטשריפֿטן. אפֿילו אין מעקסיקע, וואוהין עס האָבן פֿאַר די לעצטע עטלעכע יאָר- אימיגרירט עטלעכע טויזנט ייִדן, דערשיינען שוין 3 ייִדישע צייטשריפֿטן. דאָסזעלבּע איז אויך אין אורוגוואַי, אין דרום-אַפֿריקע, אין אַוסטראַליע א. א.

לויט דער צאָל ייִדישע צייטשריפֿטן פֿאַרנעמט דעם ערשטן אָרט פּוילן, וואָס ציילט אַ ייִדישע באַפֿעלקערונג פֿון 2.850.000 נפֿשות און וואו עס דערשיינען 145 צייטשריפֿטן, פֿון זיי 19 טעגלעכע, 51 וואָכנבלעטער, 6 צוויימאָליקע, 24 חודש-זשורנאַלן און 25 פֿאַרשיידענע אַנדערע פּעריאָדישע אויסגאַבּן.

נאָך פּוילן גייען די פֿאַראייניקטע שטאַטן פֿון צפֿון-אַמעריקע, וואו די ייִדישע באַפֿעלקערונג באַטרעפּט 4.000.000 און די צאָל ייִדישע צייטשריפֿטן — 67, פֿון זיי: 11 טעגלעכע, 24 וואָכנבלעטער, 4 צוויימאָליקע, 13 חודש-זשורנאַלן און 5 אַנדערע פּעריאָדישע אויסגאַבּן.

נאָך אַמעריקע גייט רוסלאַנד. די ייִדישע באַפֿעלקערונג מאַכט דאָרט אויס 2.700.000, די צאָל ייִדישע צייטשריפֿטן — 24, פֿון זיי: 3 טעגלעכע, 7 וואָכנבלעטער, 4 צוויימאָליקע, 6 מאָנאַטלעכע און 4 אַנדערע.

אין ענגלאנד, וואו די צאל יידישע באפעלקערונג איז 300.000, גייען ארויס 3 טעגלעכע צייטונגען (אין לאנדאן).

אין רומעניע, וואו די צאל יידן באטרעפט 870.000 נפשות, דערשיינען 11 צייטשריפטן: 1 טעגלעכע (קעשענעוו), 6 וואכנבלעטער, 1 חודש-זשורנאל און 3 אנדערע פעריאדישע אויסגאבן.

אין קליינעם לעטלאנד, וואו די צאל יידן באטרעפט סך-הכל 105.000 נפשות, דערשיינען 7 צייטשריפטן: 1 טאגצייטונג, 4 וואכנבלעטער און 2 אנדערע פעריאדישע אויסגאבן.

אין ליטע — 4 צייטשריפטן: 1 טעגלעכע און 3 פארשיידענע אנדערע.

שטארק פארשפרייט איז די יידישע פרעסע אין דרום-אמעריקע, דער עיקר אין ארגענטינע, וואו די יידישע באפעלקערונג מאכט אויס קוים 200.000 נפשות און וואו עס דערשיינען ביז 20 יידישע צייטשריפטן, פון זיי 2 גאנץ שטארק פארשפרייטע טאגצייטונגען, 6 וואכנבלעטער, 5 חודש-זשורנאלן און 7 אנדערע פעריאדישע אויסגאבן.

אויך אין קאנאדע, וואו די צאל יידן איז 140.000, גייען ארויס 2 טעגלעכע צייטונגען און 3 אנדערע.

אבער אפילו אין מערב-אייראפע, וואו יידיש איז גאר ווייניק פארשפרייט, איז פארן א גאנץ היפשע צאל יידישע צייטונגען. אין דייטשלאנד, למשל, וואו די צאל יידיש-ריידנדיקע איז אזוי קליין, דערשיינען עטלעכע צייטשריפטן אין יידיש, וואס ווערן ארויסגעגעבן און געלייענט נאר פון דער מזרח-יידישער קאלאניע. אין פאריז דערשיינט א טאגצייטונג.

לויטן טיראזש פון די צייטשריפטן פארנעמט דעם ערשטן פלאץ אמעריקע. די 11 יידישע טאגצייטונגען האבן צוזאמען א טיראזש פון 452.000 עקזעמפלארן; די גרעסטע יידישע צייטונגען איז „פארווערטס" (אין ניו-יארק), וועלכער האט א טיראזש פון 222.000. אין פוילן האבן די 19 יידישע טאגצייטונגען צוזאמען א טיראזש פון 146.500, אין ארגענטינע די 2 טאגצייטונגען — 46.000, אין קאנאדע — די 2 טאגצייטונגען — 35.000, אין רוסלאנד די 3 טאגצייטונגען — א טיראזש פון 32.000 עקזעמפלארן.

געווי דעם טיראזש פון די אנדערע — ניט טעגלעכע צייטונגען, איז שווער פעסטצושטעלן. אין די אמעריקאנער פאראייניקטע שטאטן אליין האבן די וועכנטלעכע צייטונגען א טיראזש פון לערך 186.000. בנוגע אנדערע לענדער האבן מיר ידיעות נאר פון א טייל — פון 97 אויסגאבן, ד. ה. פיל וויניקער פון א העלפט. פון זיי האבן 44 וואכיקע א טיראזש פון 103.260; 14 צוויי-וואכיקע — א טיראזש פון 50.000; 28 מאנאטלעכע — א טיראזש פון 67.200; 11 פארשיידענע — א טיראזש פון 21.000, — ד. ה. (מיט אמעריקע) אינאיינעם א טיראזש פון 447.000. ווי געזאגט, איז דאס נאר א טייל.

פון די 297 פארעגיסטרירטע יידישע צייטונגען היינט צו טאג (די אמתע צאל איז איבער 330) זיינען טעגלעכע — 15 פראצ., וועכנטלעכע — 36 פראצ., צוויי-וואכיקע — 5 פראצ., חודש-זשורנאלן — 20 פראצ. און אלע אנדערע (יארביכער, ניט-רעגולערע פעריאדישע אויסגאבן, ליטעראריש-פאליטישע קאלענדארס וכדומה) — 24 פראצ. די גרעסטע העלפט פון דער געגנווארטיקער פרעסע איז געזעגן אויסגעשטעלט אין דער יידישע אפטיילונג פון פאוויליאן (די קעפלעך).

פון דער יידישער פרי-ערדיקער פרעסע, ד. ה. פון די צייטשריפטן, וואס האבן אויפגעהערט צו דערשיינען ביזן 1-טן יאנואר 1928 און וואס זייער צאל דערגרייכט עטלעכע טויזנט, זיינען אין יידיש פאווילאן געווען אויסגעשטעלט נאר עטלעכע הונדערט, אנהויבנדיק פון די עלטערע, ווי, למשל: „דירנפורטער פריפילעגירטע צייטונג" (1771), „דער בעאבאכטער אן דער ווייכסל" (וואַרשע, 1823), די „צייטונג" (לעמבערג, 1848), „וואַרשויער יודישע צייטונג" (וואַרשע, 1867), „דער איזראעליט" (לעמבערג, 1870), „השופר" (לאנדאן, 1874), „יודישעס פאלקסבלאט" (פעטערבורג, 1885), „ארבעטער-פריינד" (לאנדאן, 1886) א. א. ס'איז אויך געווען אויסגעשטעלט די יידישע פרעסע אין רוסלאנד פון 1903, ד. ה. זינט ס'האט זיך געגרינדעט די ערשטע יידישע טאגצייטונג אין רוסלאנד „דער פרײנד", ביז דער מלחמה, אייגנטלעך ביזן יאר 1915, ווען די יידישע פרעסע איז אין רוסלאנד פארוועקט געווארן; דערנאך איז אויסגעשטעלט געווארן די יידישע פרעסע פון דער צייט פון דער פעברואר- און אקטאבער-רעוואלוציע. עס זיינען אין יידישן פאוויליאן אויך געווען אויסגעשטעלט א סעריע ערשטע נומערן פון צייטונגען, ארבעטער-פרעסע, יובל-נומערן, יום-טוב-בלעטער, המאריסטישע זשורנאלן א. אז. וו.

אין דעם ייִדישן פֿאוויליאָן האָבן זיך אויך געפונען צוויי אלבאָמען (איין אלבאָם מיט פּאָ־ סאָגראָפיעס פון יקרי־המציאותן און עלטערע אויסגאָבן און פון ארבעטער־פּרעסע, און א צווייטער אלבאָם — „פּעריאָדיקא אין ייִדיש", וואָס אנטהאלט א רשימה פון פּעריאָדישע אויסגאָבן, וואָס זיינען ווען ניט איז דערשינען אין ייִדיש), א קאָרטע, וועלכע דעמאָנסטרירט די וועלט־פּאָרשפּרייטונג פון דער ייִדישער פּרעסע און פּאָרשיידענע דיאָגראָמען, וועלכע האָבן באַווּיזן די פּאָרשפּרייטונג און דעם וואוקס פון דער מאָדערנער ייִדישער פּרעסע.

מיט 51 יאָר צוריק — אין יאָר 1877 — האָט זיך געגרינדעט די ערשטע טעגלעכע ייִדישע צייטונג (אין בוקארעסט — „דער ייִדישער טעלעגראָף"). מיט 20 יאָר שפּעטער (אין 1897) האָבן שוין עקסיסטירט 4 טעגלעכע ייִדיש צייטונגען (2 אין ניו־יאָרק, 2 אין בודאפּעסט) און נאָך א קליינע צאָל אנדערע ניט טעגלעכע צייטשריפטן. מיט 7 יאָר שפּעטער (אין יאָר 1904) זיינען שוין געווען 13 טעגלעכע צייטונגען, דער עיקר אין אמעריקע (1 אין רוסלאנד — „דער פרײַנד") און אויסער דעם איבער 30 אנדערע צייטשריפטן. מיט 8 יאָר שפּעטער (אין 1912) — שוין 29 טעגלעכע און איבער 80 אנדערע; אין יאָר 1921, ניט געקוקט אויף דער ערשט איבערגעלעבטער מלחמה און פאָליטישע קאטאסטראָפעס, — 38 טעגלעכע און לערך 150 אנדערע. און איצט דערגרייכט די צאָל טעגלעכע ביז 44 און די אנדערע צייטשריפטן ביז איבער 250.

2. די העברעאישע פּרעסע.

די „הצפירה", וועלכע איז ערשינען די לעצטע פּאָר יאָר אין ווארשע, איז געווען די אײַנ־ציקע העברעאישע טעגלעכע צייטונג מחוץ ארץ־ישראל. נאָכדעם, ווי די „הצפרה" האָט זיך אין יאָר 1928 פּאַרמאַכט, איז ארץ־ישראל פּאַרבליבן דער איינציקער ארט, וואו ס'ערשיינען העברעאישע טאָגבלעטער.

די העברעאישע פּרעסע אין ארץ־ישראל איז אלט 65 יאָר. אין יאָר 1863 איז ערשינען אין ירושלים די ערשטע העברעאישע צייטונג איין מאָל א חודש („הלבנון"), וועלכע האָט עקסיסטירט 1 יאָר צייט. נאָך א 7־יאָריקער הפסקה איז אין יאָר 1870 ערשינען די צוויי־וואָכנבלאָט „חבצלת".

א נייע עפּאָכע האָט די העברעאישע פּרעסע אין ארץ־ישראל אָנגעהויבן מיט די צייטונגען פון אליעזר בן יהודה.

ביי היינטיקן טאָג פּאַרמאָגט ארץ־ישראל ביי א ייִדישער באָפעלקערונג פון בערך 150.000 פּערזאָנען דריי טעגלעכע העברעאישע צייטונגען („הארץ", „דאר היום" אין „דבר"), וועלכע שפּיגלען אָפּ די דריי הויפּט־שטרעמונגען פון פּאָלעסטינער ישוב: ליבעראל־דעמאָקראטישע, ביזנעס־קאָנ־ סערוואטיווע און סאָציאָליסטיש־נאַציאָנאַלע.

חוץ דעם ערשיינען אין ארץ־ישראל א גאַנצע ריי וואָכנבלעטער, צוויי־וואָכנבלעטער און חודש־ זשורנאַלן, פון וועלכע מען דאַרף באַזונדערס דערמאָנען די „כתובים" (ליטעראַרישע וואָכנבלאָט, געגרינדעט אין תל־אביב פון פּאַרבאַנד פון די העברעאישע שרייבשטובלער פון ארץ־ישראל) און דעם „קרית ספר" (ביבליאָגראַפישע פּערטל־יערלעכע צייטשריפט, ארויסגעגעבן פון דער נאַציאָנאַלער און אוניווערסיטעט־ביבליאָטעק אין ירושלים) און פון פּאַרטיי־צייטונגען דעם „הפּועל הצעיר", — די ערשטע ארבעטער־צייטשריפט אין ארץ־ישראל (געגרינדעט אין ירושלים 1909), וועלכע ערשיינט אלס וואָכנבלאָט אין תל־אביב.

ארץ־ישראל איז אויך ריַיך מיט העברעאישע פּאָפּ־בלעטער פון אלע מינים.

אין לאָנדאָן ערשיינט דער „העולם" (פון יאָר 1907 און וויַיטער איז ער ערשינען נאָך דער ריי נאָך אין קעלן, ווילנע, אָדעס, בערלין, לאָנדאָן), וועלכער איז דער פּרעציעלער אָרגאָן פון דער אלגעמיינער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע אין דער העברעאישער שפּראָך און גיט אויך אָפּ א סך אָרט פּאָר ליטעראַטור און פּובליציסטיק.

אין נ י ו ־ י א ר ק ערשיינט דעס „הדאר" (וואָכנבלאָט, פון 1־טן נאָוו. 1921 ערשינען בערך א יאָר צייט אלס טאָגבלאָט).

אין ק א ו נ ע — די „נתיבות", וואָכנבלאָט.

בסך־הכל ערשיינען אין 1928־טן יאָר 35 העברעאישע פּעריאָדישע אויסגאָבן, דערהויפּט אין ארץ־ישראל, פון זיי א גרויסע צאָל פּאָר קינדער, דערצו־אונג, פּאָסן און פּאָרטיי־אָרגאַנען.

פּאָר די גאַנצע צייט זינט ס'עקסיסטירט א העברעאישע פּרעסע אויף דער גאַנצער וועלט קען מען אָנרעכענען בערך 800 נעמען.

פון יאָר 1929 זאָל ערשיינען אין לאָדז א זשורנאַל „סנה", אונטער דער רעדאַקציע פון יעקב כהן.

די יידישע ליטעראַטור אין יאָר 1928.

(קורצע איבערזיכט).

דאָס יאָר 1927—1928 קען געראַכנט ווערן אַלס זאַמל־יאָר פון דער יידישער ליטעראַטור.

ס׳זיינען ערשינען אַ גאַנצע רייַ געזאַמלטע ווערק פון אונזערע עלטערע און יינגערע שרייבער און ניט נאָר אויפן געביט פון בעלעטריסטיק, נאָר אויך אויף פאַרשיידענע אַנדערע געביטן פון אונזער ליטעראַטור, וועלכע ווערט פאַרטיפט און פאַרבריימערט. חוץ די געזאַמלטע ווערק זיינען אַרויס אויך אייניקע נייע פאָרשונגען, וואָס ציען אונטער געוויסע סך־הכלען און גיבן אַלגעמיינע בילדער, ביז איצט ניט געשילדערטע. די אַלגעמיינע טענדענץ פון קאָנסאָלידירונג ווערט אויך אונטערגעהאַלטן פון אונזער יונגער יידישער וויסנשאַפט, וועלכע ערשיינט שוין אין דעם יאָר מער אָרגאַניזירט ווי פריער און ס׳מערקט זיך דייטלעך אָן אַ געמיינזאַמע שאַפונגס־ליניע צו איין ציל.

1. קודם־כל דאַרף דערמאָנט ווערן די נייע פאַרבעסערטע אויסגאַבע פון „אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר ספרים" אין 22 בענדער (פאַרלאַג „מענדעלע"—„צענטראַל", וואַרשע 1928), פון זיי 18 בענדער מענדעלעס ווערק, מיט ליטעראַרישע אַרײַנפירן און כאַראַקטעריסטיקעס צו יעדן באַנד פון נחמן מייזל, וועלכער האָט אויך אויפגעקליבן דעם מאַטעריאַל צו די איבעריקע 4 בענדער פון דער אויסגאַבע, וועגן מענדעלען (לעבן און שאַפן; זכרונות; מעשיות; מענדעלי־טורעם, ארטיקלען). צוזאַמען מיט די פריער־אַרויסגעגעבענע דורך דעם ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין געזאַמלטע ווערק פון שלום־עליכם (28 בענדער) און י. ל. פרץ (17 בענדער) בילדעט די נייע מענדעלע־אויסגאַבע אַ וויכטיקן געווינס פאַר דער ביבליאָטעק פון אונזערע קלאַסיקער.

נייַע בענדער אָדער ביכער זיינען אין דעם יאָר אַרויס צו די געזאַמלטע ווערק פון שלום אַש (22־טער באַנד, פאַרלאַג „קולטורליגע", וואַרשע); מרדכי ספעקטאָר, יעקב דינעזאָן (פאַרלאַג „אחיספר"—„צענטראַל"); י. אָפּאַטאָשו (באַנד X א. א., קלעצקין); ה. ד. נאָמבערג (באַנד VI א. א., קולטורליגע), ברוך גלאַזמאַן (קולטורליגע, קלעצקין); ז. סעגאַלאָוויטש (באַנד XV, פאַרלאַג בזשאָזא, וואַרשע); ה. לייוויק (קלעצקין); א. רבאַי (קלעצקין); לייב ניידוס (באַנד VI, בזשאָזשאַ); אפרים קאַגאַנאָוסקי (קלעצקין); דער טונקעלער און דער לעבעדיקער (אַחיספר—צענטראַל).

אין דעם יאָר איז קלעצקין־פאַרלאַג אויך צוגעטראָטן אַרויסצוגעבן די געזאַמלטע ווערק פון דוד בערגעלסאָן (8 בענדער) און משה קולבאַק (3 בענדער), פרץ הירשביין (4 בענדער) און יונה ראָזענפעלד (10 בענדער).

עטלעכע בענדער געקליבענע ווערק זיינען אין דעם יאָר אַרויס פון משה נאַדיר (קלעצקין) און ד״ר א. קאַראַליניק (אַחיספר—צענטראַל).

ס׳איז פאַרגעזעצט געוואָרן (אין אַמעריקע) די אויסגאַבע פון יהואש אומשטערבלעכער ירושה — דער תנ״ך אויף יידיש.

2. פון די נייע ווערק, וואָס זיינען ערשינען אין דעם יאָר פון יינגערע אַדער נייע שרייבער, האָבן אַרויסגערופן א פאַראינטערעסירונג און פאַרשיידנ־ארטיקע אָפשאַצונג די ראָמאַנען פון ש. האָראָנטשיק „אין געווישן פון מאַשינען" (קולטורליגע, ז. 396) און שמואל לעווין „געזאַנג פון דורות" (בזשאָזא, ז. 544).

אָנערקענונג האָט געפונען דאָס ביכל לידער, וואָס איז ערשינען דעם יאָר פון דער יונגער דיכטערין רחל ה. קאָרן אונטערן נאָמען „דאָרף", (קלעצקין).

מיט גרויס אינטערעס איז דערוואַרט געוואָרן די צוויטע נייע היסטאָרישע דראַמע פון א. לעיעלעס „אשר לעמלען", וועלכע איז אין דעם יאָר ער־שינען אין קלעצקין־פאַרלאַג אין א בוך־פאָרם און איז ווי א דערגאַנצונג צו זיין פריער־דערשינענעם „שלמה מולכו" (אין זעלבן פאַרלאַג), וואָס ביידע באַהאַנדלען זיי אין א פאַנטיש־דראַמאַטישער פאָרם די פערזענלעכקייטן און איינעם פון די אינטערעסאַנטסטע מאָמענטן פון אונזער משיחות־געשיכטע אין דער ערשטער העלפט פון זעכצנטן יאָרהונדערט (לעמלען, דוד הראובני, שלמה מולכו).

דער טאַלאַנטפולער מחבר פון די „פערל" און „שטאָל און אייזן" י. י. זינגער האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן א באַנד בילדער פון זיין רייזע „נייַ־רוסלאַנד" (קלעצקין); ב. עפּלבוים — א ראָמאַן „אויפן שוועל" (בזשאָזא). פראָפ. פישל שניאורסאָן, דער מחבר פון „חיים גראוויצער", האָט אַרויס־געגעבן אין א בוך־פאָרם (קלעצקין־פאַרלאַג) זיין ערציילונג „קאַראַהאָד" (די בלאָנדזשענישן פון אברהם איצע דעם קירזשנער), וועלכע אָטעמט מיט דער באַזונדערער אידאישער וואַרעמקייט און נשמה־אימפּעט, וואָס איז אַזוי כאַראַק־טעריסריש פאַר דעם דענקער־פסיכאָלאָג, דעם גרינדער פון דער לערע וועגן „מענטש־געזעלשאַפט" און „מענטש־וויסנשאַפט".

פון די יינגערע יידישע שרייבער אין רוסלאַנד, וואָס זייערע ווערק זיינען אַרויס אין דעם יאָר, דאַרף מען דערמאָנען: איציק פעפער „געפונענע פונקן" (לידער); ל. רעזניק „אויפשטאַנד" (פיעסע, געשטעלט אין מאָסקווער יידישן מלוכה־טעאַטער); ש. פערסאָוו „קאָרנבּרויט" (דערציילונגען); מ. דאַניעל „אויפן שוועל" א. א.

ווייטער זיינען אַרויס א פאָר צענדליק אַנדערע אָריגינעלע בעלעטריס־טישע ווערק אין אַלע דריי צענטרען פון אונזער ליטעראַטור (אַמעריקע, פוילן, רוסלאַנד), ווי אויך א ריי וויסנשאַפטלעכע און פובליציסטישע ווערק, וועלכע מיר האָבן דאָ ניט קיין מעגלעכקייט אויסצורעכענען.

3. פון די דעביוטאַנטן דאַרף מען דערמאָנען דעם יונגן לאָדזער שריי־בער ישראל דאַבּאָן, וועלכער האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן (פאַרלאַג ל. גאָלדפאַרב) א ביכל לידער „הינטערן פלויט פון דער וועלט" און א ראָמאַן „די גאַס" (ביידע ביכער גיבן האָפענונגען) און דעם יונגן ווילנער יהושע סטאָ־ליצקי, וועלכער האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן „אויסגעווייטע משלים פון אי. א. קרילאָוו" (א נייע, גאַנץ גוטע און געטרייע איבערזעצונג).

4. אויפן געביט פון דער יידישער ליטעראַטור־געשיכטע זיינען אין דעם יאָר אַרויס צוויי וויכטיקע ווערק: מאַקס עריק „די געשיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור פון די עלטסטע צייטן ביז דער השכלה־תקופה", פערצנטער־

אַכצנטער יאָרהונדערט (קולטורליגע, ז. 456), געגרינדעט אויף די ערשטע מקורים, מיט אַ בריטן אַנאליז און דורכגעפירטער אַלגעמיינער ליניע; און ד״ר מאַקס ווייגרייך „בילדער פון דער יידישער ליטעראַטור־געשיכטע״, פון די אָנהויבן ביז מענדעלע מוכר ספרים (פאַרלאַג „טאָמאָר״, ווילנע, ז. 378).

דער פאַרלאַג קלעצקין האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן אַ נייע אויפלאַגע פון נ. אויסלענדערס אינטערעסאַנט ביכל „גרונט־שטריכן פון יידישן רעאַליזם״.

אין פאַרלאַג „קולטורליגע״ איז אַרויס ה. ווילטשינסקי „יידישע טיפּן אין דער פּוילישער ליטעראַטור״.

דער י. ל. פּרץ־שרייבער־פאַראיין אין ניו־יאָרק האָט אַרויסגעגעבן ש. ניגערס „צום צענטן יאָרצייט נאָך מענדעלע מוכר ספרים״, אַ קורצע באַשרייבונג פון מענדעלעס לעבן.

5. פון דער מעמואַרן־ליטעראַטור דאַרף אין דער ערשטער רייַ דערמאָנט ווערן: אב. קאַהאַן „בלעטער פון מיין לעבן״. אין דעם יאָר איז דערשינען דער פערטער באַנד (ז. 608), דערפירט ביזן יאָר 1910 (אַרויסגעגעבן פון „פאָר־ווערטס״, ניו־יאָרק. די ערשטע דריי בענדער ווערן איבערגעדרוקט פון קלעצקין־פאַרלאַג אין ווארשע).

אין פאַרלאַג בזשאָזאַ איז אַרויס דער ציוויטער באַנד (ז. 463) זכרונות פון י. קאָפּעלאָוו „אמאָל אין אַמעריקע״ (דער ערשטער באַנד, וואָס איז ערשינען פריער אין ניו־יאָרק, הייסט „אמאָל איז געווען״, זכרונות פון דעם יידישן לעבן אין ליטע אין די יאָרן 1860—1882; דער צוויטער באַנד נעמט אַרום די צייט אין אַמעריקע 1883—1904).

„צענטראַל״ האָט אַרויסגעגעבן דעם פערטן באַנד פון ש. ל. ציטראָנס „דריי ליטעראַרישע דורות״, זכרונות וועגן יידישע שרייבער. פון זעלבן מחבר און אין זעלבן פאַרלאַג זיינען נאָך אַרויס אין דעם יאָר „אַוועק פון פאָלק״, ט׳פּן און סילועטן פון נאָענטן עבר און „באַרימטע יידישע פרויען״, זייער לעבן און ווירקן.

מרדכי אַלפערסאָן האָט אַרויסגעגעבן דעם דריטן טייל פון „30 יאָר אין אַרגענטינע״.

די „קולטורליגע״ האָט אַרויסגעגעבן אַ ביכל זכרונות פון מענדעלעס טעכטער ב. אַבראַמאָוויטש און אַל. דאָבּרין־אַבראַמאָוויטש „דער זיידע צווישן אייגענע און פרעמדע״. אין פאַרלאַג בזשאָזאַ איז אַרויס: ח. קאָשדאָן „אין די טעג פון רעוואָלוציע״.

ווייטער זיינען אַרויס: ח. ק. היישעריק „אין פייער און בלוט״, מלחמה־מעמואַרן, איבערלעבונגען פון אייגעם פון די מאַסן (און פון זעלבן מחבר „ליידן״, טאָג־בוך 1919—1923, פאַרלאַג ש. גאָלדפאַרב) און י. טייַערשטיין „געפּאָקט און געמאָזלט״ (פאַרלאַג גיטלין), מעמואַרן פון אַ יידן פון אַ גאַנץ יאָר.

6. אין דעם יאָר איז אַרויס אַ נייע אויפלאַגע פון ערשטן באַנד (א—י) פון זלמן רייזענס „לעקסיקאָן פון דער יידישער ליטעראַטור״ (קלעצקין). אין זעלבן

אָר זאָל אויך פֿאַרענדיקט ווערן דער דריטער באַנד פון דער דאָזיקער וויכ־טיקער אויסגאַבע (פ—ת).

אין טשיקאַגאָ (פֿאַרלאַג ל. מ שטיין) איז אַרויס די אַנטאָלאָגיע פון ע. קאָרמאַן „יידישע דיכטערינס", 360 לידער און פּאָעמעס פון 70 יידישע דיכטערינס פון פֿאַרשיידענע תקופות, פון די תּחינות־פֿאַרפֿאַסערינס ביז די יונגע יידישע דיכטערינס פון אַלע לענדער און ביז גאָר די לעצטע יאָרן, מיט א ליי־טעראַריש־היסטאָרישן אַרײַנפיר און ביאָגראַפֿיעס (ז. 475).

די „קולטורליגע" האָט אַרויסגעגעבן אין דעם יאָר דעם דריטן באַנד פון ד"ר י. שיפּערס „געשיכטע פון דער יידישער טעאַטער־קונסט און דראַמע". וויי־טער דאַרף מען דאָ דערמאָנען „יידיש טעאַטער" פון ד"ר מיכאל וויכערט (קלעצקין) און „טעאַטראַליא" פון אברהם טייטלבוים (פֿאַרלאַג יאַטשקאָווסקי).

אין פּאַריז (פֿאַרלאַג „לע טריאַנגל") איז אַרויס א סעריע מאָנאָגראַפֿיעס וועגן יידישע קינסטלער.

אין „יאַטשקאָווסקיס ביבליאָטעק" איז אַרויס ד"ר יעקב שאַצקי „שפּינאָזא און זיין סביבה".

בזשאָזא האָט אַרויסגעגעבן א באַנד אַרטיקלען וועגן סאָציאַל־פּאָליטישע פראַגן פון גייסטרייכן פובליציסט און געלערנטן י. נ. שטיינבערג „אין שטורם פון דער צייט".

פּנחס גרויבאַרד האָט אַרויסגעגעבן א נײַ ווערק פון פלייסיקן זאַמלער און פּאָלקלאָריסט שמואל לעהמאַן „גנבים־לידער" מיט מעלאָדיעס.

אין ניו־יאָרק איז אַרויס דער צווייטער באַנד געקליבענע שריפטן פון בער באָראָכאָוו אונטער דער רעדאַקציע פון ב. לאָקער (ז. 300).

7. איבערזעצונגען זיינען דעם יאָר אַרויס פֿאַרהעלטניסמעסיק פיל, אָבער ניט אַלע פון גלייכן ווערט. דאָך לאָזט זיך מערקן, אַז אויך אויף דעם געביט ווערט אַלץ ערנסטער און סיסטעמאַטישער געאַרבעט. אַזוי ווי אין הספּם מיט דער כאַראַקטעריזירטער אַלגעמיינער זאַמל־טענדענץ זיינען אין דעם יאָר אויך אַרויס א גאַנצע ריי איבערזעצונגען פון געזאַמלטע אָדער געקליבענע ווערק פון גרויסע אייראָפּאַישע א. א. שרייבער. אַזוי זיינען אַריינגעבראַכט געוואָרן אין דער יידישער ליטעראַטור טאָלסטאָי און גאָרקי; ראָמען ראָלאַן און האַמסון; פלאָבער און פראַנס; שענקעוויטש און לאַגערלעף; פייכטוואַנגער און צווייג; באַרביס און האַשעק; ערנבורג און סייפולינאַ; אייפּטאָן סינקלער, אַנרי בערנסאָן און א ריי אַנדערע.

די „קולטורליגע" האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן דעם דריטן באַנד פון ש. דובנאָוס נייסטע געשיכטע פון יידישן פאָלק (1914—1881) אין דער איבער־זעצונג פון ח. ש. קאָזשדאָן; דער נייער ווילנער פֿאַרלאַג „טאָמאָר" — שלמה מיימונס לעבנסגעשיכטע (2 בענדער), איבערזעצט (און אַן אַריינפיר) פון א. י. גאָלדשמידט.

8. אויפן געביט פון דער יידישער וויסנשאַפט דאַרפן קודם־כל דער־מאָנט ווערן די וויכטיקע זאַמל־ווערק, וואָס זיינען אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן געוואָרן פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע דורך די פֿאַרלאַגן

ב. קלעצקין און קולטורליגע: צווייטער און דריטער באַנד פילאָלאָגישע שריפטן; ערשטער באַנד עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע שריפטן; ערשטער באַנד ביבליאָגראַפישע יאָרבוכער; דריטע העפט „פנקס" פון דער אַמעריקאַנער סעקציע פון אינסטיטוט א. א.

צו דעמזעלבן געביט געהערט די „צייטשריפט" פאַר יידישע געשיכטע, דעמאָגראַפיע און עקאָנאָמיק, וואָס ס'גיט אַרויס דער יידישער סעקטאָר פון אינסטיטוט פאַר ווייסרוסלענדישע קולטור אין מינסק. אין באַנד II און III, וואָס איז אַרויס אין דעם יאָר, געפינען זיך אַ רײַ וויכטיקע ליטעראַרישע אַרבעטן און פאָרשונגען.

אין קיעוו גייט אַרויס „די יידישע שפראַך" (פון דער קאַטעדער פאַר יידישע קולטור בײַ דער אוקריינישער וויסנשאַפטלעכער אַקאַדעמיע) אונטער דער רעדאַקציע פון נ. שטיף.

9. די דריי גרויסע וואַרשעווער צייטונגען (ווי אויך דער ניו-יאָרקער „פאָרווערטס") „הייַנט", „מאָמענט" און „פאָלקסצייטונג" האָבן אין דעם יאָר געגעבן יעדן פרייטאָג אַ באַזונדערע זייט פאַר ליטעראַטור און קריטיק מיט אַ רײַ אַרטיקלען און נאָטיצן וועגן נייע ערשיינונגען אין אונזער ליטעראַטור.

די צייטונג „הייַנט" האָט אין דעם יאָר אַרויסגעגעבן אַ „יובילײַ-בוך" — 1908 - 1928 (מיט אַ היפּשן ליטעראַרישן מאַטעריאַל), וועלכער איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען אין עטלעכע צענדליק טויזנט עקזעמפלאַרן.

10. דאָס יאָר איז געווען רייך מיט פאַרשיידענע ניי-ערשינענע זשורנאַלן און צייטשריפטן.

פון זיי זיינען די וויכטיקסטע „די עפאָכע", חודש-שריפט פאַר ליטעראַטור, קונסט און געזעלשאַפטלעכע פראַגן, רעדאַגירט דורך דוד איינהאָרן (ס'זיינען ערשינען נאָר די ערשטע דריי נומערן און דער זשורנאַל האָט זיך אָפּגעשטעלט); די „ביכער-וועלט", קריטיש-ביבליאָגראַפישער-זשורנאַל (ערשיינט יעדן חודש אין וואַרשע, פאַרלאָג „קולטורליגע", אונטער דער רעדאַקציע פון מ. זילבערפאַרב, י. כמורנער און ח. ש. קאַזשדאַן, דער ערשטער נומער איז erschienen אין אַפּריל 1928) און „די יידישע וועלט", חודש-שריפט פאַר ליטעראַטור, קריטיק, קונסט און קולטור, ערשיינט אין וואַרשע אין זעלבן פאַרלאָג און רעדאַקציע, ווי די „ליטעראַרישע בלעטער" (ווילנער פאַרלאָג פון ב. קלעצקין, רעדאַקציע פון נחמן מייזל).

„די יידישע וועלט", וואָס איז באַנייט געוואָרן אין יאָר 1928 (אַפּריל), האָט צו ערפילן אַ ביז גאָר וויכטיקע אויפגאַבע אין אונזער ליטעראַטור אַלס אייניציקער זשורנאַל מיט אַ גרויסן אָרט פאַר בעלעטריסטיק.

11. צום סוף איז נאָך כּדאַי צו דערמאָנען, אַז 1928 איז דאָס אַרגאַניזירונגס-יאָר פון דעם יידישן פען-קלוב מיטן צענטער אין ווילנע (די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג אין ווילנע איז פאָרגעקומען דעם 12-טן דעצעמבער 1927, אין וואַרשע — דעם 14-טן פעברואַר 1928 און אין ניו-יאָרק — אָנהויב מאַי 1928). דער יידישער פען-צענטער אין ווילנע האָט אין יאָר 1928 (יוני און נאָוועמבער) אַרויסגעגעבן צוויי נומערן „פען-נייס".

משה שאַליט.

די העברעאישע ליטעראַטור אין יאָר 1928.

פאַר די לעצטע דריי, פיר יאָר האָט זיך דער צענטער פון דער העברעאישער ליטעראַטור אַריבערגעטראָגן פון אַלע איבעריקע לענדער קיין ארץ־ישראל, וואו עס וואוינען בייַ היינטיקן טאָג העכער צוויי הונדערט העברעאישע שריפטשטעלער, כמעט אַלע אויסגעוואַנדערטע פון דער פרעמד. ניט אַלע פון זיי, געווייַנלעך, שאַפן, און ניט אַלע וואָס שאַפן, געפינען דעם פאַרלאַנגער, וועלכער זאָל אַרויסגעבן זייַערע ווערק. דאָס רוב בלייבן די מאַנוסקריפטן ליגן אין די פולטלאַך פון די שרייבער א געוויסע צייט, בייַ עס קומט דער בעלן, וואָס פירט זיי אַרויס אויפן ביכער־מאַרק. אָבער בייַ אַלעם דעם ערשיינען אין ארץ־ישראל יערלעך א גאַנץ היפש צאָל העברעאישע ווערק אויף פאַרשיידענע געביטן פאַר דערוואַקסענע און פאַר דער יוגנט, און דער גרעסטער טייל פון זיי ווערט פאַרקויפט אין לאַנד גופא.

מיר וועלן דאָ געבן א קורצן איבערבליק איבער דעם, וואָס די העברעאישע ליטעראַטור האָט געשאַפן אין ארץ־ישראל און אין אַנדערע לענדער אינם משך פון דעם לעצטן 1928 יאָר.

מיר וועלן אָנהייבן פון ארץ־ישראל.

1. קודם כל דאַרף דאָ אָנגעוויזן ווערן, אַז קיין בייַעם, באַזונדערס שטאַרקן טאָלענט, האָט ארץ־ישראל הייַ־יאָר ניט צו פאַרצייכענען. א גרויס, אַזוי צו זאָגן, עפאָכעמאַכנדיק ווערק, איז דאָרט ניט ארויס. אַלק, וואָס ס׳איז ערשיינען איז ניט העכער פון מיטלמעסיק. דער אַלגעמיינער וואוקס פון דער ליטעראַטור איז אָבער געווען א גרעסטענער.

דער גרויסער, אָריגינעלער ראָמאַן פעלט לגמרי. זיין אָרט פאַרנעמט דער היסטאָרישער ראָמאַן, צו וועלכן ס׳האָבן זיך לעצטנס גענומען אייניקע פאָרשטייער פון דער העברעאישער בעלעטריסטיק אין ארץ־ישראל, פון די עלטערע, וי: ש. בן־ציון, און פון די יינגערע, ווי א. קאַבאַק.

קלענערע בעלעטריסטישע ווערק איז גרעסטנס דאָ צו פאַרצייכענען. אָט האָט דער טאַלענטפולער שריפטשטעלער א. ראובני אַרויסגעגעבן דורך „אחיעבר״ דעם ערשטן באַנד פון זיינע „ערציילונגען״. דוד קמחי האָט פאַרעפנטלעכט א זאַמלונג פון זיינע „קליינע ערציילונגען״, דאָסזעלבע האָט געטאָן ה. יבין („במזל מאדים״: מלחמה־בילדער), מ. בן־אליעזר („עולם עובר״: א פאַרגאַנגענע וועלט) א. א.

א באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט פאַרדינען די פאָלגנדע אָריגינעלע ערציילונגען: „פרקים מחיי יעקב רודורפר״ (קאַפיטלעך פון א לעבנס־געשיכטע) פון אשר בארש און „בבית־המרפא״ (אין שפיטאָל) פון דיכטער דוד פויגל.

פון בייַ אַהער אונז גאַנץ אומבאַקאַנטע שריפטשטעלער זיינען ערשינענען א ראָמאַן אין 3 טיילן „מתוך ההפכה״ (פון דער איבערקערעניש) פון י. יברכיהו: דאָס איז, אייגנטלעך, ניט קיין ראָמאַן אין געווייַנלעכן זין, נאָר א לאַנגע

רשימה פון טרוקענע פאקטן, געזומען פון דער יידישער טרויעריקער ווירק־
לעכקייט אין אוקראַינע, בעת זי איז אין די שרעקלעכע מלחמה־יאָרן אַריבער
פון האַנט צו האַנט. דער מחבר „באשרייבט" עטלעכע גוט באַקאַנטע פּערזע־
לעכקייטן פון די פאַרשיידענע פּאַרטייען, וואָס האָבן געשפּילט צו יענער צייט
אַן אָנפירנדיקע ראָל אין דאָרטיקן יידישן לעבן. דאָס ווערק, אינאַנאַנצן געזע־
מען, מאַכט דעם אייndרוק פון אַ צוזויפגעשטעלטער צייטונגס־כראָניק מיט
עטלעכע „נאַטור־שילדערונגען" אלס צוגאָבּ; אַ געוויסער ה. ווי סאָצקי האָט
אָנגעשריבּן אַ גרעסערע ערציילונג „להבה ירוקה" (אַ גרינער פלאַם), וואָס
שילדערט דאָס לעבן פון נייעם יידישן ישוב אין ארץ־ישראל. דיזעלבּע ער־
ציילונג האָט זיך אין פּאָויקן יאָר געדרוקט אין פּאָרזעצונגען אין דער ניו־
יאָרקער „צוקונפט" און האָט געהייסן: „פון דעם אַלטן קוואַל", פון לעבן פון די
חלוצים אין א"י. לויט געוויסע סימנים איז די דערמאָנטע ערציילונג געווען
פאַרפאַסט לכתחלה פון מחבר אין יידיש, און ערשט נאָכדעם האָט ער איר
פון יידישן אָריגינאַל איבערגעזעצט אין העברעאיש.

ס'זיינען אַרויס אין אָנגערופענעם יאָר אין א"י נאָך עטלעכע בעלעטריס־
טישע קלייניקייטן, אויף וועלכע ס'איז זיך אָבער ניט כדאי זיך אָפּצושטעלן.

די מעמואַריסטישע ליטעראַטור איז היי־יאָר באַרייכערט געוואָרן מיט
אַזעלכע אינטערעסאַנטע ווערק ווי: די „זכרונות" פון משה סמיליאַנסקי
(ערשטער טייל), דער פערטער טייל פון מרדכי בן הלל הכהנס
„עולמי" (מיין וועלט), און דער דריטער טייל עראינערונגען פון זלמן דוד
לעווָאָנטין.

דער תמיד פּעסימיסטיש־געשטימטער דיכטער אורי צבי גרינבערג
האָט אַרויסגעגעבן אַ לידער־בוך אונטער אַ נאָמען, וואָס פּרעטענדירט אויך
אָריגינאַליטעט: „אַנאַקריאון על קוטב העצבון" (אַנאַקרעאָן אויף דער אָקס פון
אומעט), מיט אַ קליין ווערקל: „כלפי תשעים ותשעה" (קעגן ניין און נייַנציק).
ביידע אָטעמען מיט אַ ביטערן יאוש בנוגע אַ געוויסן טייל פון דער אויפבּוי־
אונגס־אַרבעט אין ארץ־ישראל. עס זיינען אויך אַרויס צוויי לידער־זאַמלונגען
פון וויניקער באַקאַנטע דיכטער: „בצל השעות" (אין דעם שאָטן פון די שעהן)
פון יוסף ליכטענבוים און „סופי שבילים" (סופן פון שטעגן) פון
מ. ז. וואָלפאָווסקי.

2. באַזונדערס רייך איז די העברעאישע ליטעראַטור אין ארץ־ישראל
געווען היינטיקס יאָר אין איבערזעצונגען. כמעט אַלע דאָרטיקע פּאַרלאַמן־
„מצפה", „שטיבל", „אָמנות" און די איבעריקע האָבן אַרויסגעלאָזט אויפן בּיסעל־
מאַרק איבערזעצונגען פון פאַרשיידענע שפּראַכן. פון פראַנצויזיש — ערציילונגען
פון פיער לאָטי, באַלזאַק, גוסטאַוו פלאָבער א. א.; פון ענגליש — ערציילונגען
פון דזשעק לאָנדאָן, דיקענס, מאַדלין מאַרקס, יוזף קאָנראַד, סטיפענסאָן א. א.;
פון דייטש — ערציילונגען פון קייזערלינג א. אַ. וו.

שטיבל־פּאַרלאַג האָט אַרויסגעגעבן, צווישן אַנדערן, דעם גרויסן ראָמאַן
„פויערים" פון פוילישן שריפטשטעלער ריימאָנט אין דער איבערזעצונג פון
בן־אברם, מ. טערלינגס „דער בלאָער פויגל" איבערזעצט פון דיכטער

ש. האלקין, איבסענס „פאלקס־פיינט" און שילערס „דאן קארלאס" איבער־זעצט דורך אשר בארש.

א גאנצע ריי איבערזעצונגען, באזונדערס פאר דער יוגנט, האט ארויס־געלאזט דער פארלאג „אמנות". דער אויסוואל פון די איבערזעצטע ווערק איז זייער א געלונגענער. גרויס אויפמערקזאמקייט לייגט דער דאזיקער פארלאג אויך אויפן סטיל און אויף דעם אויסערלעכן אויסזען פון בוך.

דער פארלאג „מצפה" האט, צווישן אנדערן, ארויסגעגעבן דעם ערשטן באנד פון הערצלס „טאג־ביכער" אין דער איבערזעצונג פון ר' בנימין און אשר בארש.

ס'וואלט אונז דאך צו וויט פארפירט, ווען מיר וואלטן פארצייכנט די פולקאמע רשימה פון אלע הייַ־יאר אין ארק־ישראל דערשינענע איבערזעצונגען.

ס'דארף דאך, אגב, באמערקט ווערן, אז מאנכע פון די ארק־ישראלדיקע שריפטשטעלער, באזונדערס די יינגערע, זיינען זיך שטארק מתרעם אויף דער דאזיקער גרויסער שפע פון די איבערזעצונגען. זיי טענהן, אז איין אריגינע־לעס ווערק איז פיל וויכטיקער פאר דער אנטויקלונג פון דער העברעאישער ליטעראטור פון א טוץ איבערזעצונגען. דיזעלבע מיינען אויך, אז די אריימקייט אין אריגינעלע העברעאישע שאפונגען איז א פועל־יוצא פון דעם, וואס דער שריפטשטעלער ווערט אויפגעגסן פון זיין איבערזעצונגס־ארבעט. דאקגן האלטן אנדערע, אז כל זמן עס פעלן אויס אין דער העברעאישער ליטעראטור אריגינעלע שעפערישע קרעפטן, קאן מען דערווייל ניט איבערלאזן דעם יונגן לעזער אן פאר אים פאסיקן לייענשטאף.

3. א טייל פארלאגן אין א״י, באזונדערס „דביר", וועלכער ווערט אנ־געפירט פון ביאליקן, האלטן, אז מען דארף זאמלן און ארויסגעבן גע־קליבענע ווערק פון דער העברעאישער מיטלאלטערלעכער ליטעראטור, כדי ארויסצוארבעטן זיי פאר די קומענדיקע דורות. די דאזיקע אידעע האט בית־ליק אויספירלעך אנטוויקלט אויף דעם עלפטן ציוניסטישן קאנגרעס אין ווין. ביז אהער האט שוין „דביר" אויף דעם דאזיקן געביט ארויסגעגעבן מיט א סך אויסבעסערונגען און באלייכטונגען די שירים פון ר' שלמה בן גבירול און הייַ־יאר האט דערוועלבער פארלאג ארויסגעלאזט די שירים פון ר' משה אבן עזרא.

„דביר" האט נאך פאר זיך אויך אנדערע צוועקן. זי גיט אויך ארויס געוואלטע שריפטן פון דער מאדערנער העברעאישער ליטעראטור, און אויך איבערזעצונגען פון יידיש. דאס יאר האט זי ארויסגעגעבן א טייל מע־מוארן פונם באקאנטן העברעאישן דיכטער פון דער השפלה־עפאכע יהודה לייב גארדאן („על נהר כבר"), שלום אש׳ס „די כשופמאכערין פון קאסטי־ליען" (אין ייבינס איבערזעצונג), שלום עליכמס „מאנאלאגן" (איבערזעצט דורך בערקאוויטש), פרצעס „זכרונות" א. א.

עס דארפן נאך דא דערמאנט ווערן די פאלגנדע צוויי וויכטיקע לערנ־ביכער, וואס „דביר" האט הייַ־יאר ארויסגעגעבן: די ערשטע פולקאמע געאגרא־פיע פון ארץ־ישראל („הארץ" — דאס לאנד — פון ד״ר א. בראוער) און

דעם ערשטן טייל געשיכטע פון דער נייע־העברעאישער ליטעראטור („תולדות הספרות העברית החדשה", פון פ. ליאכאוועד).

די רעדאקציע פון טעגלעכן בלאט „דבר" (דאס ווארט, ארגאן פון דער ארבעטערשאפט) און דער וועכנטלעכער „הפועל הצעיר" (דער יונגער ארבעטער) גיבן אויך ארויס פון צייט צו צייט געקליבענע שריפטן פון שריפטשטעלער, וועלכע שטייען זיי אידעאיש נאענט. אזוי האט „דבר" פארעפנטלעכט דעם ערשטן טייל שריפטן פון דעם באוואוסטן העברעאישן סאציאליסטישן אגיטאטאר, דעם געווען רעדאקטאר פון העברעאישן סאציאליסטישן חודש־זשורנאל „האמת", א. ש. ליבערמאן. ה„פועל הצעיר" האט ארויסגעגעבן דעם פערטן באנד פון א. ד. גארדאנס כתבים און א בוך גאנץ טיפזיניקע פובליציסטיש־פעלעטאניסטישע עסייען אונטערן נאמען „רשימות" — נאטיצן, פון באוואוסטן דיכטער יעקב שטיינבערג.

אין דעם מצב פון דער ארץ־ישראלדיקער פרעסע זיינען פארן יאר 1928 קיין וויכטיקע שנויים ניט פארגעקומען. עס ערשיינען כסדר די דריי גרויסע טאגעכצע צייטונגען „הארץ" און „דבר" אין תל־אביב, און „דואר־היום" (טאג־פאכט) אין ירושלים. דער טיראזש פון די ערשטע צווי וואקלט זיך צווישן דריי ביז פיר טויזנט; דער דריטער, וואס האט לעצטנס בילליקער געמאכט זיין פרייז אויף גאנצע פופציק פראצענט (פון א פיאסטער אויף א האלבן פי) האט אדאנק דעם דערגרייכט צו א טיראזש פון זיבן טויזנט.

עס גייט ארויס שוין דאס צווייטע יאר א וועכנטלעכער ארגאן פאר ליטעראטור און קונסט אונטערן נאמען „כתובים" (שריפטן), וועלכער טראגט דעם כאראקטער פון די וואַרשעווער „ליטעראַרישע בלעטער", און האט א גרויסן אפזאץ אויך אין די איבעריקע לענדער. פאר אן ענגערן לעזער־קרייז, באזונדערס פאר די, וואס האבן אן אינטימערע באציאונג צו ליטעראטור און שרייבער, גייט ארויס צייט דריי יאר צווי מאל מאנאטלעך א זאמל־בוך „הדים" (אפקלאנגן) רעדאגירט דורך יעקב ראבינאוויץ. די לערער־ארגאניזאציע גיט ארויס א חודש־זשורנאל פאר דער יוגנט מיטן נאמען „מולדת" (היימלאנד) אונטער דער רעדאקציע פון יעקב פיכמאן און דוד קמחי.

אויסערדעם גייען ארויס אין ארץ־ישראל פאך־זשורנאלן ווי: „המסחר והתעשיה" (א וועכנטלעכער ארגאן פאר האנדל און אינדוסטריע); „השדה" (דאס פעלד) פאר ערד־ארבעטערי, „הרפואה" (פאר מעדיצין), „הנגר" (דער סטאליער), „תיאטרון ואמנות" (טעאטער און קונסט) א. א.

נאר די לעצטע טעג איז ערשינען אין ארץ־ישראל א גאנץ דיקער ליטעראישער זאמלבוך „כנסת", רעדאגירט פון פ. ליאכאוועד, אין וועלכן עס זיינען פארטרעטן כמעט אלע דאקטיקע שריפטשטעלער מיט ביאליקן בראש.

פון דאנען וועלן מיר ארויבערגיין צו דעם איצטיקן מצב פון דער העברעאישער ליטעראטור אין די אלע איבעריקע לענדער.

4. פוילן, וואס איז ביז דאָ נאר ניט לאנג געווען דער צענטער פון דער העברעאישער ליטעראטור, איז איצט הינטערשטעליק געוואָרן, באופן, אז מיר האבן ניט צו פארצייכענען קיין איין גרעסערע נייע, אריגינעלע ווערק אויף וועלכן

געביט ס׳זאָל ניט זיין. ס׳איז נאָר אַרויס דורך אן אומבאַקאַנטן וואַרשעווער פּאַר־לאָג „יצירה" דער ערשטער באַנד פון דעם דיכטער יעקב כהנ׳ס געזאַמלטע לידער אונטערן נאָמען „נעורים ונדודים" (יוגנט און וואַנדלענישן), אויך אַ זאַמ־לונג פון קליינע ערציילונגען מיטן נאָמען „בלי אמונה" (אָן גלויבן) פון אַ בי־הער אומבאַוואוסטן שריפטשטעלער יהודה וואַרשאַוויאַק. דערזעלבער האָט אויך אַרויסגעגעבן אַן איבערזעצונג פון אילי אַ ערענבורגס „דרייצן ליול׳ קעס". ס׳זיינען געמאַכט געוואָרן הייַ־יאָר אייניקע פרובן צו גרינדן קליינע העב־רעאישע פּאַרלאָגן ווי „מדורה" (שייטערהויפן), אָבער אַלע האָבן ניט אַרויס־געוויזן קיין שום צייכן פון לעבן, און אַיידער זיי האָבן עפּעס באַווײַזן אויפצו־טאָן, זיינען זיי אונטערגעגאַנגען.

א גרויסן קלאַפ האָט הייַ־יאָר געליטן די העברעאישע פּרעסע אין פּוילן. ס׳האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס אייניקע העברעאישע טאָגבלאַט מיט אַזעלכע רייכע טראַדיציעס ווי דער „הצפירה". דאָס פּוילישע יידנטום האָט ניט פּאַר־מאָגט קיין גענוג כּוחות אום אויסצוהאַלטן אַפילו דעם אין אייניקן העברע־אישן בלאַט.

5. נאָך א הפסקה פון דריי יאָר איז אַרויס אין בערלין דורכן שטיבל־פּאַרלאָג דאָס זאַמלבוך „התקופה" (די עפּאָכע), דאָס פּיר־און־צוואַנ־ציקסטע זינט ס׳האָט אָנגעהויבן צו ערשיינען אונטער פּרישמאַנס רעדאַקציע אין מאָסקוע. די לעצטע „תקופה", וועלכע האַלט אַן ערך א פערציק דרוק־בויגן און איז רעדאַגירט פון שאול טשערניכאָווסקי, בן־ציון כ״ץ און ש. ראַוויי־דאָוויץ, ברענגט, לויט אירע אַלטע טראַדיציעס, א סך ליטעראַרישן מאַטעריאַל פון באַוואוסטע שריפטשטעלער. הייַ־יאָר האָט די „תקופה" אָפּגעגעבן פלאַץ אויך פּאַר מעמואַריסטיק און ברענגט זייער אינטערעסאַנטע עראינערונגען וועגן מענדע־לע מוכר־ספרים, געשריבן צו זיין צענטן יאָרצייט פון בן־עמי׳ן, און איבער־זעצט פון רוסישן אָריגינאַל דורך בר־טוביה׳ן. ס׳איז אָבער א וואונ־דער, וואָס די דאָזיקע זכרונות זיינען אַריין אין דער רובריק פון „בקורת" (קריטיק).

דורך דעם בערלינער פּאַרלאָג „אשכול" איז אַרויס זייער א ווייכטיק ווערק „אוצר המונחים הפלוסופיים ואנתולוגיה פלוסופית" פון ד״ר יעקב קלאַצקין מיט דער מיטהילף פונם ד״ר משה נחום צאָבל. דאָס בוך ברענגט לויטן אלף־בית אַלע פילאָסאָפישע טערמינען פון דער העברעאישער ליטעראַטור אין אַלע אירע תקופות, הן די וואָס געפינען זיך אין געדרוקטע ספרים, הן אין מאַנוסקריפּטן. דאָס בוך גייט אַרויס אין דריי בענדער, וועלכע טיילן זיך אין חלקים.

6. אין אַמעריקע זיינען אַרויס צוויי לידער־זאַמלונגען פון די דאָר־טיקע העברעאישע דיכטער: ב. סילקינער און אפרים א. ליסיצקי.

אין ניו־יאָרק ערשיינט שוין דאָס פינפטע יאָר א וואָכנבלאַט „הדואר", דעדאַגירט פון מ. ריבאָלאָוו, אין וועלכן עס באַטייליקן זיך אַמעריקאַנער און אויסלענדישע העברעאישע שריפטשטעלער. דערזעלבער ריבאָלאָוו האָט לעצטנס אַרויסגעגעבן א ווערק „ספר המסות", עסייען איבער פּאַרשיידענע העברעאישע

שריפטשטעלער, וועלכע פֿאַרנעמען אַ באַזונדער אָרט אין דער ליטעראַטור, אַ זאַמלונג פון היסטאָרישע אָפּהאַנדלונגען האָט אויך פֿאַרעפֿנטלעכט דער רעדאַקטאָר פון דעם ניו־יאָרקער „יידישעס פֿאָלק" ש. ב ע ר נ ש ט י י ן, מיטן נאָמען „בחזון הדורות".

7. בכלל איז דאָס היינטיקע יאָר ריך אין זאַמלונגען פון פּובליציסטיק און קריטיק. משה קליינמאַן, דער רעדאַקטאָר פון לאָנדאָנער „העולם" (דער אָפּיציעלער אָרגאַן פון דער ציוניסטישער עקזעקוטיווע), האָט אַרויסגעגעבן אַ ווערק „דמויות וקומות" (פּאָרטרעטן און פֿרעזענלעכקייטן), וואָס אַנטהאַלט אַ ריי קריטישע אָפּהאַנדלונגען וועגן דער העברעאישער ליטעראַטור, און אַן איבערבליק אויף איר אַנטוויקלונג פון אַ נאַציאָנאַל־היסטאָרישן שטאַנדפונקט. דאָס בוך באַהאַנדלט די השכלה־עפּאָכע, די שפּראָצונג פונם נאַציאָנאַלן געדאַנק און אַזוי ווייטער ביז דער נייער תקופה פון דער העברעאישער ליטעראַטור, וועלכע ווערט פֿאַרטראָטן דורך סאָקאָלאָוו, פּרישמאַן, פֿרץ, אחד־העם און פֿאַרענדיקט מיט בערדיטשעווסקי, שניאור און אַנדערע.

8. עס דאַרפן דאָ דערמאָנט ווערן סאָקאָלאָוס זייער אינטערעסאַנטע לענגערע קאָמפּילאַציע וועגן שפּינאָזען, וואָס האָט זיך געדרוקט אין המשכים אין „העולם" און איז איצט אַרויס אַלס אַ באַזונדער ספר, און אויך קאַבאַקס טרילאָגיע „שלמה מולכו", וואָס ווערט איצט געדרוקט אין זעלביקן וואָכנבלאַט.

אַט דאָס איז דער לעצטער סך־הכל און דאָס אַלגעמיינע בילד פון היינטיקן מצב פון דער העברעאישער ליטעראַטור אין דער גאַנצער וועלט.

ש. ל. ציטראָן.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט.

1. גרינדונג. דער באַשלוס וועגן גרינדן דעם אינסטיטוט איז אָנגענומען געוואָרן אויף א פּאַר־אייניקטער זיצונג פון ווילנער צענטראַלן בילדונגס־קאָמיטעט (צ. ב. ק.) און דער פּאַרוואַלטונג פון ווילנער בילדונגס־געזעלשאַפט (ווילבי"ג) מיטן אָנטייל פון ספּעציעל פּאַרבעטענע פּערזאָנען. דאָס איז געווען דעם 24־טן מערץ 1925. צו דעם צוועק איז אויסגעוויילט געוואָרן א קאָמיסיע אין באַשטאַנד פון ד"ר מ. ווייניַרייך, י. טשערניאַקאָוו, ג. פֿלודערמאַכער און ז. רייזען.

די זעלבע פּראָגע איז אויך באַהאַנדלט געוואָרן אויף דעם 2־טן שול־צוזאַמענפּאָר פון די לעראָר פון די יידיש־וועלטלעכע שולן, אין אַפּריל 1925. אַלס רעזולטאַט פון צוזאַמענפּאָר איז אין בערלין פון 7־טן ביזן 12־טן אויגוסט פון זעלבן יאָר פּאַרגעקומען א בראַטונג, אין וועלכער עס האָבן זיך באַטייליגט: א. טשעריקאָוער, י. לעשטשינסקי, א. מענעס, ד"ר א. שטיינבערג, נחום שטיף (אלע פון בערלין) ד"ר מ. ווייניַרייך און ד"ר מ. זילבערפּאַרב, אלס פּאַרשטייער פון דער קאָמיסיע פּאַר דעם ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין פּוילן, ד"ר אסתר עליאַשעוו פון די העכערע קורסן אין ליטע און י. עפּרויקין (פּאַריז). די בראַטונג איז געקומען צום באַשלוס, אז מען מוז שוין צוטרעטן צו דער אַרבעט.

אין סעפּטעמבער 1925 האָט דער געשאַפענער אַרגאַניזיר־קאָמיטעט פּאַרן יידישן ווייסנשאַפט־לעכן אינסטיטוט אין באַשטאַנד פון ד"ר מ. ווייניַרייך, א. טשעריקאָוער, ז. רייזען און נ. שטיף פּאַרפּנטלעכט דעם ערשטן אויפרוף צו דער יידישער געזעלשאַפט און יידיש ווייסנשאַפטלער וועגן שטיצן און בויען דעם יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. דעם אויפרוף האָבן אויך אינטערגעשריבן י. ב. באַלין (ניו־יאָרק), ד"ר יהושע בלאַך (ניו־יאָרק), מ. גראָס (ווין), פּראָפּ. ש. דובנאָוו (בערלין), ד"ר ב. האַפּמאַן (צבי־ן, ניו־יאָרק), פּראָפּ. ד"ר ל. הערש (זשענעוע), ד"ר ב. וואַכשטיין (ווין), ד"ר מיכאל וויבערט (וואַרשע), פּראָפּ. ד"ר גאָטהאַלד וויַיל (בערלין), פּראָפּ. ד"ר יצחק וויַינבערג (וואַרשע), ד"ר מ. ווישניצער (בערלין), ד"ר א. ט. זאַקס (ניו־יאָרק), ד"ר משה זילבערפּאַרב (וואַרשע), ד"ר ח. זשיטלאָווסקי (ניו־יאָרק), יודא יאָפּע (ניו־יאָרק), י. יאַשונסקי (ווילנע), י. ל. כהן (ניו־יאָרק), ד"ר אלפּרעד לאַנדוי (ווין), י. לעשטשינסקי (בערלין), ד"ר ש. מאַרגאַשעס (ניו־יאָרק), א. מאַרעווסקי (וואַרשע), יודל מאַרק (ווילקאָמיר), ש. ניגער (ניו־יאָרק), ר. סימכאָוויטש (בערלין), ד"ר חיים ספּיווק (דענווער), ד"ר אסתר עליאַשעוו (קאָוונע), ג. פֿלודערמאַכער (ווילנע), נ. פּרילוצקי (וואַרשע), ח. ש. קאַזדאַן (וואַרשע), פּראָפּ. ד"ר לעאָן קעלנער (ווין), לעאָ קעניג (לאָנדאָן), ד"ר צ. שאַבאַד (ווילנע), ד"ר יעקב שאַצקי (ניו־יאָרק), חיים שויס (ניו־יאָרק).

2. צילן. לויט די צילן, וואָס דער אַרגאַניזיר־קאָמיטעט האָט זיך געשטעלט, דאַרף דער יידישער ווייסנשאַפטלעכער אינסטיטוט (ייוו"א) זיין: א) דער צענטער פון דער ווייסנשאַפטלעכער ארבעט אין יידיש און אין דער ערשטער רייה—די צענטראַלע אינסטאַנץ פאַר דער פאָרשונג און אנטוויקלונג פון דער יידישער שפּראַך און ליטעראַטור; ב) דער אָרט, וואו עס בילדן זיך אוים נייע ארבעטער אויפן פעלד פון דער יידישער ווייסנשאַפט און קולטור; ג) דער צענטראַלער רעגיסטריר־פונקט פאַר דעם יידישן קולטור־לעבן אין אלע עקן וועלט.

דער אינסטיטוט א) גיט אַרויס זאַמל־ביכער און אינציקע ווערק פון ווייסנשאַפטלעכן כאַראַקטער; ב) קלייבט און סיסטעמאַטיזירט ווייסנשאַפטלעכע מאַטעריאַלן; ג) שאַפט א צוגרייט־אינשטאַלט פאַר יונגע ווייסנשאַפטלער אין די ארבעטס־צווייגן פון אינסטיטוט, פאַר קומענדיקע לערער פון די יידישע מיטל־שולן אין סעמינארן; ד) פאַרבינדט צווישן זיך די פאַרשער, וואָס ארבעטן אין יידיש אויף אלע צווייגן פון דער ווייסנשאַפט, אינפאַרמירט זיי וועגן ווייסנשאַפטלעכע ארבעטן, וואָס זיינען אין גאַנג, אַרגאַניזירט א קעגנזייטיגע אויסהילף; ה) זאַמלט און פּאַרשפּרייט אינפאַרמאַציעס וועגן דעם צושטאַנד און די אויפטויון פון דער יידישער קולטור־באַוועגונג אין אלע לענדער.

אין משך פון איבער 4 יאָר, וואָס עס עקסיסטירט דעם אַרגאַניזיר־קאָמיטעט פאַר דעם יידישן ווייסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, זיינען, פּאַרשטייט זיך, ווייט ניט אלע אָנגענומענע צילן פאַרווירקלעכט געוואָרן. מען מוז אָבער פעסטשטעלן, אז פאַר דער דאָזיקער צייט איז פיל אויפגעטאָן געוואָרן. דער

צו איז געגרונדעט געוואָרן אויף דער ארבעט פון די באזונדערע צווייגן און סעקציעס פון דעם אינסטיטוט.

3. סעקציעס, קאָמיסיעס און אויסגאַבן. דער ייִדישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט באַשטייט פון 4 סעקציעס: פילאָלאָגישע, עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע, היסטאָרישע און פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישע. חוץ דעם פּראָגראַם ער ארבעט ביבליאָגראַפישע צענטראַלע, אן ארכיוו, א ביבליאָטעק און א מוזיי.

מיט דער ארבעט פון יוו"א אין דער ווילנער צענטראַלע פירט אָן א קאָמיסיע אין באַשטאַנד פון א. גאָלאָמב, ד"ר מ. ווייַנרייך, י. טשערניאַקאָוו, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, אינזש. א. קרעמער, אַנג ראָזענטאָל, ז. רייזען און ד"ר צ. שאַבאַד.

די פילאָלאָגישע סעקציע האָט שוין אַרויסגעגעבן 3 בענדער שריפטן. דער ערשטער באַנד איז געווידמעט דעם 75-טן געבורטס-טאָג פון דעם ייִדישן פילאָלאָג ד"ר אלפרעד לאַנדוי (32 דרוק-בויגנס). דער 2-טער באַנד איז געווידמעט דעם אַנדענק פון דעם פילאָלאָג ב. באַראַנאָוי (35 בויגן). דער 3-טער באַנד שריפטן האָלט 41 בויגן.

זי איז אויך צוגעטראָטן צו א גאַנצער רייַ ארבעטן, ווי רעגולירן די ייִדישע ארטאָגראַפיע, פאַראייניהייטלעכן די ייִדישע אינטערפונקציע, אַרגאַניזירן א שטענדיקע לינגוויסטישע קאָמיסיע, צוויפּשטעלן א ייִדישן געאָגראַפישן אינדעקס א. אַ. וו. די לינגוויסטישע קאָמיסיע האָט שוין אַרויסגעגעבן די ערשטע אַנקעטע וועגן מין פון סובסטאַנטיוו אין ייִדיש.

די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע האָט אויפגעזאַמלט א גרויסן מאַטעריאַל. עס זיינען שוין אינוואַנטאַריזירט איבער 40.000 נומערן—וואַרטלעך, גלייכווארטלעך, לידער, אַנעקדאָטן, משלים, רעטעניש, לעגענדע, פּוירים-שפּילן א. א. וו. איבער צען טויזנט דראַפּן נאָך אינוואַנטאַריזירט ווערן.

דער עטנאָגראַפישער פּאַרמעגן פון אינסטיטוט איז, לויט זיין צאָל און פּראָפעסיאָנאַליזם, איינע פון די רייכסטע קאָלעקציעס פון דעם מין. די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע האָט עטלעכע הונדערט זאַמלער און קאָרעספּאָנדענטן אין פּוילן און אַנדערע לענדער פון דעם ייִדישן ישוב.

די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע האָט אויפגעזאַמלט א פּאָר הונדערט טערמינאָלאָגיעס פון פּראָפעסיאָנעלע פאַכן. זי שטעלט זיך אויך אַלס ציל אויסצוארבעטן א וויסנשאַפטלעכע טערמינאָלאָגיע פאַר דעם ייִדישן שול-ווען.

די היסטאָרישע סעקציע שיקט פונאַנדער אַנקעטעס, קלייבט מאַטעריאַלן וועגן די ייִדישע קהלות א. אַ. וו. אין יאָנואַר 1929 דערשיינט דער ערשטער באַנד שריפטן פון דער היסטאָרישער סעקציע (45 דרוק-בויגן: רעדאַקטאָר א. טשעריקאָווער).

די עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע סעקציע א) זאַמלט, באַארבעט און פּראָפּאַגאַנדירט די עקאָנאָמישע און סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן, וואָס זיינען צוגייַיק אין די מלוכהשע, קאָמונאַלע, גזעזלשאַפטלעכע אין אַנדערע ארכיוון און אויסגאַבעס; ב) אַרגאַניזירט הילפס-גרופּעס און קאָרעספּאָנדענטן צו זאַמלען ידיעות וועגן דעם ייִדישן עקאָנאָמישן, קולטורעלן און גזעזלשאַפטלעכן לעבן; ג) פּראָפּאַגאַנדירט זיך מיט די ייִדישע גזעזלשאַפטלעכע אַרגאַניזאַציעס און קהלות, כדי צו פּראַיינהייטלעכן די מעטאָדן פון זאַמלען סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן; ד) אַרגאַניזירט א סטאַטיסטיש-אינפאָרמאַטיוו אַפּטייל.

די סעקציע האָט אין יאָר 1927 דורכגעפירט צן אויספּארשונג וועגן רער עקאָנאָמישער לאַגע פון די יידן אין פּוילן.

אין האַרבסט 1928 איז דערשינען דער ערשטער באַנד שריפטן פון דער דזשיקער סעקציע (40 דרוק-בויגן. רעדאַקטאָר יעקב לעשטשינסקי). דיזעלבע סעקציע האָלט אויך אין דורכפירן צן אויספּארשונג וועגן דער מאַטעריעלער לאַגע פון די ייִדישע סטודענטן אין צענטראַל- און מזרח-אייראָפּע.

די פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט זיך אַרגאַניזירט ווי די אמעריקע סעקציע. זי אַנטוויקלט לעצטנס אַן ארבעט בײַם זאַמלען מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פון דער ייִדישער פּעדאַגאָגיק, ווי אויך אויפן געביט פון שאַפן א צענטראַלן פּעדאַגאָגישן מוזיי. די סעקציע ארבעט אויס מעטאָדן צום פּארשן וויסנשאַפטלעך דאָס ייִדישע קינד. — די סעקציע גרייט צו מאַטעריאַל פאַר איר ערשטן באַנד שריפטן.

4. ביבליאָגראָפישע צענטראַלע, אַרכיוו, ביבליאָטעק און מוזיי.

די ביבליאָגראָפישע צענטראַלע רעגיסטרירט דאָס געדרוקטע "ידישע וואָרט פון דער גאַנצער וועלט סיי פון ביכער, סיי פון צייטשריפטן און צייטונגען. דאָס שוין ערשינענע ביבליאָגראָפישע יאָר-בוך פאַר 1926—1927 האָלט 30 דרוקבויגן. די ביבליאָגראָפישע צענטראַלע איז פאַרבונדן כּמעט מיט אַלע "ידישע פאַרלאַגן און אַרויסגעבער אין אַלע עקן וועלט.

דער אַרכיוו זאַמלט דאָקומענטן, מאַנוסקריפטן, דאָס אַלטע געדרוקטע וואָרט אין "ידיש, העברעאיש, און אין אַנדערע שפּראַכן (אויך וויפיל עס איז שייך צו "ידן); אויך אפּישן, פלוג-בלעטער א. אַ. וו. ביז איצט זיינען אינוועַנטאַריזירט ביי 10.000 נומערן, אין דעם ביי 3.500 יאָרגענג "ידישע צייטשריפטן אין פאַרשי"דענע תקופות און לענדער.

די ביבליאָטעק באַזיצט ביי 10.000 בענדער.

דער מוזיי פאַרמאַגט ביי היינטיקן טאָג עטנאָגראָפישע זאַמלונגען, בילדער פון "ידישע מאָלער א. אַ. וו. זיין וויכטיקסטער טייל איז דער טעאַטער-מוזיי אויפן נאָמען פון אסתר רחל קאַמינסקי, וועלכער אילוסטרירט אין הונדערטער עקספּאָנאַטן די געשיכטע פון דעם "ידישן טעאַטער פון גאָלדפאָדען ביז אונזער צייט. דער מוזיי וועט אונטערשטיצט דורכן "ידישן ארטיסטן-פאַראיין אין פוילן, וועלכער האָט אויף זיך גענומען צו באַזאָרגן דעם מוזיי מיטן לויפיקן טעאַטער-מאַטעריאל. אַלע טרופּעס און איינצלנע ארטיסטן זיינען דורכן פאַראיין אויפגעפֿאָדערט געווארן צוצושטעלן זייערע זאַמלונגען דעם מוזיי.

5. דער אינטערעס צו דער אינסטיטוט-אַרבעט.

די אינסטיטוט-אַרבעט האָט אין פוילן געלאָזן פעסטע וואָרצלען און געבראַכט ממשותדיקע רעזולטאַטן. דער אינטערעס צו דער אַרבעט פון "יו"א וואַקסט גלייכצייטיק אין אַלע "ידישע קבוצים: לעטלאַנד, ליטע, עסטלאַנד, רומעניע, דייטשלאַנד, עסטרייך, טשעכאָסלאָוואקיע, בעלגיע, פראַנקרייך, ענגלאַנד, ארץ-ישראל, די פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, ארגענטינע, בראַזיל, דרום-אפריקע, — פון אומעטום באַקומט דער אינסטיטוט בולטע באַווייזן פון סימפּאַטיע צו זיין אַרבעט און פאַקטישע מיטהילף.

אויך די ניט-"ידישע וועלט וויזט אַרויס וואָס וויטער א גרעסערע פאַראינטערעסירונג מיט דעם "ידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט; אזוי האָט, למשל, דאָס פּוילישע בילדונגס-מיניסטעריום זיך געוועַנדעט צום אינסטיטוט מיט דער בקשה אויסצוארבעטן א טראַנסקריפּציע פון "ידישן אלף-בית פאַר דער נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק אין וואַרשע. די טראַנסקריפּציע איז שוין אויסגעארבעט און איז פון מיניסטעריום אָקצעפּטירט געוואָרן.

אין דער אַרבעט פון אינסטיטוט באַטייליקן זיך די אָנגעזעענסטע געלערנטע, "ידן און ניט-"ידן, ווי למשל פראָפ. ש. דובנאָוו (בערלין), פראָפ. י. דאָוויד זאָן (ניו-יאָרק), פראָפ. ד. וואַסערמאַן (מינכן), ד"ר אלפרעד לאַנדוי (ווין), פראָפ. י. צאַלער (טריעסט), פראָפ. יעזוועני קאַגאַראָוו (לענינגראַד), פראָפ. א. א. ראַבּאָק (קעמבּרידזש), פראָפ. שטערק (יענא) א. אנד.

6. די געלט-מיטלען.

די אַרבעט פון דעם אינסטיטוט איז געטאָן געווארן בפּועל ממש מיט נישטיקע געלט-מיטלען, פון פרילינג 1925 ביז סוף 1928 האָט דער אינסטיטוט אויסגעגעבן בערך 50.000 גילדן, און אויך די דאָזיקע סומע האָט זיך צוגוניפֿגעשטעלט פון קליינע און ניט רעגולערע צושטייערס. עס איז קלאָר, אַז די אַרבעט פון אינסטיטוט האָט געקענט זיין א סך א גרעסערע וועז ניט דער שטענדיקער געלט-מאַנגל. לעצטנס מערקן זיך אייניקע שריט פאָראויס אין דעם פרט. די שטאָט-פֿארוואַלטונגען פון לאָדז, ביאַליסטאָק, לידע, פּלאָצק, גראָדנע, וואַלקאָוויסק, לוצק, מעזריטש, טערעספּאָל און אַנדערע האָבן אריינגעטראָגן אין זייערע בודזשעטן געוויסע סובסידיעס פאַר דעם אינסטיטוט. פון די קהלות האָבן באַשטימט סיבסידיעס ווין, זוראַרשע, קוטנע א. אנד. די סומען זיינען אמת ניט קיין גרויסע, דאָך האָבן זיי א גרויסע מאַראַלישע און זאַגאַר מאַטעריעלע באַדייטונג.

7. דער בוי-קאָמיטעט.

צום 3-טן יאָרטאָג פון דעם "יו"א, אין מערץ 1928, האָט זיך אין ווילנע געגרינדעט דער בוי-קאָמיטעט פאַר דעם "ידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט. אין קאָמיטעט גייען אריין: ט. בונימאָוויטש, ד"ר מ. ווייניריך, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, ב. קלעצקין, ז. רייזען, סענאַטאָר ד"ר צ. שאַבּאַד און ירמיהו שאפּיראָ. דער ווילנער קאָמיטעט מאַכט

אלע באמיאונגען, כדי אויך אין אנדערע שטעט זאלן געשאפן ווערן בוי-קאמיטעטן. פאר ווארשע האט געגומען אויף זיך די איניציאטיווע י. גיטערמאן, פאר פאריז י. יעפרויקין, פאר ריגע וו. לאצקי-בערטאלדי און סיים-דעפיטאט ד"ר ס. מייזעל. מיטהילף האבן אויך צוגעזאגט פראפ. ד. סימאנסען (קאפענהאגען) אין ד"ר מ. עהרענפרייז (שטאקהאלם).

אלס ערן-מיטגלידער פון בוי-קאמיטעט זיינען אויסגעוויילט געווארן פראפ. ש. דובנאוו (בערלין) און ד"ר מ. גאסטער (לאנדאן).

דער ווילנער בוי-קאמיטעט האט שון געקויפט א פלאץ פאר דעם אינסטיטוט (4.500 קוואדראטמעטער).

8. די אמעריקאנער סעקציע פון אינסטיטוט.

דעם 17-טן אקטאבער 1925 איז פארגעקומען אין ניו-יארק די גרינדונגס-פארזאמלונג פארן יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט. עס איז ארגאניזירט געווארן א סעקציע (לאנדקאמיטעט) מיט י. ל. כהן, ש. ניגער און ד"ר י. שאצקי (סעקרעטאר) בראש.

אויפן צוזאמענפאר פון די לערער פון די יידישע וועלטלעכע שולן אין אמעריקע, וואס איז פארגעקומען דעם 17-טן מאי 1926 אין ניו-יארק מיטן אנטייל פון איבער 200 דעלעגאטן, איז אייניגע שטימיק אנגענומען געווארן א באשלוס, אז יעדער לערער דארף ווערן א מיטגליד פון דער סעקציע און מיטהעלפן אין זאמלען וויסנשאפטלעכע מאטעריאלן פאר די פארשיידענע צוויגן פון דעם אינסטיטוט.

אין זומער 1926 האט די אמעריקאנער סעקציע אנגענומען א באשלוס ווען ארויסגעבן אן אייגענעם זשורנאל פאר ליטעראטור-פארשונג, שפראכוויסנשאפט, פאלקלאר און ביבליאגראפיע א. נ. „פנקס". אין דער רעדאקציע גייען אריין י. א. יאפע, י. ל. כהן, ש. ניגער, ד"ר י. שאצקי און ד"ר מ. ווינריין. עס זיינען שוין ארויס די נומערן 1—2 און 3.

די מיטגלידער פון דער אמעריקאנער סעקציע מיטארבעטן אויך אקטיוו אין די שריפטן פון ייוו"א, וועלכע גייען ארויס אין אייראפע. איין באנד שריפטן, געווידמעט ספעציעל דעם יידישן פאלקלאר, ווערט רעדאקטירט פון דעם פארזיצער פון דער אמעריקאנער סעקציע י. ל. כהן (בייד מיטווירקונג פון מ. ווינריין).

די אמעריקאנער סעקציע שטיצט אויך די אינסטיטוט-ארבעט מאטעריעל.

נ. קאסטעלאנסקי.

צאָל יידישע ווירטשאַפטלעכע, קולטורעלע אוז בילדונגס-אָרגאַניזאַציעס אין פוילן.

דונגס-אָרגאַניזאַציעס איז פוילן.

1. אין די קרעדיט-אַנשטאַלטן זיינען אַרייַנגערעכנט געווארן די קאָאָפּעראַטיוון בענק, וועלכע זיינען אָנגעשלאָסן אין פאַרבאַנד פון די יידישע קרעדיט-קאָאָפּעראַטיוון אין פוילן. חוץ דער אָנגעוויזענער צאָל קאָאָפּעראַטיוון בענק, זיינען פאַראן נאָך 4 בענק אין דער פויזנער און שלעזישער וואָיעוואָדסטוועס (ידיעות אויפן 1-טן יוני 1928).

2. די 502 גמילות-חסדים-קאַסעס געפינען זיך אין דערזעלבער צאָל שטעט. חוץ דעם געפינען זיך 2 קאַסעס אין פויזנער און שלעזישער וואָיעוודסטוועס. צוזאַמען אַלזאָ זיינען פאַראן אין פוילן 504 ג"ח-קאַסעס (ידיעות אויפן 1-טן סעפטעמבער 1928).

3. די צאָל ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס געפינען זיך אין דערזעלבער צאָל שטעט, עס זיינען אָבער פאַראן א ריי שטעט (ווארשע, לאָדזש, לוּבלין א. א.), וואו עס געפינען זיך צו עטלעכע סוחרים- און האַנטווערקער-אָרגאַניזאַציעס. די דאָזיקע אַזויגערופענע דאָפּלטע פאַראייניגן זיינען ניט אַרייַנגערעכנט געווארן אין דער אָנגעוויזענער צאָל ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס פון פוילן (ידיעות אויפן 1-טן סעפטעמבער 1928).

צאָל יידישע ווירטשאַפטלעכע, קולטורעלע און בילדונגס-אָרגאַניזאַציעס אין פוילן.

וואָיעוואָדסטוועס	פּאָליטישע פּאַרטיעס	אַרבעטער-פּראָפעסיאָנאַלע פאַראיינען	האַנדל- און אינדוסטריע-פאַראיינען	האַנדווערקער-פאַראיינען	אַרטעלן	שטעט מיט שול-וועזן										יידישע אַרבעט-קאָאָפּעראַציע	
																שטעט מיט	
ס"ה	473	502	498	270	594	317	54	10	110	122	103	108	181	64	135	24	727	20	17
1 ווארשעווער .	72	53	71	56	80	9	2	1	13	4	28	27	19	7	33	4	103	5	1
2 לאָדזער . .	38	25	38	26	57	6	5	2	11	1	24	24	17	11	22	7	42	4	1
3 קיעלצער . .	47	30	58	30	87	7	6	—	4	1	19	17	19	4	26	4	72	4	2
4 לובלינער . .	63	46	62	50	79	9	6	—	14	6	13	11	39	13	30	5	87	4	4
5 ביאליסטאָקער .	55	47	37	30	66	32	4	2	18	20	10	3	18	7	4	1	81	1	5
6 פּאָלעסיער. .	33	35	23	11	33	36	6	2	6	25	—	2	5	3	5	—	46	1	1
7 וואָלינער . .	31	36	24	38	47	60	7	1	12	26	—	—	6	1	4	—	58	—	—
8 נאָוואָגרודקער .	35	21	27	15	36	38	6	—	10	17	—	—	15	4	1	—	42	—	—
9 ווילנער . . .	42	48	32	14	37	3	1	1	17	21	—	—	2	2	1	—	40	—	1
10 קראָקאָווער .	13	34	38	—	6	13	1	—	—	1	2	7	8	3	4	1	23	—	1
11 לוּבלינער : .	17	60	30	3	43	27	3	1	1	—	4	1	24	4	1	2	66	1	1
12 טאַרנאָפּאָלער .	15	30	30	6	25	18	2	—	1	—	—	4	2	—	2	—	34	—	—
13 סטאַניסלאַווֹווער	12	37	28	2	22	25	3	—	3	—	3	2	7	5	2	—	33	—	—

4. אויך די צאָל אַרגאַניזאַציעס פאַר געזעלשאַפטלעכע און סאָציאַלע פאַרזאָרגונג פאַלט צונויף מיט דער צאָל שטעט, אין וועלכע ס׳געפינען זיך אינסטיטוציעס פון דער אָדער יענער אָרגאַניזאַציע (ידיעות אויפן 1־טן סעפטעמבער 1928).

5. דעמזעלבן מעטאָד האָבן מיר אָנגעוועندעט צו דעם שול־ און בילדונגס־וועזן, אָנווייזנדיק נאָר די צאָל שטעט, אין וועלכע ס׳געפינען זיך שול־אַנשטאַלטן פון די באַזונדערע ריכטונגען. אַזוי, למשל, האָט צישׁאָ פאַרשיידענע אַנשטאַלטן (פאָלקס־שולן, קינדער־היימען, גימנאַזיעס, אָוונט־שולן, לערער־סעמינאַר) אין 110 שטעט (אַנשטאַלטן אָבער פאַרמאָגט די צישׁאָ 218 מיט 25.195 קינדער) (ידיעות אויפן 1־טן אָקטאָבער 1928).

דאָסזעלבע איז אויך נוגע „תּרבות", וועלכע פאַרמאָגט 260 אַנשטאַלטן מיט איבער 30.000 קינדער אין 122 שטעט.

די אָרטאָדאָקסישע שולן טיילן זיך אין פאָלגנדע גרופן: אין 103 שטעט זיינען פאַראַן „בית־יעקב"־שולן (העכערער טיפּ פון אַ פאָלקס־שול פאַר מיידלעך), אין 108 שטעט זיינען פאַראַן די „יסודי־התורה"־שולן (א. ג. חדרים פאַר יינגלעך), אין 181 שטעט זיינען פאַראַן תּלמוד־תּורות פאַר יינגלעך און אין 64 שטעט זיינען פאַראַן ישיבות. די אַלע אויבנאויסגערעכנטע שולן (אויסער די תּלמוד־תּורות) געפינען זיך אונטער דער דירעקטער השפּעה פון דער „אגודה" (ידיעות אויפן 1־טן אָקטאָבער 1928).

די געזעלשאַפט אָוונט־קורסן אין פּוילן באַזיצט אָפּטיילונגען אין 135 שטעט, אין וועלכע ס׳זיינען פאַראַן פאַרשיידענע בילדונגס־אַנשטאַלטן (ידיעות אויפן 1־טן סעפטעמבער 1928).

די אָרטאָדאָקסישע שול־צענטראַלע האָט אויך אָוונט־קורסן אין 24 שטעט.

געזעלשאַפטלעכע ביבליאָטעקן זיינען פאַראַן אין 570 שטעט מיט אַ צאָל פון 727 ביבליאָטעקן (חוץ אין 10 שטעט אין פּוזנער און שלעזישער וואָיִיוואָדסטוועס). די ידיעות וועגן דער צאָל ביבליאָטעקן אין פּוילן האָבן מיר באַקומען פון דעם „ביבליאָטעקן־צענטער" בייַ דער קולטור־ליגע און פון דער רשימה אין פאַרלאַג ב. קלעצקין אין וואַרשע (ידיעות אויפן 1־טן אָקטאָבער 1928).

6. אויך בנוגע די קאָנסום־ און אַרבעטער־פּראָדוציר־קאָאָפּעראַטיוון האָבן מיר אָנגענעבן נאָר די צאָל שטעט, אין וועלכע ס׳זיינען פאַראַן אַרבעטער־קאָאָפּעראַטיוון און ניט די צאָל געוועלבער פון יעדן קאָאָפּעראַטיוו (די ידיעות האָבן מיר באַקומען פון דער אַרבעטער קרעדיט־צענטראַלע און פון דער אַרבעטער ווירטשאַפטלעכער פאַראייניקונג אין פּוילן, ידיעות אויפן 1־טן אָקטאָבער 1928).

7. די אָרגאַניזאַציע „מזרחי" האָט אונז ניט צוגעשטעלט די געהעריקע מאַטעריאַלן וועגן דער צאָל שולן, וועלכע שטייען אונטער איר השפּעה.

8. אין דער דאָזיקער טאַבעלע זיינען ניט ערעכנט געווארן די צאָל אָרגאַניזאַציעס, וועלכע געפינען זיך אין דער פּוזנער, פּאָמערנער און שלעזישער וואָיִיוואָדסטוועס.

ערקלערונגען צו דער קאַרטע וועגן דער
ס א ָ צ י א ַ ל ע ר ס ט ר ו ק ט ו ר
פון דער יידישער און ניט־יידישער פּראָפעסיאָנעל־טעטיקער באַפעלקערונג אין פוילן.

אין דער קאַרטע וועגן דער סאָציאַלער סטרוקטור זיינען געזומען גע־ווָארן אין אַכט פאַלגנדע סאָציאַלע שטאַנדן:

1. זעלבשטענדיקע, 2. גייסטיקע אַרבעטער (פריוואַט־באַאַמטע), 3. אַרבע־טער אוּן כאַלופּניקעס, 4. מיטהעלפנדיקע פאַמיליען־מיטגלידער, 5. ניט־באַ־קאַנטער סאָציאַלער מצב.

די דאָזיקע סאָציאַלע הויפּט־גרופּן טיילן זיך אויפן פאָלגנדן אופן:

1. **די גרופּע זעלבשטענדיקע נעמט אַרום:**
   א) פערזאָנען, וועלכע באַשעפטיקן לוין־אַרבעטער.
   ב) " " " ניט קיין לוין־אַרבעטער.

2. **די גרופּע גייסטיקע אַרבעטער נעמט ארום:**
   א) פּראָוואַלטער, ב) ביוראָ־ און האַנדלס־אָנגעשטעלטע, ג) טעכ־נישער פערסאָנאַל, ד) אויפזיכטס־פערסאָנאַל.

3. **די גרופּע אַרבעטער אוּן כאַלופּניקעס נעמט אַרום:**
   א) בעלי־מלאכות, ב) קוואַליפיצירטע אַרבעטער, ג) אַנדערע אַרבעטער, ד) כאַלופּניקעס.

די קאַרטע אילוסטרירט דעריבער פאָלגנדיקן בילד:

אין דער גרופּע „אינדוסטריע אוּן מלאכה" למשל, (באַצייכנט דורך דעם גרויסן קוואַדראַט), זיינען אויף יעדע 100 פּראָפעסיאָנעל = טעטיקע פּערזאָנען פּאַראַן 23,5% יידן (קלייניר שוואַרצער קוואַדראַט).

די שמאָלע „גראַד־עקן" ביי דעם גרויסן קוואַדראַט באַצייכענען דעם סאָציאַלן מצב פון יידן אוּן ניט־יידן אין דעם אַנשפּרעכנדיקן עקאָנאָמישן קלאַס.

אַזוי למשל, זיינען אויף יעדע 100

זעלבשטענדיקע אין דער גרופּע „אינדוסטריע אוּן מלאכה" פּאַראַן 34,9% יידן
גייסטיקע אַרבעטער " " " " " " 19,7% "
אַרבעטער אוּן כאַלופּניקעס " " " " " " 14,6% "
מיטהעלפנדע פאַמיליען־מיטגלידער " " " " " 45,5% "
ניט באַוואוסטער סאָציאַלער שטאַנד " " " " " 20,7% "

דעמזעלבן מעטאָד פון אַנאַליז האָבן מיר אָנגעוועגדעט בנוגע די איבע־ריקע קלאַסן אוּן צווייגן.

גלייכצייטיק באַמערקן מיר, אַז די גרופּן פון באַאַמטע, ריכטער, און אַדוואָקאַטן, געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, שול און דערציאונג, ליטעראַטור און קונסט, האָבן מיר אַנאַליזירט לויט די צווייגן, און ניט לויט די קלאַסן.

י. בּאָרנשטיין.

צו דעם 10-יאָריקן יובילייי פון דער דזשוינט-טעטיקייט אין פוילן.

די טוער פון דזשוינט אויפן געביט פון אלגעמיינער הילף און יתומים-פאַרזאָרגונג אין פוילן, אין אמעריקאַנישע מיליטער-קליידער, אין די שווערסטע יאָרן 1919—1923 ביז צו דער גרינדונג פון יתומים-פאַרבאַנד אין פוילן.

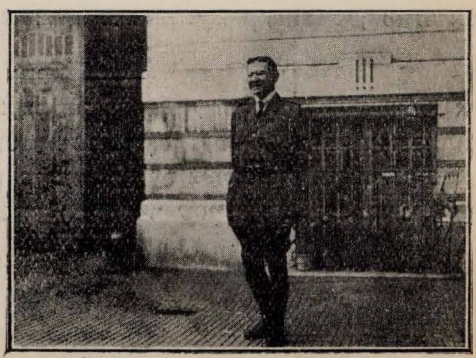
(1

(2

(3

(4

1) ד״ר ב. באָגען
הויפט-דירעקטאָר.

---

2) א. שאָהאַן
דירעקטאָר פון דעפּאַרטאַמענט פאַר קינדער-הילף.

---

3) פרוי י. באָגען-שאָהאַן

---

4) ד״ר ש. פייזער
טוער אויפן געביט פון יתומים-פאַרזאָרגונג.
געשטאָרבן אין א קורצער צייט אַרום, נאָכן אומקערן זיך פון פוילן קיין אמעריקע.

די נייע עקזעקוטיווע און הויפט־ראַט פון פאַרבאַנד פון די צענטראַלעס פאַר יתומים־פאַרזאָרגונג אין פוילן.

דעם 1־טן נאָוועמבער 1928 איז פאָרגעקומען אין וואַרשע דער ערשטער אַלגעמיינער צוזאַמענפאָר פון פאַרבאַנד לויט דעם נייעם סטאַטוט.

אויף דעם דאָזיקן צוזאַמענפאָר זיינען אויסגעקליבן געוואָרן אַ נייע עקזעקוטיווע, הויפט־ראַט און רעוויזיאָנס־קאָמיסיע פון פאַרבאַנד אין פאָלגנדן באָשטאַנד:

עקזעקוטיווע:

1. רפאל שערעשאָווסקי, פאָרזיצער, וואַרשע; 2. אַדוו. מ. ענדעלמאַן, וויצע־פאָרזיצער, וואַרשע; 3. ד״ר י. שטיינבערג, קראַקאָוו; 4. מ. שניאורסאָן, געז.־סעקרעטאַר, וואַרשע; 5. פראָפ. ד״ר מ. שאַר, וואַרשע; 6. א. לעווינסאָן, וואַרשע; 7. ל. ניישטאַדט, וואַרשע; 8. ד״ר וו. וויזענבערג, לוואָוו; 9. ה׳ א. מאַזאָר, פינסק; 10. מ. שאַליט, ווילנע; 11. ח. וויץ, לוצק.

הויפט־ראַט:

1. פרוי ראַבינאָוויטש, ביאַליסטאָק; 2. ה׳ דאָמעראַצקי, ביאַליסטאָק; 3. ה׳ יעווזעראָוו, ווילנע; 4. ה׳ וואַלק, ווילנע; 5. ה׳ גאָלדין, פינסק; 6. ה׳ זאַרעצקי, בריסק; 7. ה׳ בובעס, ראָווגע; 8. ה׳ בערלינער, ראָווגע; 9. ה׳ קרוק, ווילנע; 10. ה׳ פראָפ. ד״ר מ. טאָבער, וואַרשע; 11. פרוי שטיין, וואַרשע; 12. ד״ר ק. האַלפערן, סטאַניסלאָוואָוו; 13. ד״ר מ. שאַף, לוואָוו; 14. ד״ר לעסער, קראַקאָוו.

קאַנדידאַטן אין הויפט־ראַט:

1. ה׳ סוכאָוולייאַנסקי, ביאַליסטאָק; 2. ה׳ סאָלאָווייטשיק, ביאַליסטאָק, 3. ה׳ רודניצקי, ווילנע; 4. ה׳ קליאַנסקי, ווילנע; 5. ה׳ ביאַלאָוסקי, סטאָלין; 6. ה׳ שפילבערג, ראָווגע; 7. ה׳ דענענבערג, ראָווגע; 8. פרוי לעוואַנדע, ווילנע; 9. ה׳ ראָטענבערג, שעדלעץ; 10. ד״ר מוליער, ראַדאָם; 11. ד״ר פאַרנאַס, טאַרנאָפאָל; 12. ד״ר י. קאָהן, לעמבערג; 13. ה׳ ס. מאָשלער, ניי־סאָנטש; 14. ה׳ איזידאָר לאַנדאָ, קראַקאָוו; 15. ה׳ גלעזער, פינסק.

רעוויזיאָנס־קאָמיסיע:

1. ה׳ פרוזשאַנסקי, וואַרשע; 2. ה׳ ב. זאַבלודאָווסקי, וואַרשע; 3. ה׳ אַבראַמאָוויטש, גראָדנע.

אויף דעם צווייטן צוזאַמענפאָר פון פאַרבאַנד, וואָס איז פאָרגעקומען אין וואַרשע דעם 9־טן דעצעמבער 1928, איז באַשלאָסן געוואָרן, אז אין עקזעקוטיווע זאָלן נאָך אַריין פאַרטרעטער פון די צענטראַלעס ביאַליסטאָק און ווילנע־שטאָט און פון קראַקאָוו — ד״ר יאָן לאַנדוי (אויב ד״ר שטיינבערג וועט זיך ניט באַטיליקן).